ڕێڤەبرنا نڤێژێ

دووبارە ئاشکراکرنا ستوینا دووێ د ئیسلامێدا

کورتییا پەرتووکا ڕێڤەبرنا نڤێژێ

ڕێڤەبرنا نڤێژێ

دووبارە ئاشکراکرنا ستوینا دووێ د ئیسلامێدا

کورتییا پەرتووکا ڕێڤەبرنا نڤێژێ

نڤیسین: ئەحمەد بەسام ساعی

وەرگێران: ئەحمەد نور

دووبارە ئاشکراکرنا ستوینا دووێ د ئیسلامێدا

کورتییا پەرتووکا ڕێڤەبرنا نڤێژێ

ژ بەلاڤۆکێن سەنتەرێ زەهاوی

بۆ ڤەکۆلینێن هزری هژمار (٩٧)

- نڤیسینا: ئەحمەد بەسام ساعی
- وەرگێرانا: ئەحمەد نور
- بابەت: ئایینی
- دیزاین: ڕەوشت محەمەد
- چاپ: ئێکێ – ٢٠٢٠ – ناڤەندا ڕێنوین

■ ل ڕێڤەبەریا گشتی یا پەرتووکخانەیێن گشتی هژمارە (٢٧٥٦) یا سالا ٢٠٢٠ێ پێ هاتیەدان.

سەنتەرێ زەهاوی بۆ ڤەکۆلینێن هزری

www.zahawi.org

ناڤونیشان: عێراق ـ سلێمانی ـ جادا سالم

ئاڤاهیێ جەمالێ حەجی عەلی ـ نێزیکی پرا خەسرەوخال

07702422171

پێڕست

ژڤانەك لگەل خودێ ٧
ئەو كارەكێ ب زەحمەتە "وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ".. بۆچی؟ ١٤
گەشت ژ ئەركی (واجبی) بۆ حەقییێ ١٦
سنور دناڤبەرا "الواجب" و "الحقّ" دا ١٩
خوەشییا ژ خەو رابینێ بۆ نڤێژێ ٢١
خوەشییا بهێنفرەهییا زێدە (الاصطبار) ٢٥
نڤێژ قوتابخانا بهێنفرەهییێ ٢٧
بۆچی ئەم نڤێژان دكەین؟ ٣٢
نڤێژ مە دووبارە بەرمەجە دكت ٣٣
ئیقاعا نڤێژێ و ئیقاعا ژیانێ ٤٣
هەمەجۆری: ئێكەم قوتابخانەیا شارستانی ٤٦
گرنگییا هەمەجۆرییێ بۆ خشوعێ ٥٠
گوهۆڕینا شێواز و لڤینان...بۆچی؟ ٥٢
بانگ و دەهـ سەیر و سەمەرێن وی ٥٤
دوو دەستنڤێژ ٦١
نڤێژا ب كۆم (جەماعەت): نهێنییا شارستانیەتێ ٦٦
گۆتارا ئەینییێ: خولا پێشئێخستنا گەشەپێدەر ٧٦
ژ ڤێرێ دەسپێدكەین ٨١
پێنج هێلێن نڤێژێ ٨٧
كلیلا سۆر یا هژمارە (١): الله أكبر ٩٥
دناڤبەرا خواندنێ و خواندنا قورئانێ (تیلاوەتكرنێ) دا ٩٨
زمانێ نوی یێ قورئانا پیرۆز ١٠٠

زمانێ ڤەکری و و رووبەرێ کەسك ١٠٢
رۆلێ فاتیحێ و خواندنێ ١٠٥
کلیلا سور هژمارە (٢) ١١٦
وێستگەهێن مەددێ د فاتیحێ دا ١٢٤
مەرکەزییەتا رکوع و سجودێ ١٢٦
کلیلا سور (٣) ١٣٠
کلیلا سور (٤) ١٣٤
و روینشتنەك بۆ دوعا و ویردان ١٣٧
سەروەت ١٤٠
خشتەیێ ب دەستڤەئینانا گەوهەرێن نڤێژێ ١٤٣
خشتەیێ وێ چەندا تە ژ گەوهەرێن نڤێژێ ژ دەستدایین ١٤٧
بلا ژیانا تە هەمی نڤێژ بت ١٤٩

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

ژڤانەك لگەل خودێ

ب حێبەتی ڤە گۆتە من: رێڤەبەرنا نڤێژێ؟ ئەرێ ما نڤێژێ رێڤەبرن هەیە؟! من گۆت: ئەگەر رێڤەبرن د كارێن دنیایێ دا بهێتە خواندن داكو باشترین وەبەرهێنان تێدا بهێتەكرن، و هەر چەندا وان بڤێت ژێ قازانج بكن، كو قازانجەكا ژناڤچوویە، بۆچی بۆ كارێن رۆژا دویماهیێ كارگێری نەبتن، ب باشترین شێوە وەبەرهێنانێ تێدا كەین، و مەزنترین قازانج ژێ ب دەستڤەبینین، بۆچی نە و قازانجەكێ هەروهەرە، و خەلاتەكە چ جاران كێماسی ناكەڤیتێ؟ ئەرێ ما كارەك ژ هەژیتر هەیە ژ وەبەرهێنانێ، و رێڤەبرنەكا باش، و پاشەكەوتكرنێ، ژ كارەكێ ئێكانە وەكی نڤێژەكا خێرا دنیا و ئاخرەتێ لگەل ئێك بۆ دڤێتن؟

د رۆژەكا رەمەزانێ دا ژلایێ یانەیا قوتابییێن سعودی ل ئوكسفورد داخازا من هاتە كرن بۆ پێشكێشكرنا گۆتارەكێ بەری فتارێ، من ژی ڤیا سوحبەتا خوە لسەر (رێڤەبرنا نڤێژێ) بۆ وان بكم.

د دەمێ دەستنیشانكری دا ئەز بەرەڤ مینبەرێ چووم و پارچە كاغەزەكا من دوو ئایەت و دوو فەرمودە لسەر نڤێژێ لسەر نڤیسین د دەستێ من دا بی. من سلاڤكر پاشی من پارچە كاغەز ڤەكر و ئەو چەندا تێدا ب لەزاتییەكا مەزن خواند كو ب زوری د ئەو چەندا من دگۆت دگەهشتن. د ئێك خولەك دا من خواندنا پارچە كاغەزێ ب دویماهی ئینا، و بلەز من پێچا و لگەل چوونێ من گۆتە وان: داخوازا لێبورینێ دكم ژ لەزكرنێ، بەلێ یێ نەچارم هەوە ب جهـ بهێلم، من ژڤان لگەل هندەك كەسێن گەلەك ژ هەوە گرنگتر یێ هەیی.. بمینن بخێر. من چەنتێ خوە راكر و بلەز بەرەڤ دەرگەهی ڤە چووم و دبن چاڤێ خوە ڕا تەماشەیی ئەوان كر

شـوینوارێن حێبـەتییێ لسـەر وان د دیـاربین و زمـانێن وان هاتبینـە گرێـدان، و تێکەلەیەکێ نەرازیبین و حێبـەتیبینێ و نـەباوەرییێ لسـەر ناڤچـاڤێن وان دیـاربین، بەلکی دبت رەتکرن و کرێت دیتن ژی بت.

ئەڤە کاردانەڤەیا سرۆشتی یا کارێ مرۆڤانە د دەرحەقا کریارەکا بـێ رەوشـتانە دا، وەکی یا من لگەل وان کەسێن من سۆز ب وان دایی ب ڤێ دیدارێ، ئـەرێ هـوین چ هزر دکن کاردانەڤەیا وێ دێ چ بت ئەگەر ئەم ڤێ چەندێ لگەل خودێ بکەین؟

د چەند چرکەیان دا ڤەگەریامە دەڤ قوتابییان و داخـوازا لێبورینـێ ژ وێ چـەندا من لگەل وان کری کر و گۆتە وان: ئەرێ هوین ژ من د تورەنە؟ باشە، من بتنێ ئێك جارێ ئەڤ چەندە لگەل هەوە کر، و ئها ئەڤە ئەز ب لێبورینڤە ڤەگەڕیام، بەلێ ئـەم ڤێ چەندێ رۆژانە پێنج جاران لگەل خودێ دکـەین، و پاشـی ناڤەگـەڕین و داخـوازا لێبورینێ و تەوبێ ژێ بکەین.

چ دەرفەتەکا جوانە، و چ ژڤانەکێ مەزنە، و چ هەلکەفتەکا بهادارە ژ دەست تـە دچت، و ب دەمێ خوە لگەل خودێ لهەڤ دچی، و دناڤ دەستێن خودێ دا نڤێـژەکا وەکی ڤێ ئەنجام د دەی، و ئەڤە ئەگەر دروست بت ناڤێ نڤێژێ لێ بکەین؟

ئەرێ وە تێبینییا هندێ کر من ئایـەت و فـەرموودە ژ پارچـە کاغـەزا د دەسـتێ خوە بۆ قوتابیێن سعودی خواندن نەك ژ بیردانکا خوە؟ کیژك ژ وان کارتێکرنا پـتر لسەر گوهداران هەیە: لسەر پارچە کاغەزێ بۆ وان بخوینی، یان ژی تو ژ دەڤ خـوە ئەو چەندا تە دڤێت تو بێژی؟ پترییا جاران ئەو چەندا ئـەم ژ قورئانـێ دخـوینین ب شـێوەیێ خوانـدنا لسـەر پارچـە کاغـەزێ د نڤێـژێن خـوە دا دخـوینین، و ئـەو ژی خواندنەکە ژ لێڤێن مە دەردکەڤت نەك سینگێن مە، و جوداهییەکا مـەزن یـا هـەیی ئـەم د نڤێـژێ دا ژ لێڤـێن خـوە "بخـوینین" لگـەل وێ چـەندا ئـەم ژ دلـێن خـوە دەربێخین.

چ پرۆژەیەکێ وەبەرهێنانێ یێ مەزن خودایێ مەزن لسەر سێنییەکا زێڕی پێشکێشی مە کرییە، مە ژی ب بێ رێزی نەڤیا هەتا بێ مفا ژێ دەرکەتین، ب رەهایی بێ چ تشت، ئەو نەبت یا ئەم دشێین پێشبینییا وێ بکن، ئەگەر ئەم لگەل نەفسێن خوە د لوژیکی (مەنتقی) بن، ژ رەدکرن و نەرازیبینێ، بەلکی سزایی ژی، لسەر وێ سلاڤدانێ کو پتر نێزیکی سڤکاتیپێکرنێ بی ژ سلاڤدانێ؟ و لگەل کێ؟

پێدڤییە دووبارە نەفسێن خوە عیبادەتێن خوە و ئەو تشتێن ل دەوروبەرێ خوە ئاشکرا بکەین، و کوڕ و کچێن خوە لسەر پەیڕەوەکێ هزری مەزن بکەین، کو هاریکارییا وان بکت لسەر دووبارە ئاشکراکرنا وێ چەندا ل دەوروبەرێن وان، هەتا ئەو داهێنانێن لبەر دەستێن وان، ئەگەر مە بڤێت ئەو رێزێن ژبەرکەر و چاڤلێکەران ب بۆرینن و بگەهنە کاروانێ هزرمەند و نویخازان.

بیرا من دئێت ل دویماهییێن سالێن چلان، دەمێ ئەز حەفت یان هەشت سالی، دەمێ دەیکا من ژ سەرەدانا خێزانەکا نیاس یا فەلەیێن لازقیە ڤەگەڕیایی (خودێ رەحمێ پێ ببت) و بۆ مە بەحسێ "رادیویەکا سەیر" دکر کو کوڕێ وان ژ فرەنسا لگەل خوە ئینابی پشتی خواندنا خوە ل وێرێ ب دویماهی ئینایی، دەیکا من هندەك پەیڤ گۆتن چ جاران نەشێم ژبیر بکم: ڤێ "رادیو"ێ لایەکێ پێشییێ یێ هەیی مرۆڤ دشێت ئەو کەسێ تێدا دئاخڤت ببینت!..

وێ شەڤێ هەمییێ من نەشیا بنڤم و من هزرا خوە د وی کەسی دا دکر یێ د وێ قوتیکا بچویك دا "ئاسێ" کرین و لسەر دائێخستین: ئەرێ چاوا شیان بکن تێدا؟ چ پێنەڤێت ئەوان ئێکێ کەلەخێ وی بچویك یێ هەلبژارتی هەتا جهێ وی د وێ قوتیکێ دا بکت، باشە، و بەلێ، ئەو هەژارە چاوا دشێت.....؟ ببۆرن، ئەز زارۆکەکێ بچویك بیم من هوسا هزر دکرن، چاوا شەڤێ دشێت دەرکەڤت و بچت دەستاڤێ؟ و ل کیڤە "دەستاڤا خوە خوەش دکت؟ ب دەهان، بەلکی ب سەدان پسیارێن وەکی ڤێ ل شەڤێ دهاتنە هزرا من و نەدهێلان ئەز بنڤم، و پاشی بۆ

دەمەکێ درێژ د هزرا من دا دهاتن و دچوون و بۆ دەمەکێ درێژ ئەز دوودل و نەرحەت کرم هەتا پاشی ل دویماهییێ من زانی ئەو "تەلەڤزیۆنە".

نوکە زارۆکێن مە ژ دایك دبن و ل بەرانبەری وان تەلەڤزیۆن و رادیو و تەلەفۆن و کومپیوتەر و سی دی و هەیڤێن دەستچێکەر و فرۆکە و ترۆمبێل و ئامیرێن کارەبایی یێن سەیر د مال دا و ژ دەرڤەیی مال یێن هەین، و ئەو هزرا خوە د مەزناهییا ڤان داهێنان و ئاشکراکرنان دا ناکن، مەزناهییا ئەوێن داهێناین و ئاشکراکرین، و مەزناهییا وێ گاڤا تێدا هاتینە ئاشکراکرن، پێدڤییە بهێنە پەروەردەکرن و راهێنان لسەر دووبارە ئاشکراکرنا مەزناهییا ڤان تشتان، و ئاشکراکرنا مەزنییا داهێنەرێن وان، داکو د نەفسێن وان و دەردورێن وان دا بەرەڤ ئاشکراکرنا مەزنییا ئافراندییان بهێنە راکێشان، و دووبارە ئاشکراکرنا مەزنییا خودێ د ڤان ئافراندییان دا، و هوسا بهێنە راکێشان بۆ دووبارە ئاشکراکرنا نەفس و ئایین و عیبادەتێن خوە، و توزا کەهیبین و راهاتن و دووبارەبینێ ب ڤەمالن، و د چاڤێن وان دا هەردەم نوی ببت ڤە، هەروەکی بۆ جارا ئێکێ یە دنیاسن یان ئەنجام د دن، قورئانا پیرۆز لسەر "دووبارە ئاشکراکرنێ" د چەندین ئایەتان دا وەسا ئەم یێت فێرکرین و پەروەردەکرین:

﴿ ٱلَّذِى خَلَقَ سَبْعَ سَمَٰوَٰتٍ طِبَاقًا ۖ مَّا تَرَىٰ فِى خَلْقِ ٱلرَّحْمَٰنِ مِن تَفَٰوُتٍ ۖ فَٱرْجِعِ ٱلْبَصَرَ هَلْ تَرَىٰ مِن فُطُورٍ ﴿٣﴾ ثُمَّ ٱرْجِعِ ٱلْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنقَلِبْ إِلَيْكَ ٱلْبَصَرُ خَاسِئًا وَهُوَ حَسِيرٌ ﴾ [الملك: ٣ - ٤]، ئانکو: (ئەوێ حەفت عەسمان وەکی ئێك، ل سەرێك ئافراندین، تو –ئەی بینەر– د ئافراندییێ خودایێ پڕ دلۆڤان دا چو جوداهی یێن نەلێکهاتی نابینی، ڤێجا دووبارە تو بەرێ خۆ بدە عەسمانی: ئەرێ دێ دەرزەکێ یان پەقەکێ لێ بینی؟ پاشی جارەکێ ل دویڤ جارەکێ تو بەرێ خۆ بدێ، چاڤێن تە وەستیای و شکەستی دێ ل تە زڤڕن و ئەو نەشێن چو کێماسییان ژێ بیننەدەر).

﴿ أَوَلَمْ يَرَوْا۟ إِلَى ٱلطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صَٰٓفَّٰتٍ وَيَقْبِضْنَ ۚ مَا يُمْسِكُهُنَّ إِلَّا ٱلرَّحْمَٰنُ ۚ إِنَّهُۥ بِكُلِّ شَىْءٍۭ بَصِيرٌ ﴾ [الملك: ١٩]، ئانكو: (ئەرێ ما ئەڤ كافره بێ ئاگەهـ ماینـه، وبـەرێ خـۆ نـا دەنـه تەیران ل هنداڤی خۆ، دەمێ دفرن چەنگێن خۆ ڤەدكەن، و هندەك جاران دگرن و ب تەنشتێن خۆ ڤە دكەن، ژ خودایێ پڕ دلۆڤان پێڤەتر كەس وان ژ كەفتنێ ناپارێزت. هندی ئەوە ئـەو ب هـەر تشـتەكێ هـەی یـێ بینـەرە، چـو كێماسـی و نـەلێكهاتن د چێكرییێن وی دا نائێنە دیتـن).

﴿ قُلْ أَرَءَيْتُمْ إِنْ أَصْبَحَ مَآؤُكُمْ غَوْرًا فَمَن يَأْتِيكُم بِمَآءٍ مَّعِينٍۭ ﴾ [الملك: ٣٠]، ئانكو: (تو –ئـەی موحەممەد– بێژە ڤان بوتپەرێسان: بێژنـە مـن ئەگـەر ئـەو ئاڤـا هـوین ڤـەدخۆن د عەردی دا چوو خوارێ و ب چو ڕێكان هوین نەشیان بگەهنێ، ئەرێ ژبلی خودێ كی هەیە ئاڤەكا ل بەر چاڤ و ل سەر عەرد ب ڕێڤە بچت بۆ هەوە بینت؟).

ئەڤ پەیڕەوێ قورئانێ پترییا سۆرەت و ئایەتان رێك دئێخت، ئـەو جڤاكـێ لسـەر ڤی پـەیڕەوی ئاڤادبـت ب بـەردەوامی خـوە د حالـەتێ "دووبـارە ئاشـكراكرنێ" دا دبینت بۆ خـوە و بـۆ دەروبـەرێ خـوە ژی، د حالەتـەكێ شارسـتانی و ئیمـانی یـێ بـەردەوام دایـە لگـەل بـەردەوامییا بـابكێن نـوی. ئـەم داخوازكرینـە ل هـەمی سپێدەهییان بەرچاڤكێن نوی لبەر خوە بكـەین و ب رێكـا وان بـەرێ خـوە بدەینـە نەفسێن خوە، و جیهانا ل دەوروبەرێ مە هەروەكی بۆ ئێكەم جار ئەم دبینین، دێ هینگێ بینین ب ڤان بەرچاڤاكان ئەم چەند نێزیكی خودێ نە..

د ژیانا مە یا ئاسایی دا، و د بازنەیێن مە یێن پەروەردەیی و زانینگەهی دا، وانە و بیاڤێن جودا جودا د زانستێ كارگێریـێ دا بەلاڤبووینـە كـو گرنگیـێ ب ڤـەكۆلینا نموونـەترین رێكـان دكـت بـۆ وەبـەرهێنانا پێشەسـازی و بازرگـانی و كشـتوكالی و شارستانییەتێ د دن بەلكی وەبەرهێنانا هەر تشتەكێ داهاتەكێ پەیدا بكت و مفایی بگەهینتە مرۆڤان، چ مفایێ گشتی بت چ یێ تایبەت، ئەرێ مە هزرا خوە د هندێ دا كریە بۆ دامەزراندنا تایبەتمەندییەكێ یان بیاڤەكێ یان وانەیـەكێ ل قوتابخانـە یـان

پەیمانگەهـ یـان زانینگـەهێن مـە بـۆ وەبـەرهێنانا تشـتەکێ ژڤـان هـەمی پرۆژەیـان خێرتر، و ب قازانجتر، و پتر بمینت، و داهات گەرەنتیتر بت، و بـۆ دنیـا و ئاخرەتـا مە مفا گشتگیرتر بت، بەلکی فاکتەرەکێ سەرەکی یە د سـەرکەفتنا وان پـرۆژەیێن مە یێن دنیایی یێن بۆ مە نەمینن، کو رێڤەبرن و کارگێرییا عیبادەتی یە، و دووبارە ئاشـکراکرنا وان، و ل دەسـتپێکا هـەمییان سـتوینا نڤێـژێ؟ ئـەو: ژڤانەکـە لگـەل خودێ، و چ ژڤانەکە.

ئەو ژڤانەکە ل سەرێ لیستا عیبادەتان دهێت، یان وەبەرهێنانێن مە یێن دنیایێ – ئاخرەتێ. حێبەتگرتی نەمینە فەرزا جیهادێ ل پێشییێ نەهاتی، فـەرزەکا دژوار و ب تێچوون و مەترسیدار، د تەشریعێن ئیسلامی دا نە ل پـلا ئێکـێ و نـە یـا دووێ ژی، بەلکی ل پلا سێیێ دهێت، و ژبەری وێ باشییا لگەل دەیبابان دهێت، و ژبەری وێ ژی نڤێژ د دەمێ وێ دا دهێت:

عن عبدالله بن مسعود (رضـي الله عنـه) قـال: سـألت رسـول الله (صـلى الله عليـه وسلم) أيُّ الأعمال أحبّ إلى الله؟ قال: الصلاة على وقتها، قلت: ثمّ أيّ؟ قـال: ثـمّ بـرّ الوالدين، قلت: ثمّ أيّ؟؟ قال: ثمّ الجهاد في سبيل الله (رواه مسلم).

ژ عەبـدوللایێ کـوڕێ مەسـعوودی (خـودێ ژێ رازی بـت) گـۆت: مـن پسـیار ژ پێغەمبـەرێ خـودێ کـر (سـلاڤێن خـودێ لسـەر بـن) چ کریـار بـۆ خـودێ د خوەشتڤیترن؟ گۆت: نڤێژ د دەمێ وێ دا، من گۆت: و پاشـی کیـژك؟ گۆت:باشـییا لگەل دەیبابان، من گۆت: و پاشی کیژك؟ گۆت:جیهاد د رێکا خودێ دا.

ئەو چ فەرمودەیەکا سەیرە، ئەگەر چەند ئەم ب راهاتن لسەر ڕا ببورین، نڤێـژ د گرنگی و سەبر و خوەلبەرگرتنا نەخوەشییان و خێر و بهایی، و ب چەندین جـاران، تشتەکە داخازا لێ راوەستیان و هزرلێکرنێ ژ مە دکت، و ب تایبەت کو خودایێ مـە ب (مەزن) وەسفکرییە، بەلێ (یێن خاشع) ژێ جودا کرن. ئەڤە بۆ وانـە یـێن مـەزن دبینن یان زەحمەت لسەر وان، چونکی ب خشوعێ دێ تام و دلرەحەتی و راحەت و

دیوارێ مەزن بینن یێ کو د ژیانێ دا پشتا خوە پێ گەرم بکەین، بەلکی ئەو، لگەل پێگریکرن ب خشوعێ، و هێمنییێ، و بهێنفرەهی د خواندنێ دا و د لڤینێ دا و هزرکرنێ دا و خەیالکرنێ دا، قوتابخانەیەکا رۆحییە بۆ راهێنانێ لسەر بهێنفرەهی و تیژکرنا (تەرکیزا) هزری، و گوهدان، و خوەشکاندن، و ب باشی قەبیلکرنا بەرانبەر، و ب باشی گوهدانا وی، و نە تورەیی و هەڤسەنگی د هەلویستان (مەوقفان) دا، و گەرمنەبین و دژوارنەبین د بریار و دانا حوکمان دا، و حیکمەت د سەرەدەریکرنا لگەل خەلکێ و ژیانێ دا، و چ سەیراتی نینە ب گرێدانا بهێنفرەهی و نڤێژێ ژ لایێ خودایێ مەزن ڤە د چەندین ئایەتان دا:

﴿ وَٱسۡتَعِينُواْ بِٱلصَّبۡرِ وَٱلصَّلَوٰةِۚ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى ٱلۡخَٰشِعِينَ ٤٥ ﴾ [البقرة: ٤٥]، ئانکو: (و هوین ب بێهن فرەهییێ و نڤێژێ هاریکارییێ بخوازن، و ئەو کارەکێ ب زەحمەتە بتنێ ل سەر وان نەبت یێن ژ خودێ دترسن، و ژێ ب هیڤی).

﴿ وَأۡمُرۡ أَهۡلَكَ بِٱلصَّلَوٰةِ وَٱصۡطَبِرۡ عَلَيۡهَا ١٣٢ ﴾ [طه: ١٣٢]، ئانکو: (وتو –ئەی موحەممەد– فەرمانا ب نڤێژێ ل مرۆڤێن خۆ بکە، و بێهنا خۆ ل سەر کرنا وێ فرەهـ بکە، (قورئان ١٣:٢٠)

* * *

ئەو کارەکێ ب زەحمەتە "وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ".. بۆچی؟!

بۆچی نڤێژ؟

بۆچی ئەم ژڤانێن خوە پاشدئێخین، بۆچی ئەم شولێن خوە دهێلین و بازرگانییا خوە د راوەستینین و هەمی تشتان د ژیانا رۆژانە دا ژکاردئێخین، ئەگەر خوە چەند گرنگ بن ژی، داکو بتنێ نڤێژێ ئەنجام بدەین؟

بۆچی پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ لسەر بن) کرە جوداکەرا ئێکلاکەر دناڤبەرا باوەری و گاورییێ دا؟ و بۆچی هشیارکرن و دوپاتی لێ هاتییەکرن کو دویماهی تشت بین لسەر ئەزمانێ پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ لسەر بن) هاتین، دەمێ لسەر تەختێ مرنێ و دگۆت و دووبارە دکر (هوین و خودێ هوین و خودێ ئێمانەت هوین و نڤێژ، هوین و خودێ هوین و خودێ ئێمانەت هوین و نڤێژ) (الله الله في الصلاة، الله الله في الصلاة)؟

ئەرێ نڤێژ د بنیاتێ خوە دا وەك سزا هاتییە یان خەلات؟ و لایێ زەحمەت تێدا چییە؟ ئەگەر ژ راستی زەحمەتییەك تێدا هەبت؟ و ئەگەر ب راستی ئەم تێدا هەست ب خوەشییێ بکەین لایێ خوەشییێ تێدا چییە؟، بۆچی ئەڤ دەمێن هە؟ بۆچی ب ڤان لڤین و هژمارا رکاعەتان؟ بۆچی ب ڤان ئاخفتن و خواندنان؟ بۆچی د هەمی ئایینان دا هەیە؟ و چاوا ل پێشییا جیهاد و کوشتن و شەهیدبینێ ل مەیدانێن شەڕی و کوشتنێ دا دهێت، کو ئەو رادەیێ گرنگی و مەترسییێ ل دەڤ خودێ و پێغەمبەرێ وی یێن هەین.

دڤێت ئەز دانپێدانێ بکەم کو بۆ دەمێ پێنجی سالان من نڤێژ دکرن بێی ئەز هزر بکم خودانێ مەزنترین پرۆژەیێ بازرگانی مە و خودایێ مەزن رەسیدێ میزانییا خوە کریە د حسابا من یا بەنکی دا، دا ئەز وەبەرهێنانێ تێدا بکم، و لسەر من پێدڤییە

ئەز باشترین رێك بۆ رێڤەبرن و بكارئێخستنا وێ ب هەلبژێرم، دا ب باشترین داهات و مەزنترین خوەشییا مرۆڤەك خەونان پێڤە ببینت ب سانەهی ژێ دەركەڤت.

ئەگەر تو جارەكێ ب شەنس بی و تە شەڕەكێ دناڤبەرا دوو گروپێن مێرییان دا لسەر پرتەكا بچویك یا شەكرێ دیت، و هەمی هەول ددن تێدا ب سەركەڤن، ئەڤە خوە دهاڤێتە سەر پشتا یا دی، و یا هە پەنجێن خوە د پێیێن دوژمنا خوە دا دبت خوار و هەول ددت ببڕت دا رێگرییێ لێ بكت ژ گەهشتنا پرتا شەكرێ، و یا دی ئەڤێ یان یا هە د پەرچقینت؟ تو دێ راوەستی و ب كەنی تەماشەیی ڤی شەڕێ سەیر دناڤبەرا دوو لەشكەرێن بچویك دا كەی، و سەرا چی؟ سەرا پرتەكا شەكرێ یا نە ل بەرانبەری چ تشتی..

ئەگەر تە نڤێژەكا راست و دروست كر، نڤێژەكا لگەل تو هەست ب بلندبینێ ژ ئەردی و گەهشتنا دەڤ خودێ بكەی، و پاشی ژ وان بلنداهییێن مەزن بەرێ خوە بدەی دنیایا د بن خوە دا، ئەوا تو ژ بەری دەمەكێ كێم ب نڤێژێ ژێ دەركەتی، دا هەمی تشتێ تێدا، ئەگەر خوە د دیتنا تە دا چەند مەزن بن ژی، گەلەك بچویك ببینی هەتا وی راددەی ب چاڤێ ئاسایی ناهێنە دیتن، و دا ببینی پرتا شەكرێ یا بێ قیمەت یا مێرییان لسەر شەڕ دكر، ئەو دنیایا تە یا بێ بهایە، و ئەو مێرییێن بچویك یێن بێ عاقل یێن لسەر وێ پرتێ شەڕی دكن و ژناڤ دچن، بتنێ تویی و یێن دی كومەكا مرۆڤێن دوژمناهییێ لگەل دكەی یان ئەو لگەل تە دكن، شەڕی لگەل وان دكەی یان ئەو شەڕی لگەل تە دكن، ل دویماهییێ بسەر وان و پرتا شەكرێ دكەڤی، یان لسەر تە سەردكەڤن و پرتا شەكرێ ب دەستڤەدئینن.

* * *

گەشت ژ ئەرکی (واجبی) بۆ حەقییێ

بەلێ ئە، دبت نڤێژ د شەریعەتێ مە دا وەك واجب دەستپێبکەی ((مُروا أولادكم بالصلاة إذا بلغوا سبعاً واضربوهم إذا بلغوا عشراً)) (رواه أحمد عن عمرو بن شُعيب عن أبيه عن جده)، ئانکو فەرمانێ ب نڤێژێ ل زارۆکێن خوە بکن دەمێ دگەهن حەفت سالییێ و ب ئێشینن ئەگەر گەهشتن دەهـ سالییێ. و ژبەر هندێ ((بين الرجل وبين الكفر تركُ الصلاة)) (رواه مسلم عن جابر عن عبدالله)، ئانکو دناڤبەرا مرۆڤی و گاورییێ دا هێلانا نڤێژێ یە.

بەلێ ئەڤ "واجبە"ـە د قوناغەکا دی یا ژیێ مرۆڤی دا نامینت، دەمێ زارۆك ژ چیڤی دەردکەڤت و مەزن دبت، و سرۆشتێ نڤێژێ و پێکهاتەیا وێ دزانت، و گرنگییا ڤێ هێلا گەرم دناڤبەرا وی و خودایێ وی دا ئاشکرا دکت، و تێگەهێ "واجب" پاشڤە دزڤرت و جهێ وێ تێگەهەکێ دی دهێت کو حەقییە "الحقّ".

ئەرێ تو دبینی کا چاوا زارۆکێ بچویك لسەر خوارنا دەرمانی نەچار دکەین، و ئەوی نەڤێت ئەو بخوت؟ بەلێ لگەل بۆرینا دەمی و هێدی هێدی گوهۆڕینا زارۆکێ بچویك بۆ زەلامی یان ژنێ، تێگەهێ "دەرمان" ل دەڤ ژ قوناغا "الواجب" دهێتە گوهۆڕین بۆ قوناغا "الحقّ"، و ب دروستاهی بۆ وی دیار دبت کو رزگاربینا گیانێ وی و ڤەگەراندنا ساخلەمییا وی د وی دەرمانی دا هەبی.

هزر بکە تە دڤێت خانییەکێ مەزن یێ تە گەلەك ڤیایی ب کرێ بگری، و تە گەلەك حەز ژ جوانی و بەرفرەهی و جهێ وی یێ باش و پڕبهاییا موبێلیات و ناڤمالییا وی کر، و تە بۆچوونا خوە ئێکلاکر و بریارا خوە دا و لگەل خودانێ خانی روینشتی و دان و ستاندن لسەر قەبارەیێ کرێ کرن، و ئەو شوکێ بۆ تە چێکت ب ڤی بهایی: کرێ ئەوە تو ل دەڤ و لسەر حسابا وی پێنج دانێن خوەش بخوی، نە من ژ ڤێ پتر ژ تە دڤێت نە کێمتر!

ئەڤە چ پێشکێشکرنەکا (ئوفەرەکا) مەردانەیە؟! یان هوین وەسا هزر دکن؟ ئەو هەمان پێشکێشکرن یا خودایێ مەزن لسەر مە پێشکێشکری دا ئەم د ئەردێ وی دا ئاکنجی ببین، و ژ بەرەکەتا وێ خوەشییان ببینین، و ب جوانییا وێ خوە هەژینین، و پشکداریێ د ئاڤاکرنا وێ دا بکەین. ئەرێ ما نە ستەمە ل نەفسێن خوە دکەین، دەمێ خوە نەدەینە "دانێن" نڤێژێ یێن رۆژانە، یا ئەم ددەینە خوارنا خوە؟ یان ژی ما نە ژ ستەمێ یە بۆ نەفسێن مە ئەم خوەشییێ ب دانێن نڤێژێ نەبین هەروەکی خوەشییێ ب دانێن خوارنێ دبەین؟ و بۆچی دەمێ خوە ددەین دانێ ئاشکی و وی دەمی ناکەینە قوربانی دانێ روحێ؟ ئەرێ کیژك ژ وان گرنگترە؟

ئەرێ هەوە خەلاتەکێ مەزن بهیستییە کو مەرجێ دانا وێ ئەوە خودانێ وێ رازی ببت لسەر وەرگرتنا خەلاتەکێ ژ وی خەلاتێ ئێکێ مەزنتر ژب ەری وەرگرت؟ چ جۆرە خەلاتەکە؟ ئەو نڤێژە، تو خەلاتێ خوە یێ مەزن ل دەڤ خودێ ناوەرگری، هەتا خەلاتێ خوە یێ روحی یێ مەزن ب خوەشیبرنا ئەنجامدانا وێ وەك (حقٌّ) بۆ تە نەك واجب یان بارەك لسەر تە نەوەرگری.

دێ چەند هەست ب خوەشییەکێ کەی و تو نڤێژا خوە دەسپێبکەی ب: الله أكبر، و تو بینییە پێش چاڤێن خوە فریشتە دهێن و گونەهێن تە یێن هلگرتین، گونەهێن تە هەمی، داکو دەیننە سەر دوو ئاڤاهییێن بلند لسەر ملێن تە، و هندی بچییە رکوعێ یان سوجدێ، ئەو گونەهە قات پشتی قاتی ب کەڤن، و رکوعا خوە یان سوجدەیا خوە درێژ بکە یان کورت بکە:

– إن العبدَ إذا قام للصلاة أُتي بذنوبه فوُضعت على عاتقيه، فكلّما ركع أو سجد تساقطت عنه (صحّحه الألباني في السلسلة الصحيحة، عن ابن عمر)، ئانکو ئەگەر بەندە ب رابینا نڤێژێ رابی گونەهێن وی دئینن و ددەیننە سەر ستویێ وی، هندی بچت رکوعێ یان سوجدێ ژێ دکەڤن.

– ما من مسلم يتوضّأ فيُبغُ الوضوء، ثم يقوم في صلاته فيعلمُ ما يقول، إلاّ انفتل و هو كيوم ولدته أمّه (صححه الألباني في صحيح الترغيب، عن عقبة بن عامر)، ئانكو نينه موسلمانەك دەستنڤێژێ بگرت و ب باشی بگرت، و پاشی ب كرنا نڤێژێ رابت و ئەو دزانت كا تێدا چ دبێژت، هەكە ژێ نەهێنە وەراندن هەروەكی ئەو وەكی رۆژا ژ دایكبوونا خوە. گەلەك ب سانەهییە ل دەڤ مە "الحقّ" ل بەر دەستێ مە ببتە "واجب" بەلكی ژی "واجب"ـەكێ گران و هەول ددەین ب زویترین دەم خوە ژێ رزگار بكەین. ئەڤ چەندە بۆ وی یە یێ هەست ب هندێ دكت ئەو دەمێ خوە یێ ب بها ب ئەنجامدانا هندەك ركاعەتان "بكاردبت" یان "ژ دەست ددت" یان "ب هەدەر ددت".

هەمی دەمان دهزرێن مە دا "ألواجب" ب "باری" ڤە گرێداییە، و بار ژی تشتەكێ گرانە لسەر گیانی، و وەك فاكتەرەكێ دبت نەك ددت دبینین، چونكی ژ هندەك ژ مافێ وی د دەمی دا یان رحەتییێ دا بێ بەهر دكت. ل ڤێرێ رێداچوون دەسپێدكت، و ژ ڤێرێ نڤێژ ل دەڤ گەلەكان دبتە بارەك و هەولا "رزگاربینێ" ژێ ددن و ژ سەر ملێن خوە د هاڤێژن: أرحنا بها یا بلال (رواه العراقي عن بلال بن رباح)، ئانكو مە پێ رحەت بكە ئەی بیلال.

پسیار نە ئەڤەیە: تە نڤێژ كرییە یان نە؟ لگەل گرنگی و مەترسییا ڤێ پسیارێ، بەلكی پسیارا پێدڤی یا ئەز ژ خوە بكەم پشتی هەر نڤێژەكێ: ئەرێ من خەلاتی خوە یێ من ژ ڤێ نڤێژێ ب دەستڤەئینای وەرگرت یان نە. ئەرێ من خوەشی ژێ دیت و ئەز درێژ دكم، ل دەمێ كرنێ و پشتی وێ، كو چ جاران ژ بەرهەمێن وێ یێن دنیایی من نەسەحكریە، و بۆ وێ چەندا بۆ ئاخرەتا خوە ژ بەرهەمێن وێ یێن چاڤەرێكری ب هیڤی مە؟

نڤێژا خوە بكە پلێتەكا بێ بەرانبەر بۆ گەشتەكا خوەش و شاد، نابێژم بۆ هەمی جیهانێ، بەلكی بۆ هەمی گەردوونی، و تو پێ بگەهییە شاهێ ڤی گەردوونی هەمییێ و دەستهەلاتدارێ ڕەها.

* * *

سنور دناڤبەرا "الواجب" و "الحق" دا

د ژیانا مە دا "واجب" لگەل "الحق" ب زێدەهی تێکەل دبت، و ئەم سنورێ جوداکەر دناڤبەرا وان دا نزانین: کەنگی "واجب" ب دویماهی دهێت و "الحق" دەسپێدکت، و کەنگی "الحق" ب دویماهی دهێت دا "الواجب" دەسپێبکت؟

حەج واجب و خەمخوری و گەشت و شەنس و تێچوونن، و بەلکی مەترسی ژی، بەلێ دەمێ ئەم هزرا خوە د خێرا هەر پێنگاڤەکا دهاڤێژین دا دکەین، ئەڤ هەستا واجببینا ژ سەرێ مە دفرینت و دکتە هەلم، و "الحق" جهێ وێ دناڤ ناخێن مە دا داگیر دکت هەتا جهێ هەستا واجببینێ د ناخێن مە دا نەمینت.

و سەدەقە واجب و تێکوشان و تێچوونە، ئەگەر مە ژ رازیبین و حەز دا، و ژ وێ چەندا ژ خێرێ ددت مە، و ژ وێ بەختەوەرییا هەست پێ دکەین، دێ هەست ب پێل و شرۆڤەیێن ئێمناهی و دلرەحەتییێ کەین کو لسەر مە دهێتە خوار، ژ وێ چەندا خودێ پێ ژ مە رازی بی، و ژ وێ چەندا مە دایە خودان پێدڤییەکێ ژ پاراستن و هێمنی و ئێمناهییێ.

و رۆژی واجب و فەرز و برس و تێهنی بین و بهێنفرەهی و زەحمەتی یە، بەلێ لگەل هەر خولەکەکا د سەر مەڕا دبۆرت هەست ب خوەشییا خێرێ وئەجری دکەین، و تاما نێزیکبینا ژ خودێ سەحدکەین کو مە بەرسڤا فەرمانێن وی داینە و خوە ژ نەڤیانێن وی دویرئێخستینە، و ژڤانێ خەلاتکرنێ یێ سوز پێ ب مە هاتییەدان نێزیك دبت، نە بتنێ لسەر فتارێ پشتی رۆژەکا درێژ ژ برس و تێنێ، بەلکی ل دەستپێکا هەمییان هەستا سەرکەفتنێ د جەنگا رێگریکرنا نەفسێ ژ دلخوازی و شەهواتان دهێت، و خوەشییەکا زێدەتر کو خودێ کرییە د حسابامە یا بەنکی یێ خودایی دا بێ دویماهی دا ب دەستڤەدئینین.

ئەو هەمان ئەو جوداهیەیە یا دناڤبەرا حـەلالی و حـەرامی دا. و خـودێ چ تشـت لسەر مە حەرام نەکرینە هەکە ژ زیانا وی تشتێ حەرام نەهێننـە پاراسـتن، ڤێجـا چ ئەم ژ وێ زیانێ ب ئاگەهـ بین یان ژی ژێ د بـێ ئاگەهـ بـین، و چ تشـت لسـەر مـە حەلال نەکرینە یان فەرمان ب چ تشتان ل مە نەکرییە هەکـە بـۆ ب دەسـتڤەئینانا مفایەکێ وی نەبیت، ڤێجا چ ئەم ژ وی مفایی ب ئاگەهـ بین یان ژی ژێ د بێ ئاگەهـ بین، و ئەگەر ئەم خودانێن ئاستەکێ کێم یێ بیرتیژیێ بین، و ئەم ل تێگەهشـتنەکا ژیواری یا ئابووری یان دەروونی یان نوژداری بۆ حەلالی و حەرامی ب گەرین، دێ ب مفادار و زیانبەخش تێگەهین.

گەلـەك ب سـانەهییە هـەمی مـافێن د دەسـت مـە دا بـۆ "واجـب"ان بهێنـە ڤەگوهاسـتن، بـەلێ چ ژ هنـدێ ژی ب سـانەهیتر و خوەشـتر و جـوانتر نینـە، ئـەو "واجب"ـێن د دەست مەدا بهێنە گوهۆڕین بۆ مافـان.

ئەگەر تە خەلاتەکێ دارایی یێ مەزن یـێ دەزگەهـەکێ ب دەسـتڤەئینا، و بـۆ ب دەستڤەئینانا خەلاتی داخواز ژ تە هاتەکرن گەشت بکەی، ئـەرێ تـو ب خوەشـی و حەماسەت بۆ وەرگرتنـا خـەلاتی لـەزێ ناکـەی؟، و قوربانییـێ ب دەم و وەسـتیانا خوە دەی؟، و هەمی زەحمەتێن د رێکێ دا بهێنە بەرسینگێ تە ب سانەهی ئێخی؟ ئەرێ ما خەلاتێ نڤێژێ نـە ژ هـەژی ڤـان وەسـتیانانە، بـەلکی پـتر ژی؟ و خـەلاتێ نڤێژێ ل کیڤە و خەلاتێن دنیایێ ل کیڤە، ئەگەر چەند مەزن بن ژی؟

دێ چاوا شێی هەست ب تاما فێقییەك کەی و تـە دەسـتێ خـوە درێـژ نەکرییـە دارێ دا ب چنی؟ و دێ چاوا خوەشییێ ب نڤستنەکا خوەش بی و تە جهێ نڤسـتنا خوە خوەش نەکرییە و نڤینێن خوە حازرنەکرینە و بەتەنی و سەقایێ هێمن و ژوورا رۆناهییا وێ کێم و دەنگ لێ نەی بەرهەڤ نەکرینە؟ دبێژن و د راسـتن تێـدا: راسـتە خودێ خارنا باڵندەیان دبەخشت، بەلێ لسەر باڵندەیی پێدڤییە ب فـرِت و بگەهتـە وێ خوارنێ هەتا خوەشییێ ژ وێ خوارنێ ببینت.

خوەشییا ژ خەو رابینێ بۆ نڤێژێ

دەمێ ئەز زارۆك، لسەر من پێدڤی بی د "نیڤەكا شەڤێ" دا بۆ نڤێژا سپێدێ ژ خەورابم! –ل وی دەمی وەسا دهاتە سەر هزرا من– من ل دەڤ خوە و د گۆتە نەفسا خوە: ئەرێ بۆچی ژ هەمیان د ڤی دەمێ شەڤێ دا؟! ئەرێ ما خودێ نەڤێت پێنج نڤێژان بۆ بكەین، ئەرێ بۆچی كرییە د ڤی دەمێ ب زەحمەت دا، و ژ مە دڤێت د خوەشترین دەمژمێرا نڤستنێ دا ژ خەو رابین و نڤێژێ بۆ بكەین؟! ئەرێ ما چ تێدانە ئەم ڤێ نڤێژێ ل دەمژمێر حەفت یان هەشت یان هەتا دەهی سپێدێ ژی بكەین؟ ئەرێ ما نڤێژ نە هەر نڤێژە ئەگەر ل كیژ دەمی بت؟ ما هەر نە ئەو چەندا ئەم د نڤێژا درەنگ دا دخوینین هەر ئەوە یا ئەم د نڤێژا زوی ژی دا دخوینین؟ ئەگەر نڤێژ هات بت دا پاراستنێ ل "پەیوەندییێن مە" بكەت لگەل خودێ، و مە ژ شەیتانی بدت پاش، ما شەیتانی چ كارتێكرن لسەر مە هەیە و ئەم دناڤ خەوەكا كویر دا؟ بۆچی ئەم ژ دەستدانا پەیوەندییێ لگەل خودێ و كەتنەناڤا تەلهێن شەیتانی دترسین؟ كو ئەم نڤستینە و ب چ شێوەیان نەشێن هزرا خوە د چ جۆرێن پەیوەندییێ یان پەیوەندی نەكرنێ دا بكەین یان ژی نەشێین پلانێن باشییێ یان خرابییێ ب دارێژین؟

دبت ئەڤ پسیارێن هە بهێنە سەر هزرا كەسێن مەزن ژی نەبەس زارۆكان بتنێ، بەلێ ل دویماهییێ یێن مەزنن تێدگەهن كو نڤێژ نەبتنێ پرۆسەیەكا بازنەیی یا پەیوەندیكرنێ یە لگەل خودێ، بەلكی پرۆگرامێ ژیانێ یە هەروەكی دێ پاشی بینین..

هەر كەسێ شریناهییا ژ خەو رابینێ لگەل بەرێ سپێدان تام بكت، و پاشی لگەل دەركەتنا هێلێن دەستپێكێ یێن سپێدەهییێ بچتە مزگەفتێ، و پاشی بەری

رۆژهەلاتنێ ب ڤەگەرت و بچتە سەر کارێ خوە یێ رۆژانە، ئەگەر خوە کارێ وی چ بت، ئەڤ مرۆڤە بتنێ قەدر و بهایێ سپێدەهییێن زوی دزانت، و بهایێ هەلکێشانا بایێ سەحەرێ، و خوەشییا رحەتییا سپێدەهییا زوی، و نێزیکبینا دویرییێ دناڤبەرا وی و خودێ دا، نەبتنێ ل دەمێ ئەنجامدانا نڤێژا سپێدێ، بەلکی بەری وێ و پشتی وێ ژی.

ئەو دووبارە ژ خەو رابینا ژیانێ پشتی نڤستنا زڤستانی دبینت، دەمێ رۆژ ژ شەڤێ پەیدادبت، و هێلێن سپێدەهییا زوی ژ مالبچویکێ شەڤێ ژ دایك دبن، ئەسمان و ئەرد و داروبار و گژوگیا و گول روییێ خوە دیسان ئاشکرا دکن ڤە، و ب شەرمینی روییێ خوە بۆ ژیانێ دیار دکت، و جارەك دی ژیان ل پێش چاڤان پەیدادبت ڤە، ئەو د نوکە دا ل بەرانبەری پێشکێشکرنەکا بچویك یا خودانیە، رۆژا ئێکێ یا ئافراندییان چاوا دەستپێکر، و موعجیزا ژ دایکبینا رۆژێ یە ژ شەڤێ، پفکرنا ئێکێ یا ژیانێ یە و د کونج و قولاچێن گەردوونی دا بەلاڤ دبت، ب راددەیەکێ یێ ڤێ دەمژمێرا ئێکانە ببینت عەقل و هەست و هزرێن وێ ب گەشاتی بەرەڤ دایکبوون و دانێ ڤەدبن، هێزەکا زێدەتر و زەنگینییەکا پتر و چالاکتر و بەرهەمدار و داهێنانتر پێ دبەخشن، هەروەکی ژیانەکا نوی یا بکارنەهاتی بۆ وی کرییە دیاری. ئەو سپێدەهییە، چاڤەکێ نوی ددت تە تو نهێنییێن گەردوونی، ئیعجازا ئافراندییان پێ ببینی، کو ئەگەر تو نەشێی د دەمێن دی یێن رۆژا خوە دا ئاشکرا بکەی.

هەچییێ ژ خەو رابین و کارکرن د دەمژمێرێن دەستپێکێ یێن رۆژێ دا تاقیکرین، ب دروستاهی دزانت کو ئەڤ دوو یان سێ دەمژمێرە ژ ڤی دەمێ ژیانێ ل بەرانبەری دەمژمێرێن درێژ یێن دەمێن دی نە. دناڤبەرا تە و ب دەستڤەئینانا ڤان دەمژمێرێن ئێکانە دا بتنێ خەوا تەیە، ئەگەر تە شیا د رۆژا ئێکێ دا بەرسینگان لێ بگری و ب سەرکەڤی، و پاشی رۆژا دووێ ژی، و پاشی هندەك رۆژێن لسەر ئێك، و ب زوی

رابینێ سوزێ لسەر خوە ددەی و پاشی وەکی رۆژییێ لسەر خوە فەر دکەی ب گرتنێ د رۆژێن زەحمەت یێن دەستپێکێ دا، ئەگەر تە ئەڤ چەندە کر دێ ل دەڤ تە بتە نەریت و د پێکهاتەیا تە یا فیزیولۆجی دا جهێ خوە ب باشی گرت، و بتە پشکەك ژ پرۆگرامێ تە یێ رۆژانە کو نەشێی دەستان ژێ بەردەی.

ئها ئەڤە تو یێ چاڤێن خوە ڤەدکەی و تو هێش دناڤ نڤینان دا، و ئها ئەڤە شەیتانە سەرێ تە لسەر بالیفکی دشدینت و دبێژت تە: خوەشتڤییێ من چاڤێن خوە ب نقینە و رادەستی نڤستنێ ببە، ڤێ نڤستنا خوەش د ڤی دەمێ زوی یێ سپێدێ دا ژ دەست خوە نەکە، ئەڤە خوەشترین دەمژمێرێن بهێنڤەدان و بێخیرەتی و نڤستنا کویرن، ب رحەتی بنڤە، چ هەوجەی لەزکرنێ یە؟

شەیتان لسەر ڤێ ئاخفتنێ یێ رژدە و دوبارە دکت، دێ چاوا بەرسینگا وەسواس و سەرداربرنێن وی گری؟ پێغەمبەر (سلاڤێن خودێ لسەر بن) ڤێ چەندێ بۆ مە شرۆڤە دکت و هەولا هاریکارییا مە ددت لسەر زال بین و سەرکەڤین:

– يعقد الشيطان على قافية رأس أحدكم إذا هو نام ثلاثَ عُقَدٍ، يضرب كل عقدة مكانها: عليك ليل طويل فارقُدْ، فإن استيقظ فذكر الله انحلت عقدة، فإن توضأ انحلت عقدة، فإن صلى انحلت عُقَدُه كلها، فأصبح نشيطًا طيب النفس، وإلا أصبح خبيث النفس كسلان) (رواه البخاري، عن أبي هريرة)، ئانکو شەیتان لسەر سەرێ هەر ئێك ژ هەوە ئەگەر نڤست سێ گرێکان گرێددت، و لسەر هەر گرێکەکێ مورا خوە لێ ددت: ل پێشییا تە شەڤەکا درێژ یا هەیی بنڤە، ئەگەر ژ خەو رابی و زکرێ خودێ کر گرێکەك ڤەدبت، و ئەگەر دەستنڤێژ گرت گرێکەك دی ڤەدبت، و ئەگەر نڤێژ کر هەمی گرێك ڤەدبن، چالاك دبت و نەفس رحەت دبت، و ئەگەر نە –نە رابت نڤێژێ– نەفسا وی پیس دبت و بێخیرەت دبت.

ئەرێ هەوە جارەکێ ب هویری بەرێ خوە دایە ئەو کەسێن زوی دنڤن و سپێدێ زوی بۆ نڤێژا سپێدێ رادبن، و لگەل ناڤچاڤێن وان کەسێن شەڤبێرییان گرێددن هەتا

دویماهییا شەڤێ و پاشی رادبن و نڤێژ یا ژ وان چووی هەڤبەر کرینە؟ ئەگەر هەوە ئەڤ چەندە کر بت، هوین دێ هندەك نهێنییێن سەیر یێن ئامیرەیێ ب ناڤێ "مرۆڤ" زانن، کو ئافراندەرێ وی بۆ وی ل دەمێ ئافراندنا وی رێسایەکا فیزیایی بۆ حەزکرییە، کو دبێژت: باشترین دەم بۆ دووبارە "بکارئێخستنا" وی پشتی نڤستنێ بەری هەلاتنا رۆژێ یە نە پشتی وێ، ژبەر حیکمەتەکێ ژ حیکمەتان، دیزاییینا وی ژ لایێ چێکەرێ وی ڤە ب ڤی شێوەیی هاتیە، دبت ئەم تێبگەهین و دبت تێنەگەهین ژی، و ما کی ژ ئافرەندەرێ ڤی ئامیرەی پتر نهێنییێت وی دزانت؟، یێن ئاشکراکری و یێن هێشتا نەهاتینە ئاشکرارن ﴿ أَلَا يَعۡلَمُ مَنۡ خَلَقَ وَهُوَ ٱللَّطِيفُ ٱلۡخَبِيرُ ﴾ [الملك: ١٤]، ئانکو: (ئەرێ ما خودایێ ئافراندەر ب چێکرییێن خۆ و کار وبارێ وان یێ زانا نینە؟ و ئەو ب بەنییێن خۆ وکریارێن وان هویربینێ شارەزایە؟

سرۆشتی ژ نڤینێن خوە دایە تە، هەروەکی ئافراندەرێ وێ و یێ مە پرۆگرامکری، داکو هەمی خوەشییێن ژیانێ ل دەوروبەرێن تە لگەل دەمژمێرا دەستپێکێ ژ سپێدێ بۆ تە رۆهن بکت، نە بۆ نڤستنێ، بەلکی ژبەر هندێ دا رابی و کار بکەی و بەرهەم بینی و ئەردێ ئاڤا بکەی، تو ژی یێ نەمەرد نەبە لگەل ڤێ نیعمەتا خودایی د قەدر و قیمەتێ وێ دا، د وزەیا خودێ بۆ تە و هەمی ئافراندییێن ل دەوروبەرێ تە بەرهەڤکری داکو رۆژا نوی پێ دەسپێبکن. ئەرێ ما تە گولا چاڤێن خوە لگەل رۆژئاڤابینێ نقاندین نەدیت ڤەگەریا ڤە داکو لگەل رۆناهییا سپێدێ ڤەکت ڤە، و باڵندە و بلبل ل سپێدەهییێن زوی دخوینن و ل ئەسمانان دفڕن داکو ل دویڤ رزقێ خوە بچن، و چێل و پەز و بزن و مریشکان، و هەر تشتەکێ خودێ لسەر روییێ ئەردێ ئافراندی ژ گیانداران، ب چالاکی لگەل سپێدەهییێن زوی ژ خەو رابینە داکو خولا ژیانێ ژنوی ڤە دەسپێبکن؟

د ژیانێ بگەهە، و بەرێن وێ بچنە، بەری شەمەندەفرا بێ ڤەگەریان تە بهێلت.

* * *

خوەشییا بهێنفرەهییا زێدە (الاصطبار)

دەمێ ئەم ترۆمبێلێ د هاژوین و بەرەڤ کاری یان جهەك دچین، پتریا جاران خەما مە ئەوە بتنێ بگەهینە وی جهێ مەرەم، چ ب بلندترین لەزاتییا دەستویردایی بت یان ژی نەدەستویردایی. کو درەنگ ڤەمان و لەزکرن، رێکا نموونەییە بۆ بەرێککەتنا کارێن پێدڤی د سەرێن مە دا و ژناڤبرنا دەمارێن مە.

ئەرێ چاوانە ئەگەر شوفێرییا ترۆمبێلێ بکەینە تشتەك خوەشییێ ژێ سەحکەین؟ دەمی ڤەدگەرینین و بهێنا خوە لسەر فرەهـ دکەین، و پچەکێ زویتر دەرکەڤین، کو مە دەمێ پێدڤی هەبت بۆ هاژوتنا ترۆمبێلێ ب رحەتی، و هوسا دشێین بەرێ خوە بدەینە دیمەنێن دەوروبەرێن رێکێ، و ب تاما هزرکرنێ وێ چەندا مە د گەشتێن بۆری دا ئاشکرانەکری ئاشکرابکەین، بێ کو سەرێ خوە ب هزرکرنا دەمێ بوری دا ب وەستینین، یان کا چەند رێك ل پێشییا مە ماییە هەتا بگەهین؟

ئەرێ ما تو دەمەکێ زێدەتر بۆ گەشتا خوە زێدەناکی داکو بکەیە خوەشی بۆ خوە و هەر ئێکێ لگەل تە، و ب راستی ژی دێ خوەشییێ ژێ سەحکەی، نەك ئەرکەکێ گران بت لسەر تە و لسەر وان؟ یێ هوسا بە لگەل نڤێژێن خوە.

بتنێ لسەر تە پێدڤییە رێککەفتنەکا ئێمناهییێ یا کورت لگەل دەمی مور بکەی دا هاریکارییا تە بکت لسەر بهێنفرەهییێ، کو بهێنفرەهییێ ب خوە بۆ خوە دکەیە خوەشییەك. ئەرێ ما تە خوەشییا بهێنفرەهییێ لگەل رۆژییێ تاقینەکرییە هەتا فتارێ دکەی، و بهێنفرەهی لسەر تەنگاڤییان هەتا ب دویماهی دهێن، و بهێنفرەهی لسەر نساخییان هەتا ساخلەم دبی، و بهێنفرەهی لسەر مانا دناڤ سرایێ دا هەتا پلێتەکێ ب دەستڤەبینی و بشێی پێ بچییە دناڤ هولا ئاهەنگێ دا، و بهێنفرەهی لسەر خواندنێ هەتا سەردکەڤی.

ئـەرێ تـو نەهاتییـە تـاقیکرن ب خوەشـییا بهێنفرەهییـێ و رێگریکرنـێ ژ دەسـتڤەئینانا تشـتەکی و تـە شـیان هـەین وی تشـتی ب دەسـتڤەبینی؟ ئـەرێ تـە خوەشـییا هنـدێ تاقیکرییـە کـو تـو دشـێی پارچـە شـریناهییەکێ بکـڕی، یـان گوملەکەکێ (قەمیسەکێ) نوی، یان ترۆمبێلەکا نوی، و لگەل ڤێ چەندێ تو ناکڕی، داکو دەستان ژ مەبدەئەکێ خوە، یان سۆزەکا خوە، یان خوە پێ مـەزن نەکـەیی، یان رێزێ ل وان کەسێن لگەل خوە بگری یێن نەشێن بکـرن؟ ئـەو خوەشـی و تامـا بهێنفرەهییێ یە، و بۆ نڤێژێ ژی هەمان تشـتە: ﴿ وَأۡمُرۡ أَهۡلَكَ بِٱلصَّلَوٰةِ وَٱصۡطَبِرۡ عَلَيۡهَاۖ ﴾ [طه: ١٣٢]، ئانکو: (وتو –ئەی موحەممەد– فەرمانا ب نڤێژێ ل مرۆڤێن خۆ بکە، وبێهنا خۆ ل سەر کرنا وێ فرەهـ بکە).

بهێنفرەهییا تە لسەر نڤێـژێ رامانـا هنـدێ نـادت کـو نڤێـژ دژواری و تـاقیکرن و سزایەکە ژ دەڤ خودێ، بەلکی حالێ وێ وەکی هەر خوەشییەکا دی یە تە بڤێـت ب دەستڤەبینی، و لگەل مەزنییا خوەشییێ و بلندییا مەزناهییا وێ، بهێنفرەهی لسەر بدەستڤەئینانا وێ زێدەتر دبت و بهایێ وێ گرانتر لێ دهێت، و ما خوەشی ژ هندێ مـەزنتر هەیـە ل بـەر دەسـتێن ئافرانـدەرێ خـوە ب راوەسـتی، داکـو هـەوارا خـوە بگەهینییێ، و بارێ خەم و نەخوەشییێن خوە لسەر ملـێن خـوە پاڤێـژی، و پشـتی ڤێ هەڤپەیڤینا جوان وەسا ژ گونەهێن خوە پاقژ ببی هەروەکی ژ نوی ژ دایك بووی و هوسا ژ دەڤ بهێی.

* * *

نڤێژ قوتا بخانا بهێنفرەهییێ

ژ دیارنەمانا بەحسکرنا (بهێنفرەهییێ) ب شێوەیەکێ مەزن د رەوشت و تیتالێن رۆژئاڤایی حێبەتگرتی د مینم، هەر نێزیکە تو ڤی بهایێ مەزن ل دەڤ وان نابینی دەمێ بەحسێ بها و رێزێن سەرەکی یێن مرۆڤی دکن، و یێن ژ من پتر ئەڤ کەلتورە خواندین شادەییێ بۆ ڤێ چەندێ ددن، د دەرحەقا مێرانییێ، راستییێ، رژدییێ (عەزیمێ)، کارکرنێ، مەردینییێ، هەست ب بەرپرسیارەتییێ، هەوارهاتنێ، راستگوییێ، دلسوزییێ، حەژێکرنێ، دادپەروەرییێ (عەدالەتێ)، یەکسانییێ، ئازادییێ، دیموکراسیەتێ، خوەشکاندنێ، هاریکارییا هەژار و بێ حالان، و چەندین رەوشتێن دی دا ئاخفتن و سوحبەت لسەر کرن، و یا سەیر ئەوە هزر د رەوشتێ بهێنفرەهییێ دا نەکرن، و د بەرانبەر دا دەمێ پەیڤا (الصبر) و پەیڤێن ژێ دروست دبن د قورئانا پیرۆز دا هاتینە هژمارتن دیاربی ب کێمی (١٠٣) جاران دوبارەبوویە، زێدەباری هندێ ب سەدان جار د فەرمودەیێن پیرۆز دا هاتییە.

ئەز بێژم (یا سەیر ئەوە) و بەرێ خوە ددم شارستانییەتا رۆژئاڤایی و ب ئاشکراکرن و داهێنانێن خوە خوە لسەر جیهانێ فەرز کرییە، و ئەم هەمی دزانین ئێکەم چەکێ ئاشکراکەر یان داهێنەر خوە پێ پرچەك بکت بهێنفرەهییە، ئەو پترییا شەڤ و رۆژێن خوە دگەهینت ئێك د تاقیگەها خوەڤە، و ب تاقیکرنێن زەحمەت رادبت، و ل تشتەکێ نوی دگەرت ئاشکرابکت، و یێ رژدە لسەر هندێ بگەهتە تشتەکێ کو یێن دی نەشیاینە بگەهنێ، و ما دێ چاوا وێ چەندێ کت بێ رژدی و کارکرن و وەستیان و بهێنفرەهی؟ و دبت ئەو چەندا وان ژ ئاشکراکرنێن مەزن یێن زانستی ئاشکراکرین، و ب هزر و زمان و ئەرد کونترۆلا جیهانێ کرین، ڤەدگەرت بۆ بهێنفرەهی و مەزاختنا شیانان و خوەراگرتنێ کو ژ رەگەزێن موکومن

د مرۆڤایـەتییا وان دا، لـەوا دبـت هـەبینا پێـدڤیاتییا بەحسـکرنا بهێنفرەهییـێ د ئەدەبیاتا وان دا هەست پێ نەکربن.

ئەگەر تەماشەیی گرنگترین سێ پەرسـتنان (عیبادەتـان) د ئیسـلامێ دا بکـەی، نڤێژ و رۆژی و حـەج، دێ بـینی هـەر ئێـك وەکـی قوتابخانـەکێ یـە، ب تایبـەت بـۆ راهێنانـێ لسـەر بهێنفرەهییـێ و دەرئێخسـتنا دەرچـوویێن بهێنفرەهـ هاتینـە دیزاینکرن. دبت د نەفسا خوە دا بێژی: هندیکە رۆژی و حەجە لایـێ بهێنفرەهییـێ تێدا دیارە، بەلێ چ پەیوەندییا نڤێژێ ب بهێنفرەهییـێ ڤە هەیە؟

هزرکە تـو یـێ ل ئێـك ژ پەیمانگـەهێن فێرکرنـا بهێنفرەهییـێ و راهێنانـێ لسـەر هاتییە وەرگرتن، د ڤێ خولێ دا تو پێشبینییا چ جۆرە پرۆگرامەکێ دکەی؟

ئەگەر ب نەبینا خشوعێ نڤێژ نەبتە نڤێژ، خشوعەکا نڤێژکەر پـێ "بزانـت کـا چ دبێژت" هەروەکی پێغەمبەرێ مە (سلاڤێن خودێ لسەر بن) دوپاتی لێ کری، ئەرێ ما ئەو خشوعە هەر نە ب بهێنفرەهییـێ پەیدادبت؟

چ بازرگانییەکا بسانەهی و ئەرزانە، و چ ژ هندێ کێم قازانجتر نینە، ئەگـەر ئـەم لەزێ د هـەمی خواندنا خـوە و تەسـبیح و تـەکبیرێن خـوە د نڤێـژێ دا بکـەین کـو "نزانی چ دبێژی"، بەلێ چ ژ هندێ زەحمەتتر و بازرگانییەکا مەزنتر و قازانج پترتـر نینە، و ب دەهان کارێن دی پشتی وێ ل پشت دەرگـەهی چـاڤەرێی تەنـە، کـو تـو پـەیڤ پـەیڤ بخـوینی، راوەسـتیان راوەسـتیان پشـتی هـەر پەیڤـەکا پێـدڤی ب راوەستیانێ ب راوەستی، کو "بزانی تو چ دبێژی".

د ناڤەراسـتا قـەرەبالغا کـاری دا، پەیڤـەکا دلڤەکـەر وەکـی (الله أکـبر) دووبـارە بکەی، و پاشی ب راوەستی و وێ بۆشاهییا ئاشۆپی یـا د هـزرا خـوە دا داگـری ب: الله أکبر بـۆ کـێ؟ و ژبـەر چـی؟ کارەکـێ پێـدڤی بهێنفرەهییـێ یـە، بـەلکی گەلـەك بهێنفرەهییـێ ژی.

و دناڤ ڤێ قەرەبالغێ دا تەسبیحێن دلڤەکەر (سبحان ربّي العظيم/الأعلى) دووبارە بکەی، و پاشی ب راوەستی و بۆشاهییا ئاشۆپی یا د هزرا خوە دا داگری ب: خودایێ خوە ب چ مەزن دکم؟، یان ژ چی پاك و پاقژ دکم؟، پێدڤی ب بهێنفرەهییێ یە، بەلکی گەلەك بهێنفرەهییێ ژی.

و د ناڤەراستا ڤێ قەرەبالغا کاری دا (بسم الله) و (الرحمن) و (الرحيم) وەسا درێژ دکەی، هەروەکی پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ لسەر بن) درێژ کری، کو رامانا وێ تێبگەهی و کەسایەتییا هەر ئێك ژ وان ژ یا دی بنیاسی، کو دێ پاشی بینین، پێدڤی ب بهێنفرەهییێ یە، بەلکی گەلەك بهێنفرەیێ ژی.

هەروەسا راوەستیانا تە دناڤ ڤێ قەرەبالغا کاری دا و پشتی گۆتنا تە بۆ (التحيّات لله) و (الصلوات) و (الطيّبات)، لگەل هەر راوەستیانەکێ هەست ب خوەشییا بەرسڤدانێ ژ خودایێ مەزن بکەی، و پاشی راوەستیانا تە پشتی تە سلاڤ کرییە پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ لسەر بن) و چاڤەرێی بهیستنا بەرسڤا ویی، و هوسا سلاڤکرنا تە لسەر (عباد الله الصالحين) و خوەشیبرن ب وەرگرتنا خێرا سلاڤکرنا لسەر ڤان هەمییان، کو پاشی دێ هویرتر دیارکەین، ئەڤ چەندە هەمی پێدڤی ب بهێنفرەهییێ یە، و گەلەك بهێنفرەهییێ ژی.

و راوەستیانا تە دناڤ ڤێ قەرەبالغا کاری دا، دناڤبەرا لڤینێ بۆ لڤینێ، و دناڤبەرا خواندنێ بۆ خواندنێ دا، دناڤبەرا ئایەتێ بۆ ئایەتێ دا، کو هەر ئێك ژ وان ئێك ئێکە مافێ وان ب دروستی و ب راستگویی و ب رێز ب وی شێوەیی بدەی ل دەڤ خودێ د قەبیل کری بن، کو دێ د بەرپەرێن بهێن دا شرۆڤە کەین، پێدڤی ب بهێنفرەهییێ یە، بەلکی گەلەك بهێنفرەهییێ ژی.

ئەگەر تو هزرا خوە د هەمی سەرکەفتنێن خوە دا، هەمی دەستکەفتیێن خوە دا، رەوشتێن خوە دا بکەی، دێ بینی ل پشت هەمییان بهێنفرەهییە، و ئەگەر هزرا

خوه د هەمی شکەستنێن خوه دا، تەخسیرێن خوه دا، هەمی گونەهـ و خەلەتییێن خوه دا بکەی، دێ بینی ل پشت هەمییان کێمییا بهێنفرەهییێ یا هەیی.

بهێنفرەهـی چ قوتابخانەیەکا سـەیرە بـۆ سـەرکەفتنێ د تاقیکرنـا ژیانـێ دا! و پاشی نڤێژ چ قوتابخانەیەکا سەیرە بۆ سەرکەفتنێ د تاقیکرنا بهێنفرەهیێ دا!

ئەگەر بەرفرەهییەك بسەر تـە دا هـات و تـو لسـەر نیعمـەتا وێ بهێنفـرەهبی، و خوەمەزنکرنێ و سەرداچوونێ تو نەگرتی، بۆ دین و دنیا تە خێر و ئەجرە.

و ئەگەر تەنگاڤییـەك بسـەر تـە دا هـات و تـو لسـەر نـەمانا وێ بهێنفـرەهبی، و بێهیڤیبین و لاوازییێ تو نەگرتی، بۆ دین و دنیا تە خێر و ئەجرە.

و ئەگەر تە لبەربت خێرەکێ ئەنجام بدەی و تو لسەر بەرتەنگی و تێچوونێن وێ بهێنفـرەهبی، و تووشـی بێهێـزی و دوودلییـێ نـەبویی، بـۆ دیـن و دنیـا تـە خێـر و ئەجرە.

و ئەگەر شەیتانی تو کێشایە خرابییەکێ و لسـەر وەسواسـا وی بهێنفـرەهبی، و رادەستی سەردابرنێن وی نەبووی، بۆ دین و دنیا تە خێر و ئەجرە.

و ئەگـەر تـە د کارەکـێ یـان تاقیکرنـەکێ دا شکەسـتن ب دەسـتڤەئینا، و تـو بهێنفرەهبی و رژد بی و هەولێن زێدەتر مەزاختن، بۆ دین و دنیا تە خێر و ئەجرە.

و ئەگەر ئێکێ خرابی لگەل تە کر و تو لسەر بهێنفرەهبی و کەربا خوە داعویرا و لێ بوری، بۆ دین و دنیا تە خێر و ئەجرە.

و ل دویماهییێ مە ماف یێ هەی پسیار بکەین: ئەرێ مـا کارەکـێ خێـرێ د ڤـێ دنیایا مـە دا هەیـە تێـدا پێـدڤی ب بهێنفرەهییـێ نـەبین؟ چ قوتابخانەیەکـە ئـەم د دنیایێ دا پـێ فێری بهێنفرەهییێ ببین و لسەر راهێنان پـێ ل مەهاتینەکرن باشـتر ژ قوتابخانەیێن عیبادەتان، و ل دەستپێکا هەمییا قوتابخانا نڤێژێ؟

پێغەمبەرێ مە (سلاڤێن خودێ لسەر بن) دبێژت: ((أوّل شيءٍ يُرفعُ من هذه الأمّة الخشوع))، ئانکو ئێکەم تشتێ ژ ڤێ ئوممەتێ دهێتە راکرن خشوعە.

هەروەکی دەمێ خشوع ژ نڤێژێن مە هاتییە راکرن، بهێنفرەهی وسەبر ژی لگەل هاتە راکرن، و دەمێ بهێنفرەهی هاتییە راکرن شارستانییەتا ڤێ ئوممەتێ هاتە راکرن. ئەرێ ما خودێ ئەڤ راستییا هەر و هەر بۆ مە دوپات نەکرییە کو سەرکەفتنا مە د دنیایێ دا ب پەیوەندی و خشوعا مە ب ئەسمانان ڤە گرێددت، دەمێ گۆتی: ﴿ قَدۡ أَفۡلَحَ ٱلۡمُؤۡمِنُونَ ١ ٱلَّذِينَ هُمۡ فِي صَلَاتِهِمۡ خَٰشِعُونَ ﴾ [المؤمنون: ١ - ٢]، ئانکو: (ب ڕاستی ئەوێن باوەری ب خودێ وپێغەمبەرێ وی ئینای وکار ب شریعەتێ وی کری سەرکەفتن).

ئەوێن ژ سالۆخەتێن وانە ئەو د نڤێژێن خۆ دا ب ترسن، دلێن خۆ بۆ خالی دکەن. پشتی هەر نڤێژەکێ پسیارێ ژ نەفسا خوە بکە: چەند سەبر و بهێنفرەهی پشتی ب دویماهی هاتنا ڤێ نڤێژێ تە ب دەستڤەئینایە؟

* * *

بۆچی ئەم نڤێژان دکەین؟

بۆچی ئەم نڤێژان دکەین؟ ئەرێ بتنێ ژبەر بهێنفرەهییێ دکەین؟

بۆچی رۆژانە دەمژمێرەکێ یان دوو دەمژمێران ب ئەنجامدانا هندەك لڤینێن سەیر ڤە ب هەدەر ددەین، و دووبارەکرنا هندەك پەیڤان کو ب سەدان جاران مە دووبارەکرینە؟ ئەرێ ما نە باشتر بی ئەم د ڤی دەمی دا لسەر هاریکارییا خەلکێ یان ئەنجامدانا کارەکێ دی یێ مفادار ژ کارێن خێرێ یان مرۆڤایەتییێ پێکهاتباین؟ ئەرێ ما دا چ چێ بت نڤێژ نەبان؟

هزرا خوە بکن ژ نشکەکێڤە هەمی تەلەفۆنێن جیهانێ ژکاربکەڤن، یێن ئەرد و یێن بەریکێ، و هەمی پەیوەندییێن بێ تێل و ب تێل بهێنە برین، و هەمی کەنالێن ئەسمانی و لوکالی و ئەنترنێتێ ب راوەستن، و هەمی رێکێن هشکی و دەریایی و ئەسمانی ژکاربکەڤن و و و و .... ئەرێ دێ چ ب سەرێ جیهانێ هێت؟ چ بەرەلاییەك، چ بێهیڤیبینەك، و چ بەرزەبینەك، و چ وێرانبینەکا ئابووری و جڤاکی و سیاسی و رەوشەنبیری و شارستانی؟

ئەڤە ئەو رۆلە یێ نڤێژ دناڤبەرا مە و ئافراندەرێ مە دا دگێرت، ئەرێ ما دێ شێین بۆ ئێك رۆژ بتنێ ژی دەستان ژێ بەردەین؟ ئەرێ دێ چ چێبت هێلا گەرم یا دناڤبەرا مە و خودێ دا بهێتە برین؟ دا لسەر مە پێدڤی بت دووبارە وی ئامیرەیێ پەیوەندییێ یێ سەیر یێ خودێ بەخشییە مە ب داهێنین ڤە.

ئەرێ ما دێ شێوەیەکێ باشتر ژ ڤێ "پێکهاتە"ێ یان "رێکئێخستن"ا پێشکەفتی یا نڤێژ ژێ هاتییە پێکئینان بینین؟ چ رێنما و کریارێن جودانە، و چ پێکهاتەیەکا ئێکانەیە، و چ پەیڤێن هویر و ژێگرتی نە، و لڤینێن جوان و ب دەربرینن یێن نڤێژ لسەر هاتی؟

* * *

نڤێژ مه دووبـاره بەرمەجه دکت

کا چاوا ب بۆرینا رۆژ و سالان پێلێن لسەر ئێك یێن دەریایـێ کـەڤرێن کـەناری د ڤەرەنت، ئها هوسا ژیان ب سەرێ مه دئینت، ب دەمی و کەهیبینێ و دووبارەبین و راهاتنێ،د نڤێژێ دا پرۆسەیا ڤەرەنینێ د کەڤران دا، هێز و هەڤسەنگی و پاقژکرنێ ژ خەم و بارێن ژیانا رۆژانەیە د نەفسێن مه دا پەیداکری، بنەمایێن دنیایی ب پێلـێن خوە یێن ئێك ل دویڤ ئێك ل دویڤ هـێلا بایـێ خـوە دووبـارە مـە بەرمەجـە دکـن، دەمژمێر ل دویڤ دەمـژمێرێ، رۆژ ل دویـڤ رۆژێ، و سـال ل دویـڤ سـالێ، ب وی شێوەیی ئەم هەست ب هندێ ناکەین کو ب بۆرینا دەمی ئەم یێن هاتینە گوهۆرین، و ل دویماهییـێ ئەم ژ وێ کوپییا لسەر فیترەتێ یا رەسەن ژ بەرنامێ خودایی یێ بۆ مە هاتییە دارژتن دویرئێخستین، ئەو (هاردێ نورانی) یێ ڤالا ژ هەر (ڤایرۆسەکی) ژ بوارێ بەرنامێ رەسەن ژ ژێدەرێ ئەسمانی هاتییە لادان:

– إنّ الإيمـانَ ليَخلَـقُ في جـوفِ أحـدِكم كمـا يَخْلَـقُ الثـوبُ، فاسـألوا اللهَ أن يُجـدِّدَ الإيمانَ في قلوبِكم. صححّه الألباني في صحيح الجامع، عن عبدالله بـن عمـرو)، ئـانکو: (باوەری د ناخێ هەر کەسەکی ژ هەوە دا کەڤن دبیت هەروەکی جلك کەڤن دبیت، ژ خودێ بخازن باوەرییـێ د دلێن هەوە دا نوی بکت).

و ژ کەرەما خودێ لسەر مـە، ئـەم، ژ بلـی ئوممـەت و ئـاینێن دی، هـەتا نوکـە دانەیا رەسەن یا ڤی (هاردێ نورانی) ژ بەرنامێ ئیمانێ د پـارێزین و ل دەڤ مـە یـێ مایی، کو ئەم دشێین لێ ڤەگەڕین، و دووبارە نەفسێن خوە لسەر بەرمەجـە بکـەین ڤە، و راسـتڤەکەین، و ژ وان (ڤایرۆسـێن) چـووینە د ناڤـدا یـان ژ رێداچـوونان یـان نەخوەشییان پاك بکەین.

ئەو ئـەو دانەیـە یـا ب بـەرنامێ قورئانـا پـیرۆز بـۆ مـە پاراسـتن لـێ هاتییـەکرن هەروەکی هاتییە خوار، بێ گوهۆڕین و رێداچوون و بـێ زێدەهی و بـێ کێماسـی، و ئەو دانەیا بۆ مە هاتییە پاراستن بێ کو بۆ ئایینێن دی هاتبتە پاراستن، ب ڤەگێڕانا راست و گەلەك ژێدەر و ڤەگێڕی، بەرنامێ نڤێژا پێغەمبەری یە ب گۆتن و ب کریـار، کو پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ لسەر بن) د چار پەیڤان دا کورت کرییە: (صلّوا كما رأيتموني أصلّي) (صححّه الألباني في صحيح الجامع، عن مالك بن الحويرث الليثـي)، ئانکو: (نڤێژێ وەسا بکن وەکی هوین من دبینن ئەز نڤێژێ دکم).

ئەرێ ئەگەر نڤێژ نەبا، دا شێین نڤێژەکا مە ب رێکخـەرێ مـەزن یـێ ژیانـا مـە و رێڤەبەرێ خودان شیانێ جیهانێ و گەردوونی ڤـە گرێدەت ب (داهێـنین)؟ و دا ئـەڤ (داهێنانا) مرۆڤی یا گرنگ دناڤ ئالاڤێن پەیوەنـدیکرنێ دا ب چ شـێوە بـت؟ گەلـەك خوە ب هزرکرنێ ڤە نەوەستینن، خەلکێ دی ئەڤ چەندە یا کری.

ئەگەر هوین د تەورات و ئینجیلێ دا لێ بگەرن، هەروەکی نوکە لبەر دەستێ مە، هوین چ هویراتییان ژ سرۆشتێ نڤێژا موسایی یان عیسـایی (سـلاڤێن خـودێ لسـەر وان بن) نابینن، کو دویڤچوویێن وان بشێن د ڤێ نڤێژێ دا چاڤ ل وان بکن، لـەوا یـا بەلگەنەڤێتە بۆ وان نڤێژەکێ ب داهێنن هەروەکی یا نوکـە ئـەو ئـەنجام ددن کـو ژ دەیباب و بابکالکێن خوە وەرگرتینە.

بـەلێ، دێ نڤێژکـەرێن وان چ تشـتی ژ دەسـتدن؟، و کـار هوسـانە، و تشـتێ ژ هەمییان پـتر ژ دەسـت بـدن، و بـێ گومـان ئـەوە دەمـێ نڤێـژێ دکـن ئـەو هەسـتا خوەشییێ یا نڤێژکەرێ موسلمان هەست پێ دکتن ئەو هەست پێ ناکن، و ب راستی چ تشت نینە ل بەرانبەری وێ، ئەو ئەو هەسـتەیە یـا کـو مـرۆڤ نڤێـژەکێ دووبـارە دکـت و دزانـت ئێکسـەر ژ پێغەمبـەرێ خـودێ (سـلاڤێن خـودێ لسـەر بـن) هاتییـە وەرگرتن.

نه د تەوراتێ دا نه د ئینجیلێ دا چ سالوخەتێن نڤێژا ڤان هـەر دوو پێغەمبـەرێن بهاگران نەهاتییە کو دویڤچوویێن وان بشـێن د نڤێـژێن خـوە دا ل دویـڤ وان بچـن. هەمییا د ئینجیلێ دا هاتی بتنێ ئەوە، کو ئێك ژ قوتابییێن مەسیحی دبێژتێ: "مـە فێری نڤێژێ بکە، کا چاوا یوحەنایی قوتابییێن خوە فێرکرینە، یەسوعی گۆتێ: هەر دەمێ وە نڤێژ کر بێژن ...." و دوعایەکا ژ ٣٥ پەیڤان پێکدهێت لسـەر وان خوانـد (ل دویڤ ڤەگێڕانا ئینجیلا لوقایی، و ٤٢ پەیڤە ل دویڤ ڤەگێڕانا مـەتتایی) (متّـی: ٦: ٩–١٣، ولوقا: ١١: ٢–٤).

و لگەل رۆژییێ ژی هەمان حال یێ هەیی، هەر تیمەکێ ب خوە بۆ خوە مـەرج و رێسا و رێپێدایی و قەدەغەکری و دەمێ رۆژییێ و ژڤانێن وێ یـێن پێشـنیارکرین، و ب بەردەوامی ژ وەلاتەك بۆ ئێکە دی، و ژ دەمەك بۆ دەمەکێ دی دهێنە گوهۆڕین.

گەلەك جاران هندەك موسلمان د هویراتییێن بچویك د نڤێژێ دا ب خیلافێ ژ ئێك تورە دبن و بەرئێککەتن دناڤبەرا وان دا روی ددت: بۆ نموونە: دەستێن خوە لگـەل هەر تەکبیرەکێ بلند بکەین یان نە، یان ژی لگەل هندەکان ئە و هندەکان نـە، یـان بتنێ لگەل تەکبیرا ئیحرامێ؟ ل دەمێ راوەستیانێ دەستێن خوە چـاوا دەیـنین، ل دەڤ نافکێ؟ دسەر نافکێ دا؟ پچەکێ بلندتر؟ و د هویراتییێن دی یێن نڤێژێ دا کـو دبنە ئەگەر نەلێکی و ژ ئێك دویربین و دوژمنـاهییێ. بـەلێ ئـەز، ژ مـن بـاوەر بکـن، هەست ب خوەشـی و شـادییێ دکـم! چـاوا، و وێنـێ نڤێـژا پێغەمبـەرێ خوەشـتڤی (سلاڤێن خودێ لسەر بـن) ب تمـامی و ب هـویری، و د ڤـەگێڕانێن بەرفرەهـ دا و ژ چەندین سەحابییان گەهشتییە مە، هەتا وی راددەیی د ڤـان هـویراتییێن بچـویك و زێدە دا ئیختیلاف دروست ببت. هەمی ئەحکام د ئیسلامێ دا ژ ئەسمانان بۆ ئەردێ هاتینە خوار، بتنێ نڤێژ نەبت، خودایێ هەمی جیهانێ بۆ هەلبژارت پێغەمبەرێ خوە بۆ ئەسمانان بلند بکت داکو دانەیا وێ یا خودایی یا رەسەن وەربگرت و ب ڤەگەڕت دنیایێ وەك دیاری بۆ موسلمانان بت.

الله، چ دیارییەکا جوانە ژ ئەسمانان کو وەل مە دکەت خوەشییێ ب ڤان گەنجینەیێن ژێدەر و ڤەگێرشانێن مە پێ تژی بین ببەین، هەتا وی راددەیی ل ڤێرێ و ل وێراهە ئیختیلاف لسەر هویراتییێن بچویك رویبدت؟! و چ پێغەمبەرەکێ ئەمینە ب تمامی بۆ مە ئینایی هەروەکی ژ خودایێ خوە وەرگرتی، ئێکسەر ژ خودایێ خوە و ل وێرێ ل ئەسمانان، و رژدی ل هندێ کر ئەڤ هویراتییێن هە ژ نەخشە و سنعەتکارییا سەیرتر و ب سانەهیترین رێکا ڤەگوهاستنێ د مێژوویا مرۆڤایەتییێ دا بۆ مە ب ڤەگوهێزت، کو قاتێن بوشاهییا مەزن ببڕت هەتا دگەهتە خودێ!!

ئەرێ هوین بهایێ هندێ دزانن کو وێنەیەکێ هویر و تمام یێ نڤێژێ ل دەڤ مە هەبت، هەروەکی پێغمبەری (سلاڤێن خودێ لسەر بن) ژ خودایێ خوە د شەڤا میعراجا خوە دا بۆ ئەسمانان وەرگرتی، کو لسەر هێلێن وێ یێن گشتی، بەلکی د هندەك جاران د هویراتییێن وێ ژی دا هەمی مەزهەبێن موسلمانان د هەڤرانە؟

ئەرێ هوین هەست ب وێ جوداهییێ دکن کو دەمێ نڤێژکەر هەست ب هندێ دکتن کو ئەو چەندا ئەو د نڤێژێن خوە دا دبێژت، و ئەو لڤینێن ئەنجام ددت، دەمێن نڤێژان، و ئەو رێکار و بەرهەڤی و رێنماییێن پێ رادبت، ژبەری نڤێژێ و ل دەمێ نڤێژێ و پشتی نڤێژێ، ب هویری و ب ئەمانەت ژ خودایێ مەزن ژ لایێ پێغەمبەری مە یێ ئەمین ڤە (سلاڤێن خودێ لسەر بن) بۆ مە هاتییە ڤەگوهاستن، و هەست ب نڤێژەکەرەکێ دی، هەر ل کیڤە بت ژ ڤێ جیهانێ، و ئەو دزانت دەمێ ئەو نڤێژێ دکت هندەك ئیجتیهادێن مرۆڤی یێن بۆ وی هاتینە دارژتن ئەنجامددت، مرۆڤێن وەکی وی شیان مەزاختینە بۆ داهێنانا ئامیرەیەکێ مرۆڤی داکو وان بگەهینتە خودایێ وان؟

ئەرێ هوین بهایێ مەزناهییا خوەشییا ل دەڤ نڤێژکەرێ موسلمان دزانن، و هەستا وی ب دلرحەتی و ئێمناهی و باوەرییێ کو دەنگێ وی دگەهتە لایێ دی یێ هێلێ، دەمێ پەیوەندییێ ب رێکا ڤی ئامیرەیێ خودایێ یێ خەلەت نەبت ب خودێ

دکت، کو خودێ هەمی جیهان دیزاینکرییە و دروستکرییە و کرییە دیاری بۆ وی: هوسا خوە پاقژ بکن، بەرێ خوە بدن ڤی لایی، هوسا خوە بەرهەڤ بکن، هوسا دەسپێبکن، هوسا دووبارە بکن، هوسا ب لڤن، هوسا ب دویماهی بینن....؟

و ژ ڤێ هویرتر، ئەرێ بهایێ گرنگییا هەبینا "سوننەتێ" د ئیسلامێ دا دزانن، کو هەمی هویراتییێن ژیانا مە ب رێکا دیارکرنا وان د ژیانا پێغەمبەرێ مە دا (سلاڤێن خودێ لسەر بن) دزانن؟

ئەو د بهایێ سوننەتێ ناگەهن بتنێ ئەو نەبن یێن د نەبینا ئایینێن دی ژ ڤێ چەندێ دگەهن، و ئەز گەلەك حێبەتگرتی دمینم، و گەلەك دلێ من دمینت ب وان ڤە، یێن ب ئایینێن دی کارتێکرن لێ هاتییەکرن، بێ کو هەست پێ بکن، کو دبێژن موسلمانی هەوجەی ب سوننەتێ نینە و قورئانا پیرۆز بەسە؟

ئەوان دڤێت چ گەنجینەیەکێ و چ تایبەتمەندییەکێ و چ داپۆشەکا گەرم و رێکەکا ئێمن و رۆهن ژ ئیسلامێ جودا بکن، هەروەکی خودێ "سوننەت" ب چەندین ئایەتان تایبەت نەکری، و ب زێدەهی هاندانا مە کرییە ل دویڤ بچین و لسەر د رژد بین و چاڤ ل خودانێ وێ بکەین (سلاڤێن خودێ لسەر بن) دەمێ دبێژتە مە:

﴿ وَمَآ ءَاتَىٰكُمُ ٱلرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَىٰكُمۡ عَنۡهُ فَٱنتَهُواْ ﴾ [الحشر: ٧]، ئانکو: (ومالێ پێغەمبەر بدەتە هەوە، یان بۆ هەوە بدانت هوین وی وەربگرن، ویێ وی هوین ژ وەرگرتنا وی داینە پاش هوین خۆ ژێ بدەنە پاش).

﴿ وَأَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ ﴾ [المائدة: ٩٢]، ئانکو: (وهوین پێگیرییێ ب گوهدارییا خودێ وگوهدارییا پێغەمبەرێ وی موحەممەدی بکەن د هەر تشتەکی دا یێ هوین دکەن یان دهێلن).

بەلکی هەتا وی راددەیی گوهدارییا مە بۆ وی و گوهدارییا مە بۆ پێغەمبەرێ مە لگەل ئێك یەکسانکر (سلاڤێن خودێ لسەر بن):

﴿ مَّن يُطِعِ ٱلرَّسُولَ فَقَدۡ أَطَاعَ ٱللَّهَۖ ﴾ [النساء: ٨٠]، ئـانكو: (هەچـییێ گوهـداریيا پێغەمبەری –سلاڤ لێ بن– بكەت، وكـاری ب دینـێ وی بكـەت، ئـەو وی گوهـداریيا خودێ كر وكار ب فەرمانا وی كر).

و دەمێ دوپاتی ل گرێدانا مـە ب سـوننەتا پێغەمبـەرێ خـوە كـری و ناڤـێ وێ كرییە "أُسوةً حسنةً":

﴿ لَّقَدۡ كَانَ لَكُمۡ فِي رَسُولِ ٱللَّهِ أُسۡوَةٌ حَسَنَةٞ ﴾ [الأحزاب: ٢١]، ئـانكو: (ب ڕاسـتی بۆ هەوە –گەلی خودان باوەران– د گۆتن وكریار وسەروبەرێ پێغەمبەرێ خودێ دا –سلاڤ لێ بن– چاڤلێكرنەكا باش هەبوویە هوین چاڤ لێ بكەن).

ژ ڤێرێ گرنگییا سوننەتێ دهێت، و هەر ژ ڤێرێ گرنگییا نڤێـژێن مـە و گرنگییـا ئەنجامدانا وان ب هەمی لڤین و تێكست و هویراتییێن وێ ڤە بۆ مە رۆهن دبت. ئـەو دانەیەكا رەسـەنە یـا پرۆگرامـەكێ خـودایی یـێ بـێ كێماسـییە، پرۆگرامـەكێ چـڕ، كارتێكرنا خوە بلەز و د دەمەكێ كورت دا دكت، بۆ دووبارە بەرمەجەكرنا نەفسـێن مە ب شێوەیێ رۆژانە پێنج جاران، و ئەڤ چـەندە بەسـە بـۆ كـونترۆلكرن و ژناڤبرنـا هـەر ڤایروسـەكێ ب شـەڤ یـان ب رۆژ خـوە ڤـەدزت دنـاڤ كومپیوتـەرێ مـە دا، و دیوارەكێ بەرگرییێ ب مە دبەخشت، ڤایروسێ ب رێداچوونێ یێ د ڤەگەرینت و رێ لێ دگـرت كـو بـەرەڤ نەفسـێن مـە دهێـت و مـە ژ فیترەتـا خـودایی دویـر دئێخـت، هەروەسا ژ لایەكێ دی ڤە ئاگرێن دارستانا گونەهـ و خەمان د ڤەمرینت، كو د هەمی قولاچێن ژیانا مە دا ب دژواری ئاگرێ وان هەیە.

– (تحترقون تحترقون، فإذا صليتم الصبح غسلتها، ثم تحترقون تحترقون، فـإذا صـليتم الظهـر غسـلتها، ثـم تحترقـون تحترقـون، فـإذا صـليتم العصـر غسـلتها، ثـم تحترقون تحترقون، فإذا صليتم المغرب غسلتها، ثم تحترقون تحترقون، فإذا صليتم العشاء غسلتها، ثم تنامون فلا يكتب علـيكم حتـى تسـتيقظوا) (الألبـاني في صـحيح الترغيب، عن عبدالله بن مسـعود)، ئـانكو: (هـوين د سـوژن و دسـوژن، هـەتا نڤێـژا

سپێدێ دکن، نڤێژ د شوت –دڤەمرینت–، و پاشی هوین د سوژن و دسوژن، هەتا نڤێژا نیڤرۆ دکن، نڤێژ د شوت –دڤەمرینت–، و پاشی هوین د سوژن و دسوژن، هەتا نڤێژا ئێڤاری دکن، نڤێژ د شوت –دڤەمرینت–، و پاشی هوین د سوژن و دسوژن، هەتا نڤێژا مەغرەب دکن، نڤێژ د شوت –دڤەمرینت–، و پاشی هوین د سوژن و دسوژن، هەتا نڤێژا عەیشا دکن، نڤێژ د شوت –دڤەمرینت–، و پاشی هوین دنڤن و لسەر هەوە ناهێتە نڤیسین هەتا ژخەورادبن.

نوژدارەکا ژاپونی یا گەنج پسیار ژ من کر: ئەرێ راستە موسلمان رۆژانە پێنج نڤێژان دکن؟ من بەرسڤا وێ دا: بەلێ ئە. ب دەنگەکێ حێبەتگرتی یێ نێزیکی نیشاندانا نەرازیبینێ گۆت: و هوین چاوا دشێت ڤێ چەندێ بکەن؟ ئەرێ ما ئەڤە نەگەلەك گەلەکە؟ من گۆت: تو نوژداری و د چارچوڤێ کارێ خوە دا چاڤپێکەفتن و چارەسەرییا ژمارەیەکا مەزن یا نەخوەشان دکەی، ئەرێ هەر رۆژ چەند جاران دەستێن خوە پاقژ دکەی؟ گۆت: سیهـ..... پێنجی... و بەرێ خوە دا من و من د چاڤێن وێ دا خواند د وێ چەندا من ڤیایی بۆ بێژم گەهشت، ژبەری ئەز بێژم.

– (قم فصل فإن في الصلاة شفاء) (رواه ابن ماجه، عن أبي هريرة)، ئانکو: (رابە نڤێژێ بکە، هندیکە نڤێژە شیفا تێدا هەیە).

ژیان ل دەروبەرێ مە ژ سەردابەر و خوەشکەر و لاوازییا مرۆڤی و رێداچوونان و هەستێن شەیتانی تژییە ژ ڤایرۆسان، و پاقژییا وێ چەندێ هەمییێ نە ئاڤە بەلکی نڤێژە، ئاڤ لەشێن مە ژ دەرڤە پاقژ دکەت، و نڤێژ ئەو ئامیرە یێ دشێت لەشێن مە ژناڤدا پاقژ بکت. ئەگەر نڤێژکەر پشتی ژ نڤێژێ ب دویماهی دهێت هەست ب هندێ کر هەروەکی ژ بەری کرنا نڤێژێ یە، و هەست ب هندێ نەکر د ناخێ وی دا تشتەك هاتییە گوهۆڕین، یان ژی ژ رێژەیەکا مەزن یا ستریییێن خەلەتییان رزگاربوویە، یان

ژی هەست ب هندێ نەکر کو ئەو ژ نوی ژ دایکبوویە، ئەڤە رامانا هندێ یە کو ئەوی هـاردێ "دووبـارە پرۆگرامکرنـێ" یـێ د ڤـێ نڤێـژێ دا بکارئینـایی ب شـێوەیەکێ ساخلەم و گونجایی بکارنەهاتییە، ب بەلگەیا هندێ ڤایرۆس هێشتا یێن د ناخێ وی دا و ناخێ وی پیس دکن، و دێ ژ نڤێژا خوە ب دویماهی هێت داکو ب ڤەگەڕت سەر وێ لاوازی و نەدروستی و رێداچوونا مرۆڤی.

ئەگەر مە ژیانا نڤێژکەرەك و ئێکێ نڤێژان ناکت لگەل ئێك هەڤبەرکر، دێ دلێ مە گەلەك مینت ب یێ دووێ ڤە کو ئەڤی چەکێ گرنگ ژ دەستدایە کو هـەر کەسـەك د رویـدان یـان دەردێـن رۆژا وی دا رویـدایی بکاردئینـت، و چ ژ ڤـێ مـەزنتر، و دا ژ نڤێژکـەری حێبـەتگرتی مینین، نڤێژکـەرێ راسـت و دروسـت، ناڤچـاڤێن وی یـێن د برسقن ئەگەر چەند رێکا وی یا دژوار بت، و ژ چاڤێن وی یـێن لێبـوردە و نیشـانێن دلۆڤانی و خوەشکاندن و نەرماتی لسەر حێبەتییێ وەرگـرین، و دەردێـن وی چـەند دژوار بن، خوە ئەگەر نەشێی ژ ئێك جودا بکەی، دەمێ بەرێ خوە ددەی ناڤچاڤێن دەروبەرێن خوە، دێ هەر شێی نڤێژکەری ژ نەنڤێژکەری جودا کەی، هەروەکی ئـەڤ دلۆڤانییا لسەر چاڤێن یێ ئێکێ دا ب بەردەوامی هاتی خوار ئـەوە یـا ئایـەتا پـیرۆز ئاماژە پێکری، دەمێ بەحس ل (سیمایان) د سوجدێ دا دکت د ناڤچڤاێن نڤێژکەران دا: ﴿ تَرَىٰهُمۡ رُكَّعٗا سُجَّدٗا يَبۡتَغُونَ فَضۡلٗا مِّنَ ٱللَّهِ وَرِضۡوَٰنٗاۖ سِيمَاهُمۡ فِي وُجُوهِهِم مِّنۡ أَثَرِ ٱلسُّجُودِۚ ﴾ [الفتح: ٢٩]، ئـانکو: (تـو وان دبـینی ئـەو د نڤێـژێ دا بـۆ خـودێ دچـنە رکووعـێ وسجوودێ، ئەو دخوازن خودایێ وان قەنجییێ د گـەل وان بکـەت، ڤێجـا وان ببەتـە بحەشتێ، و ژ وان ڕازی ببت، نیشانا عەبدینییا وان بۆ خودێ ل سەر وچاڤێن وان یا دیارە ژ بەر شوینا سجوودێ وعیبادەتی).

ئەو وەسانە و هەردەم خودێ زاناترە، نە ئەو نیشانا رەشە یان لسەر ئەنییێن هندەك مرۆڤان دبینن، کو بۆ هندەك ژ مە خوەشترە وەسا تێبگەهین، ئەگەر مەرەم ئەو بت دا ئایەت (سیماهم في جباههم) بت. ئەو نیشانێن برسقینێ نە د ناڤچاڤان دا، کو بتنێ نڤێژکەر بدەستڤەدئینت، و فەراسەتا (خواندنا ناڤچاڤا) مرۆڤێ باوەردار د ناڤچاڤێن نڤێژکەران دا خەلەت ناکت.

هەمی عیبادەتێن ژ مە دهێنە داخوازکرن، د راستییا خوە دا بتنێ "دووبارە بەرمەجەکرنە" بۆ نەفسێن مە، لگەل جوداهییا فەرمان و بوارێ وان یێ دەمی دا.

رۆژی بەرنامەکێ درێژە د کومپیوتەرێن نەفسێن مە دا هاتییە "داونلود" کرن، بەلێ کارتێکرنا وێ نە درێژە. کو پێدڤی ب هەیڤەکێ هەیە هەتا بهێتە داونلود کرن، و کارتێکرنا وێ بۆ سالەکێ دردێژ دبت. ب رۆژییێ ئەم دووبارە وان دلخوازی شەهوەتێن خوە بەرمەجە دکەین یێن ب ڤایرۆسان د سالا بۆری دا گران بووین، و دووبارە بەرمەجا چاڤێن خوەدکەین ل دژی سەردابەر و خوەش خوەشکێن شەیتانی کو ب بۆرینا دەمی هاتینە وەستاندن، و دووبارە بەرمەجا ئەزمانێن خوە دکەین، کو ب بۆرینا هەیڤان خەلەتی لگەل دروستییێ و حەلالی لگەل حەرامییێ و پیس ب پاقژی و حەق ب نەحەقی تێکەل بوویە، و دووبارە بەرمەجا نەفسێن خوە دکەین کو ب درێژاهییا سالێ ئامیرێن شەیتانی بۆ هاتینە ڤەدزین، کو توڤێ دلۆڤانییێ و راستییێ و دادپەروەرییێ و هزرا باش و رازیبین و قەناعەت و خوەشکاندن و بهێنفرەهی و باشی و شوکرێ و شرینییا باوەرییێ و خوەش ئاخفتنێ د کوژن.

و ئەو هەمان فەرمانا حەجێ یە، بەلێ بۆ دەمەکێ درێژتر و کویرتر. کو حەجا قەبیلکری "بتنێ جزایێ وێ بحەشتە" و هەچییێ خودێ حەجا وی قەبیل بکت، دێ

ژ گونەهێن خوە ڤەگەڕت "هەروەکی وێ رۆژا تێدا ژدایکبووی" کو پێغەمبەرێ مە (سلاڤێن خودێ لسەر بن) سۆز پێ دایە مە. و ژ ڤێ چەندێ نڤێژ د رۆژێ دا هێدی هێدی لگەل زێدەبینا هێرشێن شەیتانی زێدە دبت:

نڤێژا سپێدێ دکەی، پاشی چاڤەڕێی نیڤا رۆژێ دمینی و پاشی نڤێژا نیڤرۆ دکەی، بەلێ دەمێ دویڤ دا کورتترە، کو ڤێ جارێ نڤێژا ئێڤاری دێ نیڤا دووێ یا رۆژێ نیڤی کەت، هەتا رۆژ ب نڤێژا مەغرەب ب دویماهی دهێت، و پاشی بتنێ دەمژمێرەك و چەندەك ژ دەمژمێرێ یە هەتا خوە لگەل نڤێژا عەیشا ببینی، و پاشی بەرەڤ نڤستنێ دچی.

ئەڤەیە تایبەتمەندییا نڤێژێ، و ئەڤە هندەکن ژ نهێنیێن نێزیکبینا دەمێن نڤێژێ و دووبارەبینا وان پێنج جاران د رۆژێ دا. ئەرێ ل هەمی کارگەهێن چەکی و د جیهانێ دا و پێشکەفتیترین و ب تەکنولوژیترین کارگەهـ دا چەکەکێ هوسا چالاك و ب ستێرك و لێدانا ئارمانجێ و گرەنتییا سەرکەفتنا خودانێ خوە و بجهئینانا ئەنجامێن داخوازکری و پتر ژی ل کیڤە بینین؟

* * *

ئیقاعا نڤێژێ و ئیقاعا ژیانێ

ل زڤستانێ مرۆڤ ل گەرمێ دگەڕت، و ل هاڤینێ ژی ل تەزیاتییێ، و ل نەخوەشییێ دا ل دەرمانی، و د برسێ دا ل خوارنێ، و د تێهنێ دا ل ئاڤێ، و د قەرەبالغێ دا ل بێدەنگییێ، و د ترسێ دا ل ئێمناهییێ..

و ئەگەر زڤڕینا ژیانێ یا بلەز بت، بەلکی د ڤی چەرخێ ئەلکترونی و ئامیریی یێ مەزن بلەزترینە، و ئەگەر نڤێژێن مە پەناگەهەکێ ب مە ببەخشن و مە ب پارێزن ژ زڤڕین و تایرێ (خرخالێ) ژیانێ داکو مە د بن خوەڤە نە پەرچقینت و ب ددانێن خوە یێن ئاسنی مە ب خوت، چ پێنەڤێت ئەڤ پەناگەهـ و تایرێ هەڤدژ یێ کو نڤێژ پێشکێشی مە دکن نەرمتر و رحەتتر و هێمنتر و خوەرادەستکرنترە.

ئەرێ هەوە هزر د هندێ دا کرییە ئیقاعا نڤێژێ لگەل ئیقاعا ژیانێ ب گونجت، و ب هەمان لەزاتی بت، بەلکی هەمان دیناتی ژی؟ کەواتە هەر لگەل گەلەك کەسان رویددت نڤێژ دێ بتە بارەکێ دی ژ بار و گرانییێن ژیانێ ل بارێن دی یێن میکانیکی زێدە دبت، و لسەر ملێن مە ژی گرانتر دکت و دەم و جهـ و لڤین و وەستیانێن زێدەتر ژ مە دستینت، لەوا بلەزترین دەم هەولا ئەنجامدانا وێ و رزگاربینێ ژێ ددەین، هەرەکی کار لگەل تشتێن دی یێن میکانیکی دکەین، بەلکی دبت ژ ڤان ئەنجامێن ب ئێکجاری نەهاندەر هەول بدەین ڤی "واجب"ـێ میکانیکی ب ئێکجاری ژ ژیانا خوە دەربێخن، هەروەکی لگەل گەلەك موسلمانان رویددت، کو د ژیانا مە دا جهێ ڤی جورێ "واجب"ـێن تێر قەرەبالغ نینە.

دزانم ل دەستپێکێ کار لسەر مە ب سانەهی نابت.. و دێ چاوا لەزاتییا ڤی کاری ئینینە خوار و هێدی کەین، و هزار کار و فەرمان و بەرپرسیارەتی و ژڤان و

پرۆگرام و کۆمبین و سەرەدان و پێشوازی و ڤەکۆلین و بڕیار ل بەر دەرگەهی ل هیڤییا مەنە؟!

دەمێ خوە حازر دکەین بۆ فڕینێ د ئەسمانێ نڤێژێ دا، ئەگەر ب راستی ئەڤە هزرکرنا مە بت، ئەم خوە ب بوشاهیبەزێنا نڤێژێ ژی نەشێین ژ تیڤلێ ئەسمانێ ژ دەرڤە ببۆرین، و بوشاهیبەزێنا مە دێ شکێت بەری دەست ب فڕینێ بکت:

– (ارجع فصلّ فإنك لم تُصلّ) (رواه البخاري، عن أبي هريرة)، ئانکو: (هەرە نڤێژا خوە بکە تە نڤێژ نەکر).

لسەر ڤی بنەمایی، یا سرۆشتییە نڤێژا ب رۆژ یا بێ دەنگ، یا کو نڤێژکەر دەنگێ خوە تێدا نزم دکت، ب سرۆشتێ خوە یێ بێدەنگ هەڤدژ بت لگەل بلندییا ئیقاعا ژیانێ د وێ پشکا گەلەك قەرەبالغ دا ژ رۆژێ: بلندییا دەنگێن مرۆڤان، بلندییا رۆناهییا هەتاڤێ و گەرمییا وێ، بلندییا ئیقاعا لڤینێ ل دەوروبەرێن مە، و دژواربینا کاری و چالاکی و پالدانا بدەستڤەئینان و ئەنجامدانا ماددی یا خورت و بلەز و قەرەبالغ.

و یا سرۆشتییە نڤێژا پشتی ئێڤاری هەڤدژ بت لگەل سرۆشتێ شەڤێ و هێمنی و نهێنی و تاریاتییا وێ، و لگەل هێدیبینا لەزا لڤینێ، و پاشڤەزڤرینا لەزاتییا هەولدان و کارکرن و داخوازا رزقی، و راوەستییانا ژیانێ ژ دەنگە دەنگ و لێزڤرینێ، خواندنا مە یا بلند دئێت داکو ڤێ ڤالاهییێ داگرت، و هەڤسەنگییێ ب ڤەگەڕینتە ئامانێن نەفسێن مە یێن دهێنە قوتان، و دناخێ مە دا پارێزییێ ل هاوکێشەیا ئیقاعا ژیانێ بکت، و پاشی رێکخسنێن دەنگ و رەنگ و لڤینێ رێکبێخت، و د دەمێ گەمییا مە نێزیکی ژ دەستدانێ دبت، ل دەڤ مە هەڤسەنگییەکا دەروونی پەیدادکت.

رۆژا خوە ب نڤێژا عەیشا ب دویماهی دئینین، کو هەمەجۆری و هەمەدرێژی هەیە، ل پێشییا مە چار رکاعەتێن درێژ هەنە دوو ژ وان ب دەنگ بلندی ل دژی

هێمنی و نهێنییا شەڤێ دخوینین، هەروەکی رۆژ پاشڤەزڤڕی داکو دەرفەتێ ب مە بدت وێ بوشاهییێ ب دەنگێ خوە داگرین و پێ بەرەڤ خودێ بچین.

و پاشی پشتی نڤێژێ بەردەوامییێ ب دوو رکاعەت، یان چەندین رکاعەت و ویتران ددەین، و مرۆڤ دشێت ڤان رکاعەتان بکت ئێك یان سێ یان پێنج یان ژی پتر، و ئەڤ بێ سنورییە د ژمارەیا وان دا، وەکی چەندین عیبادەتێن دی یە کو دێ پاشی بینین، دەستویری و رێپێدانەکا نەرمە بۆ درێژکرنا نڤێژێ، درێژکرنەك مرۆڤ پێ قەبارەیێ کەتنسەرئێکییا بارێن رۆژێ لسەر خوە بزانت، و ترسا کەتنسەرئێك و هێرش و سەردابەرێن هەستێن شەیتانان ب شەڤێ.

ل ڤێرێ تێبینییا هندێ بکە زێدەبینا ژمارەیا سونەتان لگەل زێدەبینا ژمارەیا فەرزان زێدە دبت، و کێم دبن دەمێ کێم دبن، ئەڤ چەندە هندێ بۆ رۆهن دکت کو ژمارەیا رکاعەتان لگەل هەر نڤێژەکێ ب گوهۆڕینا کاودانێن مە یێن ژیانێ دگونجن، و پاشی بلندبینا ئاستێ پێدڤیبینا مە ب پەیوەندییا لگەل خودێ ب رۆژ یان شەڤ، یان ژی ل دەمێ قەیران بسەر مە دا دهێن.

* * *

هەمەجۆری: ئێکەم قوتابخانەیا شارستانی

ئەرێ جارەکێ هەوە پسیار ژ خوە کرییە هەروەکی جارەکێ ب سەرێ من هاتی: ئەرێ بۆچی ئەڤ جوداهییە دناڤبەرا نڤێژان دا هەیە؟ د درێژکرن و ژمارەیا رکاعەتان و لڤینان و خواندن و دەم و ناڤ و جۆرێن وان دا. بۆچی ب هەمان شێوە و درێژی و رەنگی نەبین هەروەکی نڤێژێن ژمارەیەکا مەزن یا ئاینێن دی؟ ئەرێ بۆچی ئەڤ هەمەجۆری و "ئالوزی" و "زەحمەتی" و سەرلێتێکچوونە" هەیە؟ ئەرێ بۆچی ژمارەیا رکاعەتان دناڤبەرا نڤێژێن سپێدە و نیڤرۆ و ئێڤار و مەغرەب و عەیشا دا هەیە؟ و بۆچی هەمەجۆری دناڤبەرا فەرز و سوننەت و ویترێ دا هەیە؟ و دناڤبەرا سوننەتا پێشییا نڤێژێ و پشتی نڤێژێ دا؟ و سوننەتا پشتڕاستکری (موئەکەد) و نە پشتڕاستکری (نە موئەکەد)؟ و نڤێژا رۆژێ و شەڤێ؟ و دناڤبەرا دەنگ بلند و بێ دەنگ دا؟ و دناڤبەرا نڤێژا کۆم و کت دا؟ ئەو وەسانە هەروەکی وانەیەکا قوتابخانێ یا زەحمەت و ئاستەکێ پێشکەفتی هەی، کو هەچیێ نڤێژێ بکت پێدڤییە ب دروستاهی ژێ بزانت و ب دروستاهی ژێ ب ئاگەهـ بت هەتا بزانت دێ چاوا نڤێژێ کت. ئەرێ لسەر زارۆك و بچویك و نەخواندەڤان و نەزانان نەهاتییە زەحمەتکرن؟ ئەڤە و پا چاوا ئیسلام لسەر ئوممەتەکا نەخواندەڤان کو نەدزانت بخوینت نە بنڤیسیت هاتییەخوار؟

عەقلێن مە یێن بچویك نەشێن حیکمەتا خودایی یا مەزن بزانن دەمێ ل بەرسڤێن ڤان پسیاران دگەڕن، بەلێ چونکی ئەم موسلمانین، و فەرمانلێکرینە ب "هزرکرنێ" و "بکارئێخستنا عەقلی" و "بەرێخوەدانا" حیکمەتێن خودایی د وێ چەندێ دا یا ژ مە داخوازکری، و هەولا هندێ بدەین بگەهینە هندەکان ئەگەر نەشێین بگەهینە هەمییان.

مه چەند پسیار کرییە و جیهانێ ژی لگەل مە پسیار کرییە: چاوا ئیسلامێ شیا ب ڤێ لەزاتییا پیڤایی کو لەزاتییا چەرخێ کومپیوتەرێ یێ ئەم تێدا دژین ژی بەزاند عەرەبان ژ ئوممەتەکا پێدڤی هندێ ئێك بۆ وان نامەیەکێ بخوینت، کو ئەگەر ئێکێ د وان رۆژان دا بۆ وان نامەیەك نڤیسیبا، پێدڤی بی گەشت کربا هەتا ئێك دیتبا بۆ بخوینت، ب ئوممەتەکا زانستێن زمانی، نەحوێ، صەرڤێ، فەرهەنگ، رەوانبێژی، رەخنەناسی، تەفسیر، قیرائات، فەرموودە، فقهـ، سیرەت، جوگرافی، فەلسەفە، لوژیك، نوژداری، فەلەکناسی، ژمێریاری و بیرکاری و هندی تە بڤێت زانستان ب هەژمێرە دامەزراندین.

نڤێژێ رولێ خوە هەبی د ڤێ لەزکرنا سەیر د ژدایکبوونا شارستانییەتا ئیسلامی دا کو مێژوویا شارستانییەتان نە ژبەری وێ نە پشتی وی نەنیاسی بی.

ئەڤ هەمەجۆرییا زەحمەت یا د لڤینێن نڤێژێ دا، و خواندنا تێدا، و رێکێن خواندنا وان، و دەمێن وان، و شێوەیێن وان، و ژمارەیا رکاعەتێن وان و جورێن ڤان رکاعەتان، قوتابخانەیا ئێکێ بین بۆ ئاقلێ زارۆکێ موسلمان کو راهێنانێن فیزیایی تێدا ئەنجامبدت بۆ بەرفرەهکرنا خانەیێن مەژی و بەرهەڤکرنا وان بۆ هزرکرن و ژبەرکرن و شرۆڤەکرن و داهێنان و ئیبداعێ. ئەو قوتابخانەیەکە مەژییێ زارۆکێن مە تێدا فێری چاوانییا رێکئێخستنا هزران و کویربینا چقێن وان و پۆلینکرنا بابەتێن وان، و شرۆڤەکرنا دەستهاتیێن وان و دامەزراندنا زانست و چارچوڤەیێن شارستانی فێر دبن.

ئەرێ ما ئیسلامێ ب ڤێ رێکا فێرکاری نەشیا ڤان نەخواندەڤانان بکەتە ئیمبراتوریەت، بەلکی نابێژم ئیمبراتوریەت، کو ئیمبراتوریەتان ژبلی شەڕ و سەرداگرتن و کوشتنێ نەدزانین، وەکی مەغول و تەتەران، بەلکی کرنە شارستانییەتەکا خودان هزر و رەوشەنبیری و زانست و رەوشت؟

قوتابی ل رۆژئاڤایی د ژییێ پێنج سالییێ دا دچته قوتابخانەیێ، و ل پتریا وەلاتێن مە یێن عەرەبی و ئیسلامی د ژییێ شەش سالییێ دا، بەلێ د ژییێ حەفت سالییێ دا دچته قوتابخانەیا ئیسلامێ، ژییێ فەرمان پێ ل مە هاتییەکرن ب فەرمانکرنا زارۆکێن خوە ب نڤێژێ.

نڤێژ، ب ڤێ هەمەجۆرییێ، رامانا هندێ ددت کو لسەر هەر موسلمانەك د ڤی ژییێ زوی دا پێدڤییە بچته قوتاباخانەیا فێربین و هزرکرن و رەوشەنبیری و شارستانییەت و ئاڤاکرنێ، و ب هەمی رامانێن قوتابخانەیێ ژ هلگرتنا بەرپرسیارەتی، وەرگرتن، ژبەرکرن، بەرهەڤبین، بەرهەڤکرن و پلاندانان بۆ سەرکەفتن و پێشکەفتن و داهێنانێ، نەخواندەڤانی ژ ئەڤرۆ پێدا نابت، و نەزانین ژ ئەڤرۆ پێدا نابت، بێخیرەتی و و خوەهاڤێتنا خەتێ و خەمساری و رادەستبینا نەزانینا سەرئێککەتی نابت. تو موسلمانی، ئانکو تو زانای و فێربویی، تو موسلمانی، ئانکو تو کەسەکێ شارستانیی.

وانەیا ئێکێ یا پێدڤییە ل قوتابخانەیا ئیسلامێ بهێتە خواندن، و ژێ بزانی و تێدا ب سەرکەڤی، و پاشی ئەنجام بدەی و لگەل بژیی، وانەیا نڤێژێ یە، پێدڤییە ژمارەیێن وێ، دەمێن وێ، ناڤێن وێ، جۆرێن وێ، شێوەیێن وێ، لڤینێن وێ، تێکستێن وێ، پێگرییێن وێ، دەستویردایێن وێ و قەدەغەکرییێن وێ بهێنە ژبەرکرن، و پاشی هەتا تو ببیە موسلمانەکێ راست و دروست، و دەمێ وانەیێن وێ هەمییان دزانی و دبییە دەرچوویێ قوتابخانەیا وێ پێدڤییە ئەنجامبدەیی، نە وەکی وێ چەندا ل قوتابخانە و زانینگەهێن مە ژ خواندن و فێربین و ژبەرکرنێ رویددت و پاشی ژ ژیانا کریاری یا قوتابی هەمی دهێتە ژێبرن، یان ژی پشتی ژیانا خواندنێ

یان زانینگەهێ ب دویماهی دهێت باوەرنامەیا خوە هلدگرت بتنێ دبتە رێکەك بۆ لێگەڕیانێ ل کاری یان رزقی.

ئەڤە وانەیا ئێکێ بی ژ قوتابخانەیا ئیسلامێ، مل ب مل لگەل وانەیا قورئانا پیرۆز و دروست خواندنا وێ و تەجوید و دەرئێخستنا وێ، و پاشی ژبەرکرنا فەرموودەیێن پیرۆز، موسلمان ب شێوەیەکێ ئوتوماتیکی دێ هێتە راکێشان بۆ خواندنا وانەیێن دی ژ زانستێن ئیسلامێ، و وەرگرتنا ئەو چەندا پێدڤی وەربگرت، و ئەو چەندا پێدڤی ب دەرئێخستن و ژبەرکرنێ ژبەربکت، و ئەڤە دێ بت دەرگەهـ بۆ وی بۆ تێگەهشتنا زانستێن ژیانێ و چوونەناڤا کویراتییێن وێ و ئاشکراکرنا نهێنییێن وێ. نڤێژ بۆ موسلمانی رەوشەنبیری و زانستە، و پاشی: شارستانییەتە، ئەگەر نە، چاوا دیاردەیا پێشکەفتن و زیرەکییا وان قوتابییێن د مالێن نڤێژکەر دا مەزن بووین لسەر وان قوتابییێن د مالێن ڤالا ژ نڤێژێ دا هێتە شرۆڤەکرن؟

ئەڤ هەمەجۆرییە فەرمانەکا سەرەکییە، بەلێ فەرمانەکا دی یا هەیی دویر ژ ڤێ فەرمانا شارستانی، کو ئەو ژی سەرەکی و گرنگە، کو خشوعە.

* * *

گرنگییا هەمەجۆرییێ بۆ خشوعێ

هەر دووبارەبین یان نەگوهۆڕین یان میکانیکییەتەك دێ ب ژدەستدانا هشیاری و دویرکەتنا هزران و ڤەڕەڤین ژ سانسۆرێن (قەیدێن) هزری ب دویماهی دهێت، و پاشی هزرێن مە بەلاڤە دبن، و بەلکی بنڤن ژی.

ئەرێ تە تێبینییا وێ چەندێ کرییە دەمێ تو ترۆمبێلا خوە لسەر رێکێن بلند و پەحن و راست و درێژ د هاژۆیی، مرۆڤ تووشی باوشك و بێزارییێ دبت، بەلکی بەلاڤەبینا هزران ژی: ئێك شێوە و ناهێتە گوهۆڕین، بتنێ ئێك لەزاتی هەتا وی راددەیی نە کێم دبت نە زێدە؟ دوژمنێ ئێکانە یێ خشوعێ و ب کویری چوونەناڤا نڤێژێ و هزرکرن د رامانێن وێ دا، داکو ب رێکا وان مرۆڤ بگەهتە خودێ، رادەستبینە بۆ کەهیبین و عەدەتی، و بکارنەئینانا هەمەجۆرییێ یە ب باشترین شێوە، کو ب وێ چەندا ئەڤ عیبادەتە ژ هەمەجۆرییێ دەستویرییێ ب مە ددت، و دوپاتیکرنە لسەر رێڤەچوونا لسەر "رێکا ئاست بلند –ئوتوبان–" یا قەڕسی و نە چوونەناڤا رێکێن لاوەکی یێن ساخ و لێزڤرین و دووڕیانێن جورەوجور و ب بەردەوامی ب گوهۆڕین تێدا هەین.

ئەڤ هەمەجۆرییە د ژمارەیا رکاعەتێن پێچ نڤێژان دا، و جوداهییا دەمێن ڤان نڤێژان، و جوداهییا خواندنا د وان دا، و جوداهییا کاودانێن لەشی و لڤینا ئەندامان تێدا، و جوداهییا خواندنێ ب جوداهییا لڤینێن لەشی، چەندین تشتێن دی ژی یێن مە د هونەرێن هەمەجۆرییێ دا هژمارتین، دشێن مە ژ دەرفەتێن بەلاڤەبین و دویرکەتنا هزرێ ژ وێ چەندا ئەم ئەنجام ددەین یان د نڤێژێ دا دبێژین کێم دکن، و نەفسێن مە ژ متبین و قەڕسینێ دویردئێخت، و پاشی مە ئاگەهـ پتر ژ وێ چەندا ئەم دبێژین هەیە، و لگەل پەیوەندییا مە لگەل خودێ ل دەمێ ئەنجامدانا ڤێ ستوین سەرەکی ژ عیبادەتێن مە یێن رۆژانە پتر ب هەست و خشوعین، زێدەباری

هندێ راهێنانەکا کریاری (عەمەلی) یە بۆ مێشکی و ب بەردەوامی پـتر وانـەیان بـۆ بەرهـەڤ دکـت، و دڤێـت هـەر بمینـت ئـەو ئـەردە یـێ ئـەم ئاڤاکرنـا شارسـتانییەتا مرۆڤایەتییێ ژێ دەسپێدکەین.

وانەیا نڤێژێ، ب هەمەجۆرییا وێ یا ئێکانە، نە وانەیەکا ب سانەهییە، و ئەرێ ما کەنگی ئاڤاکرنـا مرۆڤـی کارەکـێ بسـانەهییە، و ئاڤاکرنـا شارسـتانییەتان کارەکـێ سـڤکە، و دامەزرانـدنا دەولـەتان و ئاڤاکرنـا وان بـێ ئـەڤ روحـە و بـێ هـەبینا ڤـێ هیممەتا مەزن دروستە؟

ئەرێ بۆ ڤێ هەمەجۆرییا د ستوینا دووێ ژ ئایینێ مە دا هەیی، و بۆ ڤێ "وانەیا زەحمەت" یا کو لسەر زارۆکێ موسلمان پێدڤییە ل ژییێ حەفت سالییێ وەربگرت، خودایێ مەزن ڤیـا پێغەمبـەرێ مـە یـێ مـەزن (سـلاڤێن خـودێ لسـەر بـن) "گـازی بکەتە" دەڤ خوە ل "سدرة المنتهی"، داکو ڤێ وانەیا زەحمـەت و درێـژ و گـرنگ ژ وانەیێن ئیسلامێ نیشا بدت دویـر ژ رێکـا لسـەر راهـاتی کـو جبریلـی وانـەیێن دی د گەهاندنێ.

هەمەجۆری قوتابخانەیـەکا نـەرماتییێ و قـەبیلکرنا یـێ بەرانبـەرە. قوتابخانـەیا پێغەمبەری چەندین وانە د نەرمییێ و هەمەجورییێ دا فێری مە کرینـە، ئـەڤجا چ د نڤێژان دا بت یان یێن دی دا، ب تایبەت د سوننەتان (نەوافلان) دا. و ئەڤ نەرمییە د راستییا خوە دا ئەو روحا ئیسلامێ یا لێبۆردە یـا نـاڤنجیخوازە یـا لگـەل دەمـی و ژینگەهێ و کاودانێن کو دبت ل دەڤ هەر ئێك ژ مە هەمەجۆر بن د گونجت.

* * *

گوهۆڕینا شێواز و لڤینان...بۆچی؟

هەمەجۆری و گەلەکییا شێوازێن لەشی د نڤێژێ دا ژ قەستی نەهاتینە، ئەگەر نە مە دشیا هەر تشتەکێ ئەم د نڤێژێن خوە دا دبێژین ئەم روینشتیبان یان ل سەرپێ یان پالدایی یان درێژکری، بێ کو نەچاربین بۆ ئەنجامدانا چ لڤینان، وەکی نڤێژا کەسەکێ نەخوەش یان لەش لاواز.

زێدەبینا هەبینا رۆلەکێ مەزن د پەیداکرنا فاکتەرێ "هەمەجۆرییێ" د نڤێژێن مە دا و دویرئێخستنا مە ژ مەترسیێن دووبارەبین و بێ تامبین و بەلاڤەبینا هزرا، مە ماف یێ هەیی ڤێ پسیارێ بکەین: بۆچی گوهۆڕینا خواندنێن نڤێژێ ب گوهۆڕینا کاودان و شێوازێ لەشی دهێنە گوهۆڕین، شێوازێ هەر لڤینەك و سەروەبەرەك ب خواندنەکا جودا هاتە تایبەتکرن؟ بۆچی تەسبیحا (سبحان ربّي العظيم) لگەل رکوعێ یە نەك سوجدێ، بەلێ لگەل سوجدێ دبتە (سبحان ربّي الأعلى)؟ و ئەرێ بۆچی راوەستیانا ژپێرڤە ب خواندنا ئایەتێن قورئانێ هاتە تایبەتکرن، بەلێ روینشتن بتنێ ب گۆتنێن پێغمبەری ڤە (سلاڤێن خودێ لسەر بن) هاتنە کورتکرن (التحيّات والصلوات الإبراهيمية)؟ و بۆچی، و بۆچی..؟

گوهۆڕینا سەروبەر و لڤینێن مە د نڤێژێ دا دشێت هاریکارییا مە بکت لسەر هشیاربین و خوەراگرتن ب هشیارییا تمام لگەل وی یێ مە ئاراستەیا خوە بۆ وی ئاراستە کری و دەست ب ئاخفتنێ کری لگەل. هەروەکی لگەل نڤێژێ و ب ڤان شێوازێن لگەل هەر خواندنەکێ دهێنە گوهۆڕین راهێنانەکە بۆ چاوانییا وەرگرتنا وێ چەندا ئەم دخوینین، و یا ئەم ئەنجامدەین و لڤینێن ژ لێڤێن مە دەردکەڤن لگەل ئێك بگونجن د راستگو بن، و ئەڤ چەندە ل هەمبەری دوپاتییەکێ یە ژ مە ب وەکئێکییا گۆتنێن مە لگەل کریارێن مە، و لسەر باوەرییا مە یا تمام و راستگو ب وێ چەندا ئەم دبێژین.

و دویر ژ وێ چەندێ کا ئەم چەند د ڤان سەروبەر و فەلسەفا وان دگەهین، ئەگەر بتنێ د چارچوڤێ تەفسیرا خودایی یا تمام و راستی د وان بگەهین، ئەڤ لڤینە دشێن هێلا لڤینێ د نڤێژێ دا لگەل هێلا پەیڤان بگونجینن و رێکبێخن، کو تشتەکێ گرنگ و سەرەکی یە بۆ دیارکرنا راستی و دلسۆزییا مە د بەرێخوەدانا مە دا بۆ وی یێ لگەل دئاخڤین، کو پاشی دێ ب هویری بینین.

نەبتنێ لڤینێن مە د نڤێژێ دا دشێن بەرێ خەلکێ بدت مە، بەلکی راوەستیانێن مە ژی. ئەڤ پێگیرییا ب تمامی ب ئاراستەیا رووگەهێ (قیبلێ) ل دەمێ نڤێژێ، و بەرێخوەدانا بەردەوام بۆ جهێ سوجدێ، و بەرێخوەنەدانا رەخان چ راست چ چەپ، و بەرسڤنەدانا ب تمامی یا وان کەسێن ل دەمێ نڤێژێ لگەل مە دئاخڤن یان خوە بەرێخوە ژی نادەین وان، ئەگەر د چاوا بن، بەلکی راگەهاندنا دەڤەرا قەدەغەکری ل جهێ مە و قیبلێ و دەستویرێ ب کەسێ نادەین د پێشییا مە را دەرباز ببت، ئەڤ چەندە هەمی کو کەسێن دی تووشی حێبەتیێ دبن، و مە ژ وان جودا دکت کو ئەم د نڤێژێ دا "رەوشەکا گەلەك تایبەت" دا دژین و چ حالەت وەکی وی نینن، و دەستویری ب هندێ ناهێتە دان چ کار ژ دنیایێ لگەل بهێتە تێکەلکرن.

* * *

بـانگ و دەهـ سەیر و سەمەرێن وی

الله اكبر الله اكبر، الله اكبر الله اكبر

اشهد ان لا اله الا الله، اشهد ان لا اله الا الله

اشهد ان محمدا رسول الله، اشهد ان محمدا رسول الله

حيّ على الزكاة، حيّ على الزكاة..

ئەرێ جارەکێ وە وەکی ڤی بانگی بهیستییە؟ نەخێر و مـن ژی نـە بهیسـتییە.. ئەو بانگەکە من یێ داهێنایی داکو نەفسا خـوە و یـا وە ژی ژ ڤـێ کـەهیبینا مـە ژ بهیستنا تێکست یان خواندنا وێ بینت دەر، هەروەکی بیلالی بۆ ئێکەم جار بهیستی و خواندی.

د سـەر هـەبینا سـەیر و سـەمەران د شـێوازێ وێ دا، بـانگ و قامـەت (ئیقامـە) قوربانییێن کەهیبینی و زالبینا وێ نە لسەر مە، کو دێ هەول دەین ب کێمـی لسـەر ١٠ ژ وان سەیر و سەمەران ب راوەستین، کو هەمی شیانێن مرۆڤـان، یـان ب کێمـی شیانێن من یێن کەسی ئاشکراکرینە:

ئێك: ئەرێ جارەکێ ئێکی ژ مە هزرکرییە و پسیار ژ خـوە کرییـە: ژ هـەر پێـنج سـتوینێن ئیسـلامێ، نڤێـژ ب ڤـێ "راگەهانـدنێ" یـا بـەری ئەنجامـدانا وێ دهێتـە ئەنجامـدان هاتـە تایبـەتکرن؟ ئـەرێ مـا بـانگ نـە گازییـەکا دەنگـی یـە ئـەم پـێ رادگەهینین کو ل نێزیك دێ سـتوینەکا گـرنگ ژ سـتوینێن ئیسـلامێ ئەنجامـدەین؟ بۆچی ئەم بۆ رۆژییـێ بانگ نادەین؟ بۆچی ئـەم ب نڤێـژێ رادبـین و ب رۆژییـێ یـان زەکاتێ نارابین، کو هەروەکی من د وی بانگێ داهێنایی دا ئەنجامدایی؟

هزر و چارچوڤەیێ مە یێ مرۆڤی نەشێت هەمی حیکمەتا خودایی یـا تایبـەت ب نڤێژێ و ب ڤێ دەستپێکێ ڤە هەیی بزانت، بەلێ ئەم دشـێن گرنگییـا ئامـاژەیی یـا بانگی هەر ژ چرکا ئێکێ بزانین، کو بۆ نڤێژکەری دوپات دکت و بیرا وی دئینت و مە

گەلەك ژبیرکرییە، هندیکە فەرزا نڤێژێ یە نە کارەکێ تاکانەیە و هەر مرۆڤەك سەربەخو بتنێ دێ پێ رابت، بەلکی ل پلا ئێکێ کارەکێ ب کۆمی یێ گشتی و هەڤپشکە، و هندیکە بانگە دەستپێکەکە بۆ ڤێ "کۆمبینا" لسەر نڤێژێ، و داخوازەکە بۆ تاکێن جڤاکی بۆ ڤی "کارێ هەڤپشك" و ئەنجامدانا وی لگەل ئێك و د ئێك دەم دا و ل ئێك جهـ، و ل پشت ئێك زەلام، و دوپاتییە لسەر رۆلێ نڤێژێ کو نەبتنێ پەیوەندییە دناڤبەرا خودێ و بەندەیێ وی دا، بەلکی ژ ڤێ چەندێ د بۆرت و دبتە هەڤپەیڤین و کۆمبین و نێزیکبین و ملگرتن و تێگەهشتن و حەژێکرن دناڤبەرا بەندەی و بەندەیێن دی دا ژ ئوممەتا موحەممەدی (سلاڤێن خودێ لسەر بن). و ژبەر ڤێ چەندێ پێدڤی ب سوننەت یان نەوافلان نەکر، کو پترییا جاران بتنێ دهێنە ئەنجامدان، بێ هەبینا بانگی یان قامەتێ، هەر چەندە ئەو ژی نڤێژن.

ئەو بتنێ لایەکێ شارستانی یێ نڤێژیە، ژ چەندین لایێن دی کو دێ د خەلەکا (نڤێژا ب کۆمی نهێنییا شارسانییەتێ) ب هویری لسەر ئاخڤین.

دوو: بانگی و قامەتێ چیرۆکەکا ژدایکبوونێ یا سەیر د سیرەتا پێغەمبەری دا (سلاڤێن خودێ لسەر بن) یا هەی کو ب گوهۆرینا رێك و کەسان ئەگەر ئەو ب خوە وەحی نەبت نێزیکی پلا وەحییێ دبت. هندیکە رێك بی د خەونێ دا هات نەك د هشیارییێ دا، و دەربارەی کەسان ژی کو سەحابییان خەون دیتن نەك پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ لسەر بن). دوو سەحابییان هەمان خەون د هەمان شەڤ دا ب هەمان پەیڤ و هەمان هویراتی دیتن، بەلێ فاکتەرێ گرنگتر و پتر ئازرێنەر ئەو بی ئێك ژ وان سەحابییان عومەرێ کورێ خەتتابی بی (خودێ ژێ رازی بت) دووەم خەلیفێ راشد.

سێ: بانگ د راستی و پێکهاتە و رامانێن خوە دا وەکی نڤێژەکا رێخوەشکەر یا کورتە مرۆڤێ باوەردار بەرهەڤ دکت بۆ نڤێژەکا درێژ یا دویڤ دا دهێت. گۆتنا بانگی د گوهێ ژ دایکبوویێن نوی دا سوننەتە و وەکی نڤێژەکا رێخوەشەکەرە بۆ بەرهەڤکرنا وی بۆ نڤێژەکا درێژتر کو ژیانا وی هەمی دێ لگەل دەربازبت.

هەروەکی بانگ دبێژتە ژدایکبوویێ نوی: ئەی مرۆڤ تـو هـاتی دنـاڤ ژیانـێ دا، ڤێجـا خوە بەرهەڤ بکە بۆ دەستپێکرنا نڤێژێ و عیبادەتی و پەیوەنـدییا روحـی یـا لگـەل خودێ یا ب دویماهی ناهێت هەکە تو ژێ نە دەرکەڤی، ل وی دەمـی گەشـتا تـە یـا ئاخرەتی یا درێژ لگەل خودێ دەسپێدکت، کو جودایـە ژ گەشـتا تـە یـا دنیایـێ یـا کورت. هندیکە ژیانا مە یە ب هەمی هویراتیێن خوەڤە، بتنێ جورەکە ژ نڤێژێ بەلێ ب رێکێن جودا و هەمەجۆر. ئەرێ ما قورئانا پیرۆز دیارنەکرییە کو ژیانا مە هەمی ژ ژدایکبوونێ هەتا مرنێ، عیبادەتەکە ئـەم بـۆ خـودێ ئـەنجام ددەیـن: ﴿ وَمَا خَلَقْتُ ٱلْجِنَّ وَٱلْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴾ [الذاريات: ٥٦]، ئانکو: (ومن ئەجنە ومرۆڤ نەئافراندینـە وپێغەمبەر بۆ وان نەهنارتینە ئەگەر ژ بەر ئارمانجەکا مەزن نەبت، کو ئەو پەرسـتنا من ب تنێ بکەن).

تو دخوینی فێر دبی، ئانکو تو یێ د نڤێژێ دا، تو کار دکەی بۆ خودانکرنا خوە و زارۆکێن خوە، ئانکو تو یێ د نڤێژێ دا، تو خزمەتا خەلکێ و جڤاکی دکەی، ئانکو تو یێ د نڤێژێ دا، تو دخوی داکو بژیی و بهێز بکەڤی، ئانکو تـو یـێ د نڤێـژێ دا، تو گرنگییێ ب ساخلەمییا خوە ددەی، ئانکو تو یێ د نڤێژێ دا.. ژیانا مە هەمی ژ ئەلیفێ هەتا یائا وێ عیبادەت و نڤێژە. ب هویری بەرێ خوە بـدە پـەیڤێن بـانگی، دێ ئاشکراکەی کو ئەو نڤێژەکا کورتکری یە رێ خوەش دکت بۆ نڤێژەکا هویرتر.

چار: مگرتی تە چ جاران بانگ و پەیڤێن وێ نەبهیستییە، بینە پێش چاڤێن خوە تو (الله أكبر) بۆ ئێکەم جار یێ دبهیسی، هەرچەندە ئەو ب خـوە ژ بـانگی ب خـوە کەڤنترە، کو موسلمانان ل دەمێ پێغەمبەرێ مە (سلاڤێن خودێ لسەر بن) د شەڤا میعراجێ دا ژ خودایێ خوە وەرگرتی نیاسین، هزرا خوە د رامانا وێ و شێوازێ وێ یێ زمانی یێ ئێکانە دا بکە، ئەو دەربڕینەکا نە تمامە ژ لایێ نـەحوێ ڤـە، و ب ڤـێ چەندێ ئەو ل پێش چەندی پێشهاتان ڤەکرییە یێن کو دبـت خـەیال و ژیـوارێ تـە تمام بکن: الله أكبر.. ژ دنیایا من ژ خودێ مژویل دکت، الله أكبر.. ژ ڤـی پارەیـێ ل

بەر دەستێن من، الله أكبر.. ژ خەما ژیانێ ب سەر من دا ئینایی، الله أكبر.. ژ دوژمنێ دهێته پێشییا من، الله أكبر ژ زۆردار و زالمێن ل من بەرتەنگ دكن...هتد.

(الله أكبر) ب راستی ژی دەربڕینەكە هەمی بانگ تێدا كورت دبت، ئەو سەنتەرێ ڤێ گازییا سەیر یا تایبەت ب ئیسلامێ ڤە یە، بەلكی دەربڕینەكە ئیسلام تێدا دهێتە دیتن. ئەم "موسلمان" مە "رادەستبین" و شكەستن و دانپێدانا خوە راگەهاندییە كو "مەزنتر" ژ هەر تشتەكی یێ هەیی ئەو نەبت، ئەم رادەستكری و بن فەرمانێن وی نە. ئەو ب كورتی: "دەربڕینا ئیسلامێ یە".. (الله أكبر=الإسلام).

پێنج: بانگ ب پەیڤێن خوە یێن كێم و دەستنیشانكری ب شێوازەكێ زمانی یێ ئێكانە و نوی لسەر عەرەبان هات، هەروەسا نە بتنێ عەرەبان ژی بەلكی مللەتێن دی ل وی دەمی. ڤی شێوازی ب چەندین چەرخان دا د پێشییا سەردەمێ خوە را. سەحكێ دێ بینی ب رستەیێن ڤەبڕ و كورت هاتینە و چ ئالاڤ و پەیوەندییێن زمانی یێن كلاسیك یێن ئەم لسەر راهاتین وەكی (إنّ) یان (قد) یان (لقد) یان (الواو) یان (الفاء) یان یێن دی وان پێكڤە گرێنادت. ئەرێ ما ئەڤ چەندە بیرا تە ل نامەیێن بلەز یێن ئەم ب تەلەفۆنێن خوە د ئەڤرۆ دا وەردگرین و د هنێرین نائینت؟ ب ڤان پەیڤێن كێم و ئێكسەر و رۆهن، بانگی رۆحا نوی یا دەعوێ یا كو بت و عەقیدە و جاهلییەتا خوە ژبەر هێلاین كورت و پوخت كر.

شەش: یا سەیرتر ژ وێ چەندێ ئەڤ نڤێژا كورت ب سرۆشتێ ڤی زمانێ بریسقەدارێ بلەز یێ پێكهاتی لگەل گرنگترین پشك د نڤێژا مە یا مەزن دا (الفاتحة) دگونجت، ئەرێ ما نە فاتیحە ژی ب دەربڕینێن خوە یێن بریسقەدار ڤالایە ژ وان پەیوەندییێن زمانی یێن ئەم و عەرەب د زمانێ خوە دا لسەر راهاتین؟ ئەز ل وێ یەقینێ مە ئەگەر كار بۆ زمانێ مە یێ سرۆشتی یێ مرۆڤان هاتبایە راسپاردن، دا زمانێ فاتیحەیێ ب ڤی شێوەیی بت:

نحن نرفع [الْحَمْدُ لِلّهِ] الذي هو [رَبِّ الْعَالَمِينَ] وهو أيضاً [الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ] وهـو وحده أيضاً دون غيره [مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ (٤)] فها نحن يا ربّ قد جئنا لنؤكـد أنّنـا [إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ (٥)] في كل أمور حياتنا، فنتوجّه إليك سائلين متوسّـلين [اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ (٦)] (بڤەگەرە بۆ هویراتییێن وێ د سوحبەتا مە لسـەر سـۆرەتا فاتیحـە پشـکا دووێ د پـەرتووکا مـە (المعجـزة) دا کـو ل نێزیـك دێ ژ پەیمانگەها جیهانی بۆ هزرا ئیسلامی دەرکەڤت).

حەفت: لگەل ڤی جهێ بـانگ د عیبـادەتێن مـە دا دگـرت رەوشـت و داخـوازییێن خوە یێن هەین، لـەوا لسـەر مـە پێدڤییـە ل دویـڤ سـوننەتا پێغەمبـەری (سـلاڤێن خـودێ لسـەر بـن) لگـەل پـەیڤێن وێ، پـەیڤ پـەیڤ، ب پـەیڤێن وەکـی وێ ب بەرسڤبین، کو وەکی دەنگڤەدانا وان پەیڤان بت، و ب ڤێ چەندێ ژی نەراوەسـتین، کو ب هندەك پەیڤێن دی یێن پێغەمبەری پشتی بانگدێری ب شەفاعەت بین.

ئەرێ وە سیستەمێ کارلێکی یێ کومپیوتەرێ بهیستیە، و ئەو ئامیرە و سیسـتەمێن دی یێن سەیر یێن ژێ پەیدابین؟ پەیوەندییا مە لگەل بانگی، هەروەکی پێغەمبـەرێ مـە (سلاڤێن خودێ لسەر بن) بۆ مە بەری چ کومپیوتەر یـان سیسـتەمێ کـارلێکی دناڤبـەرا مرۆڤـی و سرۆشـتێ ل دەوروبـەرێ وی دا هـەبن بـەری چـاردە چـەرخان دارژتـی، پەیوەندییەکا کارلێکی رەنگ و رەنگڤەدان بـۆ پێلـێن وەرگرتنـێ و یـێن رەنگڤـەدانێ دا یێ هەی. ل بەرانبەری هەر رستەکا ژ بانگدێری دەردکـەڤت رسـتەك دی یـا هـەیی ژ وی دەردکەڤت یێ دبهیست و ئەو ژی وەکی دەنگەڤەدانا رستا ئێکێ یە.

هەشت: ژ بنەمایێن ڤێ گونجانا زمانی یا سەیر دناڤبەرا بانگی و نڤێـژێ دا، ئـەڤ بنسترێ زمانی یـێ دووانـی یـە یـێ لسـەر هاتییـە ئاڤـاکرن کـو هـەر رسـتەیەك یـان دەربڕینـەك دوو جـاران دووبـارە دبـت. ئـەڤ دووانییـە دشـێت کەسـایەتییا زمانییـا سەربەخو بهێزتر بکت، و ژ لایەکێ دی ڤە یـێ سـەیرترە دشـێت گونجانـا ئاڤاهییـێ گشتی یێ نڤێژێ بهێزتر بکت.

ژمـاره (دوو) نـه ژ زمـانێن سـەنتەری یـێن بەلاڤـە د عیبـادەت و زکـر و ویـردێن ئیسلامی دا، کو پتریا دەمی ژمارەیێن: سێ، حەفت، دەهـ، بیست و حەفت، نوت و نەهـ و سەد لسەر زالن، و لگەل ڤێ چەندێ رستەیێن بانگی دوو جاران دووبارە دبن، و ئەڤ دووانییە ژی لگەل پێکهاتەیا نڤێژێ د گونجت دەمێ د تەکبیرا ئیحرامێ دا هەر دوو دەستێن خوە بلند دکەین، و پشتی هەر دوو رکاعەتان د روینین خوار، و د هەر رکاعەتەکێ دا دوو سوجدەیان دبەین، و پاشی ل دویماهییا نڤێژێن خوە دوو جـاران سلاڤێ ڤەددەین. ئەڤ چەندە، جارەك دی ژی، هەستا مە باشتر دکت و ئـەم بـانگی دووبارە دکەین کو ب راستی ئەم نڤێژەکا کورت ب دەنگەکێ بلند دووبارە دکەین.

نەهـ: ئەرێ وە تێبینییا وێ چەندێ کرییە کو رستەیێن بانگی بێ لایەن دەـێن و چ جێناڤێن دەستنیشانکری پێڤـە نیـنن، چ ئاخفتنکـەر یـان ئـاخفتن بـۆ کـری یـان نەئامادەبووی یان تاکی یان کویی؟ و بتنێ هەر دوو شەهادە تێ نەبن، کو رامانـەکا مەزن یا بەرپرسیارەتییا تاکانە تێـدا هەیـە و گرنگییـا ڤـێ بەرپرسـیارەتییێ لسـەر زمانێ وی یێ دبێژت (أنا أشهد).

هەتا کو کارێ ناڤ (حيٌّ) نە تایبەتکرییە ب جێناڤێ تاك یـان کـو یـان نێـر یـان مـێ. ئەڤ شێوازێ زمانی یێ بێ لایـەن و کـێم وێنـە د زمـانی دا، کـو پتریـا جـاران تایبەتـە ب زمانـێ تەسـبیح و زکـر و سـەلەواتان ڤـە، بـەلێ جـارەك دی ب ڤـێ بـێ لایـەنییێ لگـەل شێوازێ (فاتیحێ) د گونجت، ستوینا نڤێژێ. ئەرێ ما نیڤا ئێکێ یـا سـۆرەتا (فاتیحـە) ب ڤی شێوازێ کێم دهێتە بکارئینان نەهاتییـە؟ دویـرە ژ رەهەنـدێن دەمـی، و ڤالایـە ژ هـەر سـێ جێناڤـان کـو رەهەنـدێن خـوە لسـەر زمانـێ مـە د سـەپینن، کـو د حالـەتێ ئاساییدا دا ئەم د پترین وێ چەندا دبێژین یان د نڤیسین دا ژێ دەسپێدکەین.

دەهـ: دبت هندەك ژ مە بانگی وەك تشتەکێ لاوەکی یێ نە ژهەژی گرنگیپێدانێ دبینین، و کێم دکن و ئەنجامدانا وێ بەری نڤێـژێ پاشگوهـ دهاڤێـژن، پێغەمبـەرێ

(سلاڤێن خودێ لسەر بن) پێداگیر لسەر مە و ئەمین لسەر نامەیا خوە، کو خودایێ وی ئەو ب [بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ] وەسف دکت ل دژی وێ دبێژتە مە:

– (ما من ثلاثة لا يؤذنون ولاتقام فيهم الصلاة إلا استحوذ عليهم الشيطان) (رواه أحمد، عن أبي الدرداء)، ئانکو: (نینە سێ کەس نە بانگ بدن و نڤێژ دناڤ وان دا نەهێتە ئەنجامدان هەکە شەیتان لسەر وان زال نەبت).

– (عبد الله بن عبد الرحمن بن أبي صعصعة الأنصاري ثم المازني عن أبيه أنه أخبره أن أبا سعيد الخدري قال له إني أراك تحب الغنم والبادية فإذا كنت في غنمك أو باديتك فأذنت بالصلاة فارفع صوتك بالنداء فإنه لا يسمع مدى صوت المؤذن جن ولا إنس ولا شيء إلا شهد له يوم القيامة) (رواه البخاري)، ئانکو: (ئەبو سەعید لخودری دبێژتە بابێ ئەبی سەعسەعەیی: ئەز تە دبینم تو حەز ژ تەرش و تەوالی و دەشتێ دکەیی، ئەگەر تو ل ناڤ تەرش و تەوالێ خوە بی یان دەشتا خوە و تە بانگێ نڤێژێ دا دەنگێ خوە ب بانگی بلند بکە، نینە د مەودایێ دەنگێ بانگی دا ئەجنەك یان مرۆڤەك و تشتەك ببهیست هەکە شادەیێ ل رۆژا قیامەتێ بۆ نەدت).

ئەرێ ئەگەر ئەڤ گازییە بتنێ ئالاڤەکێ ئاگەهدارکرنێ بت، ما چ پێدڤییا تەرش و تەوالی و دەشتێ و تشتێن بێ گیان بۆ بهیستنا وی هەیە؟ و چاوا شەیتان لسەر وان زال دبت یێن بانگ دناڤ وان دا نەهێتە دان؟ ئەڤ ئاماژەیێن پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ لسەر بن) منارە و بەلگەنە بۆ موسلمانێن دەستپێکێ کو بها و قەدرێ بانگی و قامەتێ و رۆلێ وان یێ عیبادەتیی د ژیانا وان دا دیار دکت، تو ژی هەول بدە ئەڤ عیبادەتە ژ دەستێن تە نە دەرکەڤت. ئەگەر ئەڤرۆ پسیار ژ من بهێتە کرن: چەند جۆرێن نڤێژێ هەنە؟ دا بێژم: نهێنی، ئاشکرا و دەنگ بلندی –و مەرەما من ب یا دویماهییێ–: بانگە. هەر نڤێژەك ژ ڤان سێ نڤێژان رۆلەکێ جودا و گرنگ و تمام د رێڤەبرنا ژیانا مە و چاککرنا کارێ مە دا یێ هەیی. بانگ پرۆژەیەکێ وەبەرهێنانێ یێ بچویکە، رێ بۆ پرۆژەیەکێ کۆمی و دویماهییێ و مەزنتر خوەش دکت: نڤێژێ.

دوو دەستنڤێژ

– (لولا أن أشق على أمتي لأمرتهم عند كلِّ صلاةٍ بوضوء، ومع كلِّ وضوءٍ بِسواك) (رواه أحمد وصححّه الألباني، عن أبي هريرة)، ئانكو: (ئانكو دا لسەر ئوممەتا من گران بت ئەگەر نە دا فەرمانا وان كم لگەل بۆ هەر نڤێژەكێ دەستنڤێژەكێ بشون، و لگەل هەر دەستنڤێژەكێ سیواكی بكاربینن).

گەلەك جاران دا ل دەڤ ڤێ فەرمودەیێ راوەستیایمە و من پسیاركرییە: و بۆچی لگەل هەر نڤێژەكێ؟! ما دەم ئەز ب دەستنڤێژ و پاقژم، كو بۆ سوننەتێ بنیات هەر ئەڤەیە ، بۆچی پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ لسەر بن) دڤێت ئەز دووبارە دەستنڤێژا خوە نوی بكم، ئەرێ ما ئیسراف ناكەفتە د بكارئینانا ئاڤێ دا؟ و تو چ دبێژی ئەگە ئەڤ داخوازییە ژ دلێ بیابانێ دەركەتبت نە ژ وەلاتێن خودان دەریایێن مەزن و سیلاڤێن نیاگرا؟!

من هەر سێ پەرتووكێن ئەسمانی یێن پیرۆز خواندینە، و ژ وێ چەندا خودێ حەزكری من فەرمودەیێن پیرۆز ژی خواندینە، من چ ئایین نەدیتن عەقیدە و نڤێژ و عیبادەت و شارستانییەتا خوە ب پاقژییێ و شویشتن و دەستنڤێژێ ڤە گرێبدن هەروەكی ئیسلامێ ئەنجامدای، و من چ پێغەمبەر نەدیتن شیرەتێ ب پاقژی و جوانی و دیمەنشرینییێ ل ئوممەتا خوە بكت هەروەكی موحەممەدی (سلاڤێن خودێ لسەر بن) ل ئوممەتا خوە كری، و لگەل ڤێ چەندێ ئوممەتا ئیسلامێ ژ ڤان رێنماییێن ئیسلامێ ل كیڤەیە؟

ئەڤ دوپاتییە لسەر دووبارەكرنا دەستنڤێژێ نە بتنێ ژبەر هندێ یە كو پاقژی تشتەكێ ساخلەم و رەوشەنبیری و شارستانییە، بەلكی مەقسەدەكا (مەبەستەكا) رۆهن و داخوازكرییە ژ مەقسەدێن شەریعەتی، بەلكی ئەو، كو دڤێرێ دا

دەستنڤێژە، گرێدایيە ب پاقژییا ناڤخویی یا نەفسێ. ئەو پاقژییا تـە یـا ژ دەرڤـە ژ هەر تشتەکێ لەشێ تە یان جلکێن تە پیس بکت د دویماهییـێ دا هـەر ئەنجامـەکێ سرۆشتی و راستە بۆ پاقژییا تـە یـا نـاڤخویی و دڤێـت رەنگڤـەدانا وێ بـت، ئەگـەر لسەر دیمەنێ تە یێ دەرەکی هەبت (هندەك مەزهـەب غەیبـەتێ ژی دکنـە دنـاڤ وان تشتان دا یێن دەستنڤێژێ دئێخن).

ب ڤی لوژیکی دشێین بێـژین دوو جـۆرێن دەسـتنڤێژێ یـێن هـەین: نـاڤخویی، و دەرەکی، و ئێکەم گرنگترینە، کو چ مفا د یا دووێ دا نینە ئەگەر یا ئێکێ نـەبت، و تـو چ دبێـژی بـۆ وی یـێ د چـالەکا پیسـاتییان دا دەسـتنڤێژێ بگـرت؟ دەمـێ تـو پرۆسـەیا پاقـژکرنێ لسـەر ئەنـدامێن خـوە یـێن دەرەکـی ئەنجامـددەی، پێدڤییـە دوپاتییـێ ل هندێ بکەی کو تو پاقژییـێ لسەر ئەندامێن خوە یێن نـاڤخویی ئـەنجام بدەی، کو نـە ب ئاڤـێ نـە ب تەیـەمومێ دهێتـە ئەنجامـدان، بـەلکی ب رزگـاربین ژ پیساتییێن نەفسێ یێن د ناخێ تـە دا کەتینـە سـەر ئێـك، ژ کـەرب و حەسـویدی و عێجزی و غەیبەت و ئەزئەزییـێ و درەوێ و سـەردابرنێ و دلئێشـان و پاشـڤەلێدان و زیان و زمان دژواریيـێ و پیسییا نەفسێ و گونەهـ و هزرێن خراب.

ئنیەتا خوە ژ وان هەمی پیساتییان رزگار بکە و پاك و خۆسەر بکە، ئەگەر خوە ب قوناغ قوناغ ژی بت، دا تە شیان هـەبن لسـەر دلسـۆزییا ناڤچـاڤێن خـوە و دلـێ خوە و روحا خوە و پەیڤێن خوە بۆ خـودێ، کـو ل نێزیـك دێ ل بـەر دەسـتێن وی راوەستی و پەیڤێن خوە ب بال وی ڤە بلند کەی دا ژ تە قەبیل بکت، و هەوارا خوە ب گەهینییـێ و گوهدارییا تە بکت، و داخوازا گونەهژێبرنێ ژێ بکەی و گونەهێن تە ژێ ببت:

– (جاء رجل إلى النبيّ (صلّى الله عليه وسلم) فقال: إنّ فلاناً يصلّي بالليل فإذا أصبحَ سرق، فقال: إنّه سيَنهاه ما تقول– أي ستنهاه صلاتُه عن السرقة–) (مشكاة المصابيح وصحّحه الألباني، عن أبي هريرة)، ئانکو: (زەلامەك هاتە دەڤ پێغەمبەری

(سلاڤێن خودێ لسەر بن) گۆتێ: فلان کەس ب شەڤێ شەڤنڤێژان دکت و ئەگەر بی سپێدە دزییان دکت، گۆت: ئەو دێ وی ژ وێ چەندا تو دبێژی ب دەتە پاش –ئانکو دێ نڤێژ وی ژ دزییێ دەتە پاش–.

– (أتدرون ما المفلِسُ؟ قالوا: المفلِسُ فينا مـن لا درهـمَ لـه ولا متـاعَ. فقـال: إنَّ المفلسَ من أمَّتي، يأتي يومَ القيامةِ بصلاةٍ وصيامٍ وزكاةٍ، ويأتي قد شتم هذا، وقذف هذا، وأكل مالَ هذا، وسفك دمَ هذا، وضرب هذا. فيُعطَى هذا مـن حسـناته وهـذا مـن حسناتِه. فإن فَنِيَتْ حسناتُه قبل أن يقضآ ما عليه، أخذ من خطاياهم فطُرِحت عليه ثمَّ طُرِح في النَّارِ) (رواه مسلم، عن أبي هريرة)، ئانکو: (ئەرێ هـوین دزانـین مـوفلس کییە؟ گۆتن: دناڤ مـە دا ئـەو موفلسـە یـێ چ دەرهـەم و چ پـەرتال نـەبن. گـۆت: ژ ئوممەتا من موفلس ئەوە یێ رۆژا قیامەتێ دهێت نڤێژ و رۆژی و زەکات یێن هـەین، و یێ هاتی و قەسە یێن گۆتین ڤی، و بێبەختی یا ل ڤی کری، و پارێ ڤی یێ خاری، و خوینا ڤی یا رشتی، و یێ ل ڤی دایی، ڤێجا دێ ژ خێـرێن وی دەنـە ڤـی و دەنـە ڤی، و ئەگەر خێرێن وی ب دویماهی هاتن بەری برپار لسەر بهێتە دان، گونەهێن یێن دی هێنە وەرگرتن و لسەر وی هێنە زێدەکرن و پاشـی دێ هێتـە هـاڤێتن د ئـاگری دا).

ئەرێ چەند موفلس دناڤ مە دا هەنە؟ و چەند ژ مـە عیبـادەت و کـارێن رۆژانـە ژ ئێك جودا کرینە؟ دێ بـینی د رکاعـەتێ و سـوجدێ دا، و لسـەر ئـەنییا وان نیشـانا سوجدێ یە، بەلێ ئەگەر تە سەرەدەری (مامەلە) لگەل وان کر تو وێ نیشانێ لسەر ئەنییا مامەلەیا وان نابینی.

﴿إِنَّ ٱلصَّلَوٰةَ تَنۡهَىٰ عَنِ ٱلۡفَحۡشَآءِ وَٱلۡمُنكَرِۗ﴾ [العنكبـوت: ٤٥]، ئـــانکو: (هندی بەردەوامییا ل سەر نڤێژێیە خودانی ژ کرنا گونەهـ وکرێتییان پاشڤەدبەت).

دیاردەیـا ژ ئێـك جودابینـا عیبـادەتی و کریـارێ ل دەڤ موسـلمانان یـا بوویـە مەترسیدارترین تشتێ وێنەیێ راست و دروست یـێ ئیسـلامێ ل بەرانبـەری جیهانـێ

کرێت دکت. پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ لسەر بن) چ جوداهی نە دئێخستە دناڤبەرا وان دا، و ئەوی دناڤبەرا قورئانێ و کارکرن ب قورئانێ ژ وێ چەندا لسەر وی هاتیە خوار ژ وەحیێ فێری خەلکێ دکر:

– (عن أبي عبدالرحمن السلميّ عن عثمان وابن مسعود وأبيّ بن كعب أن رسول الله (صلّى الله عليه وسلم) كان يُقرئهم العَشْرَ –أي من الآايات– فلا يجاوزوها إلى عشرٍ أخرى حتى يتعلّموا ما فيها من العمل، فتَعلّمنا القرآن والعملّ جميعاً (تفسير القرطبي، ج١، ص٣٩)، ئانکو: (ئانکو پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ لسەر بن) دەهـ لسەر وان دخواند –ئانکو دەهـ ئایەت– و نە دچوو دەهێن هەتا فێری وێ چەندا ب کریار تێدا فێر دبن، ڤێجا ئەم فێری قورئانێ و کریارێ پێکڤە بین).

پێدڤییە لسەر مە دووبارە عیبادەتێن خوە ئاشکرا بکەین، دووبارە نڤێژێ ئاشکرا بکەین، ژ رۆژەکێ بۆ ئێکا دی هەردەمێ کەهیبینا کوژەك نێزیك بی هەستا ب مەزناهییا ڤێ شەعیرا ئیسلامی یا ئێکانە یا ل دەڤ ئایینێن دی نەی ب مرینت دووبارە دەستنڤێژێ ئاشکرا بکەین.

ئەرێ رۆژەکێ ژ رۆژان تە تاقیکرییە کو تە دەستنڤێژ گرتبت هەروەکی بۆ ئێکەم جار تە دەستنڤێژ بهیست بت و بۆ ئێکەم جارە ئەنجام ددەی؟ تاقی بکە و پاشی ڤەگەڕە نەفسا خوە: من تێدا چ ئاشکراکر؟ ئەگەر تە ب کویری هزرکر دێ ئاشکراکەی کو دەستنڤێژ د راستییا خوە دا، وەکی نڤێژێ یە، سیستەمێ ژیانێ.

ئەو ئێکەم جار پاقژییە: و ب وێ چەندێ رەوشەنبیر دهێنە جوداکرن، و یا دووێ چاڤدێری و هویری و دویڤچوونە: و ب وێ چەندێ کەسێن سەرکەفتی دهێنە جوداکرن، و یا سێیێ سیستەم و لێکدان و پاراستنە ل ژڤانان و وەفایە ب مەرجان: و ب وێ چەندێ کەسێن شارستانی دهێنە جوداکرن، و چارەم و پێنجەم و دەهەم ڤەگەڕیانا دویڤئێك و حورمەتا نەفسێ یە، و پاقژکرنا وێ یە ژ وێ چەندا ژ دەرد و ستریێن ژیانێ د دەمێ کورت دا دناڤبەرا هەر دوو دەستنڤێژان دا: و موسلمان پێ ژ

نەموسلمانان دهێته جوداکرن، و تەقوادارا ژ نـە تـەقواداران، و کەسـێن ب شـەرم و خودان رێك بـەرەڤ خـودێ ژ وان کەسـێن بـەرزەبویی یـێن سەرداچـووی، هـەتا وێ راددێ تو وێ چەندێ دناڤچاڤێن ڤـان و ناڤچـاڤێن یـێن دی دا جـودا دکـەی، بـەلکی هەتا دبت ناڤچاڤێن کەسێن ب دەستنڤێژ ژ بێ دەستنڤێژان جودا بکەی.

تەیەموم وەکی نامەکا بێ تێلە– د ڤی حالەتی دا: نامەیەکا بێ ئاڤە– بـۆ دلـی، ئەی دل خوە بەرهـەڤ بکـە بـۆ چـاڤپێکەفتنا خـودێ، و خـوە ژ هـەر تشـتەکێ ڤـێ چاڤپێکەفتنێ تێك ددبت رزگار بکە، ئەو زانایە ب نهێنییێن تە، ژ هەر تشتەکێ تو د ڤەشێری و ئاشکرا دکەی ب ئاگەهە. بەلێ دەستنڤێژ، ب ڤێ رامانێ، نامەیەکا ئاڤی یە هەمان ئاماژە و ئاگەهاییان بۆ دلی ب خوەڤە دگرت، بەلێ ب شێوازەکێ دی.

پەیڤا (الوضوء) ژ (الضـوء) هاتیـە چـونکی رۆناهییـێ د ناڤچـاڤ و دلان دا بـەلاڤ دکت، و هندیکە رۆناهییا ناڤچاڤانە رەنگڤەدانا رۆناهییا ناڤخویی یـا نەفسـێ و دلـی یە.

هەول بدە د ژیانا خوە دا هەردەم ب دەستنڤێژ بی. دەمـێ دچـییە سـەر کـاری دێ هەستپێکەیی تو یێ ل ئەسمانان دفڕی، و دەمێ کارێ خوە ئەنجام ددەیی دێ هەست ب هندێ کەی کو تە باوەرییا تمام ب سەرکەفتنا خـوە د کـاری دا هەیـە، و دەمێ سەرێ خوە ددەینیە سەر بالیفکی دێ هەست ب هندێ کەی کو تە ئەمانەتێ خوە ب دروستی ئەداکر، و ل دویماهییێ تە نەفسا خوە دەینا بـەر دەسـتێن ئـەوێ ئەمین و کەریم و گونەهژێبەر و دلۆڤان.

* * *

نڤێژا ب کۆم (جەماعەت) : نهێنییا شارستانیەتێ

ئەرێ هەوە پسیار ژ خوە کرییە، هەروەکی من پسیار ژ خوە کری: پێناسەیا شارستانییەتێ چیە؟ ئەرێ ئامیرە و کارگەهـ و کومپیوتەر و کەشتیگەلێن دەریایی و ئەسمانی و موشەك و بۆمبەیێن ئەتومی نە؟ ئەڤە هەمی بەرهەمێن شارستانییەتێ نە، بەلێ شارستانییەت ب خوە کو ئەڤ بەرهەمە چاندینە د چاردە توڤان دا کورت دبت: هویراتی و بنەجهی، پێگریکرن ب ژڤانان، رێکخستن و رێکوپێکی، راستگویی و ئەمانەت، کارێ ب کۆمی یان کارێ تیمێ، لێبۆرین و خوەشکاندن و قەبیلکرنا یێ بەرانبەر، تایبتەمەندی و بەرپرسیارەتییا تاکی، بهێنفرەهی و هیڤییێن بلند و عەزیمەت، دادپەروەری و یەکسانی.

ئەرێ وە پسیار ژ خوە کرییە، هەروەکی من ژ خوە کری: بۆچی نڤێژا ب جەماعەت؟ بۆچی لسەر مە پێدڤییە ژ مالێن خوە یان نڤیسینگەهـ یان بازار یان کارگەهێن خوە ب شێوەیەکێ رۆژانە پێنج جاران دەرکەڤین، و د دەمێ دەستنیشانکری دا، بەلکی ب هویری هاتییە دەستنیشانکرن کو ئەگەر ئەم درەنگ بمینین خوە پێنج خولەکان ژی دێ ژ دەستدین؟ ئەرێ وە پسیار ژ خوە کرییە، هەروەکی من ژ خوە کری: بۆچی ئەم خوە رێکدئێخین دەمێ دچینە مزگەفتێ؟ و بۆچی دڤێت بەری هینگێ د پاقژبین؟ و بۆچی دەستنڤێژ؟ ئەرێ ما بتنێ پەیوەندی ب رێزگرتنا مزگەفتێ ڤە هەیە، و بتنێ ب (پاقژییێ) بەرهەڤ و ژ هەژی راوەستیانا لبەر دەستێ خودێ دبین، یان ژی کار ب فەرمانێن شارستانی یێن تەهارەت و پاقژییێ و خوەلێکدان و رێکئێخستنێ ڤە گرێدایە، کو هەڤدەمن لگەل فەرمانێن خوە یێن شەعائیری د رێزگرتن و بەرهەڤکرنێ دا؟

و هندیکە پێگریکرنە ب ژڤانێن نڤێژا ب جەماعەت باشترین قوتابخانەیە موسلمان تێدا دەربچت داکو بەرهەڤ بت بۆ هلگرتنا شەمالکا شارستانییەتێ. بتنێ ب گیرۆبینا

ته ب پێنج خولەکان رامانا هندێ ددت کو ته ژ دەستدا و تـه مـاف نینـه داخـوازا ئەجرێ وێ بکەی. ئەرێ ما ئەڤ وانەیا جوان یا کـو لسـەر هـەر موسـلمانەکێ پێـنج جاران دووبارە دبت نە بەسە بۆ دەرچوونا موسلمانەکێ بهایـێ خولـەکێ دزانـت، و بهایێ وێ ژ دەستدانێ دزانت یـێ لسـەر نـەپێگریکرنا وی یـا هـویر ب ژڤـانێن خـوە لگەل کەسێن دی؟

دەمێ ئەز گەنجەکێ خوین گەرم، جارەکێ من گەنگەشە لگەل شێخ ئەلبانی کـر (خودێ ژێ رازی بت) کو من بەرگری ژ هزرا هەبینا ئەنجامدانا چەندین جەماعـەتان د ئێك مزگەفت ڤە و بۆ ئێك نڤێژ دکر، ئەرێ ما بۆچی دەستویری ب وان گیرۆبوویێن نڤێژا ئێکێ ناهێتە دان ب هەلبژارتنا پێشنڤێژەك ژ خوە و نڤێژەکا دی یا جەماعەت ئەنجام بدت، و پاشی یـێن دویـڤ وان دا بهـێن و جەماعـەتا سـێیێ ئـەنجام بـدن، و هوسا؟

شێخ ئەلبانی هەتا دویرترین خال هەبینا پتر ژ جەمەعاتەکێ د ئێك مزگەفت ڤـە رەتدکر، و ب لێبۆرینڤە، من حیکمەتا ڤێ رەتکرنـێ هـەتا دەمـەکێ درەنـگ ژ نـوی زانی، هەبینا چەند جەماعەتان دناڤ مزگەفتێ ڤـە بتنـێ رەنگەڤـەدانا هـەبینا چـەند جەماعەتانــە، و چــەند ئاراســتەیان، و چــەند کۆمــان، و ژ ئێــك جودابینــا دلان و دویرکەتن و ڤەڕەڤینا وانـە ژ دەرڤـەیی مزگـەفتێ. پێگریکـرن ب ئێـك جەماعـەت د مزگەفتێ ڤە راهێنانەکا خودایی یـا رۆژانـە یـا بەردەوامـە لسـەر پێگریکـرن ب ئێـك ژڤان، و ئێك رێز، و ئێك دل، و ئێك ئوممەت.

و هندیکە تەهارەت و خوەلێکدانە، ئەو مە بەرهەڤ دکت بۆ چوونەناڤا مزگەفتێ و حازرییا مە دکت دا ل بەر دەستێن خودێ ب راوەستین، ئەو ب خوەنە مـە بەرهـەڤ دکن، هەروەکی د رابوری ژی دا ئەنجامدایین، بۆ دەرکەتن ژ پیساتییا نـەزانینێ، و تاریاتییا نەخواندەڤانییێ، و چالێن بەرەلاییێ، و بەرەلاییا گیروبین و نە سـەخبێری و بێ خەمییێ، بۆ بەرهەڤکرنا مە بۆ چـوونەناڤا یانـا شارسـتانییەتێ یـا دەرگـەهێن

خوه ل بەرانبەری هەر کەسەکێ مەرجێن سەرەکی یێن شارستانییەتێ د پاقژی، جوان دیتن، لیاقە، رێکسختن، نە بتنێ د لەش و جلکێن وان دا، بەلکی د مزگەفت و مال و نقیسینگەهـ و قوتابخانە و نەخوەشخانە و خزمەت و جادە و و نەفسێن خوە و هەمی لایێن ژیانێ دا ب جهـ دئینن ڤەدکت.

ئها ئەڤە ئەم یێ د مزگەفتێ ڤە، ئەڤە ناڤێ نوی یە یێ ئیسلامێ بۆ جهێ عیبادەتی ئینایە هەبوونێ و ل فەرهەنگا زمانی زێدەکری، بیرا مە ل وی جهی و حالەتی د ئینت یێ بەندە د نێزیکترین جهـ دا بەرەڤ ژ خودایێ خوە، کو سوجدەیە. سوجدە ئانکو سەر و ئەنی و دفنا تە ل ئاستێ ئاخێ نە، و ئەڤە دژوارترین و مەزنترین خوەشکاندنە، دەمێ سەرێ خوە ددەینی سەر ئەرد و ئەنیا خوە نزم دکەی و نەفسا خوە لسەر ئاخێ بۆ خودێ رەزیل دکەی، دێ ژ وی نێزیك بی و پلێن تە ل دەڤ وی ل ئەسمانان زێدە بن.

ب ڤێ راهێنانا رۆژانە د خوەشکاندنێ دا یا کو مرۆڤێ باوەردار هەمی دەمژمێران یان دوو یان سێ دەمژمێران جارەکێ ئەنجام ددت، و ب درێژاهییا رۆژ و شەڤ، ل بەرانبەری خوە ئافراندەرێ خوە یێ مەزن ئەنجام ددت دەمێ دبێژت: [لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِۦ ﴾ [الأعراف: ٢٠٦]، ئانکو: (خۆ ژ پەرستنا خودێ بلندتر نابینن). – هەروەکی خودایێ وان و مەلایکەتان وەسفا وان کری– خوەشکاندن، ئەگەر نڤێژ ب خشوعا پێدڤی ئەنجام بدن، دێ بتە پشکەکێ خوەرست د سرۆشتێ وان دا و دناڤبەرا ئێك دا بجهدئینن، و ناڤەگەرنە خوەمەزنکرنێ ڤە، کو لگەل ئێك دێ وەسا بن هەروەکی خودایێ مەزن د پەرتوکا خوە دا شیرەت پێ ل وان کرین:

﴿ أَذِلَّةٍ عَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴾ [المائدة: ٥٤]، ئانکو: (دگەل خودان باوەران د دلۆڤانن و لسەر کافران د دژوارن).

و هەروەکی پێغەمبەرێ وی یێ ئەمین شیرەت پێکرین:

﴿ وَٱخۡفِضۡ جَنَاحَكَ لِلۡمُؤۡمِنِينَ ﴾ [الحجر: ٨٨] ، ئانكو: (وچەنگێ خۆ بۆ خودان باوەران بچەمینە).

ل وی دەمێ ئانكو مە پێنگاڤێن ئێكێ یێن هاڤێت بۆ چوونەناڤا ئاڤا هەرێمی یا شارستانییەتێ. د چینە د (مزگەفتێ) ڤە و بیرا مە ل هندێ دهێت كو ئەم یێن چووینە د قوتابخانەیا سوجدێ ڤە، قوتابخانەیا خوەشكاندن و رەزیلی و شكەستنێ و نەرمكرنا ملی بۆ باوەرداران، و ئەم یێن چووینە د (جامعێ) ڤە كو مە "كۆم" دكت و مە لگەل ئێك یەكسان دكت و دلێن مە دكتە ئێك و كەرب و نەڤیانێ ژ دلێن مە دەردئێخت، بێ نەوەكهەڤی و كەرب، بێ مەزنی و بچویكی، بێ قەدرگران و بێ قەدر، بێ میر و هەژار، بێ ستەمكار و ستەملێكری:

– (أقيموا الصفوفَ فإنما تصفُّون بصفوفِ الملائكةِ وحاذوا بينَ المناكبِ وسُدُّوا الخللَ ولِينوا في أيدي إخوانِكم ولا تذروا فرجاتٍ للشيطانِ ومن وصل صفًّا وصله اللهُ تباركَ وتعالَى ومن قطع صفًّا قطعه اللهُ، (صحّحه الألباني في صحيح الجامع عن عبدالله بن عمرو)، ئانكو: (رێزێن خوە ب دامەزرینین، هندیكە هوینن ب رێزێن مەلایكەتان رێز دبن، و ملێ خوە بگەهینن ئێك و ناڤبەرێن خوە بگرن و دەستێن ئێك نەرم بگرن، و چ درزان بۆ شەیتانی نەهێلن، هەچییێ رێزێ بگەهینت ئێك خودێ دێ وی گەهینت، و هەچییێ رێزێ ببڕت دێ خودێ وی بڕت).

ئەی خودا.. چەند جاران مە ئەڤ شیرەتا پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ لسەر بن) خواندییە، یان مە د سوحبەت و وەعز و گۆتارێن ئەینییان دا بهیستیە، چەند جاران پێشنڤێژان بۆ مە ل دەمێ ئەنجامدانا نڤێژێ ل مزگەفتێ دووبارەكریە، بەلێ چەند ژ مە راوەستیاینە دا كو هزر د هەر پەیڤەكا وێ دا بكن، و وێ چەندا ل پشت ڤان پەیڤان و دناڤ ڤان رێزان دا هەیی بخوینت، ل وی دەمی دێ زانین ئەڤ فەرموودەیا پیرۆز نەبتنێ رێسایەكە بۆ یەكسانكرنا رێزان، بەلكی دەستورەكە بۆ یەكسانكرنا

نەفسان، و سیستەمەکێ تمامە بۆ ئاڤاکرنا جڤاکەکێ شارستانی یێ یەکسان و تێدا کەس ژ کەسێ نە بلندتر.

دەمێ فەرموودەیێ دخوینین دێ ل دەستپێکێ ب ڤێ رێکێ پسیارێ کەین: بۆچی (أقیمو الصفوف) و (حاذوا بین المناکب)؟ بۆچی یاسادانەری ئەڤ گرنگییا مەزن ب راستییا رێزان و گەهشتنا ملان و پێیان دایە؟ و بەرسڤ ژی ب سانەهی یە: چونکی شارستانییەت ژ ڤێرێ دەسپێدکت، ئەو توڤەکێ دی یە ژ توڤێن شارستانییەتێ. ل دەستپێکێ تو یێ داخوازکری بۆ بەرهەڤبینا ڤێ چاڤپێکەفتنا ب کۆمی د نڤێژێ دا چونکی شارستانییەت کارەکێ کۆمی یە نەك تاك، ئەو هەستکرنە ب گیانێ تیمێ، و دەستبەردانە ژ ئەزئەزی و حەژێکرنا نەفسێ یە، شارستانییەت ل دەستپێکێ جەماعەتە.

و دووەم، تو داخوازکری بۆ پێگریکرنێ ب ژڤانێ خوە یێ هویر و دەستنیشانکری، نە جارەکێ بتنێ، بەلکی د رۆژێ دا پێنج جاران، داکو برایێن خوە ببینی، و گیانێ هویربینییێ و پێگریکرن و وەفایێ ب ژڤانان د کویراتییێن تە دا بهێن و بچن، و ببنە پشکەك ژ سرۆشتێ تە یێ نەشێی دەستان ژێ بەردەی. شارستانییەت هویراتی و پێگریکرن و رێزگرتنا دەمێ مە و دەمێ یێن دی یە.

و سێیەم د ڤێ چاڤپێکەفتنێ دا تو داخوازکری بۆ ئاڤاکرنا رێزان لگەل ئەندامێن دی یێن کۆمێ، چونکی رێکخستنا هەوە و رێکوپێکییا وە ب شێوەیەکێ خویەتی رەنگڤەدانا رێکخستنێ یە د نەفسێن وە دا، و رێکوپێکیێ د هزر و بیرێن وە دا، و بنەجهییێ یە د کارێن وە دا، و چاڤ ڤێ کەفتنێ یە د دلێن وە دا. شارستانییەت کارەکێ ب کۆم و تمامکەر و رێکخستی و رێکوپێك و بنەجهـ و بهێنفرەهی و خوەشکاندن و لێبۆرین و قەبیلکرنا یێ بەرانبەر و گەهشتنا ئێکە د رێك و ئارمانج و دل و گیانان دا، سێیەم و چارەم و پێنجەم و دەهەم.

و پاشی یاسادانەر ڤێ رێسایێ ناهێلتە بەر دەستێن مە داکو لاوازی و نەرمی و دەردێن مە یێن مرۆڤی چاوا بڤێت یارییان پێ بکن، بەلکی ئێکسەر ب ئەسمانان ڤە گرێددت داکو کەس ژ مە هزر د دەستبەردانا وێ یان کرێتکرنا وێ یان راسڤەکرنا وێ دا نەکت: بلا ل بیرا وە بت ئەی ئەوێن ل بەر دەستێن خودێ د نڤێژێ دا راوەستیاین کو رێزێن وە د نڤێژێ دا لسەر ئەردێ شێوەیێ رێزێن مەلایکەتانە ل ئەسمانان ((فإنما تصفُّون بصفوفِ الملائكةِ)). ئەو گرێدانەکا سەیر و حەکیمانەیە دناڤبەرا مەرجێن شارستانییەتێ و فاکتەرێن وێ د ئەردێ و وێ چەندا ل ئەسمانان دهێتە رێکئێخستن دا. فەرموودە ب پەیڤێن کێم دبێژتە مە: عیبادەتێ راست و دروست شارستانییەتا دروستە، و کا چاوا ل ئەسمانانە دڤێت وەسا ل ئەردێ ژی بت.

و پشتی ڤێ چەندێ هەمییێ تو یێ داخوازکری ب پێگریکرنێ ب مەرجەکێ دی: ((وسُدّوا الخلل.. ولا تذروا فُرُجات للشيطان)). ئەو مسداقیەت و بەرپرسیارەتییا تاکەکەسییە د پێشەسازییا شارستانیەتێ دا. هەر ئێك ژ مە لسەر دەرگەهەکی ژ دەرگەهێن ئوممەتێ د راوەستت، هەر ئێك د بوارێ تایبەتمەندییا خوە دا. و هەر تاکەك دەستان ژ بەرپرسیارەتییا خوە بەردت ئانکو درزەك بۆ شەیتانی ڤەکر، و ئەڤە خیانەت و رەزالەت و دروستکرنا تێکچوونێ یە د ڤی ئاڤاهییێ کو دبت ئوممەت د وێرێ دا بهێتە ژدەستدان. شارستانییەت تایبەتمەندی و بەرپرسیارەتییا تاکەکەسی و پشتگرتنا ئێك و ئاڤاکرنە.

و جارەك دی ژی گرێدانا بنسترێ ڤێ رێسایا ئەردی ب ئەسمانان ڤە گرێددت، ئەی بەندەیێ خودێ هشیار بە: ئەگەر تو ل ڤێرێ رێزان بگەهینی ئێك خودێ دێ ل وێراهە تە گەهینت، و ئەگەر تو ل ڤێرێ رێزان نەگەهینی ئێك و ب ڤەبڕی خودێ ل وێراهە ڤەبڕینێ کت رزقێ تە ((ومن وصل صفّا وصله الله، ومن قطع صفّا قطع الله عزّ وجلّ))، ئەرێ ما چ پێکڤەگرێدان ژ ڤێ رۆهنتر لسەر ئەردی و ل وێ چەندا ل

وێراهه ل ئەسمانان رویدت هەیە. ئەو پێکڤەگرێدانەکە دناڤبەرا مەرجێن عیبادەتی و مەرجێن شارستانییەتێ.

و پاشی و د سەر ڤێ چەندێ هەمییێ را، تو یێ داخوازکری بۆ دەستبەردانا دژواری و رەقاتییێ، بۆ نەرمبینا لگەل برایێن خوە د نڤێژێ/ د جڤاکی دا/ د ژیانێ دا ((ولينوا بأيدي إخوانكم)) نەرمبینا مامەلەیا مە، دەمێ برایێن مە ژ نڤێژکەران هاریکارییا مە دکن بۆ یەکسانکرنا رێزێن مە، چ پێشکەفتن یان پاشکەفتن یان داگرتنا درزان دناڤبەرا رێزان دا، دێ ل دویماهییێ لسەر دلێن مە یان نەریت و رابین و روینشتنێن مە رەنگڤەدت، و ئەم پەنایێ بۆ دژواری و رەقاتییێ لگەل یێن دی نابین، و نە بۆ توند وتیژییێ و زڤری و زێدەهییێ و زورییێ د د هزرکرنێن مە و ئەنجامدانا کارێن مە لگەل وان کەسێن هەڤدژ لگەل بۆچوونێن مە، یان هەتا کو د عەقیدێ ژی دا، پێغمبەرێ مە (سلاڤێن خودێ لسەر بن) د هەمی هویراتییێ ژیانا خوە دا ب ڤی شێوەیی بی، هەروەکی دەیکا باوەرداران عائیشە (خودێ ژێ رازی بت) بۆ مە ڤەدگوهێزت:

– (.. ما ضَرب خادماً قطّ، ولا امرأة، ولاضرب رسول الله (صلى الله عليه وسلم) بيده شيئاً قطّ، إلاّ أن يجاهِد في سبيل الله، ولا خُيِّرة بين أمرين إلا كان أحبّهما إليه أيسرهما، حتّى يكونَ إثماَ، فإذا كان إثماً كان أبعدَ الناسِ من الإثم، ولا انتقمَ لنفسِه من شيءٍ يؤتَى إليه–أي يوجَّه إليه– حتّى تُنتهَكَ حُرُماتُ الله عزّ وجلّ، فيكونُ هو ينتقمُ لله عزّ وجلّ) (صحّحه الألباني في السلسلة الصحيحة، عن عائشة)، ئانکو: (چ جاران ل چ خزمەتکاران، چ ژنان نەدایە، و ب دەستێ خوە ل چ تشتان نەدایە، ئەگەر جیهادا د رێکا خودێ دا نەبت، و چ جاران د دوو بژاردەیان دا نەهاتییە بژارەکرن هەکە یا ب سانەهیتر بۆ وی ب ڤیانتر بی، هەتا کو دبتە گونەهەك، و ئەگەر گونەهبا دویرترینێ مرۆڤان بی ژ گونەهێ، و بۆ نەفسا خوە چ جاران تولا

خوه ژ تشتەکێ بۆ وی دهێت نەڤەکرییە، هەتا تشتێن خودێ حەرامکرین دهێنە بەزاندن، و بۆ خودێ تول ڤەدکر).

سبحان الله، پێغەمبەرێ خودێ (سلاڤێن خودێ لسەر بن) چەندێ رژد بی لسەر خوەشکاندنا مە و مە خوە مەزن کر، و لسەر نەرمبینا مە و مە خوە دژوار و زڤر کر، و سەر ناڤنجیخوازییا مە و لێبۆرینا مە، مە دژوارتر لێ کر و زێدەهی کر، و لسەر ئێك گەهشتنا مە و نێزیکبینا مە ژ ئێك بەلێ ئەم ژ ئێك دویرکەتین و هەڤدژ بین، لسەر کۆمبینا مە و ئێککگرتنا مە دا ئەم بهێز بین، ئەم ژ ئێك دویرکەتین و لاواز بین.

موسلمان دناڤبەرا سوننە و شیعەیان دا لسەر گەلەك تشتان ژ ئێك جودابینە، بەلێ ب درێژاهییا دەمی و جهی لسەر ستوینێن نڤێژێ و بنەما و هژمارە و لڤین و دەمێن وێ ب ئیختیلاف نەچووینە، و ئەگەرێ وێ ژی ڤەدگەرت بۆ شێوازێ کۆمی یێ ئەنجامدانا نڤێژێ.

ئاڤاهییێ جەماعەتێ پترییا عیبادەتێن مە ژ رێداچوونێ پاراستن. موسلمان د تێکستێ قورئانی دا ب خیلاف نەچووینە چونکی ئیسلام وانا پێگیر دکت ب خواندنا ب کۆمی و پەسەندکرنا وێ هەر رۆژ سێ جاران د نڤێژێ دا ب دەنگ بلندی، ئەڤ چەندە ل هەمی مزگەفتان ل هەر باژێرەکی و هەر گوندەکی و هەر ماەکێ رویددت: پێشنڤێژ قورئانێ دخوینت و نڤێژکەرێن پشت وی هویربینییێ بۆ دکن و پەسەند دکن، و موسلمان د تەفسیرا قورئانێ دا ب ئیختیلاف چوون، چونکی تەفسیر نە تشتەکێ ب کومی یە. و د شێوە و شێوازێ نڤێژێ دا ب ئیختیلاف نەچوون، چونکی عیبادەتەکێ ب کۆمی یە و ل هەر مزگەفتەکێ و ب شێوەیەکێ ب کۆمی و رۆژێ پێنج جاران دهێتە دوپات و پەسەند کرن، بەلێ موسلمان د هندێ دا ب ئیختیلاف چوون کا دڤان نڤێژان دا ئێکەم جار دل بەرێ خوە ددن کێ و بەرەڤ کێ دچن، چونکی بتنێ خودێ چاڤدێرە لسەر دلان. و د شێوە و شێوازێ حەجێ و بنەمایێن

وێ دا ب ئیختیلاف نەچوون، چونکی ئەو ژی عیبادەتەکێ ب کۆمی یە و ل بن چاڤدێری و پەسەندییا کومێ دهێتە ئەنجامدان، بەلکی د پتر پێگریدەینان لسەر هندەك بنەمایان ژ هندەکان و لقان ژ هندەك لقان دا ب ئیختیلاف چوون.

ئەگەر ئەم تەماشەیی مللەتێن ئەڤرۆ یێن جیهانێ بکەین، و هەولا جوداهییێ بئێخینە دناڤبەرا وان یێن پێشکەفتین و ب شارستانی و دناڤبەرا وان یێن پاشڤەماین دا ، و لسەر گرنگترین سالۆخەتێن هەر دوو لایەنان ب راوەستین، ئەوێن پێشکەفتین و شارستانی ئەون یێن خوەشکاندین و ل ئێك بورین و کۆمبین و ئێك گرتین و بووینە خودان تایبەتمەندی و وەك ئێك تیم و ئێك دەست و ئێك دل و ب هیممەت و حەز و ڤیان بۆ ئاڤاکرنا وەلاتێ خوە کارکرین، و ئەوێن پاشڤەماین ئەوین یێن خوە بلندکرین و خوەمەزنکرین و ب دژواریبین و پاشگوهەاڤێتین و ئێك دوو نەڤیاین و بەرەلابین و هەر ئێك ب رێکەکێ چووین، و ئەگەر ئێك و دوو دیتن دێ لگەل ئێك ب شەر چن یان ژی ئاگرێ فتنێ دێ دناڤبەرا وان دا هل بت. ئەرێ ما حالێ موسلمانان ل پتریا باژێر و جوگرافییێن وان نە ب ڤی شێوەیی یە؟

ئەگەر هەر ئێك ژ مە فەرموودەیا دهێت دەینتە پێش چاڤێن خوە، و پاشی هزرێن خوە د پەیڤێن وێ دا بکت، و لسەر نەفسا خوە و خێزانا خوە و دەوروبەرێن خوە بجهبینت، دێ بۆ مە دیار بت کو پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ لسەر بن) دوپاتی ل نهێنییا نڤێژا ب کۆمی نەکرییە هەکە نهێنییا ڤێ دوپاتییێ یێ بۆ مە رۆهن نەکربیت: ئێککگرتن و هێز و پشتا ئێك نەبەردان، و ئەگەر نە دێ وەکی پەزێ ژ کۆمێ ڤەدەر بین و دبتە نێچیرا گورگان، و د نوکە دا ل دەوروبەرێن مە ل جیهانێ چ ژ گورگان زۆرتر نینن:

– (ما مِن ثلاثةٍ في قريةٍ ولا بدوٍ لا تُقام فيهم الصلاةُ إلاّ قد استحوذَ عليهم الشيطانُ، فعليك بالجماعةِ فإنما يأكلُ الذئبُ من القاصية –أي المنفردة من الغنم عن قطيعها–) (رواه أبو داود، عن أبي الدرداء).، ئانکو: (نینە سێ کەس ل گوندەکی

یان چولەکێ بن و نڤێژ دناڤ وان دا نەهێتە ئەنجامدان هەکە شەیتانی کونترۆلا وان نە کربت، ئەمانەت هوین و جەماعەت هندیکە گورگە ژ پەزا ڤەدەر دخوت).

دەمێ دل د نڤێژا جەماعەت دا کۆم دبن، نە لەش بتنێ، دڤێت لسەر تمامییا ژیانا مە و هزرێن مە رەنگڤەدان هەبت، و دێ ب کۆمی کاران کەین، و دێ ب کومی پتر بهایی دەینێ یان نە، ب کۆمی دێ قەبیل کەین یان نە، و دێ ب کۆمی هزر کەین، و ب کۆمی کارکەین، و ب کۆمی ئاڤا کەین، و ب کۆمی دلشاد بین، و ب کۆمی ب خەم کەڤین. ب ڤێ ئێکگرتنێ موسلمان دێ ژ جاهلییەتا جاهلییەتێ و پاشڤەمان و کەتنا وێ هێنە ڤەگوهاستن بۆ شارستانییەتا ئیسلامێ و رەوشتێ وێ و هزرا وێ و زانستێن وێ و ئێکگرتنا ئەردێ وێ و ئێکگرتنا ئەندامێن وێ، ئەرد و ئەسمان لگەل ئێك کۆمکرن دەمێ جەماعەت و بهەشت لگەل ئێك کۆمکرین:

– (عليكم بالجماعة، وإيّاكم والفُرقةَ، فإن الشيطان مع الواحدِ، وهو من الاثنين أبعدُ، ومن أرادة بَحْبَوحَةَ الجنّةِ فعليه بالجماعة) (صحّحه الألباني في تخريج كتاب السنّة، عن عمر بن الخطاب)، ئانکو: (ئەمانەت هوین و جەماعەت، و هشیاری ژێکڤەبنیێ بن، هندیکە شەیتانە لگەل ئێکێ یە، و لگەل دوویان دویرترە، و هەچییێ خوەشییا بهەشتێ ڤیا ئەمانەت ئەو و جەماعەت).

شارستانییەت کۆمبین و ئێك تمامکرن و ئێکگرتن و بنەجهی دکاری دا و هویری و خوەشکاندن و نەرماتی و لێبۆرین و قەبیلکرنا بەرانبەر و ژ ئێك نێزیکبین و هیممەت و ڤیان و بهێنفرەهییە.

* * *

گۆتارا ئەینییێ: خولا پێشئێخستنا گەشە پێدەر

ل ئێك ژ مزگەفتێن ئوکسفورد نڤێژکەران تورەبینا خوە دیارکرن پشتی پێشنڤێژێ ئەینییێ گۆتارا خوە ب ئینگلێزی ب دویماهی ئینایی و ئێك پەیڤا بتنێ ژی ب عەرەبی نەگۆتی: گۆتارا پێشنڤێژی نە دروستە، نە ب عەرەبی دا، نڤێژا ئەینییێ هەمی نە قەبیلە، ئەکەر گۆتار نە ب عەرەبی بت.

ئەم ل ڤێرێ ل بریتانیا گەلەکا جاران ژ رویدانێن وەکی ڤێ حێبەتگرتی دمینین، حێبەتییا گرێدایی ب حەژێکرن و رێزگرتنێ ب هندەك برایێن مە یێن عەرەبی نە زمانێ وان، دەمێ دبینین ب دروستاهی ئەو چەندا ئاخفتنکەرێن خودانێن زمانی ژ دەستداین دزانن، و ئەڤ چەندا وان ژ حەژێکرن و پیرۆزکرن و رێزگرتن، رێزگرتنەکا وەسا شەرمێ ل دەڤ مە پەیدا دکت، و و هشێن مە بۆ مە ب ڤەگەڕینت ڤە، و هاندانا مە دکت لسەر خوەرزگارکرنێ ژ کارتێکرنا کەهیبینا نەرێنی و کوژەك لسەر رێزگرتن و حەژێکرنا مە بۆ زمانێ مە یێ عەرەبیێ، و هاریکارییا مە بکت لسەر دووبارە ئاشکراکرنا وێ و ئاشکراکرنا بها و پلە و پیرۆزییا وێ.

ب راستی ئەو لایەکێ بریسقەدارە ل دەڤ ڤان برایان، هەستا گونەهێ ل دەڤ مە وەك عەرەب پەیدا دکت، و بیرا مە ل واجبێ پیرۆز یێ مە ژبیرکری د دەرحەقا زمانێ دەیکێ دا دئینت، بەلێ ڤی وێنەیی روویەکێ دی یێ جودا ژی یێ هەیی.

د دەمێ ئەم دبینین ئەڤ برایێن هە دوپاتییێ ل گۆتارا ئەینییێ دکن ب زمانێ عەرەبی بت نە ب چ زمانێن دی، ئەگەر خوە تێنەگەهن ژی، کو ئاریشەیا تێگەهشتنا کێم و کرێتکری د رۆلێ سەرەکی و زیندەیی یێ گۆتارا ئەینییێ ژبەر هاتییە هەبوونێ ل دەڤ هندەك موسلمانان بەرجەستە دکت و وێنە دکت. هەروەسا ژێکجودابوونا مەترسیدار ل دەڤ هندەك موسلمانان دناڤبەرا ئایین و ژیانێ دا رۆهن دکت: گۆتارا خوە ب زمانێ قورئانا خوە و پێغەمبەرێ خوە بخوینە، و پشتی

هینگێ نەیا گرنگە کا تو چ دبێژی یان چ نابێژی، پێنج نڤێژێن خوە بکە و چ تێدا نینە ئەگەر دزییێ بکەی یان خاپاندنێ یان درەوێ بکەی یان زنایێ بکەی، گوشتێ بەرازی نەخوە، گوشتێ حەلال ب خوە و پاشی هەر تشتەك ژ گونەهان تە بڤێت ئەنجام بدە. هوسا وێنەیێ ئیسلامێ ب قەبارەیێ خەلەت تێگەهشتنا موسلمانان د ئیسلامێ ل پێش ئەورووپا دهێتە کرێتکرن، ئەڤە ژ لایەکی ڤە، و ب قەبارەیێ رژدییا وان لسەر لق و هویراتییان و ژ دەستدانا وان بۆ ستوینێن ئایینی و تشتێن سەرەکی، ژ لایەك دی ڤە. موسلمانان ب نەزانینا خوە چەند ستەم ل ئیسلامێ کرییە، و چەند دەرد و بەلا لسەر دەستێ کورێن ئیسلامێ ب سەرێ ئیسلامێ هاتینە؟

ئەڤ برایێن مە گۆتارا ئەینییێ لسەر پێشنڤێژی ب عەرەبی دکن مەرج، نە ب زمانێ وان یێ ناڤخویی یان هەر زمانەکێ ئەو تێبگەهن، و دبت ئەڤ گۆتارە ژ چەند ئایەت و فەرموودەیان نەبۆرن، و بەلکی گۆتارخوین هندەك پەیڤ و گۆتنێن کارتێکەر یێن د هەمی گۆتاران دا لسەر گۆتنا وان راهاتی زێدە بکت یان ژی نە، و پاشی خەلك ژ ئەینییێ ب دەرکەڤت هەروەکی هاتینە ناڤ: بێ چ تشتێن نوی، بێ تێگەهشتن، بێ وەعز، بێ مفا، بێ بیرهاتن، بێ دیارکرنا ئەحکامان، بێ چارەسەرکرنا ئاریشەیێن دەمی، و هوسا مە ب پلا هەرەباش رۆحا ئەینییێ کوشت و بتنێ جەستەیەکێ زمانی ژێ هێلا.

ئەم ڤێ رۆهنکرن و دیارکرنا حەفتیانە یا گرنگ ژ رامانا وێ د کوژین، و بتنێ بۆ سەقایەکێ میکانیکی یێ ئاخفتنێ ڤەدگوهێزین، ب تمامی هەروەکی موسلمانان عیبادەتێن دی ژ رامانا وان یا کرداری ڤالاکرین دەمێ وان و ژیانێ ژ ئێك جودا دکن. ئەو نڤێژان دکن و دزیان، رۆژییان دگرن و درەوان، دچنە حەجێ و قوپیایێ دکن و ستەمێ و غەیبەتێ و هەر گونەهـ و خەلەتی و بەزاندانا شەرعێ خودێ دکن و ئەنجام ددن، و ڤێ جوداکرنا سەیر دناڤبەرا ئایین و دنیایێ دا خوە خورتتر دکن.

دێ بـینی کەسـەك دسـەر نەخوانـدەڤانییا خـوەرا، شـیرەتان ل تـە دکـت ب بەرچاڤوەرگرتن و رژدییا تە ب مەرجێن گوشتێ حـەلال، ئەگـەر خـوە تێگـەهێ تـە جـودا بـت ژی، دروسـتتر بـت بـۆ مـەرجێن وی بـۆ گوشـتێ حـەلال، و ئـەو دنـاڤ پەراسییێن خوە دا، دبت ئەو قوپیاکەر و حیلەکەر و سەردابەر و درەوکەر و دزیکەر و زیانبەخش و شەهدەزۆرییێ و بنپێکەریەکێ یاسـایێ بـت، و دبـت بکارهێنـەرەکێ هوشبەران ژی دناڤ پەراسییێن خوە دا ڤەشێرت، و پاشی دوپاتییێ ل هنـدێ دکـت کو ئەو موسلمانەکێ راست و دروستە، و ئەڤ چەندە تە ژ جەماعەتێ و ئیسـلامێ نـا دەرئێخت ئەگەر تو مەرجێن وێ بجهنەئینی، چ دروست بن یان خەلەت و تێکەلە بۆ تێگەهێ گوشتێ حەلال.

تەخەکا مەزن یا موسلمانان بووینە ئەڤ شێوەیە: نڤێژێ بکە، پاشی هـەر تشـتێ تە ب ڤێت ئەنجام بدە. هەر تشتەکێ تە بڤێت د گۆتارا خـوە یـا ئـەینییێ دا بێـژی بێژە، یا گرنگ ئەوە ب زمانێ عەرەبی بت. هەر چەندا تە د ژیانـا خـوە و مامەلـەیا خوە لگەل خەلکێ دا دڤێت بکە، یا گرنگ ئەوە گوشتێ حەلال نەبت نەخوی، و ئەڤ چەندە ل دویڤ تێگەهێ کێم و ناڤخویی بۆ گوشتێ حەلال.

گەلەك ژ خەلکێ رۆلێ سەرەکی یێ گۆتارا ئـەینییێ د ژیانـا جڤاکـێ ئیسـلامی و گەشە و پێشکەفتنا وی دا نزانن، نڤێژا ئەینییێ لگەل گۆتارا وێ وەك فەرزەکا دڤێت بهێتە ئەداکرن دسەر وان ڕا دبورت، و ئها ئەڤە ئەنجامدان و ژ خوەڤەکرن: د دەمێ دەستنیشانکری دا وەرن نڤێژێ، و گوهداریا گۆتارخوینی بکـن، ب رێـزێن راسـت ل پشت وی ب راوەستن، نڤێژێ ئەنجام بدن، والسلام علیکم ورحمة الله، السلام علیکم ورحمة الله.

لسەر مە پێدڤییە د ڤی حالەتێ هوسا دا ڤێ پسـیارێ بکـەین: ئـەرێ گوهـداریا گۆتارخوینێ ئەینییێ و پاراستن ل هێمنییێ ل دەمێ گۆتارخواندنێ بتنـێ ژبەر رێز و ئەدەبێ بۆ ئیمامی هاتییە سونەتکرن و نە زێدەتر؟ ئەرێ ما گۆتـارا ئـەینییێ بتنـێ

هندەك رێ و رەسمێن لڤینی یێن ئایینی و راهێنانێن فیزیایێ چ گرنگی بۆ ناڤەرۆکا وان نینن، و چ رامان بۆ ڤێ ناڤەرۆکێ نینە؟

نڤێژ عیبادەتە، و گۆتار پلانا کاریە. ئەو پشکەکا ئەندامیە یا نەهێتە جوداکرن ژ نڤێژا ئەینییێ، کو هندەك فەرموودە ژ دەستدانا گۆتارێ دگەهینە هندێ هەروەکی ئەینی ب تمامی ژ دەستدایی:

– (إنّ الملائكةَ يومَ الجمعةِ على ابوابِ المساجِدِ، يَكْتُبونَ النَّاسَ على مَنازِلِهم، جاءَ فلانٌ من ساعةِ كذا، جاءَ فلانٌ من ساعةِ كذا، جاءَ فلانٌ والإمام يخطبُ، جاء فلانٌ فأدركَ الصّلاةَ ولم يدرِكِ الجمعةَ، إذا لم يدرِكِ الخطبةَ) (رواه أحمد، عن أبي هريرة)، ئانکو: (فریشتە لسەر دەرگەهێن مزگەفتانن، و مرۆڤان ل دویڤ پلەیێن وان د نڤیسن، فلان کەس فلان دەمی هات، فلان کەس فلان دەمی هات، فلان کەس هات و ئیمامی گۆتار دخواند، فلان کەس هات گەهشت نڤێژێ و نەگەهشت ئەینییێ، ئانکو نەگەهشت گۆتارێ).

و ئەگەر ئیمامی بڤێت ئەو چەندا ژ دەڤ وی دەرکەڤت جەماوەر وەربگرت، لسەر وی پێدڤییە گۆتارا خوە ل دویڤ پیڤەرێن جەماوەرێ خوە ژ نڤێژکەران و ئاستێ رەوشەنبیرییا وان بنڤیست و بێژت، هەروەسا سرۆشتێ کاودان و گرنگیێن وان. گۆتارا بۆ جەماوەرەکی ژ کرێکاران دهێتە گۆتن نابت ئەو گۆتار بت یا بەرانبەری جەماوەرەکێ رەوشەنبیران دهێتە دان، و ژبلی وان گۆتارێن بۆ قوتابییێن قوتابخانەیان، گۆتارا بۆ قوتابییێن زانینگەهێ و ماموستایێن وان، گۆتارا بۆ کەسێن ژ نوی موسلمان بوین، و هوسا.

پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ لسەر بن) ئایەت د گۆتارێن خوە دا چ ب مەبەست و چ بێ مەبەست نەدگۆتن، هەروەکی هندەك گۆتارخوین و پێشنڤێژێن مە ئەنجامددن، کو گۆتارێن وان بتنێ ژ هندەك ئایەت یان فەرمودەیێن دووبارە پێکدهێن، وەکی بەبەغایان ل بەرانبەری مە دووبارە دکت بێ کو ب وێ چەندا لسەر

ئەردێ رویددت ڤە گرێدن، چ ژلایێ دەمی یان جهی ڤە. ئەم د دەرحەقا وان ئایەتێن ئەم لسەر گوهێن خەلکێ ب مەبەست و بێ مەبەست دووبارە دکەین گونەهکار دبین، کو ب نەرێنی رەنگڤەدان لسەر نەفسێن نڤێژکەران هەیە، و ئەڤینا وان بۆ ڤان ئایەت و فەرموودەیان بەروڤاژ دبت و دبتە ژێ رەڤین و گوهنەدان، بەلکی دبت ڤێ چەندێ لسەر هەمی ئایەتێن قورئانێ رەنگڤەدان هەبت.

دێ کەنگی زمانێ گۆتارێ بتە تشتەکێ ل دویڤ ناڤەرۆکا خوە نە ل پێشییا وێ؟ و دێ کەنگی گوشتێ حەلال بتە تشتەکێ دویڤدا، نە دامەزرێنەر بۆ رێنماییێن سەرەکی و رەوشتی یێن هەروەەر یێن ئیسلامێ؟ و دێ کەنگی ژیانا مە بتە بەرجەستە و جێبەجێکرن و راستدەرئێخ بۆ عیبادەتێن مە و ئەداکرنا شەعیرەیێن مە یێن ئاییینی؟

و ئەگەر خودێ لسەرێ هەر سەد سالان ئێکێ دهنێرت داکو کار و ئاییینێ موسلمانان بۆ وان نوی بکت، هەروەکی پێغەمبەرێ مە (سلاڤێن خودێ لسەر بن) بۆ مە دوپاتکری، رۆلێ گۆتارخوینێ ئەینییێ نویکرنا ئاییینێ وانە ب شێوەیەکێ حەفتیانە، د ئەحکامێن ئاییینێ وان د هویراتی و زاراڤێن حەفتیانە یێن ئاریشە و رویدانێن دهێنە پێشییا وان دا، داکو لگەل لڤینا ژیانێ ب لڤن، و پاراستنێ ل پەیوەندییا خوە بکن لگەل وێ لڤینێ، و پشکدارییێ د پیشەسازی و پێشئێخستنا وێ دا بکن.

ئەگەر هەر دەزگەهەکی پرۆگرامێ خوە یێ راهێنانێن پێشئێخستن و گەشەپێدانێ هەبن، و بۆ هەمی کرێکار و کارمەندان نەچار و فەر بت، گۆتارا ئەینییێ پرۆگرامێ پێشئێخستن و گەشەپێدان و ئاراستەکرنێ یە، و هەمی موسلمان نەچارن پشکدارییێ تێدا بکن، و پەیوەندییا حەفتییانە یا فەرمی و زانستی و کریاری و رەوشەنبیری و بهێزکرن و پەروەردەییە دناڤبەرا دەزگەهێ ئیسلامێ و دەزگەهێ ژیانێ دا.

* * *

ژ ڤێرێ دەسپێدکەین

من پسیارا برایەکێ کر کو د دەمێ بۆری دا نڤێژ لگەل مە دکر، گۆتە من ئەو ئێدی لگەل وان نڤێژێ ناکت بەلکی دچتە مزگەفتەکا دی، چونکی ئەو و موسلمانەکێ ڤێ مزگەفتێ یێن لگەل ئێك ب شەڕ چووین. پاشی من برایەکێ دی دیت کو دەمەکێ درێژ بی مە ئێك نەدیتی، و من پسیارا وی کر: بۆچی ئێدی ئەم تە ل مزگەفتێ نابینین؟ گۆت: ئەز نڤێژێ ل مزگەفتەکێ ناکم گۆتارخوین بسەر مینبەرێ بکەڤت دا بێژت مرۆڤ یێ ژ چپکەکا بێقیمەت چێبی، چاوا وێرەکییێ ددت خوە و ڤێ چپکێ بێقیمەت بکت؟ و پاشی دەمێ ب رێکێ ڤە دچووین مزگەفتێ ژ نشکەکێڤە من هەڤالەکێ دی یێ موسلمان دیت، و مە ب رێکێ ڤە سوحبەتکرن، دەمێ ئەم گەهشتینە مزگەفتێ خاترا خوە ژ من خاست و چوو، ب حێبەتیڤە من گۆتێ: ما تو نڤێژێ لگەل مە ناکەی؟ سەرێ خوە چەپ و راست هەژاند و گۆت: ئەز د مزگەفتەکێ ڤە نڤێژێ ناکم سەلەڤی لێ بن.

و من پسیار ژ خوە کر: هزرا خوە بکە ئەگەر ئوممەتا ئیسلامی لسەر ڤان سێ تەخێن مرۆڤان دابەشکری بت: سێکا وێ نڤێژێ د مزگەفتەکێ ڤە ناکت ئەگەر تێڤە هەبن دژایەتییا وی بکن، و سێکا وێ ل گۆتارخوینی یان پێشنڤێژی ژ خەلەتییەکا مرۆڤیی نابۆرت، و سێکا دی نڤێژێ د مزگەفتەکێ ڤە ناکت ئەگەر یێن نەوەکی بۆچوونا وی یان ئیجتیهادا وی د مزگەفتێ ڤە بن، ئەرێ هوین هزر دکن ئوممەتەکا ب ڤی شێوەیی رۆژەکێ ژ رۆژان ژ هەژی و بەرهەڤە بۆ دەستهەلاتدارییا جیهانێ ، زێدەباری دەستهەلاتدارییا خوە ب خوە؟

مە چ بسەرێ رەوشتێ مزگەفتێ ئینایە، و رەوشت و مەرجێن نڤێژا جەماعەت د مزگەفتێ ڤە، و رۆلێ وێ یێ مێژوویی یێ لەشکەرێن مەزن یێن ئیسلامێ بۆ بەلاڤکرنا ئیسلامێ ژێ داین رێ، و شارستانییەتا ئیسلامێ، و رەوشتێ ئیسلامێ، ب

کورتی مه چ بسەرێ هەمییێ ئینایە، و د دەمەکێ پیڤایی دا کو چ شارستانییەتێن مرۆڤایەتییێ نە بەری نە پشتی وێ ب خوەڤە نەدیتییە؟

ل نیسانا ٢٠١٢ داخواز ژ من هاتە کرن پشکدارییێ د خولەکا ژ لایێ دەزگەهێ ئەکادیمییا بانگخوازێ هەڤچەرخ (أكاديميّة الداعية المعاصر) دا ل مسرێ هاتەکرن، کو مەرەم ژێ "دیارکرن و پێش نیشاندانا دەرچوویێن کچ و کوڕ ژ ئەزهەرا شەریف یێن ژ لایێ زانستی و رەوشتی ڤە ل پێش بۆ گەهاندنەئێکا وان لگەل بەرەبابێن گەنجان و گەهاندنا نامەیا ناڤنجیخواز ییا ئیسلامێ".

و د چارچوڤەیێ سەربۆرێن خوە یێن نێزیکی دوو دەهەیان ژ سال و زەمانان وەك پشکنەر ل جڤاتا بریتانی بۆ دانپێدانکرێ ب زانینگەهـ و پەیمانگەهێن خواندنا بلند (The british Accreditation council (BAC، و لگەل بەرفرەهبینا کارێ ڤێ جڤاتێ و بەلاڤبینا وێ دا زانینگەهـ و پەیمانگەهێن ژ دەرڤەیی بریتانیا ب خوەڤە بگرت، و ب وێ رامانا ڤەگوهاستنا شەهرەزایی و ئاستێن شارستانییا بریتانی بۆ وان زانینگەهان، من پشنیار لسەر دەزگەهی کر ب دامەزراندنا جڤاتا دانپێدانێ یا ئیسلامی یا نێڤدەولەتی (مجلس الاعتراف الإسلاميّ الدوليّ) ب مەرەما ڤەدیتنا جهێن شارستانی یێن دکەڤنە بن مەرجێن ڤێ جڤاتا نوی ڤە ل وەلاتێن جودا جودا یێن عەرەبی و ئیسلامی، کو ژ مسرێ دەستپێبکت، و بتنێ زانینگەهـ یان بتنێ دەزگەهێن پەروەردەیی ب خوەڤە بگرت، بەلکی دشێت هەمی دەزگەهێن وەلاتی ب خوەڤە بگرت، بچویك و مەزن، ژ کومپانی و دەستە و فەرمانگەهێن میری و جادە و تاخێن بچویك و ئاڤاهییێن ئاکنجیبینێ و نەخوەشخانە و کلینیك و قوتابخانە و پەیمانگەهـ و یانە و کوگەهێن فرۆتنێ و مزگەفت و دێر و باخچەیێن گشتی و باخچەیێن زارۆکان و تەوالێتێن گشتی و وەرشێن ئاڤاکرنێ و ...هتد، و ئەو پێنجی قوتابییێن پشکداری د خولا ئەکادیمییا بانگخوازێ هەڤچەرخ دا کرین، کو لسەر پارێزگەهێن مسری هاتبینە بەلاڤکرن، توڤێ ڤێ هزرێ بن، و ئەڤ چەندە ب

رێکا رێکخستنێن ناڤخویی یێن بچویك یێن ب شێوەیەکێ سەنتەری گرێدایی ب جڤاتا مە بەحس لێ کری ڤە، و مەرج و رێساییێن وێ وەسا بهێنە جێبەجێکرن کو روحا بەریکانەیا شارستانی و ئایینی دناڤبەرا دەزگەهێن ل دەڤەرێن وان بەلاڤ بکت بەریکانەکا وەسا د ئەنجام دا ببتە ئەگەر کو دەزگەهـ هەول بدن دانپێدانا ڤێ جڤاتێ ب دەستڤەبینن، و هوسا د رێزەکا پێکڤە گرێدایی یا بەریکانێ، بەردەوام دا کو ب رێکا وان دەزگەهـێن داخوازی بۆ دانپێدانانا ڤێ جڤاتێ پێشکێشنەکرین هەست ب ڤەدەرییێ ل دەوروبەرێن خوە بکت. و ئەڤ دەڤەر و جهە هەیڤ پشتی هەیڤێ سال پشتی سالێ زێدە دبن، و ئەڤ چەندە ب رێکا ڤەگوهاستنا کارتێکرنا وێ بۆ روویێن جودا جودا یێن ژیانێ ل ئەردێ مسرێ دا.

و د دەهەیەکێ یان دوو دەهەیێن سالان دا، دێ ب رێکا ڤی پرۆگرامی مسر هێتە هەمبەری وەلاتێن ئەوروپی: ژ لایێ بنەجهی، سیستەم، رێکوپێکی، پاقژی، جوان بینین، بلندبینا ئاستێ بەرهەمداریيێ، بلندبینا ئاستێ ئێمناهییا گشتی ل جهێن کاری، ئاستێ فێربینێ، ئاستێ پەروەردەیێ و ئاستێ مامەلەکرنێ ڤە، و ئەڤ چەندە ب سرۆشتێ خوە دێ بهایێن ئایینی یێن بەرزەبووی بۆ ڤەگەڕینت ڤە کو هەر ئێك دێ یا دی دوپات کتن. چ پێنەڤێت ئەڤ هزرە ب ئەگەرێن رویدانێن جهێ داخێ یێن پشتی شورەشا ٢٥ یەنایر رویداین هەتا نوکە ژ جهێ خوە لسەر کاغەزێ بۆ جێبەجێکرنێ نە لڤییە، و ئەڤ چەندە دبتە ئەگەرێ قوناغ قوناغ هزرا خوە د ئاراستەیا بەرانبەر دا بکەین: بۆچی ئەڤ لڤینا مەزن ژ بچویکترین یەکا شارستانی د ئاڤاکرنا وەلاتێ ئیسلامی دا دەستپێناکت: جەماعەتێن مزگەفتێ، کو مزگەفت ل هەر جادەیەکێ، تاخەکێ و گوندەکێ هەیە؟

د شیانێن هەر مزگەفتەکێ دا هەیە و ل دەستپێکا وان پێشنڤێژ و هندەك کەسێن بەردەوام دهێنە مزگەفتێ ژ گەنج و دانعەمران، لگەل کارێ مزگەفتێ یێ سەرەکی، ببتە جڤاتەکا دانپێدانکرنا ناڤخویی بۆ دەزگەهێن ل وێ بازنێ دا هەین، کو ژ وان

دەهـ مەرجێن شارستانی یێن مـە د سـوحبەتا خـوە دا لسـەر (نڤێـژا ب جەماعـەت) داینە دیارکرن دەستپێبکت. ئەو چەندا (جڤاتا بریتانی بۆ دانپێـدانێ) ژ دەزگـەهێن دانپێـدانێ پـێ بکـت دڤێـت ئەگـەر ژ ئارمانجـا وێ چارچـوڤەکری ب زانینگـەهان دەرکەڤێن، کو هەمی خانەیێن د وەلاتی دا کاردکن ب خوەڤـە گـرت، ئـەڤ مـەرجێن سەرەکی نە:

- سەروبەرێ دەرەکی و ناڤخویی یێ ئاڤاهی.
- مەرجێن ساخلەمی و پاقژییێ و مەرجێن ئێمناهییا کرێکار و مفادارێن خزمـەتێن دەزگەهی.
- ئاستێ گونجانا ئاڤاهی و نڤیسینگەهـ و ژووران بۆ جورێ خزمەتێن ل دەزگـەهی دهێنە ئەنجامدان.
- هەبینا تەئمینێن پێدڤی بۆ کرێکار و مفاداران.
- ئاستێ سەرکەفتنا رێڤەبرنێ د رێڤەبرنا دەزگەهی و بجهئینانا ئارمانجێن وێ.
- ئاستێ هەژیبوونا کرێکار و جۆرێ باوەرنامەیێن هلدگرن و شەهرەزایێن گونجایی لگەل پەسەندکرنا وان.
- بەردەوامیدان ب رێکئێخستنا خولێن پێگەهاندنێ بۆ کرێکاران.
- هـەبینا گرێبەسـتێن یاسـایی لگـەل هـەمی کرێکـاران و هـەبینا سیسـتەمەکێ پلەبەخشینێ یێ دادپەروەر و یەکسان.
- هەبینا سیسـتەمێ بەخشـینا هانـدان و دانـا پشـتەڤانییێ بـۆ دەستپێشـخەرییێن کەسی بۆ کرێکار و گەشەپێدانا بەهرەیێن وان.
- هەبینا سیستەمەکێ هویر و نوی بۆ تومار و داتایێن کرێکار و مفاداران.
- دەزگەهـ ب شێوەیەکێ نڤیسی و رۆهن پاراستنێ ل هەمی سیستەم و سیاسـەت و پلانێن خوە، و فەرمانێن هەمی کرێکاران بکت.
- راستگویی د ریکلام و پوستێن ژ دەزگەهی دهێنە بەلافکرن دا.

- راستگویی و میسداقیەت د خزمەت یان شەهرەزایی یان باوەرنامەیێن دەزگەهـ بۆ جەماوەری بەرهەڤ دکتن.
- زمانێ مامەلەکرنێ لگەل یێن دی و شارستانییەتییا زمانێ نڤیسینێ و یێ پێ دهێتە ئاخفتن.
- هـەبینا پەیوەندییان لگـەل کرێکـار و مفـاداران و تێکـەلکرنا بۆچـوونێن وان د پلانێن دەزگەهی دا و ئاستێ بەرسڤدانا وان لگەل داخوازییێن وان.
- بسانەهیکرنێن دەزگەهـ بـۆ کرێکـار و مفـاداران بەرهـەڤ دکـت، ب تایبـەتی بـۆ خودان پێدڤیێن تایبەت.
- یەکسـانیکرن دناڤبـەرا وان دا و جوداهینـەکرنا وان ژ لایـێ رەگـەزی / عەشیرەتگیری/ حزبایەتیی/ مەزهەبی ڤە.
- پشـکداریکرنا کەسـێن دەرڤـەیی دەزگـەهی بـۆ بهێزکـرن و باشـترکرنا کـارێن دەزگەهی و خزمەتێن وێ ب شێوەیێ سالانە.
- هەلسـەنگاندنا ئـەنجامێن دهێنـە بدەسـتڤەئینان ل دویماهییـا هـەر وەرزەکـی/ سالەکێ / قوناغەکێ.

ئەڤە کورتییـا وان داتایەنـە یـێن د چـەنتەیێ پشـکنەری دا ل جڤاتـا دانپێـدانانا بریتانی دا هەین دەمێ سەرەدانێ بۆ هەر دەزگەهەکێ بکت. د بنیات دا ژ وان دەهـ رێسایێن مە بۆ شارستانیەتێ پێشکێشـکرین نادەرکـەڤن، کـو نڤێـژا جەماعەتـە وان خورتتر دکت و داخوازا وان دکـت، و هـەر بزاڤـەکا ژ نڤێـژا جەماعـەت پەیـدابت بـۆ ڤەگەڕاندنا مە د وان ئەگەرێن شارستانی یێن مە خەمساری تێدا کـرین دشـێت بجهـ بینـت. دبـت ئـەڤ بزاڤـە ژ مزگەفتـەکێ ل ڤێـرێ یـان ژ مزگەفتـەکێ ل وێـرا هـە دەستپێکبت، و هەر ئێك ب پێگریدەینان لسەر وان دەهـ رێسـایان، رێسـایێن خـوە یێن ب پێدڤی دزانت ب دارێژت داکو دانپێدانێ ب دەسـتڤەبینت. و پاشـی د قوناغـا دویڤدا دا دبت دەستەیێن ڤان مزگەفتێن هە لگەل ئێك کوم ببن، داکو هندەك رێسا و

مـەرجێن ئێکگرتـی ب دارێـژن، و جڤاتـەکا ئێکگرتـی ب دامـەزرینن، و پاشـی ئـەڤ رێسایە پێشبکەڤن و بەرفرەهـ ببن داکو ببنە یاسایا سەرەکی بۆ (جڤاتا نیشتیمانی بۆ دانپێدانێ) لسەر ئاستێ وەلاتی.

و گەهشتنا مزگەفتێ بۆ ڤـێ قوناغـێ دڤێـت پشـتی پلانـەکا خـورت بـت ژ لایـێ پێشنڤێژی ڤە، لگەل هەبینا پێشبینییا پشکدارییا پێشنڤێژ و ئیمامـان ژ مزگـەفتێن دی یێن دەڤەرێ، داکو "جەماعەتـەکا" نڤێژکـەرێن ل فـەرمانا راسـت و دروسـت یـا نڤێژێ گەهشتین، و رۆلێ گشتی یێ نڤێژێ لسەر ژیان و چاککرنا جڤاکی دزانن پەیدا بکن. و دبت ئەڤ جەماعەتا دامەزرێنـەر تـوڤ و کاکـل بـن بـۆ جەماعەتـەکا مـەزنتر و جەماعەتێن مزگەفتێن دی یێن دەڤـەرێ ب خوەڤـە بگـرت، و هوسـا هـەتا دگەهنـە جەماعەتا ژ هەمییان مەزنتر و بەرفرەهتر (جڤاتا بلند یا دانپێدانێ).

و دبت ئەڤ بزاڤە ژ مسرێ، یان هەر وەلاتەکێ دی یـێ موسـلمان دەسـپێبکت، و پرۆژە بەرەڤ هەمی قولاچێن جیهانا ئیسلامی بدت رێ.

جڤاتـەکا وەکـی ڤـێ جڤـاتێ، ئەگـەر ب باشـی پـلان بـۆ بهێتـەدارژتن، جیهانـا ئیسلامی د چەند دەهەیەکێن کێم دا ب ڤەگەڕینت بۆ پلا وێ یا شارستانییا ئێکـەم، و سەرەو ژ نوی رۆحا هزرکرنا ئایینی یا شارستانی یا ساخلەم د هـەر دوو جیهـانێن عەرەبی و ئیسـلامی دا ب ڤـەژینت ڤـە، ب رێکـا سـاخکرنا لایـێ جێبـەجێکاری یـێ ئایینـێ ئیسلامی، و گرێدانا عیبادەتان ب ژیانا گشـتی ڤـە، ژ نڤێـژێ دەسـپێبکن، و روییـێ شارستانی یێ راست و دروست یێ ئیسلامی ل بەرانبەری جیهانی جارەك دی بهێتە نشاندان ڤە.

ئەو کارەکێ مەزنە، بەلێ ئێکەم تشت پێنگاڤـە، و ئـەم دشـێن ئەگـەر ژ دل و ل ئاستێ پێدڤی د رژد بین، ب ڤێ جڤاتێ وێ چەندێ بجهبینین یا چەندین بـەرەبابێن حکومەت و هزرمەندان نەشیاین بجهبیننن..

* * *

پێنج هێلێن نڤێژێ

﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَقۡرَبُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَأَنتُمۡ سُكَـٰرَىٰ حَتَّىٰ تَعۡلَمُواْ مَا ﴾ [النساء: ٤٣]، ئانكو: (ئەی ئەوێن باوەری ب خودێ ئینای و دویفكەفتنا پێغەمبەرێ وی كری، دەمێ هوین د مەست – د سەرخوش– هوین نێزیكی نڤێژێ نەبن دا بزانن كانێ هوین چ دبێژن).

مە چەند جاران سەرڤەییا ڤێ ئایەتێ خواندییە و دووبارەكرییە، و پاشی مە ئەو چەندا ل پشت ڤان پەیڤان ژ وانە و دەرسان نەخواندینە. ئەگەر وە زەلامەك د رێكێ دا دیت یێ دئاخڤت و دەستێن خوە د لڤینت و سەرێ خوە د هەژینت بەلێ كەس ب رەخ وی ڤە نەبت، گومانا پترییا مە یا ئێكەم دبت ئەو لگەل تەلەفونێ دئاخڤت، و ئەگەر وە ب دروستی بەرێخوەدان بۆ كر و وە چ مایكروفون لبەر دەڤی نەدیتن، بتنێ ئێك بژاردە دێ ل دەڤ وە مینت كو ئەو ژی هوین بێژن یێ دینە یان هش ژدەستداییە یان سەرخوەشە. ئەرێ ما من زێدهی تێدا كر؟

ب تمامی ئەڤە حالێ گەلەك نڤێژكەرانە، بەلێ لگەل هەبینا جوداهییەكا گرنگ دناڤبەرا هەر دوو حالەتان دا. هوین بەرێ خوە ددن وان و كەسێ ب رەخ وان ڤە نابینن لگەل وان باخڤت، هەروەسا چ تەلەفونان ژی د دەستێ وان دا نابینن، و ئەو، دسەر ڤێ چەندێ را، بەلكی سەیرتر ب رێكەكا وەسا دئاخڤن كو هندێ ناگەهینت لگەل ئێكێ دئاخڤن، یان ژی ب دەربڕینا ئایەتا پیرۆز، نزانن چ دبێژن.

جوداهییەكا گرنگ دناڤبەرا وێ چەندێ دا یێ هەیی كو دەمێ دئاخڤی و لسەر ناڤچاڤ و سیمایێ تە نیشانێن ئاخفتنێن تە دیار دبن و ئێكێ هەیی لگەل سوحبەتێ دكەی، و دناڤبەرا لڤاندنا دەڤی و زمانی ب شێوەیەكێ كەس دیار نەبت كو تو لگەل دئاخڤی، یان ژی تە مەرەمەك پێ هەبت، و حالەتێ دویماهییێ حالەتەكێ سەیر و مەترسیدار یێ نەخوەشییێ یە.

ئاخفتنا ڤان گۆتنەکا بلەزە بۆ هندەك پەیڤێن د بنیات دا خودان رامـان، بـەلێ ژ سەروبەر و ناڤچاڤ و سیمایێ وان و ب رێکا دەرکەتنا پەیڤان ژ لێڤێن وان هەچکو بێ رامان مـاین و چ رامانـان ب خوەڤـە هلنـاگرن، کـو د شـێوازێ ئاخفتنـا وان دا دیـار نەبی، و لسەر ناڤچاڤێن وان و گوهۆڕینا رێتما ئاوازا ئاخفتنا وان و رەنـگ رەنگبینـا رامانێن دویڤ ئێك رەنگنەڤەدا، هەروەکی د هەر سوحبەتەکا ئەم چـاڤ ب چـاڤ یـان لسەر تەلەفونێ لگەل خەلکێ دکەین رویددت. نوکە تاقی بکە، و تەلەفونا خوە راکە و پەیوەنـدیێ لگـەل هەڤالـەکێ خـوە بکـە، و داخـوازێ ژ هەڤـژینا خـوە یـان هـەر ئەندامـەکێ دی خێزانـا خـوە بکـە بـۆ تـە تومـار بکـت کـا چـەند جـاران ل دەمـێ پەیوەندییێ دا سیمایێ ناڤچاڤێن تـە و ئاسـتێ دەنگـێ تـە و شـێوازێ ئاخفتنـا تـە هاتییە گوهۆڕین؟

و سیماییێن مە و لەزا ئاخفتنێن مە و ئاستێ دەنگێ مە، و دبت لڤینێن دەسـت و لەشێ مە، د دەمـێ پەیوەندییـەکا سرۆشـتی دا ب دەهـان جـار ل دویـڤ رویـدانێن سـوحبەتا مـە هێنـە گوهـۆڕین: د وەرگـرتن، و بەرسـڤدان، داخـواز، و رژدییـێ ل داخوازییێ، و هیڤـی، و بـێ هیڤـی بـین، و نـەرازیبین، و حێبـەتیبین، و رەتکـرن، و گازندەکرن، و هشیاری، و هیڤیکرن، و خازوکییێ، و پەسن، رێزگرتن، و پسیارکرن، و بەرسڤدان، و ترس، و سەهم، و بڕیاردان، و دوپـاتکرن، نـەخێرکرن، و ژێگـرتن، و راوەستیان، و دویڤچوون، و ڤەگرتن و دوودلییێ... دا؟ ئەگەر ئەم نەهوسا بین ئـەو ئەم ژ روبوتەکێ زێدەتر نینین.

ئەرێ وە هەولدایە دەمێ هوین نڤێژێ دکن دوپات بکن کو هوین نە " روبووت"ـن یـان سـەرخوەش یـان شـێتن (دیـنن)، و د نڤێـژێ دا هـوین یـێ پەیوەنـدییێ لگـەل "ئێکـی" دکـەن، هـەروەکی هـەر ئێـك ژ مـە پەیوەنـدییێ ب هـەڤالێ خـوە یـان ماموستایێ خوە یان سەرۆکێ خوە دکت، و لایەنەکێ ساخلەم ل لایێ دی یێ هێلێ

یێ هەیی، و هوین لگەل نەفسێن خوە نائاخڤن، یان ژی لگەل "نەکەسێ"و خەلك وە ب روبووتییێ یان خەرفتنێ یان دیناتییێ تاوانبار دکت؟

ئەگەر هوین ژ وێ چەندێ د پشتراست بن، و باوەری و قەناعەتەکا تمام هەبت کو ل لایێ دی یێ هێلێ خودێ یێ لگەل وە، هوین لگەل د ئاخڤن و گوهدارییا وە دکت، و وی ل بیرا خوە دئینن و ئەو ژی وە ل بیر دئینت، و داخوازییان ژێ دکن و بەرسڤا وە ددت، ئەرێ چ تشت ڤێ چەندێ دێ بۆ وی کەسێ بەرێ خوە ددت وە یان گوهدارییا ئاخفتنا وە دکت سەلمینت؟ بەلکی دێ چاوا بۆ خودێ ب خوە سەلمینن، و ئەو گوهدار بۆ دەنگێن وە، و شەهرەزا ب لێدانێن دلێن وە، و زانا ب سینگێن وە، هوین لگەل وی د ئاخڤن و نە "کەسەك دی"؟

﴿ قَدۡ أَفۡلَحَ ٱلۡمُؤۡمِنُونَ ١ ٱلَّذِينَ هُمۡ فِي صَلَاتِهِمۡ خَٰشِعُونَ ﴾ [المؤمنون: ١ - ٢]، ئانکو: (ب ڕاستی ئەوێن باوەری ب خودێ وپێغەمبەرێ وی ئینای وکار ب شریعەتێ وی کری سەرکەفتن. ئەوێن ژ سالۆخەتێن وانە ئەو د نڤێژێن خۆ دا ب ترسن، دلێن خۆ بۆ خالی دکەن.

﴿ فَوَيۡلٞ لِّلۡمُصَلِّينَ ٤ ٱلَّذِينَ هُمۡ عَن صَلَاتِهِمۡ سَاهُونَ ﴾ [الماعون: ٤ - ٥]، ئانکو: (ڤێجا عەزابا دژوار بۆ وان نڤێژکەران بت . یێن خۆ ژ نڤێژا خۆ موژیل دکەن و ژێ بێ ئاگەهـ دمینن، ب دروستی وێ ناکەن، و ل دەمێ وێ ناکەن).

هەر کورتەدەمەکێ پەیوەندییێ لگەل خودێ، ئەگەر خوە ژ چ پەیڤان ڤالا بت ژی، بخێرترە ژ هندێ ئەم ب بەرپەڕان بخوینین و بێ هەبینا چ پەیوەندییان. ئەو خودێ یە بەرێخوە ددتە دلێن مە نە ئەزمانێن مە، ئەگەر بۆ کورتە دەمەکێ ب دلی لگەل خودێ ب ئاخڤین بێ بکارئینانا چ پەیڤان، ب قەدرتر و مەزنترە ژ وێ چەندێ ب ئاشکرایی بێ بکارئینانا دلی لگەل ب ئاخڤین، ئەگەر ژ راستی مە بڤێت بگەهینە خودێ و دووبارە ب پەیوەندییێ بەرمەجا نەفسێن خوە بکەین، و ب رۆناهییا وی و

فەزلێ وی رێکا شادییا خوە ببینین، و ب باشـییێ، نڤێـژێن خـوە، هـەروەکی مـە ژ راستی سوزدایی، خرابییێن دلێن خوە و گونەهێن رۆحێن خوە ژێ ببەین:

﴿ وَأَقِمِ ٱلصَّلَوٰةَ طَرَفَيِ ٱلنَّهَارِ وَزُلَفًا مِّنَ ٱلَّيۡلِۚ إِنَّ ٱلۡحَسَنَٰتِ يُذۡهِبۡنَ ٱلسَّيِّـَٔاتِۚ ذَٰلِكَ ذِكۡرَىٰ لِلذَّٰكِرِينَ ﴾ [هود: ١١٤]، ئـانکو: (وتـو –ئـەی موحەممەد– ب دروسـتی ب کرنـا نڤێژێ ڕابە ل هەردو لایێن ڕۆژێ ل سپێدێ وئێڤاری، و د هندەك دەمێن شـەڤێ دا. هندی کرنا باشییانە گونەهێن بۆری ژێ دبەت).

نڤێژ نە راهێنانەکا وەرزشی یە بـۆ لەشـی، ئەگـەر خـوە یـا ڤـالا ژی نـەبت ژ وێ چەندێ، و نە بتنێ دەمەکێ سرۆشتی یە بۆ تایبەت دکەین و پاشی دەرباز دبین بـۆ بۆراندنا دەمێن دی، ئەگەر خوە دەم ئامانەك بت و پێدڤی داگرتنـێ ژی بـت، و نـە هندەك پەیڤن لێڤ و ئەزمان پێ دلڤن، ئەگـەر خـوە پشـکەك بـن ژ ئەنجامـدانا وێ، بەلکی نڤێژ یا کو بەندە ئەنجامدان لسـەر پێـنج هێلـێن تـەریب و پێکڤـە گرێـدایی و تمامکەرێن ئێك، و ئەگەر مە پەیوەندییەکا راست و دروست لگەل خودێ دڤێت نابت چ ژ وان ب خوە بۆ خوە سەربەخو ببن و ژ هێلێن دی جودا ببن، ئەڤ هێلێن هە ئەم دناڤ رۆکنێن نڤێژێ دا نابینین، بەلێ ئەو روکنێن ڤان روکنانن، نڤێـژ بێـی وان نابتـە نڤێژ:

١– هێلا دەمێ: هەول نەدە قەناعەتێ بۆ من یـان بـۆ خـوە چـێکی ب وان پێـنج یان شەش خولەکان بێن تو نڤێژا نیڤرۆ یان ئێڤاری و نڤێژێن دی تێدا دکەیی ئەو تە ب دروستاهی حەقێ وان ئەداکر. ئەو چـەندا تـو ژ دەمـێ خـوە بـۆ نڤێـژێ تـەرخان دکەی، تشتەکێ سەرەکی یە د سـەلماندن، یـان نـە سـەلماندنا رویـدانا نڤێـژێ یـان "پەیوەندییێ" لگەل خودێ د نڤێژێ دا. و دبت گرنگترین دەم د هێلا دەمی دا ئـەو کورتە دەمێن بێدەنگییێ نە یێن دوو ئایەتان ژ ئێك جودا دکـن، و دبـت پەیڤـەکێ ژ پەیڤەکێ، پەیڤان لسەر ئەزمانێ خوە ب زێدەهی کوم نەکـە و بـلا نـەبت قـەرەبالغا پەیڤان ئێك بەری ئێکێ بهێـن بەلکی تام بکە پەیڤان و د دەڤێ خـوە دا ب قولپینـە

هەروەکی ئەم هنگڤینی د دەڤێ خوە دا قولپینین داکو سەحکەین تاما وێ. هەر دەربڕینەکێ یان رستەیەکێ، بەلکی هەر پەیڤەکێ بێهنەکا بێدەنگییێ پێ ببەخشە، و د عەقلێ خوە دا ب قولپینی، و د رامانا وێ دگەهی، و خوەشییێ ب تامکرنا وێ دبەی، و ژێ پشتراست دبەی کو تو ژێ دویر نەکەتی، و هەر رامانەکا تێدا تو تێگەهشتی و تە وەرگرتییە. نیڤا نڤێژا تە بلا بێدەنگی بت، و نیڤا دی ژی بلا موناجاتێن هێمن و راستگو بن و ژ ئێك ژێدەر پەیڤ دەرکەڤن، کو دلە، و بۆ ئێك رووگەهـ ئاراستە بکەی، کو خودێ یە.

٢– هێلا ئەزمانی: ئەو پەیڤێن پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ لسەر بن) بۆ مە کرینە سوننەت هندی دشیان دا بن بخوینین، و هەر پەیڤەکێ مافێ وێ ژ دەنگ و ئاواز و بلندی و نزمییێ پێ ببەخشین، کو هاوکێشا پێدڤی یا دناڤ ڤان لایان دا پێ بهێتە بجهئینان، هاوکێشەکا خشوع پێ پەیدادبت، و ب هەبینا وێ نڤێژ دبتە نڤێژ و هەڤگونجانا تمام دناڤبەرا لایێن وێ دا پەیدادبت.

٣– هێلا لەشی: راوەستیان و سەروبەر و سیمایێ ناڤچاڤێن مە وەرگێرانا راست و دروست و راستگو بت بۆ وێ چەندا ب زمانی ئەم ژ رامانان دبێژین، کو لەش و ناڤچاڤ و هەر دوو چاڤ دەربڕینێ ژ وێ رامانێ بکن یا لسەر ئەزمانێ مە، ئەگەر خوە ئەزمانێ مە پێ نە لڤت ژی. ئەرێ تە جارەکێ نڤێژا ئێکێ نەشێت باخڤت دیتیە؟ ئەو هەمی شیانێن خوە یێن دەربڕینێ د دەینت سەر چاڤ و ناڤچاڤ و لەشێ خوە داکو قەرەبوویا ئەزمانێ خوە پێ بکت. نڤێژا خوە ژ کەسەکێ لال فێربە. بلا ل دەستپێکێ نڤێژا تە وەکی نڤێژا وی بت یێ نەشێت ب ئاخڤت، و پاشی پشتی ڤێ پشتگیرییێ ل نڤێژا خوە بکە ب وێ چەندا خودێ کرییە رزقێ تە ژ ئاخفتن و دەربڕینێ.

٤– هێلا دلی: دلێ مە ب وێ چەندێ لێ بدت یا لسەر ئەزمانێ مە کو ئێك یێ دی ب راستگو دەربێخت، نە نەفس و هزر ل نهالەکێ بن، و ئەزمان ل نهالەکا دی بت. و

خوەزی کارلێکا دناڤبەرا ڤان هێلان دا موییێن لەشی راکربان، یان رەنگ زەر کربا، یان زەحمەتی ئێخستبان دەنگی، یان روندك ژ چاڤان ئینابان.

٥- هێلا کاری: ئنیەت و عەزیمەت ل دەڤ مە پەیدا دبن دەمێ نڤێژا خوە ئەنجام ددەین، کو ژیانا مە یا رۆژانە ببتە بجهئینانەکا کرداری بۆ هێلـێن ئـەزمانی و دلـی د نڤێژێن مە دا، و کریارێن مە وەکی گۆتنێن مە بن، و ژیانا مە وێنەیەکێ گرافیکی بت بۆ وێ چەندا د نڤێژا خوە دا دبێژین، و نڤێژێن مە نە بتنێ هندەك کریارێن شێوەیی بن یێن ژ ژیانا مە یا رۆژانە و پەیوەندیێن مە لگـەل خـەلکێ و لگـەل خـودێ ژ ئێـك ڤاڤێر دبن. هەروەکی مە دەستنڤێژا خـوە کـری دوو دەسـتنڤێژ، دا نڤێـژا خـوە ژی بکەین دوونڤێژ: دەرەکی و ناڤخویی. و بلا ل بیرا مە بت کو هەمی دەمان د قورئانـا پـیرۆز و فـەرموودەیا پـیرۆز دا ب کـار و جێبـەجێکرنێ و فـەرمکانکرن ب باشـی و نەهیکرن ژ خرابیێ ڤە هاتیە گرێدان:

﴿ يَٰبُنَيَّ أَقِمِ ٱلصَّلَوٰةَ وَأۡمُرۡ بِٱلۡمَعۡرُوفِ وَٱنۡهَ عَنِ ٱلۡمُنكَرِ ﴾ [لقمان: ١٧]، ئـانکو: (ئـەی کوڕکێ من تو نڤێـژێ ب دروسـتی بکـە، وفـەرمانا ب باشـییێ بکـە، وپاشـڤەلێدانا ژ خرابییێ بکە).

﴿ فَخَلَفَ مِنۢ بَعۡدِهِمۡ خَلۡفٌ أَضَاعُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَٱتَّبَعُواْ ٱلشَّهَوَٰتِۖ فَسَوۡفَ يَلۡقَوۡنَ غَيًّا ﴾ [مـریم: ٥٩]، ئـانکو: (ڤێجا پشتی ڤان یێن قەنجی د گەل هاتییەکرن هندەك دویکـەفتییێن خـراب هاتن نڤێـژ هـەما نـەکرن، یـان ژی ل دەمـێ وان یـێ دروسـت نـەکرن، یـان نڤێـژ ب دروستی نەکرن، ودویکەفتنا وان تشتان کر یێن ل دویڤ دلچوونێن وان بن).

- (من لم تنهَه صلاتُه عن الفحشاء والمُنْكَر لم يـزدَد بهـا مـن الله إلا بُعـداً) (رواه السفاريني الحنبلي في شرح كتاب الشـهاب، عـن عبـدالله بـن عبَـاس)، ئـانکو: (ئـانکو هەچییێ نڤێژا وی بەرێ وی ژ خرابییێ و گونەهێ نەدت پاش، ژ خودێ نێزیك ناکت هەکە دویراتی نەبت).

نڤێژێ ب سیمایێ لەشێ خوە بکە هەروەکی تە ناڤچاڤ نەی،

و نڤێژێ ب سەر و سیمایێ ناڤچاڤێن خوە بکە هەروەکی تە ئەزمان نەی،

و نڤێژێ ب دەنگێ ئەزمانێ خوە بکە هەروەکی تە چ لەش نەی،

و نڤێژێ ب لێدانێن دلێ خوە بکە هەروەکی دویماهیك لێدان،

و نڤێژا خوە درێژ بکە هەروەکی دویماهیك نڤێژ،

ئەرێ وە بهیستییە داخوازی بۆ ئێکێ هاتبتە پێشکێشکرن داکو ل ئاهەنگەکا مەزن ل باژێرەکێ دویر بەرهەڤ بت، و جوانترین جلکێ هەی لبەر خوە کر، و زەحمەتییێن گەشتا درێژ کێشان، و دەم و پارە ل گەشتا خوە مەزاخت، و چەندین دەرفەت ژ دەستدان. ل وێرێ، دەمێ گەهشتییە جهێ داخوازکری، پلێتا داخوازییا خوە نیشاندا و دەستویری پێ هاتەدان بچتە ژوور، و کورسییەك دناڤ جەماوەری دا ل هولا مەزن بۆ وی هاتە دەستنیشانکرن، و رویشنت چاڤەرێی دەستپێکرنا ئاهەنگێ بی.

و دەمێ پەردە راکرین، چەند خولەکەکان زەلام لسەر کورسییا خوە د خەو چوو، و دەم بۆری.. ژ نشکەکێڤە ب ئەگەرێ دەنگێ پاقژکەران ژ خەو رابی کو داخوازا وی دکن وێرێ ب جهـ بهێلت، دا بشێن وێرێ پاقژ بکن. ئاهەنگێ دەستپێکر، و ب دویماهی هات، و داخوازکری هەمی بەلاڤ بین، و چوون مالێن خوە، و بتنێ زەلامێ مە یێ نڤستی ما د هولێ ڤە؟!

ئەڤ زەلامە وەکی وانە یێن پلانێ ب داخوازییەکا خودایی بۆ نڤێژا خوە دادرێژن، و دەستنڤێژێ دگرن، و دچنە مزگەفتێ، و دەمێ خوە د مەزێخن، و دبت پارەیی ژی، هەتا بگەهن وێرێ، و پاشی دەمەکێ د مزگەفتێ ژی ڤە د بۆرینن، چ درێژ یان کورت، بەلێ پشتی ڤێ چەندێ هەمییێ ژ نڤێژا خوە دەردکەڤن بێی خوەشییێ ب دیمەنێن روحی ببن، یان کارلێکێ لگەل مەوقف و رامانێن پیرۆز بکن، یان هەست ب پەیوەندییا خوە بکت لگەل ئافراندەرێ خوە، یان ئەجرێ پێ ب هیڤی ب دەستڤەبینت!!

دەمێ پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ لسەر بن) برایینی کرییە دناڤبەرا دوو موسلمانان دا، و ئێك ژ وان هاتە کوشتن، و پاشی هەڤالێ وی پشتی حەفتیەکێ ب دویڤ وی کەت، موسلمانان گۆت: ئەی خودا گونەهێن وی ژێ ببە و بگەهینە هەڤالێ وی. پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ لسەر بن) گۆت: کا نڤێژا وی پشتی نڤێژا یێ دی کارێ وی پشتی کارێ هەڤالێ وی؟ هندی ئەرد و ئەسمانان ژ ئێك دویرن (رواه أبو داود وصحّحه الألباني، عن عبيد بن خالد السلمي).

ئەی خودا.. ئەگەر نڤێژێن ئێك حەفتی مرۆڤی ب دویراتییا ئەرد و ئەسمانان بلند بکت، ئەرێ بەهرا ئێك نڤێژ ژ ڤێ دویرییێ چەندە؟! جارەك دی هویربینییێ د فەرموودا پیرۆز دا بکە، نەبتنێ گۆت ((کا نڤێژا وی پشتی نڤێژا یێ دی)) بەلکی پشتی وی ئێکسەر پسیارەکا نابت ژێ جودا ببت کر ((و کارێ وی پشتی کارێ هەڤالێ وی؟)) داکو پێغەمبەر (سلاڤێن خودێ لسەر بن)) ل بیرا مە بت کو نڤێژ و کردار ئێك ئەندامن، و نابت ئێك ژ یا دی بهێتە جوداکرن.

پشتی هەر نڤێژەکێ پسیارێ ژ خوە بکە: ڤێ نڤێژێ هەتا کیڤە ئەز بلند کرم؟ ئەرێ هەتا سەر ئەسمانان؟ سەر هەیڤێ؟ سەر عەوران؟ سەر سەربانێ مالا من؟ سەر سەرێ من ب بوستەکێ؟ ب دوو تبلان؟ ب تبلەکێ؟ ب ئێکجاری بلند نەکریمە؟

پشتی هەر نڤێژەکێ ژ مزگەفتێ نەدەرکەڤە هەتا تو پشتراست نەبی کو تو کەسەکێ جودای ژ وی کەسێ بەری چەند خولەکان هاتییە ناڤ مزگەفتێ.

* * *

كليلا سۆر يا هژمارە (١): الله أكبر

د سەر وێ چەندا د بنیات دا د پەیڤا (الله أكبر) دا هەیی ژ تایبەتمەندی و ئێكانەیی و وزەیەكا سەیر یا دەستپێكرنا فرینا مە یا دویر ژ ئەردێ –كو دێ پاشی بینین– تەكبیرا ئیحرامێ تایبەتمەندییەكا مەزنتر ژ ڤێ تایبەتمەندییا مە دیاركری یا هەیی. ئەو تەكبیرە بۆ (ئیحرامێ) و ئەڤ چەندە مەرەم ژێ چوونەناڤا دەڤەرا دەمی یا (قەدەغەكری) دایە، هەروەكی ب تمامی حەجی دچنە ناڤ قوناغا (ئیحرامان) دا ل دەستپێكا ئەنجامدانا حەجێ.

ئەگەر ئێكێ گۆت تە: (دوژمن لاوازترە – العدو أضعف) و پاشی بێ دەنگ بی، ئەرێ دێ پێشبینییێن تە چ بن؟ل دەڤ خوە دێ بێژی: و دویڤ دا چی؟ بۆچی ئەڤ رستە تمام نەكر؟! یان ژی دێ لگەل خوە ئاخڤی و بێژی: دبت ئەو بێ دەنگ بی چونكی تشتەك هاتە بیرا وی، یان: ژی د رستێ گەهشت و ڤیا ژبەر ئەگەرەكی ژ ئەگەران رستێ ب گوهورت، یان ژی بەربەستەكێ ساخلەمی بسەر ئاخفتنا وی دا هات و نەشیا بەردەوامییێ بدت ڤێ ئاخفتنێ...ئەڤ شرۆڤەیێن هە دێ د سەرێ تە دا هێن و چن، چونكی د راستی دا تە پێشبینییا رستەیەكێ دكر، هەروەكی هەر رستەیەكا سرۆشتی، كو د شێوازەكێ گرتی یێ تمام دا بهێت هەروەكی ڤان شێوازان:

دوژمن لاوازترە ژ هندێ بشێت مە، یان: دوژمن لاوازترە ژ هندێ بشێت هێرشێ بكت مە، یان: دوژمن لاوازترە ژ وێ چەندا مە هزر ژێ دكر،: دوژمن لاوازترینێ وان دوژمنانە یێن ل بەر سنگێ مە راوەستیاین.. تشتەكێ ب ڤی شێوەیی، كو پەیڤا (الأضعف) ل كیڤە بهێت، ئالاڤێ (مِن) ب دویڤرا دئینین ب ناڤێ (التفضیل) كو "ناڤەكە لسەر كێشا : أَفْعَل، هەروەكی د عەرەبییا رستێن سەری دا هاتین، یان ژی

دێ بت (مضاف اليه)، بەلێ رستا ئیسلامی یا سەیر (الله أكبر) ژ ڤان هەر دوو حالەتان ڤالایە، نە (مِن) پشتی وێ دهێت، و نە (مضاف إليه)ـە ! ! .

رستەیەکە دارێژەرێ شەریعەتی بۆ مە "ڤەکری" هێلایە، ئەگەر لگەل ئالاڤەکێ وەکی "مِن"، یان (مضاف إليه) هەڤپێچ هاتبا، دا درێژاهییا خوە یا ئەندێشەیی ژ دەستددت، و دا بتە رستەیەکا (دائێخستی) و پێدڤی چ شیان و وەستیانێن هزری ژ مە نەدکر، هەتا هزرا خوە بۆ پێشبینییێن پشتی وێ بکن، کو پسیارێ ژ مە دکت: مەزنترە ژ چی؟

شێوازێ (الله أكبر) بۆ گەلەك پێشبنییان ڤەکرییە هەتا ل پشتی وێ بهێنە کرن، و پێشبینییێن زەنگین و دەرفەتێ ل پێش وی کەسێ دبێژت ڤەدکت دا د هزرا خوە دا نە بتنێ لسەر ئەزمانێ خوە بێژت و دووبارە بکت، ب دەهان پێشبینی، بەلکی ب سەدان یان هزاران:

(الله أكبر)، خودێ ژ تە مەزنترە ئەی شەیتان.. ژ تە ئەی زالم.. ژ تە ئەی پارە.. ژ تە ئەی بارگرانی.. ژ تە ئەی خەم.. ژ تە ئەی شادی...ئەی هەر تشتەکێ بەرێ من ژ ئاخفتنێ لگەل خودێ ددت لایەکی.

ئەو نە بەس "مەزنە" بەلکی "مەزنترینە" و ما دەم تێگەهشتنا وێ و وەرگرتنا رامانا وێ یا راست و دروست ل دەڤ مە عەرەبان تێکچوورییە، و و پشتی ڤێ تاریاتییێن کەهیبین و دووبارەبینێ هەیە، نەیا سەیرە ل دەڤ وەرگێران ژی بۆ زمانێن دی ژی تێکچووبت، کو هەر وەکی (مەزن، کبیر) وەردگێرن و دکت great، یان (مەزنترین، أكبر) بت کو دێ the greatest بت، نە وەسا کو پێدڤییە بهێتە وەرگێران greater، و هوسا ب وێ وەرگێرانا لاواز سیفەتێ خوە یێ ڤەکرنێ ژ دەست ددت و دبتە رستەیەکا ئاسایی وەکی هەمی رستەیێن دی یێن دائێخستی.

گوهبده پتریيا بانگهلدێرێن مه، و یێن نڤێژێ دکن، دێ بینی ب رێکا زەمەکرنا پیتا (راء) یا دناڤبەرا هەر دوویان دا هەر دوو تەکبیران دکن ئێك، هەروەکی ئێك تەکبیر دخوینن: "الله أکبرُل..لاه أکبر".ب ڤێ کومکرنێ کەسایەتییا مەزن یا تەکبیرا ئێکێ ژ دەست ددن، ب وێنەیێ خوە یێ راست و دروست بۆ کەسێ گوهدارییێ دکت دەرناکەڤت: رستەیەکا ڤەکری یا ل پشت وێ چەندین خالێن تمامکرنێ هەین (الله أکبر...) کو ب هزرا خوە دادگرین.

ئەڤ پێکڤەکرنە بتنێ بەرجەستەکرنا وێ راستییێ یە کو مە ب حوکمێ کەهیبینێ، هەستکرنا ب سرۆشتێ زمانی یێ ژێگرتی یێ ڤێ رستێ یێ ژ دەستدایی، مە یێ کرییە رستەیەکا ئاسایی و چ بنەمایێن ڤەکرنێ یێ وێ ژ رستە و دەربڕینێن دی جودا دکت تێدا نەهێلاینە، لەوا مە ماف نینە گازندەیان ژ وەرگێران بکەین کو کرینە (الله کبیر) یان (الله هو الأکبر).

بینە پێش چاڤێن خوە تو ژ ئاکنجییێن مەدینا منەوەری دەمێ بۆ ئێکەم جار ئەڤ رستەیە بهیستین، و کا هەستێن وان چاوا بین و چاوا ڤێ رستێ تووشی شوکێ کرن، و ب ڤێ پێکهاتەیا زمانی یا نوی و نە تمام: الله أکبر.. الله أکبر.. الله أکبر.. الله أکبر.. الله أکبر...هوسا: (مەزنتر)، هەر جارەکێ پشتی جارا دی.. بێ کو رستەیا نوی وەسا بهێتە گۆتن کو تێهنا وان یا بهیستنا رێزمانی بشکینت کو بیردانکا وان یا زمانی یا نورمال لسەر راهاتییە.

(الله أکبر) یا کو تە نڤێژا خوە پێ دەستپێکری دناڤ کۆمەکا دوکمێن سور و نە سور دا دوکما سورە، کو تە لبەرە پێ سیاری بوشاهیبەزینا نڤێژێ یا گەردوونی ببی داکو تە بلند بەرەڤ ئەسمانان بفرینت.

* * *

دناڤبەرا خواندنێ و خواندنا قورئانێ (تیلاوەتکرنێ) دا

برایەکێ پسیار ژ من کر: بۆچی ئەم پلانێ بۆ خواندنێن خوە د نڤێژێ دا نا دەینین؟ ئەرێ ئەو ئایەتێن ئەم د نڤێژێ دا دخوینین دشێن چ پێشکێشی مە بکن وەکی:﴿ وَٱلۡمُطَلَّقَٰتُ يَتَرَبَّصۡنَ بِأَنفُسِهِنَّ ثَلَٰثَةَ قُرُوٓءٖ ﴾ [البقرة: ٢٢٨]، ئانکو: (وئەو ژنێن ئازاد وخودان ژڤان یێن دئێنە بەردان، دڤێت سێ ژڤانێن بێ نڤێژییێ یان یێن پاقژییێ خۆ بگرن وشوی نەکەن وەك عددە).

دا هاریکارییا مە بکن لسەر پەیوەندییا مە لگەل خودێ و خشوعا مە لبەر دەستێن وی؟ ل وی دەمێ تو خواندنا (تیلاوەتا) ئایەتێن قورئانێ دەسپێدکەی پێدڤییە وێ راستییێ بەرهەڤ کەی کو تو نە ئاخفتنەکا مرۆڤان دخوینی بەلکی تێکستەکێ خودایی دخوینی. تو نە "دخوینی" بەلکی "تیلاوەت دکەی" و ئەڤ کارە تایبەتکرییە ب خواندنا قورئانا پیرۆز بتنێ ڤە.

بەری قورئانا پیرۆز پەیڤا (تلا) ل دەڤ عەرەبان ب ڤێ رامانا قورئانی یا نوی نەبی. بەلکی بتنێ ل دەڤ وان ب رامانا (تبع– دویڤ) دهات، و دگۆتن: دخل علینا رجلٌ وتلاه آخر. ئانکو زەلامەك هات و یێ دووێ دویڤ وی دا. بەلێ قورئانا پیرۆز ئەڤ رامانا کەڤن راکر و د قورئانێ دا ب رامانا (الاتّباع– دویڤچوون) بکارئینا. ل دەستپێکێ پەیڤێن قورئانێ ژ دەڤ خودێ دەرکەتن، پاشی "تلاه" –ئانکو پشتی وی هات و دویڤ وی دا جبریلی سلاڤ لێ بن دووبارە کر، و پاشی د بەردەوامییا خواندنا وێ پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ لسەر بن) بەردەوامی پێدا، و ئەڤرۆ، دەمێ ئێك ژ مە ئایەتێن قورئانێ دخوینت، ئەم ل دویڤ پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ لسەر بن) دخوینن، و وی ژی پشتی جبریلی خواندییە، و جبریلی ژی پشتی خودێ خواندییە.

ئەرێ تە گرنگییا ڤێ خالێ دیت؟ ئەو پرۆسەیا تیلاوێ یە یان دویڤ ئێك هاتنێ یان رێزبەندییا بەردەوام دناڤبەرا مە و خودێ دا دەمێ ئەم ئایەتێ دخوینین هەستا

پەیوەندییا ئێکسەر، و رحەت، و هێمن، دناڤبەرا مە و خودێ دا ب رێکا ڤێ رێزبەندییا خەلەکێن پیرۆزییان کو خوینەرێ تیلاوێ ئێك ژ وان خەلەکانە پەیدا دکت، ب تمامی رۆهن دبت، دەمێ دخوینی هەست پێ بکە، تە د ڤێ رێزبەندییا پیرۆز دا جهێ خوە دەیناتییە کیڤە.

و تەجویدێ رولەکێ مەزن د پاراستنا ئێمناهییا ڤەگوهاستن و هویراتییا بێ دویماهی دا یێ هەیی، ئەو ب ئیدغاما خوە، و مەددێن خوە، و کورتکرنێن خوە، و گرێدانێن خوە و راوەستیانێن خوە مە فێری هویراتییا تمام و ئەمانەتێ رەها د تیلاوەتکرنا وێ دا دکت، کو تیلاوەتا مە دانەیا رەسەن یا وێ تیلاوەتێ بت یا جبریلی ژ خودایێ خوە وەرگرتی و پاشی لسەر پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ لسەر بن) پێشکێشکری هەروەکی کا چاوا ژ خودایێ خوە وەرگرتییە، و پاشی پێغەمبەرێ خودێ (سلاڤێن خودێ لسەر بن) بۆ گۆتی هەروەکی کا چاوا ژ جبریلی وەرگرت بی.

بەلکی تەجوید مە فێری هندێ دکت کو دەمەکێ درێژتر بدەینتە تیلاوەتێن خوە ژ وی دەمێ ددەینە خواندنێن خوە، و ئەڤ جوداهییا درێژییا دەمی پتر هاریکارییا مە دکت لسەر نمونەبینا رامانێن ئایەتێن خودێ و پەیڤێن وی، بلەز ژێ نەبۆرین هەتا لڤینێن ئەزمانی و لێڤان و لڤینێن خەیال و هزرێن خوە لگەل ئێك تێکەل نەکەین. تاقی بکە و سۆرەتا (الناس) بێ تەجوید بخوینە، و پاشی دووبارە ب خوینەڤە بەلێ ب تەجوید، داکو بۆ تە دیار بت کا چاوا تیلاوەت دەمێ زێدەتر ژ خواندنێ د گرت.

هندی بشێی هەول بدە ئایەتێن خودێ د نڤێژێ دا تیلاوەت بکەی نەك بخوینی، "تیلاوەتا" تە بۆ وان دێ هەستا بەرپرسیارەتییا تاکەکەسی ل دەڤ تە بۆ وان پەیداکت، بەرپرسیارەتییەکا دەربڕینێ ب پتر خشوع و ترس و رێزگرتنێ دەربڕینێ ژێ بکەی، لگەل رژدییەکا زێدەتر د ئەمانەتێ رەها دا د "کوپیکرن" و دووبارەکرن و رێکئێخستنا پەیڤێن خودایێ مەزن هەروەکی کا چاوا جبریلی –سلاڤ لێ بن– ژێ ڤەگوهاستی.

زمانێ نوی یێ قورئانا پیرۆز

ژ وێ چەندا هاریکارییا تە بکت خواندنا خوە پێ بگەهینی پلا تیلاوەتێ، تو وێ راستییا گرنگ بزانی کو تو نە زمانەکێ عەرەبی یێ ئاسایی یێ وەکی زمانێ مە مرۆڤان دخوینی. ئەو چەندا موسلمان هەژاندین دەمێ بۆ ئێکەم جار ژ ئەزمانێ پێغەمبەرێ خوە (سلاڤێن خودێ لسەر بن) بهیستین، نە جوانییا زمانی، و نە رەوانبێژی، و نە فەساحەت، و نە رامان، و نە رۆهنی، و نە هویری، و نە ریتما وێ بین، بەلکی کۆمڤەبینا ڤان هەمی تایبەتمەندییان لگەل هەبینا تشتەکێ دی یێ ژ وان سەیرتر و مەزنتر بی، تشتەکێ کو بەری هینگێ نەدزانین، د سەر هەبینا شەهرەزاییا وان و باوەرییا وان ب نەفسێن وان و راهاتنا وان لسەر هوزان و ئەدەب و رەوانبێژییا وان، و ئەون بابکالکێن ڤی زمانی و کێم وێنەییا وی و جودابینا وی ژ زمانێن هەر عەرەبەکێ دی، هەتا پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ لسەر بن) ب خوە ژی.

بەری وەحی بهێتە خوار ئەوان زمانێ ڤی زەلامێ ئەڤ پەرتووکە بۆ وان هلگرتی دزانین، زمانێ وی نە کێم نە زێدە ژ زمانێ وان نە یێ جودا بی، دەمێ سپێدەهییەکێ ژ خەو رابین و دیتین ئەڤ زەلامە ب زمانەکێ تمامی ژ زمانێ وان جودا یێ دئاخڤت و پێ هاتی تووشی شوکەکا زمانی یا مەزن بین. د هەمی تشتێن خوە دا جودا یە، د ئالاڤ و پەیڤ و دەربڕین و پێکهاتە و گرێدان و پەیوەندیێن زمانی و وێنە و تایبەتمەندییێن خوە یێن رەوانبێژی ڤە زمانەکێ جودایە، بەلێ لگەل ڤێ چەندێ، و ئەڤەیە لایێ ئیعجازێ یێ سەیر و ب حێبەتییە تێدا، ئەو زمانەکێ عەرەبی یێ بێ کێماسییە و لسەر رێساییێن زمانێ عەرەبی و بنسترێن وی یێن نەگوهۆڕ ئاڤا دبت، د سەر وێ چەندێرا کو چەندین تشت لێ هاتینە زێدەکرن، و ژ چەندین نەریتان بێ منەت کرییە، و چەندین دویراتییێن بێ سنور بۆ نویبین و پێشکەفتنێ بۆ ڤەکرینە.

د ڤێ کۆمکرنا سەیر دناڤبەرا رێسایێن سەرەکی یێن زمانی و رژدییێ لسەر و پاراستنا وان ب شێوەکێ ساخلەم دسەر پێشئێخستنا وان، و دناڤبەرا دەرکەتنا ژ نەریتێن زمانی و رێزمانی، دسەر ژێگرتی و جوداهی و ئێکییا وان را ڤێ چرپییا نە سرۆشتی دا، هند ئیعجاز هەیە بشێت ژێ ب لەرزین و مویێن مە رابن و ب خشوع بکەڤین دەمێ ڤان پەیڤێن خودێ د نڤێژێ دا دخوینین، و بەس نینەە هەر بەندەکا ڤێ پەرتووکا خودێ ژ هەژی بت ڤی ناڤێ نوی و ئێکانە وەربگرت کو ئاماژەیە بۆ بهێزییا بەرگری و ئەستەمییا بەزاندنا وان، ب وێ چەندا خودێ وەکی شویرهێن (سور– اسوار) پاراستین ژ کەلهێن چاڤلێکرنێ یان درەوێ، وەکی کەلهەکا ب شویرهە یا پاراستی هات: "سورة" و ژبەر ڤێ چەندێ هەر رستەیەك یان برگەیەکا قورئانی ژ ڤێ کەلهێ ژ هەژی بی ناڤەکێ نوی یێ نەبەرنیاس ل دەڤ عەرەبان ب ڤێ رامانێ هەلبگرت: "آية" ئەو ناڤەکێ ئێکانە و ژێگرتییە و دوپاتییێ ل ئیعجازا خوە دکت و رێگرییێ ل درەوبین و چاڤلێکرن و بەزاندنێ هەتا رۆژا قیامەتێ دکت.)و بۆ بەرفرەهییێ ل دۆر ڤی بابەتی بزڤرە پێشگۆتنا پشکا ئێکێ ژ پەرتووکا مە (المعجزة)، واشنطن: المعهد العالمي للفكر الإسلامي، ٢٠١٢م).

* * *

زمانێ ڤەکری و رووبەرێ کەسك

گەلەك جاران د ژیانا رۆژانە دا ژ خافلەتیڤە هندەك پەیڤان یان رستەیان د بهیسین یان گوهلێ دبین و ئەم لسەر بهیستنا وان یێن راهاتین لەوا هەروەکی مە نەبهیستی سەرا دچین و ژێ دبۆرین، وەکی هەر پەیڤەکێ یان دەربڕینەکا ئاسایی، بەلێ د راستییا خوە دا ئەگەر ئەم پچەکێ هزر تێدا بکەین و بیردانکا خوە ژ راهاتنێ یان کەهیبینێ بێ بەهر بکەین ئەو نە د وەسانن. دا پچەکێ ل دەڤ ڤێ فەرموودەیا پیرۆز ب راوەستین:

– (کان (صلى الله عليه وسلم) يقولُ في ركوعِه وسجودِه: سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ ربُّ الملائكةِ والروح) (رواه مسلم، عن عائشة)، ئانکو: (پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ لسەر بن) د رکوع و سوجدەیا خوە دا دگۆت: سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ ربُّ الملائكةِ والروح).

پەیڤا (سُبُّوحٌ) هەروەکی پەیڤا (سبحان)ـە، پەیڤەکا ئیسلامی یا نوییە کو عەرەبان بەری ئیسلامێ نەنیاسینە، و هەر دوو ژی دوو پەیڤێن ڤەکری نە، ئانکو د دویڤ وان دا ئەو دهێت یا ئەز ب (رووبەرێ کەسك) ناڤ دکم دهێت، ئەو دەرگەهی بەرانبەر هزرێن مە ڤەکری دهێلت، داکو وێ بوشاهییا پشتی وێ ب وێ چەندا هزر ژ رامانێن پاك راگرتنێ (تەنزیهێ) دهێن داگرین، هەروەکی پەیڤا (الله أكبر).

پەیڤا (سُبحان) چاوکەکێ نە سرۆشتی یێ کێشا (فُعلان)، و ئەو وەکی پەیڤا (سُبُّوحٌ) ئانکو (إعلاءً، بلندکرن) د وی یێ ئەم سوحبەتێ لسەر دکەین دا، تەنزیهە ژ سیفەتەکی، هەروەکی گۆتنا مە (سبحان ربّی) کو هەروەکی ئەم دبێژن (أنزّه ربي..)، بەلێ ئەم وی ژ چ تشتی و ژ چ سیفەتی تەنزیهـ دکەین؟ کو ئەڤە د هەر دوو تەسبیحێن رکوعێ یان سجودێ دا نەهاتییە، و پاشییا وان ڤەکری هاتینە هێلان. هەر دوو دەربڕین ژ لایێ زمانی ب نەتمامی یێن هاتین، و ل دویڤ وان دا دووریيەکا مگرتی دهێن کو ئەم دشێن ب پتر ژ هەلبژاردنەکێ داگرین، ئەگەر نە دا

ب شێوەیەکی ژ شێوەیێن تمام بن، ئانکو دویماهییا وان دا دائێخستی بت، بۆ نموونە: سبحان ربّي الأعلى/ العظيم..عن النقص (کێمییێ)، سبحان ربّي الأعلى/ العظيم.. عن العيب (ژ کێماسییێ)، عن التعب (ژ وەستیانێ)، الظلم (ستەم)، الخطأ (خەلەتی)، الضعف (لاوازی)، النوم (نڤستنێ)، المرض (نساخییێ)... هتد.

و هژمارەکا بێ سنور ژ ڤان رستە و دەربڕینێن ژ لایێ زمانی ڤە نەتمام، و پاشییا وان ڤەکری بۆ روبەرێن زمانی یێن کەسك و پێشبینییێن هەموجۆر د نڤێژێ دا یێن هەین، و ژ ڤێ سەیرتر ئەڤ رستە و دەربڕینە مل ب ملێ دەربڕین و رستەیێن تمام ژ لایێ زمانی ڤە دهێن، بەلێ لگەل ڤێ چەندێ ژبەر هندەك ئەگەرێن دی یێن زمانی ب ڤەکری دهێن. و ئەڤ جۆرێ دویماهییێ د سۆرەت فاتیحە و هندەك سۆرەتێن دی یێن قورئانێ دا ب زێدەهی یێن هەین، و پاشی د تەحیات و صەلەواتێن ئیبراهیمی دا ب زێدەهی یێن هەین، کو دێ پاشی رۆهن کەین.

و د هەر دوو رکاعەتێن ئەم د نڤێژێ دا دکەین، و ب شێوەیەکێ جێگیر، ب کێمی ٣٣ دەربڕینێن نەتمام ژ لایێ زمانی ڤە دبێژین، ئانکو ٣٣ رووبەرێن کەسك مە یێن هەین داکو ب خەیالێن خوە داگرین، و دا دەمێ ژ هەژی ب مە ب بەخشت هەتا بشێین رامانێن وێ د هزر و بیرێن خوە دا بەرهەڤ بکەین. و ئەڤ ژمارەیە فاتیحێ، تەحیاتێ، صەلەواتێن ئیبراهیمی و ئەو چەندا ئەم ژ ئایەت و زکران و دوعایان دخوینین ب خوەڤە ناگرت. و ئەڤە هویراتییێن وان دەربڕینێن جێگیرن د دوو رکاعەتان دا:

١١ الله أكبر (مەزنتر ژ...) + ٢ سَمِعَ الله لمن حمِده (حەمدا وی کری لسەر ...) + ٢ ربَّنا ولك الحمد (حەمد لسەر ...) +٦ (دوو رکوع ×٣) سبحان ربي العظيم (ژ ڤی...، یان ژبەر ڤێ..) + ١٢ (چار سوجدە × ٣) سبحان ربي الأعلى (ژ ڤی...، یان ژبەر ڤێ...).

ئەڤ زێدەهییە د دەربڕینێن ڤەکری یان ژ لایێ زمانی ڤە نەتمام ئاماژەیێ ب گرنگییا فاکتەرێ بەرهەڤکرنێ یان خەیال پێکرنێ د نڤێژێ دا دکت داکو فاکتەرێ هەمەجۆرییێ بهێتە زەنگینکرن، و پاشی پاراستن ل مەزنترین ئاستێ خشوعێ بهێتە کرن، و ئەو چەندا ئەم دبێژین وەربگرین، و پەیوەندییا لگەل ئەسمانان بکتە کەتوار.

بەلێ گرنگە "رستەیا ڤەکری و ژ لایێ زمانی ڤە تمام" و "رستەیا ڤەکری و ژ لایێ زمانی ڤە نەتمام" ژ ئێك جودا بکەین. هەر دەربڕین یان رستەیەکا ژ لایێ زمانی ڤە نەتمام د هەمان دەم دا دەربڕین یان رستەیەکا ڤەکری یە، و هەڤدژی ڤێ چەندێ خەلەتە و نەدروستە.

دەربڕینێن وەکی (سبحان ربّي) یان (سمع الله لمن حمده) یان (ربّنا ولك الحمد) ژ لایێ زمانی ڤە نەتمامن، بەلێ لگەل ڤێ چەندێ بەربژێرن بۆ رووبەرێن ئاسویی یێن کەسك ل دویڤ دا بهێن چونکی بۆ چەندین هەلبژارتنێن زمانی یێن زێدەتر د ڤەکرینە داکو ئەو بوشاهییا ل دویڤ وان دا دهێت بهێنە داگرتن. بەلێ ئەو دەربڕین یان پەیڤێن ڤەکری یێن د فاتیحەیێ دا هەین ژ لایێ زمانی و رێزمانی ڤە د تمامن، و ل پشت خوە پێدڤی ب چ زێدەهییێن ئاسویی نینە هەتا بهێنە تمام کرن، بەلێ لگەل هندێ بەرهەڤن ژ چەندین لایان ڤە بهێنە شرۆڤەکرن، ئەو ب ڤان پێشبینییێن شرۆڤەکرنێ د کویراتییا خوە دا دەربڕینێن ڤەکرینە بەلێ بۆ زێدەهییێن ستونی، هەرچەندە ژ لایێ زمانی ڤە د تمامن. ئەو وەکی ئێك ئاڤاهی نە بەلێ ب چەندین قاتان، هندەك لسەر هندەکان، و هەر قاتەکی رەنگ و تام و ناڤەرۆکا خوە یێ هەیی.

* * *

رۆلیٚ فاتیحیٚ و خواندنیٚ

ئەرێ تو چ جاران ل دەڤ وێ راستییێ نە راوەستیایی کو ئەڤ سۆرەتا مەزن نەبتنێ دەستپێکا ڤەکرنا قورئانێ یە، بەلکی دەستپێکا نڤێژێ یە ژی؟ بەلکی نڤێژ ب خوەیە ژی هەروەکی د فەرموودەیەکا قودسی دا هاتییە ناڤکرن، کو خودێ دبێژت: "من نڤێژ –ئانکو فاتیحە– یا دناڤبەرا خوە و بەندەیێ خوە دا لسەر دوو نیڤان یا دابەشکری، نیڤەك بۆ منە و نیڤا دی بۆ بەندەیێ منە، و هەر چەندا بەندەیێ من پسیار بکت یێ بۆ هەیی. ئەگەر بەندەیی بێژت: ﴿ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴾ گۆت: بەندەیێ من حەمدا من کر، و ئەگەر گۆت: ﴿ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ﴾ گۆت: بەندەیێ من پەسنا من کر، و ئەگەر بێژت: ﴿ مَٰلِكِ يَوْمِ ٱلدِّينِ ﴾ ، گۆت: بەندەیێ من ئەز پیرۆز راگرتم، و ئەگەر بێژت: ﴿ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ﴾، گۆت: ئەڤە دناڤبەرا من و بەندەیێ من دایە، و هەر چەندا بەندەیێ من پسیار بکت یێ بۆ هەیی، و ئەگەر بێژت: ﴿ ٱهْدِنَا ٱلصِّرَٰطَ ٱلْمُسْتَقِيمَ ۝٦ صِرَٰطَ ٱلَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ ٱلْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا ٱلضَّآلِّينَ ﴾ ، گۆت: ئەڤە بۆ بەندەیێ منە و هەر چەندا بەندەیێ من پسیار بکت یێ بۆ هەیی"(رواه مسلم، عن أبي هريرة)، ئیبن کەسیر د تەفسیرا خوە دا بۆ ڤێ دبێژت: "و دروستە بهێتە ناڤکرن ب (سبع المثاني)، چونکی د نڤێژێ دا دهێتە دووبارەکرن و د هەر رکاعەتەکێ دا دهێتە خواندن".

و ئەرێ تە هزرا خوە د هندێ دا کرییە کو ئەڤ سۆرەتە وەکی گرێبەستەکا پیرۆزە دناڤبەرا دوو تیمان دا: یێ عبیادەتی دکت، و یێ عیبادەت بۆ دهێتە کرن، ب وێ چەندێ کو تیما ئێکێ بۆ تێما دووێ گرنتییا ڤێ چەندێ بدت: حەمد و سوپاسییێن بەردەوام [الْحَمْدُ لِلّهِ] و دانپێدان ب خودانییا (ربوبییەتا) وی [رَبِّ

الْعَـالَمِينَ] و ب دلۆڤانییـا وی یـا بـێ دویمـاهی و بـەردەوام [الـرَّحْمَنِ الـرَّحِيمِ] و دەستهەلاتداری و حاکمییەتا وی یا رەها بۆ هەمی جیهانان ل رۆژا دویماهییێ [مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ] و ب عەبدینییێ بۆ وی و رادەسـتبین و ئێکتاپەرسـتییێ [إِيَّـاكَ نَعْبُـدُ] و تیما دووێ ژی بـۆ یـا ئێکـێ ل بەرانبـەری ڤـێ چـەندێ گرنتییـا ڤـێ چـەندێ بـدت: هاریکاری و پشتەڤانێ وی بـت د کـارێ وی دا [وَإِيَّـاكَ نَسْـتَعِينُ] و د ڤـێ دنیایـێ دا هیدایەتا وی بدت بۆ [اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ]، کو هیدایەتا وان ددت یێ ئەو حـەز ژێ دکـت ژ خوەشـتڤیێن خـوە، و وی ژ رێکـا [الْمَغْضُـوبِ عَلَـيْهِمْ] ب پـارێزت و هەروەسا ژ رێکا [الضَّالِّينَ] یێن ژ عیبادەت و ئێکتاپەرستییا وی ب سەرداچووین؟

ئەرێ دەمێ تو فاتیحـێ دخـوینی تـەهزرا خـوە کرییـە ئـەو ئاخفتنـە نـە وەکـی ئاخفتنا مەیە، و نە زمانەکێ عەرەبی یێ ئاساییە وەکی یێ مە یێ ئەم پێ دئاخڤین، بەلکی هەتا نەوەکی وی ییە یێ پێغەمبەرێ خودێ (سلاڤێن خودێ لسـەر بـن) پـێ دئاخڤت؟ ژ وێ چەندا ژ ئاخفتنا وی گەهشتییە مە.

ئەرێ دێ چاوا بت ئەگەر بێژمە تە، د فاتیحێ دا ٢٩ بێژە (لفظ) یێن هـەین و ب کێمی ٥٨ تشتێن نوی د زمانێ عەرەبییێ دا کو بەری هاتنەخوارا قورئانێ عـەرەبان نە دزانین، و خوە د زمانێ پێغەمبەری ژی دا (سلاڤێن خودێ سەر بـن) نەبـەرنیاس بی هەروەکی د فەرموودەیان بـۆ مـە دیـار دبـت یـێن هـەین، ئەگـەر فـەرموودە ژێ ڤەگوهاستنەکا رۆهن یان شرۆڤەیا ئایەتەکا دەستنیشانکری یـان پشـکەکا ئایـەتێ نەبت. (بەرفرەهییا ڤێ دێ بینی دەمێ ئەم بەحسـێ فـاتیحێ دکـەین ل دەسـتپێکا پشکا دووێ ژ پەرتووکا مە (المعجزة)، واشـنطن: المعهـد العـالمي للفكـر الإسـلامي، ٢٠١٦م).

دەمێ فاتیحێ د نڤێژێ دا دخوینی هەول بـدە بـیرا خـوە ل ڤـان هـەمی تشـتان بینی. و بۆ پتر بەرهەڤکرنا رامانێن وێ و وێنەکرنا رۆحا پەیڤێن وێ، هەول بـدە تـو یێ ڤان پەیڤان دیزاین دکەیی، و ئەو ژ هزر و عەقلێ تە یێن دەرکەتین، و ب پەیڤ

و دەربڕینێن تە هاتینە رێکئێخستن، بێ تو ژبیربکەیی کو ئەو ئاخفتنێن خودێ یێن موعجیزەنە و چ ئاخفتن نە وەکی وانن، ل وی دەمی دێ هەست ب هندێ کەی کو ژ ناخێ تە د هەڕکن (د زێن) و دلێ تە پێ دقوتت، و تو یێ هندەك پەیڤان دبێژی تە مەرەمەك یا پێ هەیی، و تو یێ هندەك رستەیان دبێژی تە ب دروستی و راستییا باوەرییێ باوەری یا پێ هەی، نە هندەك پەیڤن خەلکێ دی و ئەزمانێ تە ژی دبێژن بێ کو بۆ ئەزمانێ وان بلەرزت، یان هزر تێدا بکن.

ئەگەر تو د ڤێ تاقیکرنێ دا ب سەرکەتی ئەو تو لسەر دەستپێکا رێکێ هلبی و تە گرت، و دێ تە شیانێن هەستپێکرنێ ب بهایێ هەر پەیڤەکێ د فاتیحێ دا هەبن، و مەزنییا هەر رستەیەکێ، و جوانییا ئەڤ پەیڤ و رستە ژ رامانان ب خوەڤەدگرن، و ئەو چەندا وان ژ چالاکیی و تایبەتمەندی و کێم وێنەیێ جودا دکت.

و بلا هەر دەم ل بیرا تە بت کو ئەڤێ سۆرەتێ گرنگییەکا تایبەت و جودا ژ سۆرەتێن دی یا هەیی. کو د نڤێژا خوە دا هەر سۆرەت و ئایەتەکا تە بڤێت دشێی بخوینی، بەلێ دڤێت فاتیحە لگەل بت. ئەگەر تو قورئانێ هەمییێ د نڤێژا خوە دا بخوینی و فاتیحێ نەخوینی ئەو تە نڤێژ نەکرییە، بەلکی خێرا خواندنا قورئانێ بۆ تە بهێتە نڤیسین بەلێ نە نڤێژ:

– (لا صلاةَ لمن لم يقرأ بفاتحة الكتاب) (رواه البخاري، عن عبادة بن الصامت)، ئانکو: (نڤێژ بۆ وی نینە یێ فاتیحەیا کیتابێ (قورئانێ) نەخوینت).

* * *

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

ئەو ژ جوانترین ئایەتێن قورئانا پیرۆزە، ئەگەر ب رەهایی ژ هەمییان جوانتر نەبت، بەلێ دووبارەکرن و نەریتبین و کەهیبینێ دیتنا ڤێ تایبەتمەندییێ ل پێش چاڤێن مە پەردەپۆشکرییە، و وەل مە هاتییە ئەم بێژین و دووبارەبکەین هەروەکی پەیڤەکا سوحبەتکرنێ ژ جۆرێن سوپاس (شکرا) و ببۆرە (عفواً) و ب خاترا تە (مع السلامة) دبێژین. ئەرێ مە پسیار ژ نەفسێن خوە کرییە: ئەرێ بۆچی خودایێ هەمی جیهانان ئەڤ ئایەتە هەلبژارتییە ببتە ئێکەم ئایەت ئەم د نڤێژێ دا بێژین؟ و ئەرێ بۆچی ئێکەم ئایەت بی قورئان پێ بهێتە دەستپێکرن؟ و بۆچی ئێکەم رستەیە ئەم ب نێزیکی پێ دچینە دناڤ هەمی سۆرەتان دا؟ و ئەرێ بۆچی پشکەکە ژ سۆرەتا فاتیحە؟

گۆتن و دووبارەکرنا مە بۆ وێ د هەمی دەستپێکان دا، و پاشی دووبارە و دەستپێکرنا وێ د هەمی تشتێن ژیانا مە دا ب نێزیکی، وەل مە کرییە ئەم هزر بکەین کو ئایەتەکە و بتنێ مەرەم ژێ دەستپێکرن یان ئەنجامدانا کارەکی یە، و بەلکی نەحەویێن زمانێ عەرەبییێ ژی ب ڤێ چەندێ ل دویڤ مە هاتن، و خوە گەلەك د تەقدیرکرنا کار یان رویدانا راست و دروست یا (الجار و المجرور) پێڤە د هلاویسن (بسم) نەوەستاندن، و گۆتن تەقدیر (أبدأ بسم الله)ـە، و ب ڤێ چەندێ ئاریشەیا خوە یا نەحوێ پێ چارەکرن، بەلێ ئەڤ چەندە لسەر حسابا رامانا راست و دروست و گرنگ یا ڤێ ئایەتێ بی.

کار دویرترە ژ هندێ کو بتنێ دەستپێکەك بت بۆ کاری یان بۆ تێکستەکێ خودایی ب ناڤێ خودێ، و گومان د هندێ دا نینە کو هەبینا بسملاهییێ د دەستپێکا سۆرەتان دا دەمێ ئەم دخوینین، یان ل دەستپێکا کارێن ئەم ئەنجام

ددەین، ب حوکمێ رامانا وێ یا دروست کو دێ نوکە رۆهن کەین، و داخـواز دهێتـە کرن ل وان جهان بهێتە بکارئینان، ئەم و نەحەوی راکێشانە ڤێ شاشییێ.

ئایەت بەرەڤ هندێ دچت کو هەر تشتەکێ دی یێ قورئـانی یـێ ئـەم د دویـڤ دا بخوینین، هەر فەرمانپێکرنەك، هەر دانەپاشەك، هـەر سـۆزەك، هـەر گەفـەك، هـەر وەسفەك، هەر نوچەیەك، هەر وەعزەك و هەر بیرئینانەك، لسەر ئـەزمانێ مـە بهێتـە گۆتن ب نوینەراتییا خودێ و دەسـتهەلات و مەرجعیـەتا وی یـە، و ئەڤـە گـرنگترین تشتە بەرەڤ هندێ دچت.

و ئەگەر مرۆڤ خەلیفێن (جهگـرێن) خـودێ بـن لسـەر ئـەردی: ﴿وَإِذۡ قَالَ رَبُّكَ لِلۡمَلَٰٓئِكَةِ إِنِّي جَاعِلٞ فِي ٱلۡأَرۡضِ﴾ [البقرة: ٣٠]، ئـانکو: (وتـو –ئـەی موحەممـەد– ل بیرا خەلکی بینەڤە دەمێ خودایـێ تـە گۆتییـە فریشـتەیان: ئـەز دێ مللەتـەکی ل عەردی دانم هندەك ژ وان بۆ ئاڤەدانکرنا وی جێگرییا هندەکان دێ کەن).

دەمێ ئەو ب کارەکێ هوسا مەزن رادبت، دڤێتن ئەو هندەك پەیڤێن وی یێ ئـەو ب ڤی ئەردی راسپاردی بێژت، پەیڤێن وی ب خوە، ب هەمان شێوەیێ ئێکێ یێ پـێ ژ دەڤ وی دەرکەتین، دەمێ ڤان پەیڤان دبێژت پێدڤییە ل بـیرا خـوە و هـەر ئێکـێ وی دبهیست بینت، کو ئەو ل خوارێ یە د جیهانا ئەردی دا، ئەڤ پەیڤە ژ سەری یێن هاتین، جیهانا ئەسمانان، و ئەو ب نوینـەراتییا خـودێ دخوینـت، و ب مەرجعییـەتا وی، و ب وی شێوەیی کو مرۆڤ خەلیفێ خودێ یە لسەر ڤی ئەردی.

دەمێ دادوەر حوکمێ خوە د دوسەیەکا لبەر دەست دا ددت، حوکمی ب گۆتنا: (باسم الشعب–ب ناڤێ مللەتی) دەسپێدکت، بێ گومان دەمـێ ئـەو دبێـژت (باسـم) مەرەم ژێ ئـەوە ئـەڤ حوکمـە ب نوینـەراتییا (الشـعب– مللەت)ـی یـە، یـان ژی ب سیفەتێ هندێ (ئەو نوینەرێ ڤی کاری یە پێش مللەتیڤـە) و ئـەو نوینـەراتییا ڤـی مللەتی دکت، و دەستهەلاتا خوە ژ وان وەردگـرت، و بڕیـارێن خـوە ژ یاسـایێن وان دەردئێخت. دەمێ تو داخوازا هاریکارییێ ژ مرۆڤەکێ خوە دکەی دا پێدڤییـەکا تـە

بۆ ته بجهـ بینت تو دبێژێ: (سەرخاترا مرۆڤایەتییا دناڤبەرا مە دا) ئانکو ته دڤێت بێژییێ: (ب دەستهەلات و مەرجعیەت و بەرپرسیارەتییا مرۆڤایەتییا مە).

تو فاتیحێ یان سۆرەتێ ب ئایەتا: ﴿بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ﴾ دەستپێبکەی، ئانکو بیرئینانا خواندەڤانی یە کو ئەو دێ ژ وێ چەندا فێرکاریێن ئەسمانی ب (دەستهەلاتا خودێ و مەرجعیەتا وی) خوینت، ئەگەر مە پیتا جەررێ (باء) ژ ڤێرێ راکربا و ل جهێ وێ پێشنیارا نەحەوییان دەینابا (أبدأُ بسم..) دا خوە ژ وەستیانا لێگەڕیان و ئاشکراکرنێ رحەت کەین، بەلێ دا تشتەکێ گەلەك بەرفرەهـ تەنگ کەین، و رامانا سەرەکی و گرنگ و جوان یا ڤێ پەیڤێ ژ دەستدەین.

دەمێ نڤێژا خوە ب بسملاهییێ دەسپێدکەم، رامانا هندێ یە ئەڤە زەنگا هشیارکرنێ یە کو ئەو چەندا من لبەرە ئەنجام بدم نەبتنێ هندەك لڤینێن خویەتی نە دێ ژ من پەیدابن، و هندەك پەیڤێن من ژبەرکرینە و دووبارە دکم و دهێنە سەر ئەزمانێ من و دلێ من پێ ناقوتت، بەلکی پەیوەندییەکا راست و دروستە لگەل خودێ، و بۆ وی دوپاتییێ ل هندێ دکم کو ئەو چەندا ئەز دێ پێ رابم جێبەجێکرنە بۆ وێ سۆزا دناڤبەرا من و وی دا، و هێش ئەز یێ ئەمینم لسەر پوستێ خیلافەتا وی لسەر ڤی ئەردی.

دەمێ ئەز بەرپەڕێ ئێکێ یێ پەرتووکا خوە ب رستەیا: ﴿بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ﴾ دەستپێدکم، ئەو بیرئینانەکە بۆ من ژ دەڤ خودایێ جیهانان، و دوپاتییەکە ژ دەڤ من بۆ وی، کو هەر تشتەکێ د پەرتووکێ دا، ژ ئێکەم پەیڤ هەتا دویماهی پەیڤ، دێ ل دویڤ وێ گرێبەستێ بت یا دناڤبەرا من و وی دا هاتییە مورکرن، د بەرێخوەدانا من بۆ وی، د پێگریکرنا من ب رێسایێن وی، د راوەستیانا من د

سنورێن وی دا و د پێگرییێ ب مەرجێن دەستهەلاتدارییێ یێن وی لسەر ئەردێ خوە داینە من.

[بِسْمِ الله] بەلگەنەمایەکە دناڤبەرا تە و خودێ دا، کو تو بتنێ وەکیلی وی د ڤی ئەردی دا، چ ملکییەت نینە بتنێ ملکییەتا وی نەبت، چ دەستهەلات نینە بتنێ دەستهەلاتا وی نەبت، چ مال نینە بتنێ مالێ وی نەبت، چ خانی نینن بتنێ یێن وی نەبن، چ خوارن نینن یا وی نەبت، چ ڤەخوارن نینن یا وی نەبت، و ئەی مرۆڤ تو یێ هاتییە هنارتن بۆ ڤێ ئاکنجیگەها گەلەك بچویك یا ناڤێ وێ ئەرد کو ئێکە ژ ملیارێن ملیاران ژ ئاکنجیگەهان د ڤی گەردوونێ بێ دویماهی دا بتنێ داکو ئەو کارێن ب تە هاتینە راسپاردن د ڤێ ئاکنجیگەهێ دا ژ لایێ خودانێ ئاکنجیگەهێ یێ سەرەکی ڤە ئەنجام بدەیی، و هەمی بەند و خالێن وێ هەروەکی هاتینە خوارێ ب جهبینی، و ل دویڤ گرێبەستەکا کورت دناڤبەرا تە و وی دا کو ل نێزیك دێ ئەو گرێبەست ب دویماهی هێت، ئەرێ تە خوە بەرهەڤ کرییە بۆ گەشتێ، و تە خوە ئامادەکرییە بۆ حازربینێ ل دەڤ خودانێ وێ و دەفتەرێن حساباتان ل بەر دەستێ تە بن؟

بەلێ چیرۆکا ﴿بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ﴾ ل ڤێرێ ب دویماهی ناهێت، کو دشیان دا هەبی ئەڤ (دەستویرییە) یان (راسپاردنە) یان (گرێبەستا وەکالەتێ) ل دەڤ [بِسْمِ اللّهِ] ب دویماهی بهێت، بەلێ خودێ ئەڤ گرێبەستە ب پاشکارەکێ چ جاران ژێ جودا نابت ڤە گرێدا، و دهێتە هژمارتن پشکەکا ژێ ناهێتە پشککرن ژێ کو ئەو ژی [ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ]ـە.

کومکرنا پەیڤێن [ٱلرَّحْمَٰنِ] و [ٱلرَّحِيمِ] لگەل ئێك کو ژ ئێك ژێدەرن و دوپاتی ل هندێ دهێتە کرن کو ئەڤ هەر دوو سیفەتێن هە ژ سیفەتێن خودێ د بسملاهیێ دا

وەکی (وەکالەتنامەیێ) نە دناڤبەرا تە و وی دا، و د جهێ خوە یێ دەستپێکرنێ دا بۆ دوو ژ گرنگترین رێکێن پەیوەندییێ دناڤبەرا موسلمانی و خودایێ وی دا: نڤێژ و قورئان، کو بۆ تە ئەی نڤێژکەر ب شێوەیەك تایبەت و بۆ جیهانا ل دەوربەرێ تە ژی پتر ژ نامەیەکێ ب خوەڤە هلدگرت:

ئێك: چونکی ئەو خودایێ (دلوڤانییا وی د پێشییا کەربا (غەزەبا) وی را کری)، هەروەکی د فەرموودەیەکا قودسی دا هاتی، یێ بۆ تە هەلبژارتی کو ب ڤێ دووانییا پڕ دلۆڤان (رەحیم) و داهێنانکار ژ ناڤێ وی دەستپێبکەیی و ب رژدییەکا سەیر یا دەستپێکا ١١٣ سۆرەتان دوپاتییێ لێ دکت، هەر چەندە ئەڤ هەر دوو ناڤە نێزیکی ئێکن و ژ ئێك ژێدەر پەیدابووینە (لگەل جوداهییەکا ئاشکرا د رامانا وان دا).

تێبینییا هندێ بکە کو جار جار پەنا بۆ (هەمەجۆرکرنا) دەستپێکێن سۆرەتان نەهاتییەبرن، کو ب هندەك دووانەیێن جهگوهۆڕ ژ سیفەتێن دی یێن گەلەك یێن خودێ بهێنە گوهۆڕین، بەلکی دەمێ ئەڤ دەستپێکە هاتییە هەلبژارتن چ دووانییەك دی بۆ تە نەهەلبژارت د ئێك دەم دا و لگەل ئێك هێز و دلۆڤانی تێدا کوم ببت، وەك هەڤسەنگییەك بۆ دوو فاکتەران ئەگەر ئەم ب تێگەهێ مە مرۆڤان بەرێخوەدانێ بۆ بکەین، هەرچەندە د چەندین جهێن دی دا لگەل ئێك هاتینە کۆمکرن، وەکی ڤێ دووانییێ ﴿ هُوَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلرَّحِيمُ ﴾ [الدخان: ٤٢] یان ژی ئەڤ دووانیە ﴿ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡغَفُورُ ﴾ [الملك: ٢].

دوو: چونکی ڤان هەر دوو سیفەتان [ٱلرَّحۡمَٰنِ] و [ٱلرَّحِيمِ] گرنگییەك مەزن یا هەی، و پشکەکا سەرەکی یە ژ نڤێژا تە، و دەستپێکا هەر خواندنەکێ یە، ئانکو پشکەکە، بەلکی ستوینەکە (روکنەکە) ژ عەقیدا تە، ئەگەر تو یێ ژ هەژی وی پوستی بی یێ ب تە را هاتییەدان: خەلیفێ خودێ د ئەردێ وی دا.

سیٚ: و چونکی تو ب دەستویرییا خودێ خەلیفەتدداری د ڤی ئـەردی دا، و ئـەو [ٱلرَّحۡمَٰنِ] و [ٱلرَّحِيمِ]ـە، و ل بن سیبەرا ڤـان دوو سـیفەتێن ژێگرتـی و بـژاردە ل دەڤ خودێ ، ئەڤ چەندە تە پێگیر دکت تو باشترین خەلیفـە بـی، و ب وێ چـەندا لگـەل ڤێ رژدی و دووبارەبین و دویڤئێك هاتن و دوپاتییا ڤان هەر دوو سیفەتان دەم بلنـد ببی و پێشبکەڤی، بۆ ئاستێ بەرپرسیارەتییا دلۆڤانییێ (الرحمة) یـا ب تـە هاتییـە راسپاردن پێشبکەڤی و بلند ببی.

ما دەم تو موسلمانی، دڤێت جیهان د لێبورینا ناڤچاڤێن تە دا، د گرنژینا لێڤـێن تە دا، د نەرمییا دلێ تە دا، و د دلۆڤانییا تە لگەل یێ نێزیك و دویر، و د ڤیانا تە دا بۆ جڤاکی، و د لێبۆرینا تە دا لگەل هەڤال و دوژمنێ تە لگەل ئێك، هەر تشتەکێ د رامانا [ٱلرَّحۡمَٰنِ] و [ٱلرَّحِيمِ] دا ژ هەڤگونجانێ لگەل ئێك، و ژ لێبـۆرین و حـەژێکرن و مرۆڤایەتی و نەرمی و نزمکرنا ملێ خوە هەین ببینن.

ئەرێ ب راستی وێنەیێ موسلمانی یێ د ئەڤرۆ دا جیهان دبینت، ئەڤ وێنەیە؟

* * *

ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

دوو پەیڤن لسەر دوو شێوازێن زمانی یێن جودا جودا: (فَّعلان) و (فَعِیل) بەلێ ژ هەمان ژێدەر هاتینە: (الرحمة). بەلێ ژ لایێ زمانی ڤە هەر پەیڤەك دبێژت من کەسایەتییا خوە یا مەعنەوی یا جودا یا هەی. پەیڤا (الرَّحْمَـنِ) لسەر شێوازێ (فَعلان)ـة و ئەو شێوازەکێ نوکەییە و پتریا جاران د زمانێ مە دا ئاماژەیێ ب وێ چەندا د (نوکە) دا رویددت دکت، هەروەکی د پەیڤێن (ظمآن) و (غضبان) و (سهران) و (فرحان). ئەڤ پەیڤێن هە هەمی ئاماژەیێ ب سیفەتەکێ دکن کو حال و بارێ وێ نوکەیی یە (ظمآن) ئانکو نوکە تێهنییە و دێ ل نێزیك تێهنا وی ب دویماهی هێت، و (غضبان) نوکە توڕەیە و بێهنەك دی دێ توڕەبینا وی هێتە خوار، و هوسا...

[ٱلرَّحۡمَٰنِ] ئەوەیە یێ دلۆڤانییا (رەحما) وی د (نوکە) دا ژ ئەسمانان دهێتە خوار.

ئانکو د وی دەمێ تو ئایەتێ د خوینی دا دهێتە خار، ئەوێ رامانەکا ئاسۆیی یا نوکەیی یا هەی ژ ئەسمانان بۆ ئەردی درێژ دبت، و لگەل هەست ب رەحمێ دکەین کو ژ دەڤ خودێ هێشتا نوی و یێ بەرەڤ مەڤە دهێت و مە ژ دەڤ خودێ د ڤەژینت ڤە، لەوا دەمێ د خوینی رژدییێ ل هندێ بکە کو هەروەکی سیلاڤەك ب سەر تە دا دهێت و تە ب رەحم و دانا خودێ ژ سەری هەتا بنێ پییان تە دشوت هەست پێ بکەی.

و هندیکە [الرَّحِیمِ]ـە لسەر کێشا (فَعِیل)ـە و شێوازەکێ زمانییە و د زمانێ مە دا ئاماژەیێ ب بەردەوامبینێ و درێژبین و ب دویماهی نەهاتنێ دکت. یێ مەرد (کریم) هەردەم مەردە، و یێ قەلس (بخیل) هەردەم قەلسە یێ شکەستی (الوضیع)

هەردەم شکەستییە. ڤێجا [الرَّحِيمِ] هەر دەمە و ل هەمی دەمانە، رەحما وی ل ڤێرێ ب درێژاهییا دەمی یە، رابۆری و رانەبۆری و داهاتی. ئەو سیفەتەکێ خودان رەهەندەکێ ئاسویی یێ درێژبوویيە د دەمی دا، ژ بێ بەراهییێ (ئەزەلێ) هەتا بێ دوماهییێ (ئەبەدێ)، و لگەل سیفەتێ خودێ [ٱلرَّحۡمَٰنِ] ئێك تمام دکن کو خودان رەهەندەکێ ستونی یێ ژ ئەسمانان بۆ ئەردی درێژ دبت، و هەمان رامانا چالاك یا لڤوك یا ئەو هێشتا گەرم و نەرم هەست پێ دکەین دەمێ ڤێ پەیڤێ دخوینین. (بەرفرەهییا ڤێ دێ بەرێ خوە بدە دەمێ ئەم بەحسێ فاتیحێ دکەین ل پشکا دووێ ژ پەرتووکا مە (المعجزة)، واشنطن: المعهد العالمي للفكر الإسلامي، ٢٠١٦م).

و یا مە لسەر راستی و ساخلەمییا ڤێ پشکێ د رەهەندێن هەر دوو پەیڤان و جوداهییا وان پشتراست دکت چاوانییا خواندنا پێغەمبەری یە (سلاڤێن خودێ لسەر بن) بۆ وان، هەروەکی د فەرموودەیا پیرۆز دا بۆ مە هاتی:

"سُئل أنسٌ (رضي الله عنه): كيف كانت قراءةُ رسولِ الله (صلى الله عليه وسلم)؟ فقال: كانت مدًّا: ثم قرأ ﴿بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ﴾، يَمدُّ ببسمِ الله، ويمدُّ بالرحمن، ويمدُّ بالرحيم" (رواه البخاري، عن قتادة)، ئانکو: (پسیار ژ ئەنەسی (خودێ ژێ رازی بت) هاتە کرن: خواندنا پێغەمبەرێ خودێ (سلاڤێن خودێ لسەر بن) چاوا بی؟ گۆت: یا درێژ بی، و پاشی ﴿بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ﴾ خواند، بیسملاهی درێژ دکر، و الرحمن درێژ دکر، و الرحیم درێژ دکر).

درێژکرنا [ٱلرَّحۡمَٰنِ] و [ٱلرَّحِيمِ] هەر چەندە مەرجێن درێژکرنێ ل دویڤ رێسایێن تەجویدێ تێدا نینن، بەلێ هەر بۆ هەر ئێك ژ وان کەسایەتییەکا سەربەخو و ژێگرتێ پێ دهێتە دان، چونکی درێژکرن هەروەکی مە زانی و خواندی، ئانکو دەمەکە، و دەم ژی ئانکو جودابینا وەسفی ژ وێ چەندا ل دویڤ دا دهێت، و ئەڤ جوداهییە ژی ئانکو سەربەخوبین و ئێکانەبین د رامان و ئاراستەیێ دا.

كليلا سور (٢): ﴿ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ﴾

لگەل من زەلامەکێ ستەملێکری بینە پێش چاڤێن خوە یێ بەرەڤ رێڤەبەرییەکا حکومی دچت و هەولا ڤەگەڕاندنا مافەکێ خوە یێ ژێ هاتییە ستاندن ددت. ب داخوازا دەستڤەئینانا مافێ خوە دێ بەرەڤ فەرمانبەری چت، و دێ داخوازا وی کت داخوازییەکێ بۆ وی بنڤیست و پوولەکا دارایی لێ بدت و پاشی بکت د پوستەیا رێڤەبەرییێ دا هەتا رۆتینییاتێن خوە وەربگرت و بگەهتە دەڤ رێڤەبەرێ بلند داکو ڤەکۆلین لسەر بهێتە کرن و بڕیارێ لسەر بدت، ڤێجا ئەڤ بڕیارە چ راست بت یان ژی خەلەت، و چ دادپەروەر بت یان ژی ستەمێ بکت. دناڤبەرا ڤی زەلامی و ئێکە دی یێ ب شانس دا بکە، پەیوەندی و هەڤالینی یێن خورت لگەل رێڤەبەرێ هەمان رێڤەبەری هەبن، و ئەڤ رێڤەبەرە بەرپرسێ ئێکێ و دویماهییێ یە یێ بڕیارێ لسەر چارەنڤیسێ داخوازا وی بدت و ئێکلابکت، چ وەرگرت یان ژی رەت بکت، و ئەو مرۆڤەکێ دادپەروەرە و ستەمێ ل کەسێ ناکت، و حەکیمە و چ جاران خەلەت ناکت.

کار لگەل : [وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ] تشتەکێ ژ ڤی شێوەییە، و لگەل هندێ چ هەڤبەرکرن ناهێنەکرن، ئەو نموونەیا ئێکەمە و خودێ هەردەم بلندتر و پیرۆزترە.

چ فەرمانبەرێن بچویك نینن تو داخوازەکا فەرمی پێشکێش بکەی، ل شوینا وێ، ئەو ب خوە رێکێ ددت تە، یان هەر داخوازێ ژ تە دکت، بەلکی فەرمانێ ل تە دکت تو ب خوە لگەل وی ب ئاخڤی، و داخوازا خوە ژ وی بکەی، و مەزنتر ژ ڤێ چەندێ ئەو ب خوە شێوازێ چاوانییا پسیارکرنا ئەو چەندا تە دڤێت ژ وی پسیار بکەی نیشا تە ددت، هەمی ئەو سیفەتێن بۆ خوە د دەستپێکا فاتیحێ دا بۆ خوە دیارکرین ددەینتە سەر ئەزمانێ تە، و دەستویرییێ ب تە ددت ل دویماهییا وێ

دوپاتییێ ل هندێ بکەی کو تو بەندەیێ وی، و ئەو رەب و خودایێ تە یێ بەرپرسە ژ تە و چاڤدێرییا بەرژوەندییێن تە [إِيَّاكَ نَعْبُدُ].

– (يقول: قال الله تعالى: "قسمت الصلاة بيني وبين عبدي نصفين ولعبدي ما سأل، فإذا قال العبد: الحمد لله رب العالمين، قال الله تعالى: حمدني عبدي، وإذا قال: الرحمن الرحيم ، قال الله تعالى: أثنى علي عبدي، وإذا قال: مالك يوم الدين ، قال: مجدني عبدي، وقال مرة: فوض إلي عبدي، فإذا قال: إياك نعبد وإياك نستعين، قال: هذا بيني وبين عبدي ولعبدي ما سأل، فإذا قال: اهدنا الصراط المستقيم، صراط الذين أنعمت عليهم غير المغضوب عليهم ولا الضالين ، قال: هذا لعبدي ولعبدي ما سأل" (رواه مسلم، عن أبي هريرة)، ئانكو: (پێغەمبەرێ خودێ (سلاڤێن خودێ لسەر بن) دبێژت "خودێ دبێژت: من نڤێژ –ئانكو فاتيحە– دناڤبەرا خوە و بەندەیێ خوە دا لسەر دوو نیڤان دابەشكرییە، نیڤەك بۆ منە و نیڤا دی بۆ بەندەیێ منە، و بۆ بەندەیێ من یێ هەیی هەر پسیارەكا هەبت پرسیار بكت. ئەگەر بەندەیێ من بێژت ﴿ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ﴾، گۆت: بەندەیێ من حەمدا من كر، و ئەگەر گۆت﴿ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ﴾ ، گۆت: بەندەیێ من پەسنا من كر، و ئەگەر گۆت ﴿ مَٰلِكِ يَوْمِ ٱلدِّينِ ﴾ گۆت: ئەز پیرۆز راگرتم، و ئەگەر گۆت ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ﴾، گۆت: ئەڤە دناڤبەرا من و بەندەیێ من دانە، و بۆ بەندەیێ من یێ هەیی هەر پسیارەكا هەبت پسیار بكت، و ئەگەر گۆت: ﴿ ٱهْدِنَا ٱلصِّرَٰطَ ٱلْمُسْتَقِيمَ ۝٦ صِرَٰطَ ٱلَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ ٱلْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا ٱلضَّآلِّينَ ﴾، گۆت: ئەڤە بۆ بەندەیێ منە و بۆ بەندەیێ من یێ هەیی هەر پسیارەكا هەبت پسیار بكت".

ڤێجا ئەم نوکە یێ لگەل ئایەتەکێ دکەفتە نیڤا سۆرەتێ، بەلکی نیڤا ئایەتێ دبتە نیڤا سۆرەتێ، کو ب مەوقفەکێ دوپاتکری یێ تەسبیحی دیارکرن و مەزنکرکرنا خودێ ب دویماهی دهێت [إِيَّاكَ نَعْبُدُ] و ئێکسەر دەسپێدکت و دهەمان دەم و ئایەت دا مەوقفەکێ دوعایێ یێ خوەشکاندن و داخوازی تێدا و جودا بەری خوە دەسپێدکت، هەر تشتەکێ تە بڤێت ژ خودێ داخواز دکەی: [وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ].

ب راستی ژی لگەل ڤێ ئایەتا سەربەخوەییا سەیر یا دوو وێستگەهێن جودا یێن د ئێك ئایەت دا هاتینە کومکرن هەست ب هندێ دکەین کو ئەم د نیڤا ئێکێ یا ئایەتێ دا د راوەستین [إِيَّاكَ نَعْبُدُ]، داکو ل دویڤ دا ژ نوی نیڤا دووێ دەسپێبکەین [وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ]. بەلکی ژ عەلیێ کوڕێ ئەبی تالبی (خودێ ژێ رازی بت) هاتییە ڤەگوهاستن کو پێدڤییە خواندنا [نعبُدُ] "ب تێرکرنا دالێ بت هەتا واو ژێ پەیدادبت" (شاهین، عبد الصبور. تاریخ القرآن، القاهرة: دار القلم، ١٩٦٣م، ص ١٧٥)، و ئەڤ چەندە هاریکارییا دیارکرنا سەربەخوەبین و کەسایەتییا جودا یا بەری درێژکرنێ (مەددێ) دکت ژ یا پشتی مەددێ.

ئەرێ دەمێ ڤێ ئایەتێ د نڤێژا خوە دا دخوینی، تو هەست ب هندێ دکەی کو تو یێ ل بەرانبەری دوو مەوقفێن جودا، هەر چەندە د ئێك ئایەت ژی دانە، و ئەو شێوازێ پشکا ئێکێ پێ دخوینی [إِيَّاكَ نَعْبُدُ] جودایە ژ وێ یا پشکا دووێ پێ دخوینی [وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ]؟ بلا ل بیرا تە بت کو تو یێ ژ پشکا ئێکێ یا گرێبەستێ یا تایبەت ب لایێ ئێکە ڤە دهێیە ڤەگوهاستن بۆ پشکا دووێ یا تایبەت ب لایێ دووێ ڤە.

دێ [إِيَّاكَ نَعْبُدُ] بێژی و د دەنگێ تە دا تاما رێزگرتن و مەزنکرن و هەیبەتێ بۆ وی یێ سەر و ژیان و چارەنڤیسێ تە دەستی دا یێ هەی، بەلێ دێ [وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ] بێژی و د دەنگێ تە دا لاوازی و داخازکرن و خوەشکاندن و هیڤی یێن هەی و دێ هەست ب بەرسڤدان و دلۆڤانی و هەوارهاتن و هاریکارییێ کەی کو ژ ڤی پشتەڤانێ بهێز بسەر تە دا دهێت، و ئەڤ چەندە چاوا نە و ئەو ل بەرانبەری تەیە، بۆ دئاخڤی و گوهدارییا تە دکت، ئەوێ ئەگەر ئەو ل دژی تە بت دێ کی ل گەل تە بت، و ئەگەر لگەل تە دێ کی دژی تە بت، هەروەکی پێشێن مە گۆتین؟!

ئەو ئەو ئایەتەیە یا خودێ دناڤبەرا خوە و بەندەیێ خوە دا ب نیڤی کری، ب جوانترین سۆز و ژ راستگۆترین سۆزدەر سۆز پێ دایی: (ولعبدی ما سأل) و بۆ بەندەیێ من یێ هەی هەر پسیارەکا هەبت پسیار بکت.

[وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ] وەسا بخوینە تو پشتراست بی ژ بەرسڤدانێ، پشتراستییا وی نڤێژکەرێ د رۆژەکا گەلەك گەرم دا لگەل خەلکێ دچت نڤێژا بارانێ دکت، بەلێ ئەو ب تنێ سێهوانەیا بارانێ د بن چەنگێ خوەڤە هلدگرت.

* * *

نوكه، و دەرگەهێن پەسنكرنێ بۆ تە هاتنە ڤەكرن و تە ژێ پەسنا خودێ كر، و دەرگـەهێن رەحمـێ هاتنـە ڤـەكرن و ب سـەر تـە دا هاتـە خـوار، و دەرفـەتێن پسیاركرنێ پەیدابین و تە پسیار ژێ كرن، خودایێ مەزن مەزنترین پسیارا مرۆڤـەك د ژیانێ بكت دەینا سەر ئەزمانێ تە: هیدایەت بۆ رێكا راست، ئـەرێ مـا تشـتەك ژ رێداچوونێ ژ ڤێ رێكا راست لسەر نەفسێن مە مەزنتر هەیە ئەم ژێ بترسین؟

بینـە پێشچـاڤێن خـوە ئەگـەر ئـەم ژ هـەمییان د زەنگیـنتر بـین، و ژ هـەمییان ژیرمەندتر بین، و ژ هەمییان ساخلەمتر بین، و ژ هەمییان شادتر بین، بەلێ نیعمەتا ئێكتاپەرستی و هیدایەتێ ب رزقێ مە نەهاتبتە كرن، دێ مفایێ وێ هەمییێ چ بت؟ شادییا دنیایێ؟ و ما شادییا دنیایـێ بۆچـی یـە ئەگـەر ئـەم ژ ئاخرەتـێ هاتنـە بـێ بەهركرن؟ ما سەد سال یان هزار سال یان سەد هزار سال یـان ملیـون سـال ژ ژیانـا دنیایێ ل بەرانبەر ئێك چركەیا ژیانا بێ دویماهی چییە، چ بهەشت بت یان ئاگر؟

ٱلرَّحِيمِ ﴿ وَٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ أَعۡمَٰلُهُمۡ كَسَرَابِۭ بِقِيعَةٖ يَحۡسَبُهُ ٱلظَّمۡـَٔانُ مَآءً حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءَهُۥ لَمۡ يَجِدۡهُ شَيۡـٔٗا وَوَجَدَ ٱللَّهَ عِندَهُۥ فَوَفَّىٰهُ ..... ﴾ [النـور: ٣٩]، ئـانكو: (و ئـەوێن كـافری ب خودایـێ خـۆ كـری وپێغەمبـەرێ وی درەویـن دەرێخسـتی، كریـارێن وان یـێن وان هزركری ل ئاخرەتێ دێ مفای گەهیننە وان، وەكی مرۆڤاینییێ وهاریكارییێ، وەكی لەیلانەكێنە، ئەوا ل نیڤرۆیان وەكی ئاڤەكێ ل عەردی دئێتـە دیـتن، مرۆڤـێ تـێهنی هزر دكەت ئەو ئاڤە، حەتا دەمێ دگەهتێ دزانت ئەو نە ئاڤـە. ڤێجـا یـێ كـافر هـزر دكەت كریارێن وی دێ مفای گەهیننە وی).

– (يؤتَى يومَ القيامةِ بأنعَمِ أَهْلِ الدُّنيا منَ الكفَّارِ، فيُقالُ: اغمِسوهُ في النَّارِ غَمسةً، فيُغمَسُ فيها، ثمَّ يقالُ لَهُ: أي فلانُ هل أصابَكَ نعيمٌ قطُّ؟ فيقولُ: لا، ما أصابَني نعيمٌ

قطُّ، ويؤتَى بأشدِّ المؤمنينَ ضرًّا، وبلاءً، فيقالُ: اغمسوهُ غمسةً في الجنَّةِ، فيُغمَسُ فيها غمسةً، فيقالُ لَهُ: أي فلانُ هل أصابَكَ ضرٌّ قطُّ، أو بلاءٌ، فيقولُ: ما أصابَني قطُّ ضرٌّ، ولا بلاءٌ) (رواه ابن ماجه وصحّحه الألباني، عن أنس بن مالك)، ئانكو: (ل رۆژا قیامەتێ ب نیعمەتترین کەس د دنیایێ دا ژ ئەهلێ گاوران ئینن، و دێ هێتە گۆتن: جارەکێ بکەنە د ئاگری دا، پاشی دێ بۆ وی هێتە گۆتن: ئەی فلان کەس: تە خوەشییەك ب خوە برییە؟ دێ بێژت: نەخێر چ جاران من چ خوەشی و نیعمەت ب خوە نەبرینە، و دێ ژ ئێك ژ پردەردترین باوەرداران ئینن و هێتە گۆتن: جارەکێ بکەنە د بهەشتێ دا، دێ جارەکێ کەنە د بهەشتێ دا، دێ بۆ هێتە گۆتن: ئەی فلان کەس، تە جارەکێ دەرد و بەلایەك دیتییە؟ دێ بێژت: چ جاران نە دەرد و نە بەلا ب سەرێ من نەهاتینە).

ئەو خوەشییا ئەم ل دەمێ خواندنا [وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ] هەست پێ دکەین نە ئەو خوەشییە یە یائەم پشتی وێ ئێکسەر ب خواندنا [ٱهْدِنَا ٱلصِّرَٰطَ] دبەین. دەربڕینا ئێکێ پسیارە بۆ دنیایێ، و یا دووێ پسیارە بۆ ئاخرەتێ، بێ کو رێگری ل رامانا دنیایێ ژی بهێتە کرن، کو [ٱلصِّرَٰطَ ٱلْمُسْتَقِيمَ]دەربڕینەکا ڤەکرییە، لگەل رامانا هیدایەت و ئێکتاپەرستییێ، دبت رامانا حیکمەت و پێگەهشتن و بۆچوونا راست د هەمی کاران دا بدت، ئەرێ ما ژ وێ نیعمەتا دنیایی مەزنتر هەیە کو دژیانا مرۆڤی دا هەردەم بۆچوونا مرۆڤی و کارێن ژیانا مرۆڤی پێگرییێ دەینن سەر راست و دروست بن، و هاریکاری و پشتەڤانییا دەوروبەران ژی بکت؟

ئەڤ سیفەتێ ڤەکری یێ پەیڤا (الصراط) د سۆرەتا فاتیحێ دا نە بتنێ بۆ وێ پەیڤێ بتنێ یە، بەلکی هەتا دویماهییا سورەتێ درێژ دبت. [ٱلَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ] کینە؟ و [ٱلْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ] کینە؟ [ٱلضَّآلِّينَ] کینە؟ ئەرێ ئەو ل دویڤ ئێك

موسلمانن پاشی جوهی و دویڤ وان دا مەسیحینە، کو گەلەك ژ راڤەکەر ڤێ چەندێ دبێژن، و هەروەکی د فەرموودەیا پیرۆز دا هاتی:

– (...[ٱلۡمَغۡضُوبِ عَلَيۡهِمۡ] جوهی نە، [ٱلضَّآلِّينَ] مەسیحینە) (صحّحه الألباني في السلسلة الصحيحة، عن عدي بن حاتم الطائي وعن أبي ذر الغفاري)، ئانکو: (هەر سێ دەربڕین ژ لایێ زمانی ڤە د تمامن، و چ دەرفەتێن زمانی یێن مگرتی ل پشتی خوە ناهلگرن، بەلێ ئەگەر مە لگەل دەربڕینێن دی یێن مرۆڤی کۆمکرن، دێ راستییا ڤی سیفەتێ ڤەکری د هەر دەربڕینەکا قورئانی دا بینین).

سەرەو ژ نوی لگەل من بخوینە، بەلێ ڤێ جارێ لگەل گوهۆڕینا دەربڕینێن قورئانێ یێن ڤەکری ب هندەك دەربڕینێن (دائێخستی) داکو جوداهییا دناڤبەرا هەر دوو شێوازان دا ب رۆهنی بۆ تە دیار ببت:

اهدِنا الصراطَ المستقيم، صراطَ المسلمين غيرِ اليهود، ولا النصارى.

ئەرێ تە زەنگینییا دەربڕینا قورئانێ یا ڤەکری دیت دەمێ رامانا [ٱلَّذِينَ أَنۡعَمۡتَ عَلَيۡهِمۡ] لسەر هەر نیعمەتدارەکێ "ڤەدکت"، و رامانا [ٱلۡمَغۡضُوبِ عَلَيۡهِمۡ] لسەر هەر رێداچوویەکێ رێکا راست ڤەدکت، بێ کو راڤەکرنا (تەفسیرا) پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ لسەر بن) ژکاربێخت، بەلێ بێ کو هەر سێ دەربڕینان ژی ب دائێخت و بتنێ ب چینەکا دەستنیشانکری ڤە گرێ بدت، هەروەکی مە د دەربڕینێن خوە یێن مرۆڤی دا ئەنجامدایی؟

گەلەك یا گرنگە دەمێ ئەم [ٱهۡدِنَا ٱلصِّرَٰطَ ٱلۡمُسۡتَقِيمَ] دخوینین، بیرا خوە ل هندێ بینین کو ئەو ژبەر حیکمەتەکا خودایی دناڤ چەندین دەربڕینێن دی یێن ڤەکری د نڤێژێن مە دا ڤەکری هاتییە، کو هەر دەمێ مە دڤێت ڤەکین و هەر مەخلوقەکێ لسەر روویێ ئەردێ بت بکەینە دناڤ چارچوڤەیێ وێ دا، یان ژی چارچوڤەیێ وێ بەرتەنگ بکەین و بتنێ خواندەڤانێ خوە ب خوەڤە بگرت. ئەو تاك نەهاتییە، بەلکێ ب شێوازێ

كۆم یێ هاتی (اهدنا). هندی ژی وه بهێت، و هوین لسه‌ر ڤێ راستییێ سه‌رهلبین، هه‌ر كه‌سێ ده‌روبه‌رێ وه ژ زارۆك و خێزان و هه‌ڤال و دوژمنان لگه‌ل ئێك، موسلمان و نه‌مولسلمان بكن د چارچوڤه‌یی دا، و ئه‌رێ ما ژ هندێ جوانتر و بهاتر و مه‌زنتر هه‌یه تو داخوازێ ژ خودێ بكه‌ی منه‌تێ لگه‌ل هه‌ڤال و دوژمن و هه‌می مرۆڤان لگه‌ل ئێك ب هیدایه‌تێ بۆ حه‌قییێ و دادپه‌روه‌رییێ و رێكا راست بكت؟

بلا ل بیرا ته بت شكاندنا ته بۆ به‌ربه‌ستێن جێناڤێ (نا–یێ كۆمكرنێ یه د زمانێ عه‌ره‌بی دا) داكو هه‌مییان بێ جوداهی ب خوه‌ڤه بگرت، شكاندنا به‌ربه‌ستێن نه‌ڤیان و كه‌رب و كینێ دناڤبه‌را ته و یێن دی دایه، ئه‌گه‌ر یێ دی هه‌ر كی بت، و راگه‌هاندن و دیزاین و راهێنانێن به‌رده‌وامن ژ ده‌ڤ ته لسه‌ر هندێ د دلێ خوه دا ب به‌رده‌وامی ئالا حه‌ژێكرن و لێبۆرینێ ل به‌رانبه‌ری وان یێن ئالایا نه‌ڤیان و كه‌رب و كینێ بلند كرین بلند بكه‌ی، كو ئه‌گه‌ر زارۆكێن وان دڤێت موسلمان بن لگه‌ل شیردانا ئه‌وان فێری نه‌ڤیان و كه‌رب و كینێ دكن. ڤێ رێسایا زێرین هه‌ر ده‌م بلا ل بیرا ته بت: تو موسلمانی، ئانكو دڤێت تو یێ ب حه‌ژێكرن و لێبۆرین بی:

﴿ خُذِ ٱلۡعَفۡوَ وَأۡمُرۡ بِٱلۡعُرۡفِ وَأَعۡرِضۡ عَنِ ٱلۡجَٰهِلِينَ ﴾ [الأعراف: ١٩٩]، ئانكو: (هه‌ی موحه‌ممه‌د –تو وئوممه‌تا خۆ– ڕه‌وشت وكریارێن چاك ژ مرۆڤان قه‌بویل بكه، نه كو تشتێ زێده‌ی شیانا وان، وتو فه‌رمانێ ب هه‌ر گۆتنه‌كا باش وكاره‌كێ جوانێ هه‌بت بكه، وتو پشت بده هه‌ڤرِكییا د گه‌ل نه‌زان وكێم فامان.

﴿ فَمَنۡ عَفَا وَأَصۡلَحَ فَأَجۡرُهُۥ عَلَى ٱللَّهِۚ ﴾ [الشورى: ٤٠]، ئانكو: (وبۆ كنارێ خودێ د ناڤبه‌را خۆ ووی دا چاك بكه‌ت، خێرا كارێ وی ل سه‌ر خودێ یه).

﴿ وَإِن تَعۡفُواْ وَتَصۡفَحُواْ وَتَغۡفِرُواْ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٞ رَّحِيمٌ ﴾ [التغابن: ١٤]، ئانكو: (وئه‌گه‌ر هوین ل خه‌له‌تییێن وان ببۆرن وپشت بده‌نێ، و ل وان ڤه‌شێرن، هندی خودێ یه باش گونه‌هـ ژێبرێ دلۆڤانكاره، ئه‌و دێ گونه‌هێن هه‌وه ژێ به‌ت چونكی لێبۆرینا وی یا مه‌زنه، ودلۆڤانییا وی یا به‌رفره‌هه).

وێستگەهێن مەددێ د فاتیحێ دا

ئەگەر مەدده تەمەتی راوەستیانەکا سڤك بت، دێ یا سرۆشتی بت ئەو کەسایەتییا تایبەت و راددەیەکێ مەزن ژ سەرخوەبوونێ ددتە پەیڤێ یان دەربڕینێ، چونکی ئەڤ دووریيا دەمی، هەروەکی مە رۆهنکری، رامانا هندێ ددت کو بێهنەکا زێدەتر یا کەسکە بۆ هزرکرنێ، و داکو دەربڕینێ ژ وێ پەیڤێ یان رستەیا مەددە کەتییە تێدا بکت.

پێدڤییە ئەم جوداهییێ بئێخنە دناڤبەرا "راوەستیانا ب تمامی" د خواندنێ دا و دناڤبەرا "مەددێ" دا، کو جۆرەکێ تایبەتێ راوەستیانێ یە یان "نیڤ راوەستیانە". بەری دەست ب فاتیحێ بکت و پاشی پشتی ژێ ب دویماهی ژی دهات پێغەمبەر (سلاڤێن خودێ لسەر بن) ب راوەستیانەکا تمام رادوەستیا، هەروەسا ل دویماهییا هەر ئایەتەکێ ژی ب تمامی رادوەستیا، و ئەڤە ژی رامانا دوورییەکا دی یا کەسك ددت و هەردوو ئایەتان ژ ئێك جودا دکت. بەلێ راوەستیانێن مەددێ یان ژی دروستتر نیڤ راوەستیان، ئەوێن دکەڤنە دناڤ ئایەتێ ب خوە دا کو درێژکرنێن دەمی یێن هەوارکی زێدەتر ب خوەڤە دگرت، دشێن خشوعێ و بەرهەڤبینا رامانان و زانینا وێ چەندا دخوینین د خواندنێن مە دا زێدەتر لێ بکت، هەروەسا دەمێ کەسك پتر بدت مە دا بشێین تێدا هزرا خوە د رامانێن بەری وێ دا بکەین، و مە بەرهەڤ دکت بۆ پێشوازیکرنێ ل رامانا بهێت. د ٢٩ پەیڤێن سۆرەتا فاتیحێ دا پتری ٢١ مەددان هاتینە هژمارتن، زێدەباری جهێن راوەستیانێ ل دویماهیکێن ئایەتان، کو حەفتن. ئەڤ پێدانا بهێز و چڕییا مەددان د فاتیحێ دا د زمانێ مە یێ ئاخفتنێ یان نڤیسینێن مە یێن ئاسایی دا ناهێنە دیتن، بەلکی د پترییا سۆرەتێن دی ژی دا ناهێنە دیتن.

ئەڤ مەددێن ل دویڤ ئێك د فاتیحێ دا، کو د پتریيا جاران دا نەلگەل رێسایێن تەجویدێ نە، بەلکی دبت فاتیحە ژ وێ چەندا ئەڤ رێسایە لسەر بجهدئێن ڤالا بت، ب ڤێ چەندێ ئێکانەیە، و ئەڤ چەندە هاریکارییا نڤێژکەری دکت د چوونەناڤا هزرکرن و خوە رادەستکرن و خوەشکاندن و رەزیلکرنێ ل بەرانبەر وی یێن دناڤ دەستێن وی دا، و نڤێژێ هەر بۆ وی دکتن.

ئەگەر بۆ نموونە مەددێن د کورتترین سۆرەت ژ قورئانا پیرۆز دا ب هەژمێرن، (الکوثر) و (الإخلاص)، دێ بینین د سۆرەتا ئێکێ د هەر دەهـ پەیڤان دا بتنێ سێ حالەتێن مەدێ یێن هەین [إِنَّا – أَعْطَيْنَاكَ – شَانِئَكَ]، و د سۆرەتا دووێ دا بتنێ چار حالەتێن مەددێ د ١٥ پەیڤێن سۆرەتێ دا یێن هەین، و ئەو ژی [اللَّهُ – اللَّهُ – يُولَدْ –لَهُ].

و لڤێرێ گرنگە ب ڤەگەڕم ڤە و ل بیربینم کو هەر تشتەکێ ژ هزر و شرۆڤە و پێشنیاران د ڤێ پەرتووکێ دا هەیی د راستییا خوە دا "ژ هزرێن مرۆڤیی" نابۆرت و دکەڤنە بەر رەخنە و پێداچوونان، ئەگەر ب بەلگە هەر تشتەکێ ل دژی ڤان هزران بهێتە سەلماندن، ئەم هەر دەم لگەل بەلگە و دەقی نە، و پێدڤییە موسلمان هەر یێ وەسا بت.

* * *

مەرکەزییەتا رکوع و سجودێ

دەمێ من بۆ ئێکەم جار د ژییێ چل ساڵییێ دا فەرزا حەجێ ئەنجامدایی، دەمێ ل دۆر کەعبێ من تەواف دکر و بتنێ دوو پارچەقوماشێن ئەرزان ب سەرخوە دا کرین، من خوە وەکی زارۆکەکێ بچویك دیت.

و شەیتانی ژی وەسواس بۆ نەفسا من چێدکر: ئەرێ دێ چاوا بت ئەگەر قوتابییێن تە یێن زانینگەهێ ژ موسلمان و نەموسلمانان تە ب ڤی شێوەیی ببینن؟ دێ بێژن: ئەڤە چ بسەرێ ماموستایێ مە هاتییە؟ ئەرێ ما ئەڤە ئەو چەندەیە یا ماموستا لسەر راهاتی ژ رێز و بەرهەڤی و رێڤەچوونا وی یا ژ خوە پشتراست و لڤینا وی یا ب هزر و بیر؟ بەلێ ژ فەزل و بهایێ خودێ بلەز روحا باوەری و عەبدینییا دلسۆز ب سەر دا هات و ئاگرێ ڤێ وەسواسێ ڤەمراند و ل بیرا من ئینا ئەز: موسلمانم.

ئەز موسلمانم، ئانکو: ئەز رادەستکری مە، ئانکو ئەز شکەستی مە، ئانکو ئەز رەزیل و لاواز و بەندە مە، یان ژی باشتر ئەز ل بەرانبەری خودایێ سەردەست و بهێز و خودان دەستهەلات و مەزناهی (العزیز القویّ الجبّار المتکبّر) یێ ئەرد و ئەسمان هەین و یێ ساخ دکت و دمرینت و یێ زال لسەر هەر تشتەکێ چ تشت نینم.

هندی ئەز نەفسا خوە بۆ خودێ د هەر عیبادەتەکێ هەبت دا بشکینم ئەڤ بهایێن هە یێن روحانی یێن بلند بسەر مرۆڤی دا دهێن. یێن وەلێ هاتین لگەل هەر خوەچەماندنەکا رکوعێ بووینە هەڤالبەند بۆ من، وی پاك و پاقژ دکم ژ کێماسییان (سوبحانەتییا) وی دکم و ژ هەر کێماسییەك و لاوازی و ستەم و وەستیان و خافلەتبین و ...هتد بەری دکەم (سبحان ربّي العظیم)، و پاشی د هەر رابینەکا رکوعێ دا رێسایا خودایی یا زێرین ل بیرا خوە دئینم (سمِعَ الله لمن حمِده) و ب حەمد و شوکر دیسان بەرسڤێ ددم (ربَّنا ولك الحمد) لسەر ئافراندن و هیدایەتا من و

دانـا مـن و ...هتـد، و دویـڤ لگـەل هـەر خوەچـەماندنەکا سـجودێ جـارەك دی سوبحانەتییا وی دکم (سبحان ربِّ الأعلى) و وی ژ و ژ و ژ ... بەری دکم. هوسا ب گۆتن و کریار دەمێ ئەز سەرێ خـوە د چـەمینم هـەروەکی خـودێ ل ئـەردی، ئـەز هەست پێ دکم ئەز پتر نێزیکی وی مە ل ئەسمانان:

– (لقيت ثَوْبانَ مولى رسولِ اللهِ صلى الله عليه وسلم فقلت: أخبرني بعملٍ أعملُـه يدخلني اللهُ به الجنةَ، أو قال قلت: بأحبِّ الأعمالِ إلى اللهِ فسكت، ثم سـألتُه فسـكتَ، ثم سألتُه الثالثةَ فقال: سألتُ عن ذلك رسولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم. فقـال: "عليـك بكثرةِ السجودِ للهِ، فإنك لا تسـجدُ للهِ سـجدةً إلا رفعَـك اللهُ بهـا درجـةً وحـطَّ عنـك بهـا خطيئةً") (رواه الشيخان، عن معدان بن طلحـة)، ئـانکو: (مـن سـەوبان خزمـەتکارێ پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ لسەر بن) دیت و من گۆتێ: کارەکێ بێژە من ئەگەر ئەز بکەم خودێ پێ من بکتە د بهەشتێ دا. یان گۆت: من گۆت: خوەشتڤیترین کـار بـۆ خودێ. بێ دەنگ ما، و پاشی من پسیار کرڤە دیسا بێ دەنگ ما. و جارا سێیێ من پسیار کر ڤە گۆت: من ئەو پسیارە ژ پێغەمبـەری کـر (سـلاڤێن خـودێ لسـەر بـن) گۆت: ئەمانەت تو و گەلەك سوجدە برن بۆ خودێ، نینە تو سوجدەیەکێ بۆ خودێ ببەی هەکە خودێ تە پلەیەکێ بلند نەکەت و گونەهەکێ ژ تە نەڤەکت.

ئەرێ تە جارەکێ دناڤ نێڤژکەران دا دیتییە ئێك هەبت دزییێ بکت دەمێ نڤێـژێ دکت، بەلکی دناڤبەرا رکاعەتێ و رکاعەتێ دا، و دناڤبـەرا سـوجدێ و سـوجدێ دا؟ سەیرتر د ڤی جۆرێ دزیکەران دا ئەو نە ژ خەلکێ دی ددزن بەلکی ژ خوە ب خـوە ددزن:

– (ما ترون في الشاربِ و الزاني و السارقِ؟ وذلك قبل أن تنزل فيهم الحدودُ قالوا: اللهُ و رسولُه أعلمُ، قال: هنَّ فواحشٌ، و فـيهن عقوبـةٌ، و أسـوأُ السـرقةِ الـذي يسـرقُ صـلاتَه قـالوا: وكيـف يسـرقُ صـلاتَه؟ قـال: لا يـتمُّ ركوعَهـا و لا سـجودَها (صـحّحه الألباني في صحيح الترغيب، عن النعمان بن مرة)، ئانکو: (هوین چ د مەی ڤەخوەری

و زناکەری و دزیکەری دا دبینن؟ و ئەڤ چەندە بەری سزا –دقورئانێ دا– لسەر بهێنە سەپاندن، گۆتن: خودێ و پێغەمبەرێ وی زاناترن، گۆت: ئەو فاحیشەنە، و سزا یێ بۆ هەین، و خرابتر ژ دزییێ ئەوە یێ ژ نڤێژا خوە ددزت. گۆتن: و چاوا نڤێژ خوە ددزت؟ گۆت: نە رکوعا وی نە سوجدەیا وی ناهێتە تمامکرن).

و بۆچی نە؟ ئەرێ ما نڤێژ وەك دیارییەك ژ دەڤ خودێ بۆ مە نەهاتییە خوار [كِتَابًا مَّوْقُوتًا] پاداشتێن مە یێن رۆژانە، د هندەك دەمێن دەستنیشانکری دا بۆ مە دهێنە ڤەگوهاستن، و چەندین دراڤ بۆ مە دهێنە راکرن، داکو بچتە د سەروەتێن مە یێن ئاخرەتێ دا؟ بەلێ نڤێژ لسەر دەستێ گەلەك ژ مە یا بوویە رێکەك بۆ هەدەردانا دەمی. ئەو ل دەڤ وان کو (حقّ) هاتییە ڤەگوهاستن بۆ (واجب)ـی، بتنێ رەڤینەکا بلەز یا ئەندامێن لەشی یە، و لڤاندنا لێڤانە بلەز، و گەهشتنە ب دویماهیکێ دیسان بلەز:

- (الصلاة ثلاثة أثلاث: الطهور ثلث، والركوع ثلث، والسجود ثلث، فمن أداها بحقها قبلت منه وقبل منه سائر عمله ومن ردت عليه صلاته رد عليها سائر عمله (صحّحه الألباني في صحيح الترغيب، عن أبي هريرة)، ئانکو: (نڤێژ سێ سێکن، تەهارەت سێکەکە، و رکوع سێکەکە، و سوجدە سێکەکە، هەچییێ ب دروستی ئەنجام بدت دێ ژێ هێتە قەبیلکرن و هەمی کارێ وی دێ ژێ هێتە قەبیلکرن، و هەچییێ لێ هاتە رەتکرن نڤێژا وی دێ لێ هێتە رەتکرن و هەمی کارێ وی دێ هێتە رەتکرن).

الله.. ئەگەر رکوعێ سێك هەبت و سوجدێ سێك هەبت، ما بۆ یێن دی چ ما؟ ئەرێ تە تێبینییا هندێ کرییە کو رکوع و سوجدە لڤینێن ئێکانەنە یێن د نڤێژێ دا لسەر مە هاتینە فەرزکرن؟ ئەم ب راوەستیانێ ب جێگیری دەسپێدکەین، و ب روینشتنێ ب جێگیری ب دویماهی دئینین، و دناڤبەرا ڤان هەر دوو شێوەیێن جێگیر دا بتنێ لڤینێن رکوعێ و سوجدێ دمینن.

ئەرێ مە تێبینییا هندێ کر کو پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ لسەر بن) رژدی لسەر کۆمبینا "لڤینێ" لگەل "بێ دەنگییێ" کر؟ لگەل هەر لڤینەك مە دەربڕینەکا ڤەکری یا هەی و پشتی ئەم دخوینین و دبێژین ژ مە دخوازت چاڤەڕێ بین و ب راوەستین و هزر بکەین.

ئەم دبێژین (الله أكبر) و سرۆشتێ وێ یێ ڤەکری رامانا بێدەنگییێ و پچەك هزرکرێ ددت بۆ پشتی وێ: الله أكبر ژ چ تشتی؟

و ئەم (سبحان ربّي العظيم) و (سبحان ربِّ الأعلى) دبێژین و سرۆشتێ وان یێ ڤەکری رامانا هندێ ددت پشتی وان بێ دەنگی و هزر کرن یا هەی: تەسبیحا وان لسەر چ تشتی دکەین، یان ژ چ تشتی ببەری دکەین؟

ئها ل ڤێرێ بەهرا رکوعێ و سوجدێ ژ نڤێژێ سێکە. هەر تشتەکێ ببت هاریکار بۆ تە د بیرئینان و بەرهەڤکرنا مەزناهییا خودێ ل دەمێ هەر جارەکا تو (سبحان ربّي العظيم) و (سبحان ربِّ الأعلى) دبێژی ل دەڤ خوە بەرهەڤ بکە..

تەسبیحێن خوە، نڤێژێن خوە بکە عیبادەت، نەکە نەریت و عادەت.

ئەگەر (الله أكبر) دەرفەتا تە بت بۆ (بهێنفرەهبینێ) و خوە پشتا خوە پێ گەرم دکەی بۆ زەحمەتی و نەخوەشی و دەردێن دنیایێ، و [الْحَمْدُ لِلّـهِ رَبِّ الْعَـالَمِينَ] و (ربّنا ولك الحمد) دەرفەتا تە بت بۆ (بیرئینان) و بەرهەڤکرنا نیعمەت وفەزلێ خودێ لسەر تە، (سبحان ربّي العظيم) و (سبحان ربِّ الأعلى) دەرفەتێن تە نە بۆ هزرکرنا کویر (تەدەبور) و (تێفکرینێ) ل مەزناهییا خودێ و ئافراندیێن وی و داهێنانێن وی.

بۆ دنیا و ئاخرەتا خوە وەبەرهێنانێ د نڤێژا خوە دا بکە، و ژ وان بە یێن دەمێ دچنە سوجدێ و دەڤێن وان تەسبیحان ددن، هەستەوەر و عەقل و دلێن وان لگەل دچنە سوجدێ.

* * *

كليلا سور (٣)

التحيّات لله..

ئەرێ تو ب دروستاهی رامانا هندێ دزانی تو ب خوه سلاڤ كەیە خودێ؟ بهایێ وێ چەندێ دزانی كو تو لبەر دەستێ وی و ئەو لسەر عەرشێ خوه ل دەڤ سیدرەیا گەردوونی یا بێ دویماهی، كو بهەشتا مەئوا ل وێرێ یە بێژیێ: ئەز سلاڤان ل تە دكم ئەی خودا؟

ئەو پێنگاڤێن تە بەری نوكە هاڤێتین، هەمی بتنێ قوناغێن بەرهەڤكەرن بۆ ب دەستڤەئینانا كورتەدەمێ مەزن، و دا پێلەكا روحی یا ژ هەژی و شیان هەین لسەر بەزاندنا دورریێن مەزن و چینێن بوشاهییا ئەسمانی یێن بێ دویماهی بدت تە، داكو تە ل دویماهیێ بۆ ڤێ راوەستیانا نە سرۆشتی، و ب دەستڤەئینانا خەلاتێ نە سرۆشتی بەرهەڤ بكت: كو تو سلاڤ بكەیە خودێ.

ئەرێ ما چ راوەستیانەك ژ ڤێ مەزنتر هەیە ئەگەر تو ب هەمی رەهەندێن وێ بژی و ژ دل هەست ب هندێ بكەی كو تو یێ سلاڤ دكەیە خودێ و لگەل دئاخڤی: سلاڤان ل تە دكم ئەی خودا، هوسا ب هێلا گەرم و ب ئێكسەر د پەخشی دا، بێ هەبینا چ ناڤبەر و ناڤبەندان؟ و خودێ مەزنتر و پیرۆزترە.. و خودێ مەزنتر و پیرۆزترە.

ئەگەر خوە ل دویڤ ڤێ چاڤپێكەفتنا مەزن دا خەلاتەكێ مەزنتر ل دەڤ دەرگەهی بۆ تە نەهێت ژی، چاڤپێكەفتن ب خوە، ئەگەر تو ژ دل هەست پێ بكەی، خوەشییەكە چ خوەشی پشتی وێ ناهێن، و خەلاتەكە چ خەلات ل هەمبەری وێ نینن. ئەم د دوعایا (التحيّات) دا ئەم لبەر چار سلاڤێن مەزن یێن ژ ئێك جودانە نە ئێك سلاڤ. ئها ئەڤە ل دەستپێكێ ئەم یێ ل بەرانبەری ئافراندەرێ خوە یێ مەزنن و ب ڤێ سلاڤا گەلەك تایبەت و خوەش سلاڤ دكەینێ، كو خودێ بتنێ پێ هاتە

تایبەت کرن ((التحيّاتُ لله)) و پاشی ئها ئەڤە ئەم یێ لگەل پێغەمبەرێ خوەشتڤی نە (سلاڤێن خودێ لسەر بن) کو دناڤ ڤان سلاڤێن جوان دا دهێت پشتی سلاڤا خودێ (السلامُ عليك أيّها النبيّ)، ل وێرێ، و بتنێ ل وێرێ ئەم دەست ب وەرگرتنا خەلاتێ مەزن دکەین، دەمێ ئەم ب سلاڤا سێیێ ژ ڤێ دەستەسلاڤێن سەیر سلاڤ دکەینە خوە (السلامُ علينا)، و ئەڤە هەمی بەری ئەم ڤێ کۆما پیرۆز ب سلاڤا چارێ ب دویماهی بینن لسەر بەندەیێن خودێ یێن چاك (عبادِ الله الصالحين)).

دناڤ ڤان هەر چار سلاڤان دا ژمارەیەکا "رووبەرێن کەسك" دهێنە چاندن، کو فاکتەرەکێ زمانی یێ گەلەك گرنگە د نڤێژێ دا هەروەکی بەری نوکە مە ئاماژە پێ کری. ئەو رۆلەکێ وەکی فاکتەرێ دەستپێکرنێ دگێڕت، کو ئەڤ رووبەرێن زمانی یێن نەرم و ب پیت ل دویڤ هندەك جهێن زمانی یێن سەرەکی یێن سور دهێن، کو ئەڤ دوورییێن دەمی یێن دکەڤنە دناڤبەرا ڤان رووبەرێن نەرم یێن ب پیت دا هاریکارییا مە دکن لسەر وەرگرتن و تێگەهشتنا رامانێن ڤان جهێن سەنتەری یێن سور و بەرهەڤکرنا رەنگ و ئاماژەیێن وێ.

دا بینینە پێشچاڤێن خوە کو دوعایا (التحيّات) پشتی ڤی ریتمێ زمانی یێ بلەز و دویڤ ئێك و ڤالا ژ دوورییێن زمانی یان رووبەرێن زمانی یێن کەسك دهێت، وەکی: التحيات لله، السلام على النبيّ، وعلينا، وعلى الصالحين.

یان ژی ب شێوەیەکێ بلەزتر، وەکی ڤی شێوازی: التحيّات لله ولرسوله ولنا وللصالحين.

تە دیت هەر دوو شێوازێن بلەز چ تشت ژ رامانێ کێم نەکرن، بەلێ گەلەك ژ رەهەندێن رامان و رەنگێن وێ هاتنە ژ دەستدان هەروەکی د تێکستێ ئێکێ یێ رەسەن دا هاتی. رێکا مە یا لاواز و بێ بها چ دەرفەتێن دەمی ب نڤێژکەری پشتی سلاڤ دکەتە سەر خودێ: ((التحيّات لله)) نادت هەتا بشێت خوەشییا ڤێ راوەستیانا نە سرۆشتی وەربگرت، و شادییێ ب گرنگی و مەزناهییا وێ ببت، کو هند دەم

هەبت هەست ب تاڤییێن دلوڤانی و بەرەکەتا خودێ بکت دەمێ بسەر دا دهـێن و ژ سەری هەتا بنێ پێیان دشوت و ئەڤ چەندە وەك بەرسڤەکا ئێکسەر ژ دەڤ خودێ بۆ وی یێ سلاڤ بکەتە سەر وی. خودایێ مەزن ڤیا سلاڤکرنا باوەرداری لسەر وی درێژ و ب پیت و کەسك بت، ب پێلەکێ یان دوویان یان ژی پتر ب هـەرکت. و سـکونکرنا پیتێن دویماهییێ ژ پەیڤان دێ هاریکارییا لسەر هەر درێژکرنا پەیڤێ یان پتر کت، و پاشی دەمێ درێژتر ب دەستڤەبینی:

((التحيّات.. للهْ..والصلواتْ..الطيّباتْ...الزاكياتْ...المباركاتْ..)).

و ئەڤ چەندە هەمی بۆ سلاڤا دویڤ دا ژی دهێتە راکێشان، کو ل نێزیك دێ سلاڤ کەینە سەر پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ لسەر بن): "السلامُ عليك أيّها النبيّ".

دەمـێ سـلاڤ دکەیـە خوەشـتڤیترین ئافرانـدی ل دەڤ خـودێ، و ژ هـەمییان خوەشـتڤیتر بـۆ مـە، دێ هەسـت ب دوو خوەشـییان کـەی و هـەول بـدە چ ژ وان ژ دەست نەدەی، ب وی راددەی دەمێ پێدڤی ب خوە بدە هەتا ژێ نەبوری ئیللا تە خوەشی پێ بربت و تام کربتێ و ب دەستڤەئینانا ڤان خالان پێ مەست ببی:

١- خوەشییا سلاڤکرنا لسەر پێغەمبەرێ خودێ هـەروەکی ل بەرانبـەری تـە، و پشتی تو ژ خوەشییا سلاڤکرنا لسەر خودایـێ خـوە هـەروەکی ل بەرانبـەری تـە ب دویماهی هاتی، و ئەڤ چەندە لگەل وێ خوەشییا یەقینا تە کـو ئـەوی تـو بهیسـتی دەمێ تە سلاڤ کرییێ.

٢- خوەشییا هەستکرنا تە ب بەرسڤدانا وی، ب تایبەت پشتی تو یێ پشتراست کو خودێ دێ ژیانا وی بۆ ڤەگەڕینت ڤە دا بەرسڤا تە یا سلاڤا تە بدت:

- (ما من أحدٍ يسلِّمُ علي إلَّا ردَّ اللَّهُ علي روحي حتَّى أردَّ عليْهِ السَّلامَ) (رواه ابن تيمية في مجموع الفتاوى، والنووي، عن أبي هريـرة)، ئـانکو: (نینـە کەسـەك سـلاڤێ بدەتە سەر من هەکە خودێ روحا من بۆ من نەڤەگەڕینت دا ئـەز بەرسـڤا سـلاڤا وی بدم).

بەلێ یا سەیرتر و داهێنانتر و خوەشتر ژ ڤێ چەندە ئەوە تو بزانی خودایێ مەزن ژی لگەل پێغەمبەرێ خوە ڤێ سلاڤێ ڤەدگەڕینت و ئەو ب خوە سلاڤێ ددت سەر تە، ئەگەر تە صەلەواتەك یان سلاڤەك دا سەر پێغەمبەرێ وی، سلاڤا وی و صەلەوات و تەسلیماتێن وی ژی، هەروەکی پتر ژ فەرموودەیەکا قودسی بۆ مە دوپات دکت:

– (أكثِروا الصلاةَ عليّ يومَ الجمُعة، فإنّه أتاني جبريل آنفا عن ربّه عزّ وجلّ فقال: ما على الأرضِ مِن مسلمٍ يصلّي عليك مرّة واحدةً، إلّا صلّيتُ أنا وملائكتي عليه عشراً) (حسّنه الألباني في صحيح الترغيب، عن أنس بن مالك).، ئانکو: (سلاڤان ل رۆژا ئەینییێ ب زێدەهی بدەنە سەر من، ئها نوکە جبریل ژ دەڤ خودایێ خوە هات دەڤ من و گۆت: نینە موسلمانەك ئێك جارێ سلاڤەکێ بدەتە سەر تە، هەکە ئەز و مەلایکەتێن من دەهـ سەلەواتان نە دمە سەر وی).

الله.. چ سلاڤەك! و چ نڤێژە! و چ خەلاتەك!.. ئەرێ تو دشێی بهایێ هندێ بینییە پێشچاڤێن خوە، ئەگەر خەیالا تە چەند یا مەزن ژی بت کو کییە صەلەواتان ددت سەر تە؟ و پاشی بهایێ هندێ ب ملیونێن ملیونان ژ مەلایکەتێن خودێ و ب فەرمانا خودێ سلاڤان ددن سەر تە؟ نە جارەکێ بتنێ، بەلکی دەهـ جاران ل دویڤ ئێك، و پاشی ئەڤ سەلەواتێن پیرۆز لسەر تە بهێنە دووبارەکرن هەر جارەکا تو صەلەواتەکێ بدەیە سەر پێغەمبەرێ خودێ، ل دەمێ تەحیاتێ و ژ دەرڤەیی تەحیاتێ ژی؟

* * *

كليلا سور (٤)

السلام علينا وعلى عباد الله الصالحين

ئەڤە نە بتنێ سلاڤەكە، بەلكى خەلاتەكێ هێمايى يێ مەزنە كو پشتى تو چوويە دنڤێژێ دا لگەل خودێ و سلاڤكرنا تە بۆ وى و پێغەمبەرێ وى يێ نازدار (سلاڤێن خودێ لسەر بن) تە ب دەستڤەئينايە، ل دەمێ سەرەدانا سەرۆكى يان پاشايى دكەى، دێ بينى ل دەمێ ڤەگەڕيانا تە ژ دەڤ وى دياريىەك يان خەلاتێ مىرى يان سەرۆكايەتى يێ ژ هەژى بۆ تە بەرهەڤكرييە كو پترييا جاران ب مێهڤانان دهێتە بەخشين. و چونكى ئەو خەلات ميرييە يان سەرۆكايەتى يە، دێ دياريىەكا نە سرۆشتى و ئاسايى بت، بەلكى خەلاتەكێ ژ هەژى پلە و پايەيا پاشايى يان سەرۆكى بت.

ئەرێ پا دياريىا ئافراندەرێ پاشا و سەرۆكان، ئافراندەرێ ئەرد و ئەسمانان، ئەگەر تو بچييە سلاڤا وى دێ چ بت؟ چ پێنەڤێت دێ مەزنتر و ب بهاتر بت ژ وێ چەندا تو هزر بۆ بكەى.. ئەو مليار مليار خەلاتن، ب هژمارا وان ئافرانديێن خودێ و هژمارا بەندەيێن وى يێن قەنج د ئەرد و ئەسمانان دا، ژ چێكرنا ئادەمى هەتا رۆژا رابينێ دێ هێنە، ئەڤە ئەگەر مرۆڤ ب راستى ژ هەر سلاڤەكێ لسەر بەندەيێن خودێ ب دەستڤەبينت، هەروەكى پێغەمبەرى (سلاڤێن خودێ لسەر بن) سۆز پێ ب مە دايى:

– (من قال: (السلامُ عليكم) كُتِبَتْ له عشرُ حسناتٍ، ومن قال: (السلامُ عليكم ورحمةُ اللهِ) كُتِبت له عشرون حسنةً، ومن قال: (السلامُ عليكم ورحمةُ الله وبركاتُه) كُتِبَتْ له ثلاثونَ حسنةً) (صحّحه الألباني في صحيح الترغيب، عن سهيل بن حنيف)، ئانكو: (هەچييێ بێژت: السلام عليكم، دەهـ خێر بۆ دهێنە نڤيسين، و هەچييێ

بێژت: السلامُ عليكم ورحمةُ اللهِ، بيست خێر بۆ دهێنـه نڤيسـين، و هەچـييێ بێـژت: السلام عليكم ورحمة الله وبركاته، سيهـ خێر بۆ دهێنه نڤيسين).

دەمێ ڤێ سلاڤا دوولايى د نڤێژا خوه دا دبێژى، پێدڤييه هەست ب بەرەكەتەكا دوولايى ژى بكەى:

١- بەرەكـەتا بەرهـەڤبينا سـلاڤا خـودايى يـا بـێ دويمـاهى، و هەسـتكرنا ب هاتنـەخوارا وێ لسـەر تـە و خێـزان و خوەشـتڤييان (السـلام علينـا) و تـە و وان ب دلۆڤانى و سۆزدارى و پشتراستى و ئێمناهييا خوه د شوت.

٢- بەرەكەتا بەرهـەڤبينا ڤـێ رێـژەيا بـێ دويمـاهى يـا خێـران، و هەسـتكرنا ب هەركينا وان لسەر مرۆڤى و سەكينەت و ئێمناهييێ ب سەر مرۆڤيدا دئينت ، هـەر ژ سەرى هەتا بنێ پێيان و ئەڤ چەندە وەك خـەلاتێ سـلاڤكرنا لسـەر ڤـێ رێـژەيا بـێ دويماهى ژ (عباد الله الصالحين)).

جارەك دى، گەلەك گرنگە مە ئاگەهـ ژ هندێ هەبت كو سلاڤ نە بتنێ بـۆ مرۆڤـى يە، بەلكى ل ڤێرێ لگەل جێناڤێ كۆمى يە: (علينـا) و جوداهييـەك مـەزن دناڤبـەرا هندێ دا يێ هەى كو تو بتنێ سـلاڤێ لسـەر خـوه بكـەى، و تـو سـلاڤ بكەيـە سـەر دەوروبەرێن خوه ژ خوەشتڤى و نێزيك و دوير و باوەرداران د ئەردى و ئـەسمانان و دناڤبەرا وان دا، و بۆ هەر ئێك ژ وان خەلاتەكێ ب دەستڤەدئينى.

ل دويماهييێ "تـەحياتا خـوه" يـان "شـەهدەدانا خـوه" بخوينـه، و "سـلاڤێن ئيبراهيمى" بخوينه، ب شێوەيەكێ وەسـا تـو وەربگـرى و بـدەى ژى. تـو د نڤێـژا خوه دا نەبتنێ ددەى، بەلكى پێدڤييه لگەل هەر پەيڤەكا د بێژى دوپات ببى كو تە هەر ئێكسەر پشـتى گۆتنـا وێ خـەلاتێ وێ وەرگـرت. رسـتا دانـێ بخوينـه، پاشـى چركەدەمەكێ ب راوەستە بۆ وەرگرتنا خەلاتێ وێ.

يان ژى هوسا ب خوينه، و پاشى لگەل هەر پشكەكا تو بخوينى ب راوەستە:

بدە: (التحيّات لله..) پاشى چاڤەرێ بە و خوەشييێ ب وەرگرتنا بەرسڤێ ببە

بده: (والصلوات..) پاشی چاڤەڕێ به و خوەشییێ ب وەرگرتنا بەرسڤێ ببه

بده: (والطيّبات) پاشی چاڤەڕێ بـه و خوەشـییێ ب وەرگرتنـا بەرسـڤێ ببـه و هوسا

بده: (اللهمّ صـلّ علـی محمّـد..) پاشـی چـاڤەڕێ بـه و خوەشـییێ ب وەرگرتنـا خەلاتی و بەرسڤێ ببه

بده: (وعلی آل محمّد..) پاشی چاڤەڕێ به و خوەشییێ ب وەرگرتنـا خـەلاتی و بەرسڤێ ببه.. و هوسا.

و پشتی ڤێ چەندێ هەمییێ، دەمێ نڤێژێ دکەی پێدڤییه تو هزربکـەی کـو تـو یێ لسەر ئەنجامدانا واجبەکێ وەسا تە دڤێتن بـارێ وی لسـەر ملـێن خـوه راکـەی؟ یان ژی تو هەست پێ دکەی کو تو یێ د وەرگرتنا مەزنترین خەلاتـدانی ژ خـەلاتێن جیهانێ، و مافەکێ ژ هەمی مافان مەزنتر؟ ئەگەر تو ژ نڤێژا خوه دەرکەتی و تو وه لێ نەهاتی هەروەکی ژ نوی ژ دایکبوویی، ئەو خێرەکا مەزن یا ژ دەست تە چوویی.

* * *

و روینشتنەك بۆ دوعا و ویردان

دوعا جۆرەكێ ب سانەهیكری یە ژ جۆرێن نڤێژێ، هەمان رۆحا نڤێژێ یا هەی بەلێ چ چارچوڤەیێن فەرمی و رێسا و بەرهەڤی و رێنما و دەمێن دەستنیشانكری نینن، ئەو جۆرەكێ ئازاد و سڤك بۆ هلگرتنێ و و گەرۆكە یێ نڤێژێ و دبت ل هەر دەمەكی و ل هەر جهەكی تە تووشی شوكێ بكت، كو تو چ زەحمەتی و ئاستەنگان د ئەنجامدانا وێ دا نابینی ئەگەر پێدڤی ئەنجامدانێ كر، و د هەر مەوقفەكێ بكەڤییە تێدا دشێی ئەنجام بدەی.

دێ ل ڤێرێ دیاردەیەكا زمانی یا بچویك ل دەڤ ئنگلیزان ل بیر ئینم، ئەو د زمانێ خوە دا جوداهییێ نائێخنە دناڤبەرا دوعا و نڤێژێ دا، هەر دوو ب ئنگلێزی (pray) نە، و دناڤ ڤێ تێكەلكرنێ و ئێكگرتنێ دا ئاماژەیەكا زمانی یا هوشمەند بۆ دوعایێ یێ هەی، كو ما دەم ئاخفتن هەر بەرەڤ خودێ یە، ڤێجا ئەو ژی جۆرەكە ژ جۆرێن نڤێژێ. و دبت ئەڤە جوداهییا زمانێ دوعایێن پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ لسەر بن) جودا دكت، دەمێ ئاراستەیا ئاخفتنا خوە بەرەڤ خودێ ئاراستە دكت، ژ ئاخفتنا وی دەمێ ئاراستەیا ئاخفتنا وی بۆ مە بت. هندیكە زمانێ دوعایێن پێغەمبەری نە، هەروەكی كەسێ هویربین و ب تامكەر دبینت، و رەخنەگرێ ب سەربوور یێ شێواز و نهێنییێن رەوانبێژییێ دیاردكت، تایبەتمەندییا خوە یا پێ دهێتە جوداكرن یا هەی، رەوانبێژی و جوانی و ئیقاع و سێر و سۆز و كارتێكرنا خوە یا هەیی، كو ئەڤ چەندە د زمانێ فەرموودەیێن پێغەمبەری دا (سلاڤێن خودێ لسەر بن) نینە، لگەل دوپاتییێن مە بۆ جوانییا زمانێ فەرموودەیێ و رەوانبێژییا تێدا و پێشكەفتنا وی لسەر شێوازێن هەمی وان كەسێن عەرەبی نڤیسین. و یا سەیرتر ژ ڤێ چەندێ رەخنەگرێ زیرەك دشێت جوداهییێ بئێختە دناڤبەرا زمانێ فەرموودەیا قودسی و فەرموودەیا دی دا.

ئەم د زمانێ دوعا و رۆحا وێ و ئیقاعا وێ دا تێبینییا تشتەکێ رۆحانی دکەین، هەروەکی د دیزایینکرنا وێ دا ئەسمانان ژی پشکداری تێدا کری، هەروەکی فەرمودەیێن قودسی. پێغەمبەر (سلاڤێن خودێ لسەر بن) یێ رژد بی لسەر گۆتنا دوعایان لسەر سەحابییان پەیڤ ب پەیڤ، و ئاگەهی ددان وان ب گرنگییا پاراستنا وێ ب شێواز و پەیڤێن خوەڤە بێ چ گوهۆڕین.

و گوهدارییا وی بکە کا چاوا یێ د دوعایێ دا ل شوینا پەیڤا (النبیّ) پەیڤا (الرسول) بکارئینایی راستڤەدکر، هەرچەندە هەر دوو پەیڤ ئاماژەیێ ب پێغەمبەری دکن (سلاڤێن خودێ لسەر بن):

– (عن البراء بن عازب قال: قال لي رسول الله ﷺ: إذا أتيت مضجعك فتوضأ وضوءك للصلاة، ثم اضطجع على شقك الأيمن، وقل: اللهم أسلمت نفسي إليك، ووجهت وجهي إليك، وفوضت أمري إليك، وألجأت ظهري إليك، رغبة ورهبة إليك، لا ملجأ ولا منجا منك إلا إليك، آمنت بكتابك الذي أنزلت، ونبيك الذي أرسلت". فإن متَّ من ليلتِك فأنت على الفطرة، واجعلهنّ آخر ما تتكلم به. قال البراء: فردّدتها على النبيّ ﷺ فلمّا بلغت "آمنت بكتابك الذي أنزلت" قلت: "ورسولك"، قال: لا "ونبيّك الذي أرسلت") (رواه الشيخان)، ئانکو: (ژ بەرائێ کورێ عازبی، گۆت: پێغەمبەرێ خودێ (سلاڤ لێ بن) گۆت من، هەکە تو چوویە سەر جهێ خوە، دەستنڤێژێ بگرە وەکی دەسنڤێژا خوە بۆ نڤێژێ، پاشی پالدە لسەر لایێ خوەیێ راستێ، بێژە: ئەی خودا من نەفسا خوە رادەستی تە کر، ومن بەرێ رویێ خوە دایە تە، من کارێن خوە هێلان بهیڤییا تەڤە، ومن پشتا خوە ب تە گەرم کر، ب هیڤیبینا ژ رەحما تە و ژ ترسێن کەربا تە، چ زڤرین و رەڤین ژ تە نینن ئەگەر هەر بۆ تە نەبت، من باوەری ب وێ پەرتووکا تە ڤرێکری ئینایە، و ب وی پێغەمبەرێ تە هنارتی، ئەگەر تە د وێ شەڤێدا وەغەرا دوماهییێ کر تو دێ لسەر فیترەتا ئیسلامێ بی، بلا ئەڤ گۆتنە ببنە دوماهی ئاخفتنێت تە بەری نڤستنێ، دویڤرا من بۆ پێغەمبەرێ (سلاڤ لێ بن) هەتا

کو گەهشتیمە "من باوەری ب پەرتوکا تە ڤرێکری ئینات" من گۆت: "وب ڤرێکەرێ تە" گۆت: نە "وپێغەمبەرێ تە ڤرێکری").

هەروەسا ژ صەحابییان هاتییە کا چاوا پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ لسەر بن) ئەو فێری دوعا دکرن کا چاوا ئەو فێری سۆرەتێن قورئانێ دکرن، وەك ئاماژەیەك بۆ رژدییا پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ لسەر بن) لسەر پاراستنا زمانێ دوعایێ بۆ گوهۆڕین و زێدەهی و کێمی:

– (عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُعَلِّمُهُمْ هَذَا الدُّعَاءَ كَمَا يُعَلِّمُهُمُ السُّورَةَ مِنَ الْقُرْآنِ يَقُولُ قُولُوا: اللَّهُمَّ إِنَّا نَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ جَهَنَّمَ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَّالِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ) (رواه مسلم)، ئانکو: (ژ کوڕێ عەبباسی، پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ لسەر بن) ئەو فێری ڤێ دوعایێ دکرن کا چاوا ئەو فێری سورەتەکێ ژ قورئانێ دکرن، گۆت بێژن: ئەی خودا ئەم خوە ب تە د پارێزین ژ ئاگرێ جەهنەمێ، و خوە ب تە د پارێزین ژ ئەشکەنجەیا قەبری، و خوە ب تە د پارێزین ژ فیتنا دەجالی، و خوە ب تە دپارێزین ژ فیتنا ساخ و مرییان).

– (كَانَ رَسُولُ اللّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلّمَ يُعَلِّمُنَا التَّشَهُّدَ كَمَا يُعَلِّمُنَا السُّورَةَ مِنْ الْقُرْآنِ) (رواه ابن ماجه وصحّحه الألباني، عن عبدالله بن عبّاس) (وفي رواية عن عبدالله بن عمر: لا يُحبُّ أنْ يُزادَ فيها حرفٌ ولا يُنتقص)، ئانکو: پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ لسەر بن) ئەم فێری شەهدەدانێ دکرین هەروەکی ئەم فێری سۆرەتەکا قورئانێ دکرین. و د ریوایەتەکێ ژ عەبدوللایێ کوڕێ عومەری: نەدڤیا پیتەك تێدا بهێتە زێدەکرن یان کێمکرن).

* * *

سەروەت

ئەرێ ئێك ژ مە هەول دایە دەمێ ژ نڤێژێ دەردكەڤت پێنوسەكی بگرت و هندەك تشتان ب هەژمێرت، و هژمارا وان دەمێن كو تێدا هەست كری ب راستی یێ لگەل خودێ دئاخڤت بنڤیست، و ب رێكا نڤێژا خوە هەست ب هندێ كربت كو پەیوەندییەك یا هاتییە ئەنجامدان، و دل یێ د ڤەلەرزت، و تەزتەزینك یێن ب سەر لەشی دا هاتین، ئەگەر خوە بۆ ئێك جار بتنێ ژی بت، خوە بۆ ئێك چركە بتنێ ژی بت یان پشكەكا چركێ بت، ب شێوەیەكێ وەسا بشێت ل دویماهییێ ڤان دەمان ب هەژمێرت، و ب شێوەیەكێ نێزیكی و ل دویڤ وی خشتەیێ پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ لسەر بن) پێشكێشی مە كری ئەو چەندا ژ نڤێژێ یا بدەستڤەئینایی ب خەملینت:

– (عَنْ عَمَّارِ بْنِ يَاسِرٍ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ –صلى الله عليه وسلم– يَقُولُ: (إِنَّ الرَّجُلَ لَيَنْصَرِفُ –أي من الصلاة– وَمَا كُتِبَ لَهُ إِلَّا عُشْرُ صَلَاتِهِ تُسْعُهَا ثُمْنُهَا سُبْعُهَا سُدْسُهَا خُمْسُهَا رُبْعُهَا ثُلُثُهَا نِصْفُهَا) (رواه أبو داود والنسائي وصحّحه الألباني، عن عمّار بن ياسر)، ئانكو: (ژ عەمارێ كوڕێ یاسری گۆت: من بهیست پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ لسەر بن) دگۆت: دێ زەلام ب دویماهی ئێت –ئانكو ژ نڤێژێ– و بتنێ دەهێكا نڤێژا وی، نەهێكا وێ، هەشتێكا وێ، حەفتێكا وێ، شەشێكا وێ، پێنجێكا وێ، چارێكا وێ، سێكا وێ، نیڤا وێ دێ بۆ هێتە نڤیسین).

هەول بدە تو ژ نڤێژێ نەدەركەڤی هەكە تە هەست پێ نەكربت ئێك یان پتر ژ ڤان نیشانان ل دەڤ تە هەبین، ئەگەر د ركاعەتا ئێكێ دا تە ژ دەستدا، د ركاعەتا دووێ دا هەول بدە، پاشی یا سێیێ ، پاشی یا چارێ ئەگەر تە سوننەت نەكرن هەول بدە د فەرزێ دا ژ دەست نەدەی، ئەگەر تە د نڤێژا سپێدێ دا شكەستن ئینا هەول بدە د نیڤرۆ دا، پاشی ئێڤاری، پاشی مەغرەب، پاشی عەیشا، ب شێوەیەكێ

وەسا رۆژا تە ب سەر تە دا نەچت هەکە تو دنڤێژەکێ دا ژ فـەرزان یـان ب کێمـی د سوننەت و نەوافلان دا نەگریا بی، یان ڤەلەرزیبی یان تەزتەزینك هاتبنە دلێ تە یان پشکەکێ ژێ، یان تە هەست ب خوەشییا پەیوەندییا مەزن کربت لگـەل خـودێ، و ئەو کێمترین باوەرییە. و ئەگەر تە ئەڤ نیشـانێن مـە دیـارکرین زێـدەکرن، باشـترین دەستکەفتی و باشترین قازانجە یێ تـە وەبـەرهێنان د ژیانـا خـوە دا پـێ کـری و ل سەروەتێ ئاخرەتا تە بهێتە زێدەکرن.

گەلەك جاران هندەك کوگەهێن مـەزن خـەلاتێن هانـدەر رادگـەهینن ئەگـەر بکـر بەری ژ کوگەهێ دەربکەڤن فورمەکێ داگرن و تێـدا نـاڤ و نیشـان و ژمـارا تەلـەفونا خوە دیار بکن، داکو ئەگەر خەلات ب دەستڤەئینان بهێنە ئاگەهدارکرن.

تو د نڤێژێ دا یێ د کوگەهەکا خـودایی ڤـە، و خـودێ بـێ نموونەیـە، و تێـدا ب دەهان فورمان داگری و هەر فورمەکێ خەلاتێ خوە یێ هەیی. و جـوداهی دناڤبـەرا خـەلاتێن کوگـەهێن بازرگـانی و خـەلاتێن کوگـەها خـودایی یـێ هـەی، بـەلکی جوداهییەکە ژ گەلەك جوداهییان، ئـەڤ خـەلاتێن کوگـەها خـودایی ب رێـژەیا ١٠٠٪ دگەرەنتیکرینە، بەلێ بتنێ ئەکەر تو فورمان ب شێوەیێ دروست داگری، نە کـێمتر و نەزێدەتر.

د نڤێـژا خـوە دا تـو یـێ لسـەر هنـدێی بچییە دنـاڤ ئێـك ژ مـەزنترین پـرۆژەیێن وەبەرهێنانێدا کو قازانجەکێ مەزن و گـەرەنتیکری ب شـێوەیێ رەهـا یـێ هـەی، و لگەل ڤـێ چـەندێ ب کـێمترین تێچوون. ئـەو سـەروەتێ پێـدڤی بـۆ ڤـی پرۆژەیـێ بازرگانی یێ مەزن نێزیکی سفرێ یە. د زەکاتێ دا بتنێ لسەر تـە پێدڤییـە ٢.٥٪ ژ سەروەتێ خوە ب بەخشی، و د حەجێ دا بودجەیەکا نە یا کێم پێدڤییە بۆ گەشت و ئوتێل و خوارن و ڤەخوارن ..هتد، و د رۆژییـێ دا لسـەر تـە پێدڤییـە دەسـتان ژ خوارن و ڤەخوارنێ و چەندین تشتێن دی یێن حەلال بەردی، زێدەباری دانا سەدەقا فتران ل دویمـاهییـێ. بـەلێ تێچـوونێن نڤێـژێ ژ وێ ئاڤـێ زێـدەتر نینـە ئـەوا تـو د

دەستنڤێژێ دا بکاردئینی، و ئەو دەمێ پێدڤی بۆ ئەنجامدانا وێ. بتنێ ئەڤەیە، نە رسوماتێن زێدە و باجەیە.. و د بەرانبەر دا: قازانجەکێ مەزن ئێکسەر دچتە د حسێبا تە دا، و هندەك ژ وان هەر دەست ب دەست بەری ژ نڤێژێ دەرکەڤی وەردگری: رحەتییا نەفسێ، ساخلەمی، سەکینەت، زەلالییا هزرێ، هەستکرن ب وێ چەندێ هەروەکی تو ژ نوی ژ دایکبووی، و هندەکێن دی ژی دهێنە راکرن و د سندوقێن لێکدایی دا دهێنە هنارتن یان بۆ ناڤ و نیشانێن تە ل دنیایێ: تەوفیق، بەرەکەت، ئێمناهی، بەرسڤدانا دوعایان، یان ژی بۆ ناڤ و نیشانێن تە دئێنە هنارتن ل ئاخرەتێ: ژێبرنا گونەهێن بەری هینگێ، زێدەکرنا بێ هژمار یا خێران د سەروەتێ تە دا ل وێرێ.

ئەرێ ما پرۆژەیەکێ ژ ڤی جۆری پێدڤی ناکت دەفتەرەکا حساباتان یا تایبەت ب تومارکرنا قازانج و زیانان بۆ بهێتە بەرهەڤکرن؟ و زیان ل ڤێرێ نە ب رامانا مە یا ئەم لسەر راهاتینە، ئەو نە کێمبینە د سەروەتی دا، بەلکی کێمبینە د رێژەیا قازانجی دا کو دشیان دا بی مە ل سەروەتێ خوە زێدەکربا. سەروەتێ مە د خرابترین پێشبینی دا، د نڤێژێ دا دێ یێ ساخلەم بت و دەستێ زیان و کێمبینێ ناگەهتێ، ئەگەر نڤێژا مە دوورووپاتی و سەردابرن و رویمەتی تێدا نەبت.

لسەر ڤی تێگەهێ وەبەرهێنانێ یێ نوی بۆ هژمارتنا قازانج و زیانان، ئەرێ هوین دشێن هندەك تەخمینێن بەرئاقل بەرهەڤ بکن بۆ وێ چەندا د دویماهییا نڤێژێ دا ژ قازانجی ب دەستڤەئینایی، و تەخمینکرنا ئەو چەندا ژ قازانجی د مژویلییێن هزرا وە دا رویدایی ژ دەستدایی، کو دبت بۆ دەمەکێ هوین دویر ژ نڤێژێ بربن؟

* * *

خشتەیێ ب دەستڤەئینانا گەوهەرێن نڤێژێ

ل دەستپێکێ ژبیرنەکە، دەمێ پێداچوونێ ل حساباتێن نڤێژا خوە دکەی، لێزڤرینێ ل پێنج هێلێن نڤێژێ بکەی داکو ئاستێ پێگرییا خوە ب هەر هێلەکێ ببینی: هێلا دەمی، هێلا ئەزمانی، هێلا لەشی، هێلا دلی و هێلا کاری. و ژبیرنەکە ڤێ پێداچوونێ د چارچوڤێ وان خولەکێن تە د نڤێژێ دا مەزاختین ئەنجام بدە، ئەگەر تو د دوو خولەك یان سێ خولەکان دا ژ دوو رکاعەتان ب دویماهیك هاتی ڤەگەڕەڤە ئەو تە نڤێژ نەکرییە، چونکی نڤێژا تە بتنێ جهێ پیتان تێدا هەبی و بەرتەنگ بۆ وەرگرتنا رامانێن وان پیتان، و وەرگێڕانا ڤێ تێگەهشتنا ل وان رامانان بۆ وێنەکرنا وان د لڤینا هەر چار هێلێن دی دا.

پێدڤییە لسەر هەر موسلمانەکی بۆ خوە تەرازییەکێ دەینت و وان پلەیێن پشتی هەر نڤێژەکێ ب دەستڤەئینایە پێ بزانت، لەوا من پێشنیارا ڤێ تەرازییا ب سانەهیکر یا کو شیرەتێ پێ ل خوە و ل وە ژی دکەم بکاربینن و حسێب و پێشبینییێن خوە یێن مرۆڤیی بۆ بەرهەمێ پشتی هەر نڤێژەکێ وە ب دەستڤەئینایی لسەر ئاڤا بکن، هەر چەندە بەرهەمێ دویماهییێ یێ نڤێژێن مە ب دروستاهی و ب تەرازییا راست و دروست کەس نزانت هەکە خودایێ زانا و شارەزا نەبت یێ مە د نڤێژێ دا بەرێ خوە دایە وی:

١- ئەرێ دەمێ من دەستێن خوە بۆ تەکبیرا ئیحرامێ بلندکرین من هەست ب هندێ کر کو من هەمی تشت ل پشت خوە هێلان و چوومە دناڤ جیهانەکا بلند یا چ پەیوەندی ب جیهانا ئەردی ڤە نەین؟

٢- (الله أكبر) چەند جاران شیا هزر و بیرێن من ژ بەلاڤەبینێ ب پارێزت، تشتەکێ نێزیك بی هزرا من ژ جیهانا نوی یا ئەز چوویمە تێدا دویر بێخت، و ب وێ

ب كەیف و سەما ژ بێ بهایێن دنیایێ و سەردابەرێن وێ بلندبیم، چونكی ئەز نوكە یێ لگەل یێ مەزنتر "الأكبر"؟

٣- پەیڤا [الرَّحْمَنِ] چەند جاران شیا من ب نورا خوە یا ستونی بشوت (ب رامانا رەحما نوی یا گەهشتی یا نوكە دا ژ ئەسمانان ب سەر من دا دهێت)؟ و چەند جاران پەیڤا [الرّحِيمِ] شیا ب نورا خوە یا ئاسویی من بشوت (ب رامانا رەحما بێ دویماهی ژ ئەزەل هەتا ئەبەد) كو هەمی لایێن لەش و روحا من ب خوەڤە بگرت؟

٤- د فاتیحێ دا، من چەند رستێن قورئانی خواندن، وەكی: [الْحَمْدُ لِلّهِ - رَبِّ الْعَالَمِينَ - مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ - إِيَّاكَ نَعْبُدُ] من وێنەكرن و د نەفسا خوە دا هەست ب رامانا وێ كرن، و مەزناهییا خودێ ل پێشییا خوە بەرهەڤكر، و هەست ب هندێ كر كو دەمێ د خوینم تشتەك د ناڤخوییا من دا یێ دهێتە گوهۆرین؟

٥- چەند رستە یان ئایەتێن قورئانێ، هەر ژ فاتیحێ و ئایەتێن دویڤ دا من خواندن و رووبەرێن دەمی یێن كەسك پێ بەخشین داكو ئەز بگرم و هزر تێدا بكم و رامانێن وێ وێنە بكم؟

٦- دەمێ من ﴿ ٱهۡدِنَا ٱلصِّرَٰطَ ٱلۡمُسۡتَقِيمَ ﴾ دخواند، ئەرێ من نیاس و هەڤالێن خوە، موسلمان و نە موسلمانان، و ژ دوژمنان، موسلمان و نە موسلمان، بەرهەڤكرن داكو بكەڤنە د بن ڤێ دوعایا هیدایەتێ ڤە؟ و من هەست ب خەلاتێ وێ یێ ئێكسەر كر دەمێ لسەر من دهاتە خوار وەك خەلات بۆ دوپاتییا پاقژییا نەفسا من د دەرحەقا وان دا، و پێدڤیكرنا من بۆ وان ژ خودێ ب هیدایەتێ یان سەرهلبینا رێكا راست؟

٧- من چەند جاران هەولدا بوشاهییا كەسك یا مگرتی د مێشكێ خوە دا پشتی هەر تەكبیرەكێ و پشتی هەر تەسبیحەكێ ژ تەسبیحێن ركوع و سوجدێ داگرم؟ و من چەند چركەیێن كەسك پشتی هەر تەكبیرەكێ یان تەسبیحەكێ دانە نەفسا خوە دا ڤێ بوشاهییا مگرتی ب هزرەكا مگرتی یا گونجایی داگرم؟

٨- د نڤێژا خوه دا من تـبلا خـوه ل چـەند دوكمـێن سـور دا ژ ڤـان دوكمـێن ل خوارێ و هەست ب هندێ كر كارەبا وێ گەهشته كويراتييێن من و ئـەز ڤەلەرزانـدم يان تەزتەزينك د دلێ من دا پەيدا كر يان ئەز گرياندم:

- دوكما ﴿ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ﴾ ؟ پشتى ڤێ رستەيێ من چەند چركە دان نەفسا خوه داكو هەست ب سرۆشتێ وێ هاريكارييا ئەز دكم بكم، و وێنەيێ نەفسا خـوه و وێنەيێ وى خەلكێ ئەڤ داخوازييە ب شێوازێ خوه يێ كۆمى يێ گشتگير ب خوەڤە دگرت بەرهەڤ بكم؟

- دوكما ..التحيّات لله.. د خواندنا من بـۆ ڤـان دوو پـەيڤان دا، درێـژكرنا وێ چەند دەم ڤەكێشا، هەروەسا راوەستيانا پشتى وێ ژى، هەروەسا دخواندنا مـن بـۆ پشكێن دويڤ دا ژى (والصلوات) و پشكا سێيێ ژى (والطيّبات)... و ئەز هەول ددم دەمى بدم نەفسا خـوه داكـو ڤـى ديمـەنێ جـوان لسـەر روحـا خـوه دا بيـنم خـوار: چـوونەژوورا دەڤ خـودێ، و پاشـى سـلاڤكرن لسـەر وى ب وى شـێوازێ وى ئـەم فێركرين، و پاشى هەستپێكرنا سلاڤدانا لسەر وى، و دويڤ دا هەستپێكرنا خوەشييا بەرسڤدانا وى بۆ ڤێ سلاڤێ؟

- دوكما ..السلامُ عليك أيّها النبيّ ورحمة الله وبركاتـه.. مـن پێـدڤى ب چـەند دەمى بى هەتا ڤى ئەڤ سلاڤە ڤەدايى، و ب تايبەت پيتێن مەددێ د (السلام – الله – وبركاته) دا كـو ب پشـتگيرييا وان دووريـێن مـەددێ و دووريـێن دەمـى يـێن كەسـك پشتى ڤـێ سـلاڤێ، هـەروەكى سـلاڤا دويـڤ دا ژى دهێـت، مـن شـيا هـەتا چ راددە خوەشييا سلاڤكرنێ لسەر پێغەمبـەرى (سـلاڤێن خـودێ لسـەر بـن) بەرهـەڤ بكـم و پاشى خوەشييا وەرگرتنا بەرسڤدانێ ژ وى؟

- دوكما ..السلامُ علينا وعلى عبادِ الله الصـاحين.. ل دەمـێ سـلاڤدانا مـن ب ڤێ سلاڤێ لسەر نەفسا خوه و هەر ئێكێ ژ مرۆڤان كارێ وان بۆ من گرنگ، و پاشى ب مليونەها بەرەبابێن بەندەيێن خودێ يـێن قـەنج د ئـەرد و ئـەسمانان دا، ل كيڤـە

بن، و د کیژ سەردەمی دا ژیا بن، هەست ب هندێ کر کو بارانەکا سلاڤێن قودسی یێن پاقژ بسەر من و وان دا دهێتە خوار، و ناخێ من و ناخێن وان ژ هەر تشتەکێ زیانێ ب گەهینت من و ب گەهینت وان پاقژ دکت، و پاشی بارانەکا دی پشتی وێ ئێکسەر دبارت دەمێ خەلاتێ مەردانە ژ ئەسمانان ژبەر ڤێ سلاڤا من دایی وەردگرم، ژ گوپیتکا سەری هەتا بنێ پێیان من دشوت و هەر ئێش و ژانەکێ ژ سەرئێش یان نەخوەشی یان وەستیان یان خەم یان دوودلییێ پاقژ دکت؟

٩- ئەرێ من شیا د رکاعەتێن سوننەت دا قەرەبوویا وان خالان بکم یێن د رکاعەتێن فەرز دا ژ دەست من چووین، یان ژی د رکاعەتێن فەرز دا قەرەبوییا وی تشتێ د سوننەتان دا ژ دەستدایی ب ڤەگەڕینم؟

١٠- و ل دویماهییێ، ئەرێ من سەرکەفتن د راهێنانێن نوی یێن بهێنفرەهیێ دا ئینا؟ و من هەست ب پێلەکا نوی یا وزەیا بهێنفرەهییێ کر کو ل من زێدەبوویە، و تشتەك د ناخێن من دا ژ روح و لەش و رەوشت و رێزگرتن و حیکمەتێ هاتە گوهۆڕین، ئەگەر ئەڤ گوهۆڕینە چەند یا بچویك ژی بت؟

* * *

خشتەیێ وێ چەندا تە ژگەوهەرێن نڤێژێ ژ دەستداین

١- من چەند (الله أكبر) ب ئەگەرێ بەلاڤبینا هـزر و بیرێـن خـوه د نڤێـژێ دا ژ دەستداینە؟

٢- چەند ئایەت من خواندن، و ب سانەهی ئەز ژێ دەرباز بیم بێ کو رامانێن وێ ل دەڤ خوه پەیدا بکم و وێنە بکم؟

٣- چەند تەسبیح، د رکوعێ دا یان د سوجدێ دا، یان چەند رستە یان سلاڤ من وەکی بەبەغایەکێ گۆتینە و من خوەشی ب شریناهی و جوانییا رامانا وان نەبرینە، و من بوشاهییێن مگرتی یا کەسك تێدا بکارنەئینایە؟

٤- مـن چـەند جـاران کراسـێ خـوه یـان پەنتـەرون یـان پرچـا خـوه ل دەمـێ چـوونەخوارا سـوجدێ دا چـەماندینە، و مـن چـەند جـاران دەسـتێ خـوه یـان هـەر هەستەوەرەکێ خوه لڤاندینـە، ب لڤینـەکا مـن شـیان هـەین مـن نـە لڤانـدبا، داکـو کارتێکرنێ ل خشوعا نڤێژا من نەکت؟

٥- چەند جاران هێل یان وێنـە یـان رەنـگ یـان تشـتەکێ ل پێشـییا مـن لسـەر سجادێ ئەز مژویل کریمە، یان ژی تشتێن دوروبـەرێن مـن د نڤێـژێ دا هـزرا مـن بـۆ خوه راکێشایە؟

٦- چەند جاران کارەکێ دنیایێ هزر و بیرێن من مژویل کرینە و ئەز دویـر ژ وێ چەندا د نڤێژێ دا دبێژم راکێشایمە؟

٧- چەند جاران ئاخفتنا کەسێن لگەل من ب رەخ من ڤـە گـوهێن مـن بـۆ خـوه راکێشـایە، ئـەڤجا چ ل مزگـەفتێ بـت یـان ژی نـە، یـان چـەند جـاران دەنگـێ تەلەڤزیونێ یان رادیوییێ، یان زەنگا تەلەفونێ یان لێدانا دەرگەهی ئەز من ژ نڤێژێ مژیلکریمە؟

٨- شەمەندەفرا کیژ هێلا نڤێژێ ژ وان پێنج هێلان ئەز هێلایمە و لگەل هێلێن دی هەڤپێچ نەبوویە: دەم، ئەزمان، لەش، دل، کریار؟

٩- پشتی نڤێژێ: ئەرێ من بەرگرییەك ب دەستڤەئینایە، پێ هەست ب هندێ بکم دێ بت پەرژانەك دناڤبەرا من و هەر کارەکێ دژی وێ چەندا من د نڤێژا خوە دا دوعا پێ کرین؟

١٠- پشتی نڤێژێ: ئەرێ من د خولا عەزیمە و رێز و بهێنفرەهییێدا سەرکەفتن ب دەستڤەئینا؟ یان ژی چوومە دنڤێژێ و ژێ دەرکەتم کا چاوا ئەز چووبیم تێدا؟

* * *

ل دویماهییا رۆژا خوە دەمێ سەرێ خوە ددەینی سەر بالیفکی، و دوعایێن نڤستنێ یێن ژ پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ لسەر بن) بۆ مە هاتین دبێژی، د پرۆسەیەکا بلەز یا کێمتر ژ خولەکەکێ ژبیرنەکە وان خالێن تە د نڤێژێن خوە یێن رۆژێ دا تومارکرین ل بیربینی، و ب تایبەت ئەوێن گرێدایی ب کلیلێن سور ڤە، و لگەل یێن رۆژا پاشتر هەڤبەر بکەی، داکو بزانی سەروەتێ تە چەند چوویە پێش، یان ژی پاشکەفتن ب خوەڤە دیتییە، و د رۆژا پاشتر دا هەولا ڤەگەڕاندنا وێ ژ دەستدانێ بدەی و هێلا تومارکرنا خالێن تە هەردەم د ئاراستەیا بلندیێ دا بن. و ل دویماهییا حەفتییێ هەول بدە نمرا دویماهییێ یا دەربڕینێ ژ تێکرایێ حەفتییێ دکت بدەیە خوە، و پاشی ڤی تێکرایی لگەل حەفتییا بۆری هەڤبەر بکەی داکو بزانی قازانجێن تە هەردەم د بلندبینێ دانن یان نە؟

* * *

بلا ژیانا ته هەمی نڤێژ بت

نینە چ جاران فەرموودەیا پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ لسەر بن) دەربارەیی هاتنەخوارا فەرمانا ب نڤێژێ هاتییە خوار د سەرێ خوە دا دئینم و دبم، دەمێ پێغەمبەر (سلاڤێن خودێ لسەر بن) بەرەڤ ئەسمانان هاتییە بلندکرن و فەرمانێن بلند ب فەرزبینا نڤێژێ ل وێرێ وەرگرتین، ل دەستپێکێ هەروەکی پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ لسەر بن) گۆتییە مە فەرمان ب پێنجی نڤێژان هاتە کرن، و پاشی پێغەمبەرێ خوەشتڤی داخوازێ ژ خودایێ خوە دکت کاری سڤك بکت هەتا بووینە پێنج نڤێژ، هەکە من پسیار ژ خوە نەکربت و دبت وە ژی پسیار کر بت، ئەرێ ئەم دا چاوا شێین پێنجی نڤێژان هەر رۆژ کەین، ئەرێ ما دا دەمێ مە تێرا تشتەك دی کت ژبلی نڤێژێ؟ ئەم دا کەنگی خوارنێ خوین و ڤەخوین و نڤین و ژ خەو رابین و خوینین و نڤیسین و ئاخڤین و فێربین و کارکەین و ڤی ئەردی ئاڤاکەین و خوەشییێ ب ژیانا خوە بەین و سەرەدانا نیاس و هەڤالان کەین و و و و ...؟

بەلێ پشتی ل دویماهییێ د راستییا نڤێژێ و ناڤەرۆکا وێ و سرۆشتێ وێ یێ کارلێکی لگەل نەفسێ و لگەل ژیانێ، و وێ کارتێکرنا نڤێژکەر پێ ژ نڤێژا خوە دەردکەڤت، من زانی نڤێژ ژیانە، و ژیان ب هەمی هویراتی و پشکێن خوە ڤە، جۆرەکە، بەلکی جۆرێن جودا جودا و رەنگ رەنگن ژ جۆرێن نڤێژێ.

دەمێ ژخەو رادبی و دبینی پشتی مرنا نڤستنێ یا کورت یا تو تێدا، هێشتا تو یێ ساخی، و هەست ب منەتا وی دکەی یێ دووبارە ژیان د تە دا سەرهلدایی ڤە، ئەو تو یێ نڤێژێ دکەی، دەمێ تەماشەیی ناڤچاڤێن زارۆکێن خوە، یان زارۆکێن دی دکەی و د نهێنییا گەشەیا وان و حنێرییێن پێشکەفتنا ئافراندن و رەوشتێن وان دا حێبەتگرتی دمینی، دەمێ رۆژ بۆ رۆژێ شێوەیەکێ نویتر، بەهرەیەکا نوی، و پەیڤ و رستەیێن نوی وەردگرن، ئەو تو یێ د نڤێژێ دا، دەمێ بۆ خێر و باشییێ دبییە

رێنیشاندەر بۆ کەسوکارێن خوە، و داخوازا وان دکەی بۆ حیکمەت و ئاخفتنا باشییێ، ڤێجا چ بۆ تە د گوهدار بن یان ژی نە، ئەو تو یێ د نڤێژێ دا، دەمێ لسەر خەلەتییەکا د دەرحەقا تە دا هاتییەکرن ل برایێ خوە یان هەڤکارێ خوە یان جیرانێ خوە ب راستگویانە ژ کویراتییا دلێ خوە د بۆری، و پاشی تو داخوازا لێبورینێ دکەی هەروەکی تە خەلەتی ئەنجام دایی ئەو تو یێ د نڤێژێ دا، دەمێ ب گوهێن خوە دبهیسی کو ئێك یێ ئاخفتنێن کرێت دبێژت تە و بەرسڤا وی نادەیی، بۆ خودێ د هەژمێری، ئەو تو یێ د نڤێژێ دا، دەمێ نەشێی بەرگرییا ژ برایێ خوە یێ موسلمان بکەی و سوحبەتێ ب گوهۆڕی ژ جڤاتەکا گوشتێ برایێ تە ب مری تێدا دهێتە خوارن دەردکەڤی، ئەو تو یێ د نڤێژێ دا، دەمێ داخواز و دەعوا نە موسلمانەکێ دکەیی بۆ هیدایەتێ لسەر رێکا راست، ل شوینا بەرسینگا وی بگری و نەڤیانێ ژێ راکی، ئەو تو یێ د نڤێژێ دا، دەمێ رەحم، لێبۆرین، ڤیان، شارستانییەتا ئیسلامێ، رەوشتێ ئیسلامێ و گرنژینا ئیسلامێ نیشا نە موسلمانەکێ ددەی، ئەو تو یێ د نڤێژێ دا، دەمێ سیستەم و یاسایا وەلاتێ تو تێدا دژی بجهـ دئینی، ئەگەر خوە وەلاتەکێ نەموسلمان بت ژی، و قەنجییا وان لگەل تە ب باشی دبینی، و سۆزا خوە لگەل بجهـ دئینی، ژ لایێ دارایی و باج و رەوشتی ڤە، ئەو تو یێ د نڤێژێ دا،

دەمێ خرابی ژ هەمی لایان ڤە تە دورپێچ دکت،خوە دبینی نەشیێ نە ب دەستێ خوە، نە ب زمانێ خوە ب گوهۆڕی و د نەفسا خوە دا رەتدکەی، ئەو تو یێ د نڤێژێ دا، دەمێ خوە د وەستینی دا کەسوکارێن خوە و دەوروبەرێن خوە رازی بکەی، ڤێجا تو سەرکەفتی یان نە، ئەو تو یێ د نڤێژێ دا،

دەمێ تە باوەری ب هندێ هەبت کارێ تە لگەل خودێ هەمی خێرە، و بتنێ گومانا خێرێ ببەی، ئەگەر شەیتان بۆ تە چەند وەسواسێ ژی چێکت، ئەو تو یێ د نڤێژێ دا، دەمێ حەمدا خودێ دکەی لسەر وێ چەندا دایی تە و وێ چەندا ژ تە

ستاندی، ئەو تو یێ د نڤێژێ دا، دەمێ هەمی لایێن تە سەرداربەر بن و تو چاڤێن خوە د نقینی، ئەو تو یێ د نڤێژێ دا، دەمێ لسەر هەبینا نەخوەشییێ یان هەژارییێ یان دەردەکی یان بەرتەنگییا ژیانێ سەبرێ خوە دکێشی، ئەو تو یێ د نڤێژێ دا، دەمێ ل خوینەکێ د بۆری، کو تو ئێك ژ ملیونێ د دەستویرییا کوشتنا وی دا ب گومانی، ئەو تو یێ د نڤێژێ دا، دەمێ ل وەلاتەکێ نە وەلاتێ خوە، هەڤخەمی لگەل موسلمانان د نەخوەشی و ئێش و خەمێن وان دا، ب دەنگێ خوە یان هەستێن خوە یان دوعاییێن خوە، ئەو تو یێ د نڤێژێ دا، دەمێ سەرەدانا نەخوەشەکی دکەی، ئەو تو یێ د نڤێژێ دا. ئەرێ ما پێغەمبەرێ تە شیرەت ب دەستنڤێژێ نەکربین بۆ نڤێژەکا هوسا؟

دەمێ خوە رادەستی خەوێ دکەیی، و لەشێ خوە ژ وەستیانا رۆژەکا درێژ رحەت دکەی و بەرهەڤییان دکەی بۆ رۆژەکا نوی یا کاری و ئاڤاکرنێ، ئەو تو یێ د نڤێژێ دا. ئەرێ ما پێغەمبەرێ تە شیرەت ب دەستنڤێژێ نەکربین بۆ نڤێژەکا هوسا؟

ل دویماهییێ، دەمێ بەری نڤستنێ لێپرسینێ لگەل نەفسا خوەدکەی، کا د رۆژێ دا چ کرییە و چ لسەرە، ئەو تو یێ د نڤێژێ دا.

ئەگەر ژ راستی ب چاڤێن نڤێژکەری تەماشەیی ژیانا خوە بکەی و لگەل هەمی هویراتییێن وێ وەکی هویراتییێن نڤێژێ مامەلێ بکەی، ژیانا تە هەمی نڤێژە. چ ژ ڤان نڤێژێن ل بەرانبەری تە د هەر کونج قولاچەکێ دا ژ دەست خوە نەدە، نینە هویراتییێن ژیانێ هەکە هندەك پەیڤ نەبن بەحس ل مەزناهییا ئافراندەری دکن، و ب قودرەتا وی د تەسبیحان دانن، و سوپاسدارێن فەزلێ وی نە، و دانەنیاسێن نیعمەتێن وی نە، و بیرهێنەرن بۆ بەندەیێن وی ب بەرەڤچوونا وی یا بەردەوام و د نڤێژەکا بەردەوام دانن، ئەگەر خوە بۆ نڤێژەکا هوسا دەستنڤێژێ نەگرن ژی.

ئەگەر ئێکێ خرابی لگەل تە کر تورە نەبە، و کەربێ ژێ نە راکە، بەلکی بکە تەسبیحەك و نڤێژەك و د دلێ خوە دا بێژە، سبحان الله، ئەرێ ئەز و ئەو مرۆڤە ژ

چێکرییێن خودێ نه؟ چ پێنوسێ مەزنە شیایی ڤان شێوە و رەوشت و نەریت و کەسایەتییێن جودا بدەتە ڤان بلیونەها مرۆڤان؟

هەر تشتەکێ کەفتە پێشییا تە یان د بهیسی یان ل دەوروبەرێن خوە دبینی بکە تەسبیحەك بۆ خودێ ئەگەر خوە تێنەگەهی ژی. دێ چاوا دیمەنەکی یان چێکرییەکی یان رەوشتەکی ب کرێت قەلەم دم و ئەو ژ چێکرییێن خودێ؟ هەتا خوە ئەو برویسییا چاڤان کورە دکت، و باهوزێن دلێ من ژبەر د لەزرت، و ئەو دژواری و ترس و شورەشێن سرۆشت د دەرحەقا مە دا ئەنجام ددت، د نەفسا من رەنگڤەنادت هەکە ب هندەك تەسبیحێن دی یێن من ژ خودێ نێزیکتر دکن نەبت.

د هەمی لڤین و راوەستیانێن خوە دا، د رابین و روینشتنێن خوە دا، د خوارن و ڤەخوارنێن خوە دا، د داهاتی و مەزاختنێن خوە دا، د بهیستن و دیتن و ئاخفتن و هزرکرن و گومانبرنێن خوە دا، ببە پشکەك ژ ڤی گەردوونێ هەردەم خودێ ل بیر ب حەمد و تەسبیحان بێ راوەستیان، و نڤێژکەرێ بێ دویماهی، هندی تو د ژیانێ دا بی ئەو تو یێ د نڤێژێ دا، و دەستورێ ژیانا خوە بکە ئەڤ رێسایێن زێرین:

- چ پێنگاڤان ژ دەرڤەیی مالا خوە نەهاڤێژە بۆ چێکرنا دنیایا خوە هەکە د نەفسا تە دا چێکرنا ئاخرەتا تە ژی نەبت.

- چ دەمژمێران ژ دەمێ خوە ب هەدەر نەدە هەکە تو هزر نەکەی کو کێمتر د ژیانێ دا یێ بۆ تە مایی.

- د دەستنڤێژێ دا ئەندامێن خوە ژ چ پیساتییا نەشو هەکە تو پیساتییێن د بن دا ژی نەشوی.

- چ پەیڤان د نڤێژا خوە دا نەبێژە هەکە تە لبەر نەبت پشتی نڤێژێ کار پێ بکەی.

- ب خشوع سەرێ خوە د نڤێژا خوە دا نەچەمینە هەکە تە نەفسا خوە د ژیانێ دا نەشکاند بت و مەزناهی تێدا نەهێلابت.

- ژ مزگەفتێ نەدەرکەڤە ئەگەر تو هەمان ئەو کەس بی یێ بەری هینگێ چوویە ژوور.

- خاترا خوە ژ رەمەزانێ نەخوازە هەکە ژیانا تە خاترا خوە ژ گونەهێ نەخواست بت و تاعەت لێ زێدە نەکر بت.

- چ خێران ب دەستێ خوە یێ راستێ نەکە هەکە تە ب دەستێ خوە یێ چەپێ گونەهەك ژ خوە نە وەراندبت.

- چ قوربانییان نەدە تە ژ بهەشتێ نێزیك بکت هەکە تە لگەل گونەهەك نەڤەکوشت بت تە ژ ئاگری دویر بێخت.

- ئێك فلسێ زێدەتر نەمەزێخە هەکە ل بیرا تە نەبت یێ هەیی د لێگەریانا وی دا ژ سەرمان دا یان ژ نەخوەشی یان ژ برسان دا یێ مری.

- گلاسا خوە تژی نەکە ئەگەر بزانی بتنێ هەتا نیڤێ دێ ڤەخوی.

- ئێك چپکا ئاڤێ ب هەدەر نەدە هەکە ل بیرا تە نەبت یێ هەی ئەڤژۆ بۆ چپکەکا وەکی وێ د مرت.

- چ پارییێن خوارنێ نەکە د دەڤێ خوە دا هەکە ل بیرا تە نەبت خەلك یێ هەی ژ نەبینا وێ یێن مرین.

- بەرمایکێن خوارنا خوە نەهاڤێژە هەکە تە قەناعەت نەبت کو خودێ شیان یێن هەین تە ژ هەر تشتەکێ لسەر سفرێ بێ بەهر بکت.

- خوەشییێ ب چ فێقییێ دنیایێ نەبە هەکە تە هاننەدت لسەر خوەشیبرنا ب فێقییێ بهەشتێ.

- خوەشییێ ب وی تشتی نەبە یێ تە ب دەستڤەئینانا خوە ژناڤبری، خوەشییێ ب وی تشتی ببە یێ تە دایی و ڤەمایی.

- تورە نەبە ئەگەر پێلاڤەکا گونجایی تە نەبت، ژ خەلکێ یێ هەیی هەر پێ نینن هەتا پێلاڤێ لبەر بکن.

- پتپتێ نەکە ئەگەر تشتەك یان ئامیرەیەك د مالا تە دا ژکارکەفت، یێ هەیی هەر ب ئێکجاری مال نینە.

- چ خوێ ل خوارنا خوە زێدە نەکە هەکە تە شەکر ب ئاخفتنێن خوە دا نەکر بت.

- چ پەیڤێن خراب د دەرحەقا کەسێ دا نەبێژە، هەکە تە باوەری نەبت یێ هەیی وەکی وێ پەیڤێ د دەرحەقا تە دا بێژت.

- چ پەیڤێن خراب نە بێژە دەیبابێن خوە هەکە تە قەناعەت نەبت دێ وەکی وێ ژ زارۆکێن خوە بهیسی.

- کەسێن د بن خوە دا کێم نەکە هەتا تو بزانی خودێ پتر شیان لسەر کێمکرنا تە ژ وان یێن هەین.

- داخوازا لێبۆرینێ ژ خودێ نەکە ئەگەر تە کێماسی د حەقێ وی دا کر هەکە تو ل وان نەبۆری یێن کێماسی د حەقێ تە دا کرین ژ مرۆڤان.

- دەستویرێ ب نەڤیانێ نەدە ئەگەر خوە پچەك بت ژی د پەنجەرێ را بچتە دناڤ دلێ تە دا هەکە تە د پەنجەرا دی دا حەژێکرن نەکربتە د دلێ خوە دا.

- دوعایێ بۆ وان کەسان نەکە یێن تو حەز ژێ دکەیی هەکە تە دوعا بۆ وان کەسان نەکر بت یێن تو د حەژێکرنا وان دا ب گومان.

- ژ بهێنفرەهییا درێژ بەرتەنگ نەبە هەکە تو خوەشیێ ب یەقینا ئەجرێ مەزن و دەرگەهێ نێزیك نەبەی.

ل دویماهییێ ژبیرنەکە کار ب وەسیەتا پێغەمبەرێ خوە (سلاڤێن خودێ لسەر بن) بکەی: عیبادەتێ خودێ بکن هەروەکی هوین وی دبینن، خوە ژ مرییان ب هەژمێرن، ل دەڤ هەر بەرەکی یان دارەکێ خودێ ل بیرا خوە بینن، ئەگەر تە خەلەتییەك کر، باشییەکێ لگەل بکە، نهێنی ب نهێنییێ، و ئاشکرا ب ئاشکراییێ (حسّنه الألباني في صحيح الترغيب، عن معاذ بن جبل)

* * *

پشی حەمد و سوپاسییان، لگەل هەر هەناسەیەکێ ل بیرا خوە بینە ژیانا تە هەمی نڤێژە. د هەمی کاودان و گوهۆڕینان د ژیانا خوە دا، یێ نەفس پاقژ بە هەروەکی وی یێ دچتە د نڤێژێ دا، رۆح پاقژ هەروەکی پاقژییا وێ خوینا خودێ کرییە د لەشێ تە دا، سوپاسدار بۆ خودێ ب سوپاسییا هەر خانەیەکێ ژ خانەیێن خوە، ب سوپاسییا هەر گەهەکێ و هەر زەڤلەکەکێ و سوپاسییا هەر کونەکا ل پیستێ تە.

و بزانە رێڤەبرنا تە بۆ نڤێژا تە رێڤەبرنە بۆ ژیانا تە. ئیسلامێ ستوینا خوە یا ئێکێ دا تە دا ئاخرەتا خوە پێ گەرەنتی بکەی، و ستوینا دووێ دا تە دا دنیا و ئاخرەتا خوە پێ گەرەنتی بکەی. و بزانە مەرەما من ژ ڤێ پەرتووکێ ئەوە بتنێ هندەك کلیلێن بچویك بن ب دەستێ خوە بگری و گەنجینەیێن هزرێن خوە پێ ڤەکەی، و لگەل خودێ د جیهانێن خەیالا خوە دا بفڕی، د دەریایێن ئاشکراکرنێن خوە دا لگەل چێکرییێن خودێ بن ئاڤ ببی، کو ژ ڤێ چەندێ هەمییێ تە پەرتووکا خوە یا تایبەت بۆ رێڤەبرنا نڤێژا خوە و رێڤەبرنا ژیانا خوە هەبت.

پە یمانگای جیهانیی فیکری ئیسلامیی

دامەزراوەیەکی فیکریی ئیسلامیی ڕۆشنبیریی سەربەخۆیە، لە سەرەتای سەدەی پانزەیەمی کۆچی (١٤٠١ک ـ ١٩٨١ز) لە ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا دامەزراوە، تا کار بۆ ئەم خاڵانەی خوارەوە بکات:

ـ فەراهەمهێنانی تێڕوانینی گشتگیرانەی ئیسلام، لەپێناو تەئسیڵکردنی مەسەلە هەنووکەییەکانی ئیسلام و ڕوونکردنەوەیان، هەروەها لەپێناو پێکەوەگرێدانی بەش و لقەکان بە هەمەکییەکان (الکلیات) و مەبەست و ئامانجە گشتییەکانی ئیسلام.

ـ گێڕانەوەی ناسنامەی فیکریی و ڕۆشنبیریی و ژیاریی بۆ ئوممەی ئیسلامی، ئەویش لە میانەی چەند هەوڵ و کۆششێکی بەئیسلامکردنی زانستە مرۆڤایەتیی و کۆمەڵایەتییەکان و چارەسەرکردنی مەسەلەکانی فیکری ئیسلامی.

ـ چاکسازی لە پرۆگرامەکانی فیکری ئیسلامی هاوچەرخدا، بۆ ئەوەی ئوممەی ئیسلامی توانای دووبارە گەڕاندنەوەی شێوە ژیانە ئیسلامییەکەی خۆی و هەروەها ڕۆڵی خۆی لە ئاڕاستەکردنی کاروانی ژیاریی مرۆڤایەتی و بەرچاوڕۆشنکردنی و گرێدانی بە بەها و ئامانجەکانی ئیسلامەوە، هەبێت.

پەیمانگا، بۆ بەدەستهێنانی ئامانجەکانی چەند هۆکارێک دەگرێتەبەر لەوانەش:

ـ بەستنی کۆنگرە و سیمیناری زانستی.

ـ هاوکاریی هەوڵ و کۆششی زانا توێژەرەوەکانی زانکۆ و بنکەکانی توێژینەوەی زانستیی و بڵاوکردنەوەی بەرهەمە زانستییە نایابەکان.

ـ ئاڕاستەکردنی توێژینەوە زانستی و ئەکادیمییەکان لەپێناو خزمەتکردن بە فیکر و مەعریفە.

هەروەها پەیمانگا چەند نووسینگە و لقێکی لە پایتەختی وڵاتە عەرەبی و ئیسلامییەکان و وڵاتانی تریش هەیە، کە لە ڕێگەیانەوە کار و چالاکییە جۆراوجۆرەکانی خۆی ئەنجام دەدات، هەروەها چەند ڕێکەوتننامەیەکی لەگەڵ ژمارەیەک زانکۆی عەرەبی و ئیسلامیی و خۆرئاوایی لە سەرانسەری جیهاندا بۆ هاوکاریی زانستی هاوبەش، هەیە.

سەنتەری زەهاوی
بۆ لێکۆڵینەوەی فیکریی

سەنتەری زەهاوی بۆ لێکۆڵینەوەی فیکریی

سەنتەرێکی کوردستانیی ناحکومیی ناسیاسییە، گرنگیی دەدات بە توێژینەوە و تاوتوێکردنی پرسە هزرییە بنەڕەتییەکان بۆ دووبارە هێنانەگۆی دەق و تێکستە پیرۆزەکان و چۆنیەتی دابەزاندنی چەمکە مەعریفی و بەبایەخەکانی ئیسلام لە بوارە جیاوازەکانی سەردەمدا. لە سۆنگەی ئەوەوە کە هزر و بیری ڕەسەن و قووڵ بنچینەی تێگەیشتنی ڕاست و دروستە بۆ دەقەکانی قورئان و سوننەت و دەستەبەری لێکدانەوەی گونجاوە بۆیان.

سەنتەر هەوڵی ڕەخساندنی کەشوهەوای گونجاو دەدات بۆ کارابوونی عەقڵ و بیر و ڕانانی هزریی، لەم پێناوەدا سەنتەر هەردوو سەرچاوەی قورئانی پیرۆز و فەرموودەی بەرز و بەڕێز بە بەکارهێنانی ئامرازی زانستە ئیسلامییەکان و زانستەکۆمەڵایەتی و سروشتییە کان دەکاتە بنەمای کارەکانی.

بوارەکانی کارکردن:

- نووسین بە قەڵەمی خۆماڵیی نووسەرانی کورد و بیرمەندان.
- وەرگێڕان لە زمانە جیاوازەکانەوە بۆ زمانی کوردیی، لە پێناو دەوڵەمەندکردنی کلتووری کوردییدا.
- بەستنی کۆنگرەی زانستی و کۆڕ و سازدانی سیمینار لە لایەن خاوەن بیر و ئەکادیمیانە وە.
- خولی ڕاهێنان و ۆرکشۆپ لە لایەن کەسانی پسپۆڕ و خاوەن بڕوانامەی زانکۆییەوە.
- هاوکارییکردنی دامودەزگا و دامەزراوە ئەکادیمییەکان و زانکۆکان لە پێناو پەرەپێدانی ئاستی زانستیی.